

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Серія «Облік і фінанси»

**Збірник наукових праць
Випуск 12 (45)**

Частина 2

Луцьк 2015

Рекомендовано як фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук
Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 12.05.15 № 528

Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. Випуск 12 (45). – Ч. 2. – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Герасимчук З.В. – Луцьк, 2015. – 316 с.

У збірнику розглядаються теоретичні та прикладні засади обліку і фінансів в сучасних умовах з врахуванням нових тенденцій розвитку світової економічної науки і практики

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Відповідальний редактор:

Герасимчук З.В. д.е.н., професор

Заступник відповідального редактора:

Вахович І.М. д.е.н., професор

Члени редакційної колегії:

Божидарнік Т.В. д.е.н., професор

Барський Ю.М. д.е.н., професор

Ковальська Л.Л. д.е.н., професор

Коцїй О.В. д.е.н., професор

Матвійчук Л.Ю. д.е.н., професор

Морохова В.О. к.е.н., професор

Різник Н.С. д.е.н., професор

Рудь Н.Т. д.е.н., професор

Московчук А.Т. к.е.н., доцент

Савош Л.В. к.е.н., доцент

Садовська І.Б. к.е.н., професор

Карлін М.І. д.е.н., професор

Галушкіна Т.П. д.е.н., професор

Малік М.Й. д.е.н., професор

Сторонянська І.З. д.е.н., професор

Другов О.О. д.е.н., професор

Гонта О.І. д.е.н., професор

Коробов Ю.І. д.е.н., професор (Росія)

Курт Кльозе д.е.н., професор (Німеччина)

Іван Баранчик д.е.н., професор (Чехія)

Луїс Фролен Рібейро д.е.н., професор (Португалія)

Cristina Cosciug д.е.н., професор (Молдова)

Ібрагім Сулейманов д.е.н., професор (Казахстан)

Веселін Благоєв д.е.н., професор (Болгарія)

Міхал Балог д.е.н., професор (Словакія)

Георг Гавтадзе д.е.н., професор (Грузія)

Рецензенти:

Гринчуцький В.І. д.е.н., професор

Кузьмін О.Є. д.е.н., професор

Рекомендовано до друку Вченою радою Луцького національного технічного університету (протокол № 12 від «26» травня 2015 р.).

Свідцтво про державну реєстрацію КВ № 15521–4093 ПР

Тексти статей представлено у авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст публікації, а також добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

ЗМІСТ

Безверхня Ю.В. Вплив глобалізації на розвиток управлінського обліку	6
Бродська І.І. Вплив концепції оцінки активів та пасивів на формування вартості підприємства	12
Васьківська К.В., Чопик О.В., Децик О.І. Механізм фінансового забезпечення розвитку приміських територій	21
Галімуков Ю. О., Прокопишак О.Б. Особливості формування фінансового потенціалу прикордонних територій	30
Грищук Р.І. Аналіз універсального поняття «контроль» для визначення сутності економічного контролю	38
Гуріна Н.В. Проблеми організації обліку витрат інноваційної діяльності та шляхи їх вирішення	48
Драчук В.Ю. Вплив особливостей електронного адміністрування зобов'язання за ПДВ на відображення операцій в системі рахунків бухгалтерського обліку сільськогосподарських товаровиробників	54
Другов О.О., Другова В.Т. Інтеграція польщі до європейського союзу: вплив на фінансову систему	61
Єршова Н.Ю. Організація стратегічного управлінського обліку за центрами відповідальності в умовах інноваційної економіки	74
Здреник В.С. Стан та перспективи залучення іноземних інвестицій в економіку України	83
Зеленко С.В. Проблеми обліку фінансової діяльності та перспективи їх вирішення	90
Ілляшенко К.В. Сучасні інформаційні методи аналізу даних	97

Костюченко В.М. Аналіз макроекономічних ефектів зовнішніх запозичень України	103
Материнська О.А. Удосконалення механізму регулятивного та інфраструктурного забезпечення виробництва зерна сільськогосподарськими підприємствами	109
Мельник К.П. Документальні прийоми оперативного контролю в сільськогосподарських підприємствах	118
Михальчишина Л.Г. Історія становлення та розвитку цінних паперів у світі	126
Мірошник О.Ю. Особливості оцінки фінансової стійкості підприємства за допомогою абсолютних показників	134
Навроцький С.А. Страховий захист: проблеми впровадження в контексті інституційної економіки	142
Паламарюк О.О., Томчук В.В. SWOT – аналіз підприємств АПК, які вирощують біоенергетичні культури	151
Прокопишак В.Б. Фінансове забезпечення підприємств аграрної сфери в умовах переорієнтації та диверсифікації ринків збуту	157
Рибчак Д.М., Волкова Н.А. Аналітичне дослідження ефективності діяльності торгового підприємства	163
Сачинська Л.В. Особливості формування бізнес - моделі підприємства	171
Смагло О.В. Зустрічна перевірка документів як ефективний метод фінансового моніторингу зовнішньоекономічної діяльності	179
Стецюк П.А. Методологічні аспекти стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємств	192
Ткаченко В.В. Теоретичні та методичні основи визначення складу консолідованої банківської групи	201

Ткачук І.М. Професійна мобільність як необхідна умова становлення бухгалтера	215
Томілова Н.О. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління витратами на якість сільськогосподарської продукції	222
Томчук В. В. Грошові потоки як об'єкт бухгалтерського обліку у сільськогосподарських підприємствах	230
Томчук О.Ф. Оцінка фінансової стійкості- важлива характеристика фінансового стану підприємства	240
Фостолович В.А. Елементи удосконалення системами управління підприємством в умовах глобалізації	250
Черкашина Т.В. Організація облікової політики у бюджетних установах за новими стандартами державного сектору	261
Чудовець В.В., Рубінська Ю.І. Проблеми аналізу собівартості сільськогосподарської продукції та шляхи її зниження	270
Чуркіна І.Є. Оцінка ефективності функціонування бюджетної системи України в умовах глобалізації	277
Шендригоренко М.Т. Облік основних засобів: проблемні аспекти і напрями їх вирішення	289
Шишута О.Ю. Методичні аспекти реалізації соціального аудиту в контексті підвищення якості контролю діяльності кредитних спілок	296
Шмичкова І.Ю. Реформування механізму обчислення та методології розрахунку податку на прибуток з 2015 року	308

УДК 657.2

Безверхня Ю.В., к.е.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

У статті визначені основні перспективи розвитку управлінського обліку, проаналізовано вплив глобалізації на прийняття управлінських рішень, обґрунтовано впровадження стратегічного управлінського обліку, зазначено, що в умовах світової глобалізації розвиток стратегічного управлінського обліку є найбільш перспективним напрямком удосконалення облікових процесів на підприємствах.

Ключові слова: глобалізація, управлінські рішення, стратегічний управлінський облік.

Bezverhnya Yu.

THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON THE DEVELOPMENT OF MANAGEMENT ACCOUNTING

In the article the basic prospects of development of administrative account are certain, influence of globalization on the acceptance of administrative decisions is analysed, introduction of strategic administrative account is reasonable, in the conditions of world globalization development of strategic administrative account is the most perspective direction of improvement of registration processes on enterprises is indicated.

A research aim is a study of influence of world globalization on administrative registration processes on enterprises, and also prospects of development of administrative account in similar terms.

The allocation of the strategic account due to the rapid strengthening of the role of long-term planning, strategic management. The main difference between strategic management accounting from a traditional is that in addition to the identification and analysis of internal factors, strategic accounting requires accounting, analysis and discussion of external factors, including both financial and non-financial indicators.

In the period of globalization for safety and increase of competitive edges of company it is necessary to create the system of administrative account, oriented to long-term development of enterprise, and sent to engaging in the enterprise of perspective and profitable market niches. Such system is a strategic administrative account that will allow to the enterprise maximally effectively to use present resource, financial, technological and innovative potential for the achievement of financial firmness today and in the future.

Strategic management accounting as a science is relatively young and should be investigated both from the point of view of clarifying its theoretical component, and from the point of view of development of methods of strategic management accounting.

Keywords: globalization, administrative decisions, strategic administrative account.

Безверхня Ю.В.

ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ НА РАЗВИТИЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА

В статье определены основные перспективы развития управленческого учета, проанализировано влияние глобализации на принятие управленческих решений, обосновано внедрение стратегического управленческого учета, указано, что в условиях мировой глобализации развитие стратегического управленческого учета является наиболее перспективным направлением усовершенствования учетных процессов на предприятиях.

Ключевые слова: глобализация, управленческие решения, стратегический управленческий учет.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасні умови переходу до ринкових відносин вимагають формування нової концепції сутності та змісту управлінського обліку, спрямованих на задоволення потреб не узагальненого, а конкретного користувача.

Система управлінського обліку в наш час розбудовується під впливом глобалізаційних процесів і всюдисущої інформатизації. Багато компаній почали працювати із закордонними партнерами, тому світові стандарти обліку вимагають стандартизації та найшвидший спосіб виконати це завдання – використовувати нові комп'ютерні системи та програмні комплекси.

Намір України стати учасником світових бізнес-процесів та повноправним членом світової економіки вимагає від неї створення прозорої та зрозумілої для всіх системи розкриття інформації та контролю за діяльністю суб'єктів господарювання. У свою чергу, глобалізація економіки та формування міжнародної системи бухгалтерського обліку визначають необхідність адаптації принципів і методів управлінського обліку до міжнародних стандартів.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вивчення впливу глобалізації на

методологію обліку займалися такі вітчизняні вчені: Ф. Бутинець, С. Голов, Г. Кірейцев, В. Жук, В. Костюченко, Н. Малюга, О. Петрук, В. Сопко, М. Пушкар, В. Пархоменко, О. Білорус, М. Шигун та ін. За кордоном даному питанню приділяли увагу Д. Уїтні, Е. Джен кінс, Є Річард, Д. Баррі, Б. Лева, С.А. Діпіаза, Р. Екклз, А. Бекоєв, В. Білолипецький, У. Бек, Л. Лесков та інші.

Цілі статті. Метою дослідження є вивчення впливу світової глобалізації на управлінські облікові процеси на підприємствах та перспективи розвитку управлінського обліку в подібних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Глобалізація економіки – одна з закономірностей світового розвитку. Незмірно зросла в порівнянні з інтеграцією взаємозалежність економік різних країн пов'язана з формуванням економічного простору, де галузева структура, обмін інформацією й технологіями, географія розміщення продуктивних сил визначаються з урахуванням світової кон'юнктури, а економічні підйоми й спади здобувають планетарні масштаби.

Сьогодні без розуміння сутності глобалізації важко бути ефективним менеджером, ухвалювати стратегічні рішення, шукати схеми раціонального управління персоналом. Багато компаній почали працювати із закордонними партнерами, тому світові стандарти обліку вимагають стандартизації й найшвидший спосіб виконати це завдання це використовувати нові комп'ютерні системи й програмні комплекси.

Нагадаємо, що основним завданням управлінського обліку є висвітлення інформації у такому вигляді та формі, які потрібні керівникові. Причому ця інформація повинна бути достовірною, систематизованою, відповідно згрупованою або деталізованою, а також, зручною для користування з використанням сучасних комп'ютерних систем і програмних комплексів [1, с.18].

Основні дані, що використовуються для прийняття управлінських рішень, частково формують на основі інших видів обліку – бухгалтерського, статистичного, виробничого, податкового. Управлінський облік поєднує кілька прикладних економічних наук і в цьому бачиться його велика перевага, оскільки саме на перетинанні наук при використанні різних наукових методів відбуваються істотні прориви до нових знань і

технологіям, тобто метод управлінського обліку, по-перше, не ідентичний фінансовому обліку, а по-друге це поняття частково включає всі інші мети обліку.

Оскільки на сьогоднішньому етапі розвитку бізнесу основна частина потенційних погроз і можливостей визначається не стільки внутрішніми показниками діяльності, стільки процесами, що відбуваються в зовнішньому середовищі, то відбулося розширення границь управлінського обліку: крім вивчення внутрішніх процесів організації з'явилася необхідність і в аналізі зовнішніх факторів, що виявляють вплив на господарську діяльність організації, а також у результаті стабілізації ринку з'явилася необхідність у зсуві центру ваги з оперативного менеджменту на стратегічний.

Облік повинен бути системним, операційним і одночасно забезпечувати стратегічний розвиток підприємства. Концепція методу обліку повинна передбачати комплексний системний підхід, на основі якого може існувати система обліку, що здатна забезпечити вирішення економічних проблем макро - і мікро-рівнів. Тому, на нашу думку, найбільш перспективним у глобальному сенсі є стратегічний управлінський облік [2, с.54].

Стратегічний управлінський облік характеризується об'ємністю й широтою, у ньому використовуються будь-які технології, які сприяють прийняттю тих або інших стратегічних розв'язків.

Мета стратегічного обліку – надання вищій ланці керівництва інформації про стан внутрішнього й зовнішнього середовища для визначення бачення й місії організації, стратегічних цілей, розробки стратегії на довгострокову перспективу, а також для контролю над виконанням стратегії.

У якості особливостей стратегічного управлінського обліку виділяється:

- виконання аналізу внутрішніх факторів і процесів;
- здійснення аналізу зовнішніх факторів і процесів;
- проведення аналізу нефінансових факторів;
- твердження, що обсяг зробленої продукції не є найбільш істотним фактором, що пояснюють поведінку витрат;
- існування своєї системи аналізу для кожного фактора;
- твердження, що не всі визначальні фактори витрат є однаково важливими в будь-який момент часу, але деякі важливі в

кожному конкретному випадку;

- адаптованість до реальних ділових потреб організації, внаслідок чого відіграє одну із ключових ролей у її діяльності [3, с.36].

В умовах формування глобальних ринків, турбулентності зовнішнього середовища, загострення конкуренції на світовому ринку особливу актуальність здобуває розробка ефективної системи керування, нових форм організації й керівництва бізнесом. Досвід великих корпорацій показує, що система корпоративного керування є визначальною в забезпеченні їх інвестиційної привабливості, здатності адаптуватися до глобальних змін на макро- і мікрорівнях, що в остаточному підсумку впливає на конкурентоспроможність бізнесу на національному й міжнародному ринках. Саме в рамках цієї системи розробляються стратегічні напрямки бізнесу, ухвалюються загально-корпоративні розв'язки, забезпечується захист прав власників і інвесторів.

У цьому зв'язку особливо актуальне питання про формування моделі управління, здатної забезпечити міжнародну конкурентоспроможність і подальший розвиток інноваційної соціально-орієнтованої економіки. Глибоке теоретичне дослідження сучасних проблем управління, аналіз змін і напрямків удосконалювання систем керівництва з урахуванням глобального контексту, а також оцінка можливості застосування передового закордонного досвіду у вітчизняній практиці здобуває особливу важливість і своєчасність.

В умовах твердої конкуренції й швидких змін зовнішнього середовища стратегія стає основним фактором у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства. У цих умовах виграє той, хто може краще передбачити й швидше прорахувати різні варіанти ведення бізнесу.

При цьому для оцінки бізнесу прийнято звертати увагу на короткострокові фінансові показники (прибуток, рентабельність тощо). З метою їх поліпшення знижуються витрати на маркетинг, роботу з персоналом (навчання та ін.), які могли б дати ефект у майбутньому. Тому останнім часом з'явилося поняття стратегічного управлінського обліку, основними елементами якого є: місія й бачення підприємства, стратегічні цілі, критичні фактори успіху, збалансована система показників діяльності, що включає не тільки фінансові, але й нефінансові показники [4, с.184].

Стратегічний управлінський облік це інформаційна база для стратегічного менеджменту. Стратегічний підхід припускає всебічний аналіз зовнішнього середовища, у якому діє або буде діяти дана компанія. Такий аналіз повинен охоплювати не тільки внутрішню діяльність і ресурси організації (як існуючі, так і потенційні), але, що не менш важливо, і зовнішні аспекти її функціонування: конкурентів, постачальників, клієнтів, макроекономічні умови, політику уряду, нормативно-правове середовище, її зміни тощо [5, с.69].

Виділення стратегічного обліку обумовлене стрімким посиленням ролі довгострокового планування, стратегічного менеджменту. Основною відмінністю стратегічного управлінського обліку від традиційного є те, що крім виявлення й аналізу внутрішніх факторів, стратегічний облік припускає необхідність обліку, аналізу й обговорення зовнішніх факторів, включаючи як фінансові, так і нефінансові показники.

Висновки. У період ринкової економіки та глобалізації для збереження й нарощування конкурентних переваг компанії необхідно створити систему управлінського обліку, орієнтовану на довгостроковий розвиток підприємства й спрямовану на заняття підприємством перспективних і дохідних ринкових ніш. Такою системою є стратегічний управлінський облік, який дозволить організації максимально ефективно використовувати наявний ресурсний, фінансовий, технологічний і інноваційний потенціал для досягнення фінансової стійкості сьогодні й у майбутньому.

Стратегічний управлінський облік як наука досить молода та потребує ретельного дослідження як з погляду уточнення її теоретичної складової, так і з погляду розробки методики організації стратегічного управлінського обліку.

1. Крылов С.И. Стратегический управленческий учет и его роль в управлении финансовыми потоками организации [Текст] / С.И. Крылов // Управленческий учет. – 2005. - №3. – С. 15-21.
2. Медведенко К.А. Система управленческого учета как стратегический ресурс в конкурентной борьбе [Текст] / К.А. Медведенко // Финансовый менеджмент. – 2005. - №4. – С. 49-54.
3. Наумов Н.Н. Этапы развития управленческого учета [Текст] / Н.Н. Наумов, В.В. Белан // Учет и аудит. – 2008. - №3. – С.34-39.
4. Николаева О.Е., Алексеева О.В. Стратегический управленческий учет [Текст]. - М.: Едиториал УРСС, 2003. - 304 с.

5. Маняева В.А. Стратегический управленческий учет расходов организации: вопросы теории и практики: монография [Текст] / В.А. Маняева. – Самара: Самарский государственный экономический университет, 2009. – 150 с.

УДК 657

Бродська І.І., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ВПЛИВ КОНЦЕПЦІЇ ОЦІНКИ АКТИВІВ ТА ПАСИВІВ НА ФОРМУВАННЯ ВАРТОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто поняття вартості та ціни як визначних категорій при проведенні оцінки активів і пасивів підприємства. Досліджено взаємозв'язок місії підприємства та конкурентної стратегії з особливостями організації облікової системи. Проаналізовано взаємозв'язок між формуванням загальної бухгалтерської моделі оцінки та фазами життєвого циклу підприємства.

Ключові слова: оцінка, вартість, ціна, бухгалтерська модель, концепція оцінки, собівартість, дооцінка.

Brodzka I.

INFLUENCE OF CONCEPTION OF ESTIMATION OF ASSETS AND PASSIVE VOICES IS ON FORMING OF COST OF ENTERPRISE

In the article the concept of cost and price is considered as prominent categories during realization of estimation of assets and passive voices of enterprise. Intercommunication of mission of enterprise and competition strategy is investigational with the features of organization of the registration system. Historical development of conceptions of estimation of assets and passive voices is traced and it is well-proven that at the construction of concrete model of book-keeping estimation of cost of enterprise, foremost, it is necessary to choose one of these conceptions in tying up with a select balance theory and going near the estimation of cost.

Intercommunication is analysed between forming of general book-keeping model of estimation and phases of life cycle.

Basic methods after that determination of fair value of assets and obligations comes true during realization of transformations are described, as considerable attention is accented scientists on importance of function of estimation at a sale or purchase of enterprise, talent or inheritance, imposition of arrest or confiscation, investing, insurance, transmission in gage, determination of cost of integral property complex, id est during realization of transformations.

Бродська І.І.

It is well-proven that at any form of reorganization in basis of estimation of property of subjects that is reorganized, the over-estimated cost must be fixed: market present value, modern prime price of acquisition or present cost of future money streams in relation to a debtor and creditor debt. It must become a norm for all subjects regardless of pattern of ownership or branch belonging, taken into account in a civil, economic and tax legislation.

Keywords: estimation, cost, price, book-keeping model, conception of estimation, prime price, doocinka.

Бродская И.И.

ВЛИЯНИЕ КОНЦЕПЦИИ ОЦЕНКИ АКТИВОВ И ПАССИВОВ НА ФОРМИРОВАНИЕ СТОИМОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье рассмотрено понятие стоимости и цены как основных категорий при проведении оценки активов и пассивов предприятия. Исследовано взаимосвязь миссии предприятия и конкурентной стратегии с особенностями организации учетной системы. Проанализирована взаимосвязь между формированием общей бухгалтерской модели оценки и фазами жизненного цикла предприятия.

Ключевые слова: оценка, стоимость, цена, бухгалтерская модель, концепция оценки, себестоимость, дооценка.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У сучасних умовах економічного розвитку країни оцінка вартості підприємства розглядається не тільки як інструмент прийняття стратегічних рішень, але й як інструмент управління вартістю компанії в цілому. Вартість є однією з найважливіших категорій економічних наук.

Ціна як економічна категорія за своєю природою дуже тісно пов'язана з вартістю і фактично є похідною від вартості. Вона так само, як і вартість, вказує на грошовий зв'язок з корисністю товару, але лише тією мірою, яка визначена конкретними покупцем і продавцем. Під впливом численних факторів (співвідношення попиту та пропозиції, обмеженість фінансових можливостей покупця, конкуренція на ринку, величина витрат на створення товару, закладена норма прибутку та рентабельності, купівельна спроможність грошей) ціна може суттєво відрізнитися від реальності вартості, яка створює певні вигоди від володіння товаром.

Зазвичай, оцінка вартості підприємства або його майна

проводиться з певною метою (визначення ціни продажу, оцінка результативності менеджменту, отримання іпотечного кредиту, страхування майна тощо), що породжує суб'єктивізм кінцевого результату оцінки.

Те ж саме майно може мати різну вартість залежно від цілей оцінки, кваліфікації оцінювача, соціально-економічних умов існування об'єкта оцінки, методики її проведення. Так, оцінка вартості з метою іпотечного кредитування буде відрізнятися від оцінки вартості для цілей страхування від пожежі. У першому випадку величина вартості визначається найбільш ймовірною ціною, за якою об'єкт може бути проданий на ринку у випадку припинення виплат за кредитом, а в другому – сукупними витратами на відтворення втраченого майна.

Тобто, кінцевий результат оцінки вартості активів, пасивів чи підприємства, як бізнесу, буде залежати від численних змінних факторів та, зокрема, застосовуваною суб'єктом господарювання моделлю облікової системи.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Аналіз літературних джерел свідчить, що дослідженням цих питань займаються окремі науковці, серед яких можна назвати таких російських вчених як А.Г. Грязнова, М.А.Федотова, Н.Н. Карзаєва, В.І. Кошкін, Ф.Б. Ріполь-Сарагосі, Н.В.Тертична. Українські дослідники ці питання не виділяють в окремий напрям досліджень і розглядають їх в контексті методології оціночної діяльності.

Цілі статті. Цілями даної статті є обґрунтування теоретичних засад концепції оцінки активів і пасивів, їх вплив на вартість підприємства на різних етапах його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Особливості організації облікової системи підприємства для цілей прийняття управлінських рішень, пов'язаних з власністю, залежать в першу чергу від місії підприємства та його конкурентної стратегії. В науковій літературі виділяють економічну модель оцінки вартості підприємства та бухгалтерську модель. Згідно з таким підходом, в основі економічної моделі оцінки вартості підприємства покладено бухгалтерську модель, до якої вносять різні коригування. Ці коригування дають змогу врахувати такі фактори, як ризик,

нематеріальні активи, зовнішнє конкурентне середовище, кадровий потенціал, внутрішні особливості об'єкта оцінки.

В історії бухгалтерської думки можна виділити такі концепції оцінки активів та пасивів: історична, футуристична, змішана. При побудові конкретної моделі бухгалтерської оцінки вартості підприємства, перш за все, необхідно обрати одну з цих концепцій в ув'язці з обраною балансовою теорією і підходами до оцінки вартості. Традиційна бухгалтерська модель заснована на історичній оцінці активів підприємства та бухгалтерському балансі. Це один з можливих видів оцінки активів. Тому доречно зупинитися на основних методах оцінки активів та пасивів балансу, що розроблені сучасною наукою про оцінку.

Вибір оцінки активів та пасивів є одним з головних завдань бухгалтерського обліку.

Е. Бриттон та К. Ватерстон наголошують на вирішальній ролі методів оцінки активів при формуванні інформаційної бази аналітичних досліджень: „фінансовий стан та результати господарської діяльності організації, що представлені в балансі та звіті про прибутки і збитки, залежить не тільки від реального стану справ, але і від того, які були обрані методи оцінки та розрахунку звітних показників” [2, с.67].

Найпоширенішою концепцією оцінки активів є історична, яка є однозначною і простою та базується на обліку в балансі майна за собівартістю. Представниками історичної концепції є такі вчені, як Р.Вейцман, П.Герстнер, А. Гильбо, Ф.Гюгли, Е.Лефевр, А.Кальмес, К.Одерман, А. Рудановський.

Переваги оцінки активів за собівартістю зводяться до таких:

- конкретність та об'єктивність, оскільки за активи сплачено конкретну суму грошових коштів, яка зафіксована в документах;
- дає змогу найбільш реально і точно розрахувати фінансові результати, оскільки на них не впливає переоцінка;
- базується на теорії двоїстості;
- майно списується за тією ціною, за якою воно було придбано;

До недоліків історичної концепції слід віднести:

- викривлення реальної вартості активів в умовах інфляції;
- відображення в балансі майна, що придбавалось у різні часові періоди, тобто не враховано фактор вартості грошей у часі.

Частково ці недоліки нейтралізовані шляхом розробки футуристичної концепції оцінки активів балансу, яка базується на оцінці реального майнового стану підприємства за поточними ринковими цінами. Для футуристичної концепції характерно розуміння оцінки як ймовірного варіанта ціни продажу за умови гіпотетичної ліквідації підприємства і оцінювання майна за поточними ринковими цінами. Найтиповішими представниками футуристичної облікової концепції є такі вчені, як Р.Пассов, Ф.Фельдендорф, Ф. Штромбек, Р. Штерн. Саме розбіжності методичних підходів цих двох концепцій (історичної і футуристичної) дали підстави Л.Роберту Діксі виділити таку економічну категорію, як негрошовий прибуток (збиток).

Компромісний варіант інтеграції двох концепцій оцінки активів привів до появи компромісної змішаної концепції, сутність якої полягає в комбінуванні обліку за собівартістю з обліком за поточними ринковими цінами. Вчені неодноразово намагалися мінімізувати розбіжності в обліку за цими концепціями - оцінка за ринковими цінами і за собівартістю. Це знайшло відображення насамперед в ідеях, пов'язаних з переоцінкою активів. Фактично, цей компромісний підхід змішаної концепції набув свого відображення в національних стандартах бухгалтерського обліку, який передбачає оцінювати активи за найменшою вартістю – або ринковою, або історичною. Саме цей принцип покладено в основу принципу “обачності”, згідно з яким слід використовувати методи оцінки, які повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства [3, ст.4].

Надзвичайно велике значення має оцінка у національних і міжнародних стандартах обліку та фінансової звітності. Практично у кожному стандарті, що стосується обліку матеріальних та нематеріальних активів, дебіторської заборгованості, зобов'язань, видів діяльності, фінансових інструментів та інших, поряд з визнанням цих об'єктів у системі обліку, ставиться питання щодо варіантів їх оцінки на різних етапах облікового процесу. Водночас визначення сутності поняття залишилось поза увагою науковців, зокрема лише у П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» зазначено, що облікова оцінка – це попередня оцінка, яка використовується підприємством з метою розподілу витрат і доходів між відповідними звітними періодами [4]. Це

трактування в принципі не відображає сутності оцінки як методу бухгалтерського обліку. Таким чином, на нашу думку, необхідно у вітчизняних нормативних актах надати більш точне визначення поняття, що відповідає його сутності.

Проте оцінка статей активу має низку неузгоджень. Активи, однакові за своїм кількісним і якісним складом, можуть бути оцінені по-різному внаслідок:

- часової розбіжності термінів придбання активів;
- розходжень в умовах договору в частині ціни на ці цінності;
- розходжень в умовах договору стосовно умов постачання цінностей (розбіжність тарифів);
- зміни облікової політики (наприклад, методів оцінки матеріалів: за середньою собівартістю, ЛФО, ФІФО) [1, с.78].

Таким чином, оцінка активів позбавлена порівнювальності та ускладнює процедуру оцінки вартості реальних активів, якими володіє підприємство.

У моделі оцінки вартості підприємства повинні бути узгоджені об'єкт і його основні характеристики з цілями моделювання, методами побудови і реалізації моделі, що використовується, інформацією і методами оцінки активів об'єкта. Поняття „вартість підприємства” включає цілу низку показників, які дають змогу надати відповідну характеристику власності. На механізм та методику обліку та аналізу в процедурах оцінки впливають різні фактори: фаза життєвого циклу підприємства; тип стратегії підприємства, види користувачів інформації; обрані наукової концепції оцінки активів. Ці фактори є визначальними при обґрунтуванні методичних підходів до оцінки вартості підприємства та базових вимог до облікових систем.

На вибір ключових показників та формування загальної бухгалтерської моделі оцінки вартості підприємства суттєво впливають фази життєвого циклу підприємства, які й визначають чотири базові напрями оцінки.

Перший напрям включає оцінку вартості підприємства, що тільки створюється. Основою проведення оцінки вартості в цьому випадку є внутрішня інформація: бізнес-план підприємства, прогностичний бухгалтерський баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів та зовнішня інформація про

конкурентів, стан галузі в цілому, середньогалузеві дані про рентабельність та перспективи збуту продукції. На цьому етапі при проведенні оцінки вартості підприємства основну увагу звертають на майбутню дохідність бізнесу, майбутні грошові потоки. В більшості випадків на цьому етапі використовується дохідний методичний підхід до оцінки вартості підприємства.

Другий напрям включає оцінку вартості вже діючого підприємства. При проведенні оцінювання вартості такого підприємства застосовується один з важливіших принципів бухгалтерського обліку – принцип безперервності (принцип діючого підприємства), відповідно до якого підприємство буде працювати завжди. Виходячи з цього, причини фінансових ускладнень залежать від компетентності дій керівників компанії. На основі показників, що характеризують вартість підприємства, керівництво компанії повинно розпізнати ту критичну межу, наближення до якої має супроводжуватися зміною стратегії розвитку, інноваційними перетвореннями, реінжинірингом бізнес-процесів. На цьому етапі, як правило, використовується майновий підхід і домінуючим є історична або змішана бухгалтерська концепція оцінки активів. Головним показником є скоригована вартість чистих активів.

Третій напрям включає оцінку вартості підприємства, що знаходиться в стані занепаду або реорганізації. На цій стадії розвиток підприємства може супроводжуватись різними реорганізаційними процедурами, спрямованими на реструктуризацію або на встановлення корпоративного контролю. Залежно від стану підприємства на цьому етапі життєвого циклу можуть рівною мірою використовуватись як майновий, так і дохідний методичний підходи. Ключовими показниками на цьому етапі оцінки можуть бути: скоригована вартість чистих активів, ринкова додана вартість чистих активів або капіталу.

На стадії спаду та кризи може мати місце ліквідація підприємства, яка, зазвичай, пов'язана з недоцільністю подальшого існування підприємства (регресивний розвиток) або завершенням та повним виконанням основних завдань, задля яких створювалось підприємство. На цій стадії життєвого циклу здебільшого застосовується ринковий методичний підхід оцінки з використанням такого показника, як ринкова ліквідаційна вартість

активів.

Вітчизняні та зарубіжні вчені акцентують увагу на важливості функції оцінки при продажі чи купівлі підприємства, даруванні чи успадкуванні, накладенні арешту чи конфіскації, інвестуванні, страхуванні, передачі в заставу, визначенні вартості цілісного майнового комплексу, а особливо при здійсненні реорганізаційних перетворень на підприємстві.

Проте, в умовах реорганізації підприємства шляхом придбання, поділу, набуття суб'єктом іншого організаційно-правового статусу повинні використовуватися ринкові методи оцінки майна та зобов'язань. Згідно з П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств», придбання одним підприємством чистих активів іншого відображається в обліку покупця за сумою сплачених грошових коштів або їх еквівалентів [5]. Водночас, якщо придбання здійснюється шляхом обміну на інші активи, то в основу оцінки ставиться справедлива вартість переданих активів. За справедливою вартістю на дату одержання відображаються безоплатно одержані ідентифіковані активи. Стандарт дає визначення справедливій вартості, що дорівнює сумі, за якою може бути здійснений обмін активу або оплата зобов'язання в результаті операцій між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами. У стандарті наводиться методика розрахунку справедливої вартості окремих активів при їх придбанні, а також застосування інших методів оцінки при об'єднанні кількох підприємств в один суб'єкт підприємницької діяльності.

Таким чином, відповідно до П(С)БО 19 основними методами, за якими здійснюється визначення справедливої вартості активів та зобов'язань при реорганізації підприємств, є:

1) сучасна собівартість придбання – це вартість, яку необхідно сплатити за умови купівлі цього активу у певний час. Зазначену оцінку рекомендовано використовувати при придбанні матеріальних цінностей, основних засобів (крім нерухомості та землі);

2) поточна ринкова вартість – сума грошових засобів, яку може отримати продавець від продажу матеріальних та інших активів за умови здійснення звичайної діяльності. Цей метод оцінки рекомендовано застосовувати при придбанні і обліку землі, будівель, споруд, машин та устаткування (у разі відсутності даних

про ринкову вартість останніх їх облік може вестися за поточною відновлювальною вартістю). За поточною вартістю стандарт пропонує вести облік цінних паперів та нематеріальних активів. Якщо в процесі реорганізації неможливо визначити ринкову вартість цінних паперів, їх можна оцінити експертним методом;

3) теперішня вартість – сума розрахована шляхом дисконтування вартості майбутніх грошових надходжень, що очікуються, до отримання в результаті звичайної діяльності підприємства. Метод теперішньої вартості пропонується використовувати при здійсненні оцінки довгострокової дебіторської заборгованості, поточних і довгострокових зобов'язань, несприятливих контрактів та інших.

Необхідно зазначити, що багато з названих методів оцінки уже застосовуються як у зарубіжній, так і у вітчизняній практиці через використання механізму дооцінки. Дооцінка вартості довгострокових активів практикується у більшості європейських країн. Норми і порядок її проведення регламентовано на державному рівні.

Сума дооцінки відноситься на збільшення додаткового капіталу чи резерву переоцінки. За рахунок зазначених джерел списується уцінка активів при зниженні їх справедливої вартості чи зменшенні корисності.

За будь-якої форми реорганізації в основу оцінки майна суб'єктів, що реорганізуються, має бути покладена переоцінена вартість: поточна ринкова вартість, сучасна собівартість придбання чи теперішня вартість майбутніх грошових потоків щодо дебіторської та кредиторської заборгованості. Це має стати нормою для усіх суб'єктів незалежно від форми власності чи галузевої приналежності, враховуватися в цивільному, господарському та податковому законодавстві.

Висновки. Враховуючи наведене вище, можемо зробити такі висновки. По-перше, основою прийняття управлінських рішень стосовно інвестування, кредитування, страхування та інших питань, пов'язаних з оцінкою власності, мають бути показники, що характеризують вартість підприємства. Ці показники, як видно із загальної бухгалтерської моделі оцінки вартості, можуть бути різноманітними залежно від різних типів інформації. По-друге, в сучасних умовах найбільш прогресивним, на наш погляд, є підхід,

відповідно до якого стратегічний аналіз та облік – це найважливіше інформаційне джерело побудови конкретної моделі. По-третє, впровадження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку розширило можливості використання змішаної концепції відображення в балансі активів та пасивів, яка дозволяє більш об'єктивно оцінити реальну вартість компанії на основі майнового підходу. По-четверте, при оцінці та аналізі вартості підприємства необхідно враховувати зовнішні фактори макросередовища, які можуть суттєво змінити реальну цінність об'єкта оцінки залежно від політичної та економічної ситуації в країні.

1. Богатая И.Н. Стратегический учет собственности предприятия / Богатая И.Н. – Ростов н/Д: Феникс, 2001. – 320 с.
2. Бриттон Э. Вводный курс по бухгалтерскому учету, аудиту, анализу. Самоучитель: пер. с англ. И.А. Смирновой / Э. Бриттон, К. Ватерстон. / Под ред. проф. Я.В. Соколова. — М.: Финансы и статистика, 1998. — 328 с., с.67.
3. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16.06.99 №996-XIV, із змінами і доповненнями.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.zakon2.rada.gov.ua>.
5. Об'єднання підприємств [Електронний ресурс]: положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19. –Режим доступу:<https://www.zakon2.rada.gov.ua>.
6. Корягін, М. В. Бухгалтерський облік у системі управління вартістю підприємства: теоретико-методологічні концепції [Текст] / М. В. Корягін. – Львів: ЛКА, 2012. – 402 с.

УДК 336:332.122

Васьківська К.В., д.е.н.,

Чопик О.В., Децик О.І.

Львівський національний університет імені Івана Франка

МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПРИМІСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Розглянуто структурні компоненти механізму фінансового забезпечення розвитку приміських територій. Обґрунтовані напрями фінансової спроможності і

дієздатності приміських територій. Значна увага приділена формуванню фінансово незалежних територіальних громад приміських територій.

Ключові слова: приміська територія, механізм фінансового забезпечення, власний потенціал, фінансова спроможність.

Vaskivska K., Chopyk O., Detsyk O.

FINANCIAL MECHANISM OF SUPPORT SUBURBAN AREAS

Theoretically grounded essence of suburban areas. It is noted that the dominant trends of contemporary development of suburban areas is to strengthen the processes that involve the transfer account in decision-making at the local level, while shift the disclosure of internal capacity. Attention is paid to the fact that suburban area performs functions aimed at local development, characterized by internal, external factors and mechanisms of financial and economic development. The main effective use of its own resources, including and financial, contributing to economic growth. Highlight components suburban areas (local community, its own resource potential, including land, facilities business, social infrastructure) and internal and external factors of operation. The internal factors include: population structure, age, gender, educational level, etc; location; local governments; local budget; businesses, farms, their specialization; social infrastructure; reserves increasing domestic capacity; investment. The external factors include: political; legal; financial (state programs, grants, subsidies); social; economic. Proved that the suburban area should be considered in context with the local community living on its territory, including its size, gender, age, education level and location of its own potential. It is emphasized that the high level of awareness of territorial communities, on the one hand and the establishment of state-level economic conditions for the development of enterprises, and the second, able to promote economic growth suburban areas. Stated that financial support for the development of suburban area appears as a set of new methods, means and ways to implement economic opportunities in the region and, therefore, subject to strategic mechanisms of implementation of new investment and innovation projects. The main characteristics of suburban areas is a systematic, cyclical, dynamic. It is noted that municipalities suburban areas using mechanisms of effective social investments, attract domestic own financial resources to address the socio-economic development.

The economic development of suburban areas - a process of systematic growth of living standards of most of the population. The development is accompanied by fundamental changes in the economic structure. Additionally, the economic development of suburban areas include: the development of education and health, the development of the social security system, improvement of legislation and instructions to ensure economic and political rights and freedoms.

The proposed mechanism of financial security of suburban areas. Structural components are: methods, tools, instruments, sources of financial and regulatory support. In particular, methods for mechanism of financial support of suburban areas include: self-reliance; investment; credit; taxation; financing; planning; insurance; incentives; operational management; control.

Structural components of the mechanism of financial support of suburban areas. The directions of financial capacity and capacity suburban areas that include reduction of centralization of public finance, effective use of its own potential transfer of taxes and fees to the local level, which will increase the financial viability of the suburban areas and the formation of communities financially independent suburban areas.

Key words: suburban area, the mechanism of financial security, its potential financial capacity.

Васьковская К.В., Чопик А. В., Децик А. И.,

МЕХАНИЗМ ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАЗВИТИЯ ПРИГОРОДНЫХ ТЕРРИТОРИЙ

Рассмотрены структурные компоненты механизма финансового обеспечения развития пригородных территорий. Обоснованные направления финансовой состоятельности и дееспособности пригородных территорий. Значительное внимание уделено формированию финансово независимых территориальных общин пригородных территорий.

Ключевые слова: пригородная территория, механизм финансового обеспечения, собственный потенциал, финансовая состоятельность.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Домінуючими тенденціями сучасного етапу розвитку приміських територій є посилення процесів, що передбачають перенесення уваги в прийнятті рішень на місцевий рівень, з одночасним зміщенням акцентів на розкриття внутрішнього потенціалу. Приватизаційні процеси, які відбувались в Україні, негативно вплинули на соціально-економічний розвиток приміських територій, зокрема, були втрачені організаційно-економічні важелі управління. Приватизація внесла хаос в економіку цих територій. Власники підприємств відстоюють тільки свої власні інтереси (швидкі темпи одержання прибутку), а поза увагою залишається працездатне населення, яке здатне працювати і шукає роботу, а також прослідковується згортання розвитку соціальної інфраструктури.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Розвиток приміської сільськогосподарської спеціалізації досліджували такі вчені як: І. Тюнен [5], М. Пістун [4], О. Гладкий [2]. Наприклад, у своїх дослідженнях І. Тюнен виділяв три основні фактори, які впливають на розміщення

сільськогосподарського виробництва: витрати виробництва; родючість ґрунту; транспортні витрати при співвідношенні з ринковими цінами [5]. Вчений стверджував, що кожна сільськогосподарська культура повинна вирощуватись на оптимальній відстані від міста [5, с. 102-103]. Вчений-економіст М. Пістун у своїх дослідженнях віддає перевагу приміським комплексам, які характеризуються конкретною спеціалізацією, наприклад, овочева, садова і т.д. [4, с. 155-158]. Досліджуючи напрями спеціалізації агропромислового комплексу, вчені С. Іщук і О. Гладкий звертають увагу на формування приміського агропромислового комплексу [2, с. 129-133].

Цілі статті. Головною метою дослідження є обґрунтування основних структурних компонентів механізму фінансового забезпечення розвитку приміських територій. Необхідною умовою досягнення будь-якого розвитку в тому числі приміської території є наявність її фінансове забезпечення. Фінансове забезпечення є одним із складових елементів фінансового механізму поряд з управлінням фінансовою діяльністю, фінансовим регулюванням, фінансовим плануванням і прогнозуванням та іншими. Але враховуючи роль кожного елемента в процесі господарської діяльності ми виділили один із головних елементів фінансового механізму, без якого неможливий економічний та інвестиційний розвиток, а саме – фінансове забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Фінансове забезпечення розвитку приміських територій постає як сукупність нових методів, засобів та шляхів реалізації економічних можливостей регіону, а, отже, підпорядковується стратегічним механізмам із впровадження нових інвестиційно-інноваційних проєктів. Основними характеристиками такого розвитку є системність, циклічність, динамічність.

Приміська територія повинна виконувати свої функції, які спрямовані на місцевий розвиток, що характеризується внутрішніми та зовнішніми чинниками та механізмами фінансово-економічного розвитку. Головним тут є ефективне використання власного ресурсного потенціалу, в т.ч. й фінансового, що сприяє економічному зростанню.

Серед складових приміської території ми виділили:

- територіальна громада;
- власний ресурсний потенціал, в т.ч. земля;
- об'єкти підприємницької діяльності;
- об'єкти соціальної інфраструктури.

До внутрішніх чинників належать: населення, структура, вік, стать, освітній рівень тощо; місце розташування; органи місцевого самоврядування; місцевий бюджет; підприємства, господарства населення, їх спеціалізація; об'єкти соціальної інфраструктури; резерви нарощення внутрішнього потенціалу; інвестиції.

До зовнішніх чинників належать: політичні; правові; фінансові (державні програми, дотації, субвенції); соціальні; економічні.

Приміську територію слід розглядати у контексті з територіальною громадою, що проживає на її території, враховуючи її чисельність, стать, вік, рівень освіти та місцезнаходження з її власним потенціалом. Цей новий погляд на поняття приміської території в нашій країні. Але слід підкреслити, що високий рівень свідомості територіальної громади, з однієї сторони і створення на рівні держави економічних умов для розвитку підприємств, а з другої – здатні сприяти економічному зростанню приміської території.

Процес економічного розвитку приміських територій відбувається під впливом певних чинників, що зумовлюють характер і динаміку економічного розвитку:

- початковий рівень розвитку приміської території;
- стан людського капіталу, його “інтелектомісткість”;
- внутрішні (ендогенні) умови господарювання;
- зовнішні (екзогенні) умови господарювання.

В залежності від кількості населення визначаються радіуси приміських територій. При населенні міста більше 1 мільйона осіб приміська територія матиме радіус до 80-60 кілометрів; 0,5-1 мільйона осіб – до 40 кілометрів; у випадку менше 0,5 мільйона осіб – до 20 кілометрів (рис. 1).

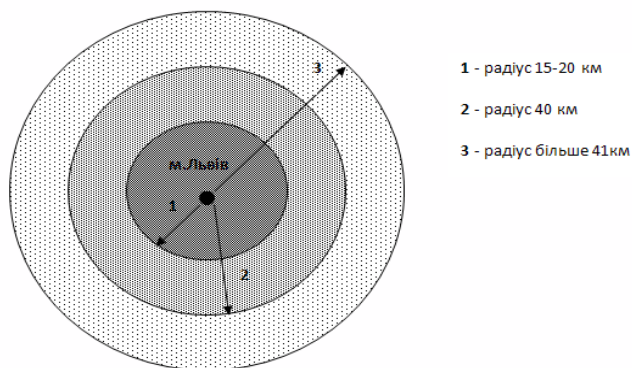

Рис.1. Структура приміської території м. Львова*
*власне опрацювання.

Територія Львівської області поділена на 20 районів [1, с. 6], на основі даних відстаней від центру м. Львова до районних центрів визначимо, які райони можуть входити до приміської території м. Львова, отримані результати сформуємо в таблицю (табл. 1).

Таблиця 1

Характерні ознаки формування приміських територій м. Львова *

№ п/п	Район	Відстань до обласного центру, км	Можливість входження району в приміську територію(+,-)			
			20 км	40 км	60 км	80 км
1.	Бродівський	102	-	-	-	-
2.	Буський	53	-	-	+	+
3.	Городоцький	28	-	+	+	+
4.	Дрогобицький	86	-	-	-	-
5.	Жидачівський	68	-	-	-	+
6.	Жовківський	27	-	+	+	+
7.	Золочівський	66	-	-	-	+
8.	Кам'янка-Бузький	40	-	+	+	+
9.	Миколаївський	38	-	+	+	+
10.	Мостиський	66	-	-	-	+

Продовження табл. 1

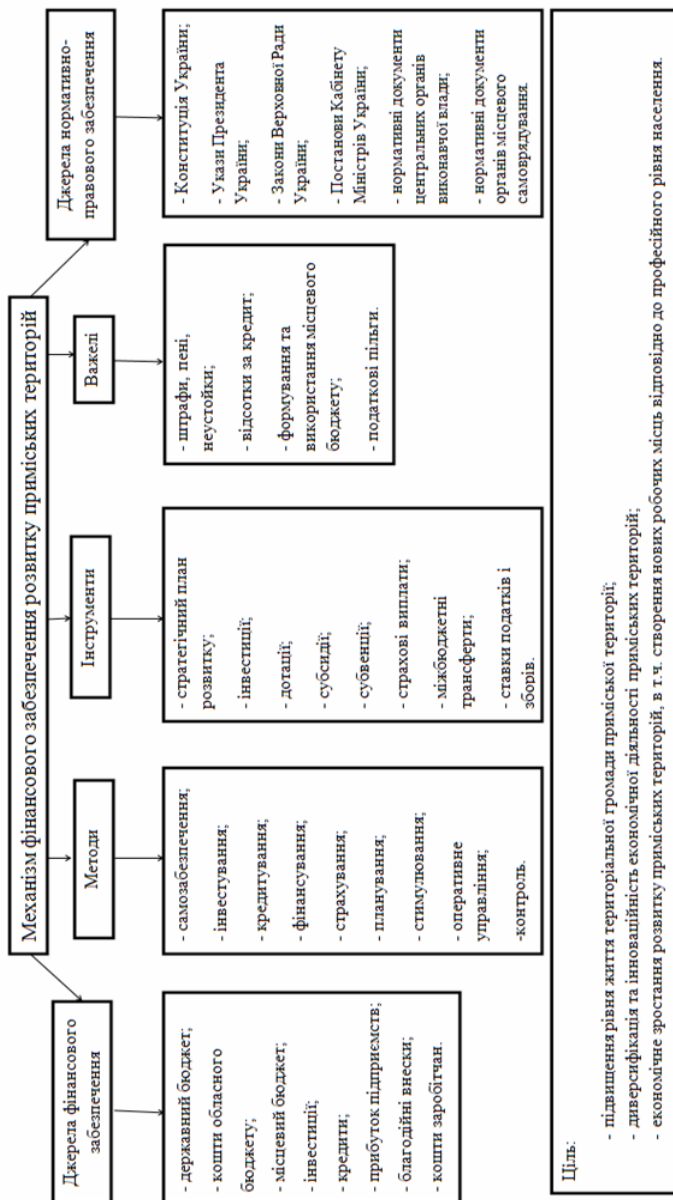
11.	Перемишлянський	46	-	-	+	+
12.	Пустомитівський	20	+	+	+	+
13.	Радехівський	69	-	-	-	+
14.	Самбірський	76	-	-	-	+
15.	Сколівський	106	-	-	-	-
16.	Сокальський	78	-	-	-	+
17.	Старосамбірський	95	-	-	-	-
18.	Стрийський	72	-	-	-	+
19.	Турківський	137	-	-	-	-
20.	Яворівський	53	-	-	+	+

*опрацьовано автором на основі джерела [1, с. 8].

З даних таблиці 1 випливає, що приміською територією можуть бути землі Городоцького, Жовківського, Миколаївського, Пустомитівського, Кам'янка-Бузького районів. Ці райони є приміськими територіями не цілком, а частково. Наведемо перелік територій, які відповідно до свого розташування по відношенню до Львова (відстань від центру м. Львів до населеного пункту не повинна перевищувати 40 км) можна віднести до приміської території.

Економічний розвиток приміської території – це процес систематичного зростання рівня життя більшої частини населення. Процес розвитку супроводжується фундаментальними змінами у структурі економіки. Додатково економічний розвиток приміських територій включає: розвиток освіти і охорони здоров'я, розвиток системи соціального забезпечення, вдосконалення законодавства й інструкцій з метою забезпечення економічних і політичних прав і свобод. Для підтримки сталого економічного розвитку прискорюють темпи економічного зростання, яке характеризується щорічним приростом ВВП на душу населення.

На рис. 2. запропонований механізм фінансового забезпечення розвитку приміських територій. Структурними компонентами якого є: методи, інструменти, важелі, джерела фінансового та нормативно-правового забезпечення. Більш детально проаналізуємо механізм фінансового забезпечення розвитку приміських територій.

Рис. 2. Механізм фінансового забезпечення розвитку приміських територій.
*Власне опрацювання.

До методів механізму фінансового забезпечення розвитку приміських територій віднесено: самозабезпечення; інвестування; кредитування; оподаткування; фінансування; планування; страхування; стимулювання; оперативне управління; контроль.

На увагу заслуговує метод самозабезпечення. Територіальні громади приміських територій використовують механізми ефективного соціального інвестування, залучення внутрішніх власних фінансових ресурсів для вирішення проблем соціально-економічного розвитку. Феномен соціальної мобілізації як процес залучення громадян до безпосередньої участі у вирішенні муніципальних проблем характеризується як «динамічний процес залучення потенціалу та бажання людей допомогти самим собі спільними діями» [3]. Маємо на увазі використання власного ресурсного потенціалу приміських територій. Вчений виділяє шість етапів ефективної мобілізації наявних локальних ресурсів, тобто алгоритм використання фінансового потенціалу території [3]:

- існування проблеми, вирішення якої є важливим для територіальної громади;
- розуміння громадянами суті проблеми і способів її вирішення;
- створення ініціативної групи з авторитетних представників різних суспільних секторів громади;
- формування ініціативною групою при залученні всієї громади чіткого та детального плану дій по вирішенні даного завдання;
- реалізація плану;
- детальне звітування перед громадою про проведені дії.

При цьому, як бачимо, участь громади трактується виключно через недержавні організації, а це не відповідає ні реальному, ні бажаному в демократичному суспільстві стану речей. Відповідно органам місцевого самоврядування слід досягати співпраці з територіальною громадою для запуску процесу формалізованої соціальної мобілізації та для можливості використання ще одного джерела розвитку відповідного соціально-просторового утворення, а саме власного потенціалу приміської території.

Висновки. Отже, фінансова спроможність і дієздатність приміських територій полягає в наступному:

- зниження рівня централізації державних фінансів;

- ефективного використання власного потенціалу;
- передача частини податків і зборів на місцевий рівень, що підсилить фінансову спроможність приміських територій;
- формування фінансово незалежних територіальних громад приміських територій.

1. Довідник Адміністративно – територіальний поділ. Місцеві громади та органи державної влади львівська область, Науково- довідкове видання Керівник проекту Ганущин О.О., Матеріали підготував Алейніков, видання друге, Львівська обласна державна адміністрація Львів-2008 184с.
2. Ішук С.І. Київська господарська агломерація: досвід регіонального менеджменту/ С.І. Ішук, О.В. Гладкий // К.: ВГЛ «Обрії», 2005. - 239с.
3. Пінчук С. А. Соціальна мобілізація як фактор забезпечення сталого розвитку громад. Науковий вісник Академії муніципального управління, Серія «Управління». – 2011. – Вип.1. – С. 389-396.
4. Пістун М. Д. Географія агропромислових комплексів: [навч. посібник] / М. Д. Пістун, В. О. Гуцал, Н.\ І. Проватар. – К.: Либідь, 1997. – 200с.
5. Тюнен И. Г. Изолированное государство / И. Г. Тюнен. – Экономическая жизнь, 1926.

УДК 336: 338.43

Галімух Ю.О., Прокопишак О.Б.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ

Обґрунтовано особливості формування фінансового потенціалу прикордонних територій. Виділено особливості прикордонних територій, зокрема, природно-економічні, геополітичні, соціально-культурні, що сприяють реалізації первинного рівня зовнішньоекономічних зв'язків. Підтверджено, що координація фінансового потенціалу прикордонних територій досягається шляхом застосування системи фінансових балансів, які характеризуються показниками створення й використання фінансових ресурсів.

Ключові слова: фінансовий потенціал, фінансові ресурси, формування, особливості, прикордонні території.

Halimuk Y.O., Prokopyshak O.B.

FEATURES OF FORMATION OF FINANCIAL CAPACITY BORDER TERRITORY

Grounded especially the formation of financial potential of border areas. Peculiarities of border areas, including natural, economic, geopolitical, socio-cultural, contributing to the realization of primary foreign economic relations. It has been proved that it is appropriate to determine the financial potential of the border area as a combination of funds traded in the area to ensure stable operation and development of its economy, social sphere and improvement of living standards, since the notion of funding consider broader and such that by its economic nature provides direction to the ongoing costs and extended play. The main objective of the financial capacity of the border area is to promote production, increase employment and investment. Outlined tendency to strengthen the social functions of finance border areas, which explains the transfer of funding social spending on the local level. The structure of financial resources of border areas. Attention is paid to the fact that they include both budgetary funds and funds of legal entities and individuals operating in the territory, of the state and local budget funds, credit, bank resources, funds and other public funds. Notes that the financial resources of border areas are derived from the same sources as the state, but with a significant difference is that the revenue side of the border area include a much larger portion of credit and subsidies the state budget.

It is noted that the financial potential of border areas defined in produced per capita national income as financial income provided primarily income economic actors, and in need of financial capacity is calculated on the basis of actual costs, so to improve management areas should be used system performance, indicating a degree of balance between resources and needs of the species in them that make territorial balance.

Proved that local budgets border areas should provide financial independence of local governments, and directly subordinate to them. This allows local governments to be organizers of intergovernmental relations. All parts of the budgets of the border area is linked, as well as institutions and enterprises of all forms of ownership operating in the border area. This connection is established through the distribution of costs and revenues to the budget and funding from the budget. Confirmed that the financial capacity to coordinate border areas is achieved through the use of financial system balance sheets, which are characterized by indicators of creation and use of financial resources.

Key words: financial capacity, financial resources, formation, features, border territory.

Галимук Ю.А., Прокопишак О.Б.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВОГО ПОТЕНЦИАЛА ПОГРАНИЧНЫХ ТЕРРИТОРИЙ

Обоснованы особенности формирования финансового потенциала приграничных территорий. Выделены особенности приграничных территорий, в частности, природно-экономические, геополитические, социально-культурные, способствующих реализации первичного уровня внешнеэкономических связей.

Подтверждено, что координация финансового потенциала приграничных территорий достигается путем применения системы финансовых балансов, которые характеризуются показателями создания и использования финансовых ресурсов.

Ключевые слова: финансовый потенциал, финансовые ресурсы, формирование, особенности, пограничные территории.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Необхідною умовою для здійснення процесу розширеного відтворення на прикордонних територіях на всіх його стадіях і у всіх формах виступає наявність власного фінансового потенціалу, оскільки соціально-економічний розвиток цих територій в сучасних умовах потребує належного фінансового забезпечення. Проте, дослідження особливостей формування фінансового потенціалу прикордонних територій неможливе без чіткого окреслення терміну «прикордонна територія» та наукового обґрунтування цього поняття.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Найбільш розповсюдженим в науковій літературі є думка Н. Гансена, який стверджує, що прикордонна територія визначається як територія, що лежить безпосередньо біля фіксованої лінії кордону і в якій значно відчувається соціально-економічний ефект існування кордону [2]. Мікула Н. зазначає, що прикордонна територія охоплює одну або декілька адміністративно-територіальних одиниць однієї держави та прилягає до державного кордону [3]. Схожим є визначення Л. Вардомського, який вважає, що прикордонні території – це території держави, прилеглі до державного кордону, що виконують особливі прикордонні функції і які мають у зв'язку з цим специфічні особливості [4]. Студенников І. наголошує, що звертаючись до концепції прикордонної території маємо справу з адміністративно-територіальною одиницею, що знаходиться на рівні, наступному після державного, і розташована безпосередньо вздовж державного кордону [5]. Відомий швейцарський вчений Р. Ратті стверджує, що на прикордонних територіях спостерігаються вплив факторів, пов'язаних з бар'єром, яким є інституційний кордон між двома країнами, а лінія кордону є відправною точкою аналізу територій, що прилягають до неї [6]. За Й. Габбе, до

характерних рис, котрі відрізняють прикордонні території належать значна залежність від сільського господарства, вагома перевага однієї галузі промисловості над іншими, слабо розвинутий сектор послуг, брак інституцій вищої школи та розвитку технічної інфраструктури [7]. А проблеми функціонування фінансового потенціалу підприємств прикордонних територій досліджували Васьківська К.В., Прокопишак В.Б. [1].

Цілі статті. Метою статті є дослідження особливостей формування фінансового потенціалу прикордонних територій в контексті реформування місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Особливістю прикордонної території є її специфічні природно-економічні, геополітичні, соціально-культурні умови, які сприяють реалізації первинного рівня зовнішньоекономічних зв'язків. Тому, вивчаючи феномен прикордонних територій необхідно пам'ятати про дуалізм впливу кордону, який з одного боку є роз'єднуючим фактором на економічному, соціальному, політичному та культурному рівнях і перетворює ці території на периферійні по відношенню до центру, а з іншого виступає чинником, що відкриває значні можливості для економічного та соціального розвитку, а також співпраці й інтеграції не тільки на територіальному, а й на загальнодержавному щаблях.

Функціонування прикордонних територій неможливе без відповідної кількості фінансових ресурсів, які забезпечують реалізацію стратегічних цілей та поточних завдань економічної політики прикордонних територій.

Фінансові ресурси – централізовані та децентралізовані грошові фонди цільового призначення, які формуються в процесі розподілу сукупного продукту і національного доходу і призначені для використання у відповідності до завдань соціально-економічного розвитку [8]. Відмінності у трактуванні фінансових ресурсів різними вченими полягають насамперед у визначенні їх джерел формування та складу, як грошові кошти, нагромадження, доходи, фонди, форм виявлення, а також їх цільового призначення й участі у певних стадіях суспільного виробництва, що включають формування, розподіл й використання валового суспільного продукту та національного доходу.

Ми вважаємо, що доцільно визначати фінансовий потенціал прикордонних територій як сукупність фінансових коштів, що обертаються на даній території з метою забезпечення стабільного функціонування і розвитку її економіки, соціальної сфери та покращення рівня життя населення, оскільки поняття фінансових коштів вважаємо ширшим та таке, що за своєю економічною природою передбачає направлення на здійснення поточних витрат та розширене відтворення.

Основним завданням фінансового потенціалу прикордонних територій є сприяння розвитку виробництва, зростанню зайнятості та залученню інвестицій. Також на сьогоднішній день все помітнішою стає тенденція до посилення соціальної функції фінансів прикордонних територій, що пояснюється перенесенням фінансування соціальних витрат на локальний рівень.

Основою формування фінансового потенціалу є фінансові ресурси. Відштовхуючись від запропонованого нами визначення фінансових ресурсів, доцільною буде класифікація фінансових ресурсів прикордонних територій як таких, що формуються з бюджетних та позабюджетних коштів. За обсягом позабюджетні, як правило, значно перевищують бюджетні, однак найвагоміша роль у фінансуванні соціально-економічного розвитку території належить бюджетним джерелам, оскільки саме вони перебувають у розпорядженні та під контролем територіальних органів влади. На сьогоднішній день переважна частина позабюджетних ресурсів знаходиться за межами відання територіальних органів управління. Тому фінансовий потенціал території перш за все, визначається її бюджетними ресурсами.

Відповідно, фінансові ресурси прикордонних територій включають як бюджетні кошти, так і кошти юридичних і фізичних осіб, що функціонують на даній території, кошти державних і територіальних позабюджетних фондів, кредитні, банківські ресурси, грошові кошти населення та інші фінансові кошти. Зауважимо, що фінансові ресурси прикордонних територій формуються за рахунок тих же джерел, що і державні, але мають суттєву відмінність у тому, що доходні частини бюджетів прикордонних територій включають значно більшу частину кредитних ресурсів, а також субсидій державного бюджету.

Джерела формування фінансових ресурсів традиційно

поділяємо на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх джерел фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування відносять податкові та неподаткові надходження. Внутрішні джерела фінансового забезпечення функцій органів місцевого самоврядування включають: власні фінансові кошти господарюючих суб'єктів, що здійснюють комерційну діяльність у виробничій і невиробничій сферах; фінансові кошти кредитно-фінансових організацій (комерційних підприємств, які обслуговують сферу банківської, страхової, біржової діяльності); фінансові кошти громадських організацій і установ, що займаються некомерційною діяльністю на території регіону; фінансові кошти населення, включаючи поточні грошові доходи і здійснені в тій або іншій формі накопичення; фінансові кошти самої місцевої адміністрації.

Місцеві бюджети прикордонних територій варто розглядати як складову частину бюджетної системи держави та складову частину місцевих фінансів, що відображає певну систему економічних відносин. Ці економічні відносини виникають у процесі формування доходів різних рівнів місцевих бюджетів, і при їх використанні як цільових фондів грошових коштів місцевих органів самоврядування. Незважаючи на різницю між доходами і видатками місцевих бюджетів прикордонних територій, вони повинні якнайповніше забезпечувати соціальні потреби та забезпечувати гармонійний розвиток цих територій. У процесі розподілу вартості валового внутрішнього продукту шляхом формування та використання місцевих бюджетів прикордонних територій грошові відносини виникають між бюджетами середньої ланки та вищими бюджетами, підприємствами комунальної форми власності, закладами соціально-культурної сфери та населенням. Тому особливістю місцевих бюджетів прикордонних територій є те, що вони відображають певну чітко обмежену частину грошових відносин, які функціонують на окремій території.

Одним з джерел формування доходної частини бюджету прикордонних територій, що забезпечує значну частину фінансових надходжень, є податки, платежі та інші законодавчо регульовані виплати, що стягуються з фізичних та юридичних осіб, які проживають або функціонують на даній території. Але, практика показує, що на сьогодні фінансові ресурси органів місцевого

самоврядування недостатні для повної фінансової незалежності. Тут на допомогу приходять трансферти та цільове фінансування з Держбюджету, а формування місцевих бюджетів здійснюється на формульній основі за нормативами бюджетної забезпеченості, виходячи з наявних можливостей бюджету, що не задовольняє об'єктивні потреби прикордонних територій. Така залежність місцевих бюджетів прикордонних територій від рішень центральної влади свідчить про брак самостійності та слабку ефективність функціонування місцевого самоврядування прикордонних територій і спричиняє неможливість забезпечення власних повноважень місцевих органів влади прикордонних територій відповідними доходами місцевих бюджетів.

Фінансовий потенціал прикордонних територій визначається виробленим у розрахунку на душу населення національним доходом, оскільки фінансові надходження забезпечуються, насамперед, з доходів економічних суб'єктів. Потребу у фінансовому потенціалі розраховують на основі фактичного рівня витрат. Для покращення менеджменту територій використовується система показників, які вказують на ступінь збалансованості між видами ресурсів та потребами в них, що складають територіальний баланс. Існують два види таких балансів, до яких відноситься баланс економічного призначення та соціального спрямування. Баланси економічного призначення розробляються по певних видах економічних ресурсів і характеризуються додатковими статтями. В ресурсній частині такою статтею є „залучення”, а в видатковій частині - „надання”. Існують однопродуктові та комплексні територіальні баланси, що, відповідно, складаються по одному виду ресурсів або по сукупності аналогічних ресурсів, які можуть розглядатися як взаємозамінні у споживанні. Виділяють також міжпродуктові територіальні баланси по схемі міжгалузевого балансу в натуральних показниках. Розробляються звітні, або так звані аналітичні баланси та перспективні для обґрунтування економічної стратегії щодо забезпечення потреб територій певними ресурсами. Територіальні баланси соціального спрямування розробляються з питань, які є основою соціальної політики у регіонах. Це, зокрема, такі баланси, як баланс грошових доходів та витрат населення, баланс соціальної інфраструктури (по окремих позиціях тощо).

Слід наголосити на тому, що надмірна соціальна спрямованість видатків місцевих бюджетів (виконання делегованих повноважень), практично унеможливило здійснення інвестицій в економічний розвиток прикордонних територій.

Висновки. Місцеві бюджети прикордонних територій повинні забезпечують матеріальну незалежність органів місцевого самоврядування, і безпосередньо їм підпорядковані. Це дає змогу місцевим органам самоврядування бути організаторами цих бюджетних відносин. Всі ланки бюджетів прикордонних територій є пов'язані між собою, а також з установами та підприємствами всіх форм власності, які функціонують на прикордонній території. Цей зв'язок проходить через розподіл створеної вартості та надходження в бюджет і фінансуванням з бюджету. Саме ці особливості розподільчих відносин бюджетів прикордонних територій, які виникають у процесі їх формування та використання, виділяє їх з місцевих фінансів і бюджетної системи країни в окрему економічну категорію. При формуванні фінансових балансів обґрунтовується доцільність застосування конкретних методів мобілізації й використання фінансового потенціалу. Здійснювана в процесі складання фінансових балансів координація фінансового потенціалу усіх балансів супроводжується визначенням їх основних показників і впливає на їхню структуру. Фінансові баланси вказують на наявні диспропорції у економічному та соціальному розвитку прикордонних територій.

1. Васьківська К.В. Управління фінансовим потенціалом у системі фінансової безпеки підприємств / К.В. Васьківська, В.Б. Прокопишак, С.В. Ярмольський / Вісник ЛДФА/ гол. ред. Буряк П.Ю.- Львів: ЛДФА, 2013.- № 24.- С. 104-109.
2. Hansen N. Border regions. A critique of spatial theory and a European case study// Annu. Reg. Sci 11. 1-14, 1977.
3. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: Монографія / Н. Мікула / – Львів: ІРД НАН України, 2004. – 395 с.)
4. Вардомський Л. Б. Державні кордони і регіональний розвиток: політ-географічний аспект, в сб. «Політична географія: сучасний стан та шляхи розвитку» / Л. Б. Вардомський, І. І. Голіцина, Є. М. Самбурова /- М., 2002 . - С. 35 - 46.
5. Студенніков І.В. Феномен євро регіонів в контексті методології історико-регіональних досліджень // Історія України / І.В. Студенніков / Маловідомі імена, події, факти. – Вип. 22-23. – Київ, 2003. – С. 187-201
6. Ratti Remigio, Spatial and Economic Effects of Frontiers. Overview of traditional and New Approaches and Theories of Border Area Development. Schweizarski materialy.

7. Jens Gabbe. Rozwój gospodarczy i społeczny regionów przygranicznych w Europie Zachodniej// Regiony, euroregiony, rozwój regionalny. Euroregion Bug / pod red. Macej Bałtowski. Tom 4, Norbertinum, Lublin 1996, p.44.
8. Азаренкова Г. М. Фінансові ресурси і фінансові потоки (теоретичний аналіз): Монографія / Г.М. Азаренкова / – Харків: ПП Яковлева, 2003. – 103 с.

УДК 657.6

Гришук Р.І.

Одеський національний економічний університет

АНАЛІЗ УНІВЕРСАЛЬНОГО ПОНЯТТЯ «КОНТРОЛЬ» ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО КОНТРОЛЮ

У статті розглянуто широке коло значень терміну «контроль», виділені загальні його ознаки і групи його смислових значень в різних контекстах, побудована і проаналізована модель універсального поняття «контроль», на основі якої сформульовано узагальнене визначення цього поняття.

Ключові слова: контроль, економічний контроль, система контролю, механізм контролю.

Grishchuk R.

ANALYSIS OF THE UNIVERSAL CONCEPT OF "CONTROL" FOR THE DEFINITION OF THE ESSENCE OF ECONOMIC CONTROL

Identify any concepts initially are conventional, that is determined by the consent of the majority of subjects. On the definition of abstract concepts it has a much greater impact than the identification of specific, so in the process of determining the nature and characteristics of the control is necessary to appeal to popular opinion and the apparent expediency, so - to explore and compare each other range of values of the term in various contexts that is, consider the linguistic and semantic features of the use of the word "control". If we try to organize the set of values of the term "control" in different contexts, at the most general level, they can be grouped into three interrelated groups: 1) the form of relations between the two entities, in which the first one (the object) is limited by the active influence of the second (the subject) the ability to be a natural way for themselves and forced to comply with the interests of its forms and the requirements of the second entity; 2) a very wide range of specific processes are manifested in the form of actions, operations, actions, functions, and so on, which essentially is the interaction of the object and the subject (usually through some mechanism) to create relationships between them, as described in the first paragraph.

Based on a comparison of these processes we have identified such basic properties of a control mechanism: 1) The non-linearity and invisibility in the internal structure of the mechanism of control algorithms and their relative independence from the action of the fundamental laws, but at the same time - they are complete and obvious dependence on the state of the control object; 2) phase control of the main flow in the form of information processes based on negative feedback. In this connection, it can distinguish the basic elements of such a simple control system: the collection of information about the object processing (pattern matching), programmed reaction (action on the object as a result of treatment); 3) open the control effects of the environment, an active interaction with it - giving and receiving energy in various forms; 4) obligatory presence of super-systems, which are hidden in the subject of control, as the creator of the control system, the author of the meaning of its existence, the main beneficiary of its activities, a source of entropy control object, a provider of energy for its operation.

Control - a set of process control and its result. The result is the degree of accountability of the will of the subject and the object of its information transparency for the subject. A control process - an information or a hybrid of information and physical activity monitoring mechanism created entity to streamline and transform the object of control in accordance with the will of the subject. Thus, the control system - a collection of control mechanism and a control object. The monitoring mechanism - a system of data collection on the state of the object, its information processing by comparing information about the will of the subject, identifying and eliminating deviations. He designed and created by the subject so as to "mechanism" his will and make the direct participation of the subject in the process of monitoring optional. Thus, the basic model of monitoring coincides with the homeostatic model of management cybernetics. However, this does not mean that we should equate the management and control: the latter does not apply for the scope of goal-setting, planning and organization. The foregoing observations relate only to the most basic level of mechanized control. With this control in the economic and social systems it is clearly a more complex phenomenon and has a number of additional properties. Model control in these areas should be built through the study and development of devices described above, the base model of control in certain subject areas. In the area of economic activity is necessary to study the impact that has on the model of control problems, such as: participation in the mechanism of control of other entities, as a performer, and even - objects of control; the absence of methods of influence on the object, giving the absolutely predictable and guaranteed results; the problem of lack, incomplete, inaccurate information about the object; the fallacy inherent in the mechanism of reference, etc.

Key words: control, economic control, control system, control mechanism.

Гришук Р.И.

АНАЛИЗ УНИВЕРСАЛЬНОГО ПОНЯТИЯ «КОНТРОЛЬ» ДЛЯ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СУЩНОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО КОНТРОЛЯ

В статье рассмотрен широкий диапазон значений термина «контроль», выделены общие признаки и группы его смысловых значений в разных контекстах, построена и проанализирована модель универсального понятия

«контроль», на основе которой сформулировано обобщенное определение этого понятия.

Ключевые слова: контроль, экономический контроль, система контроля, механизм контроля.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Євроінтеграційний курс України відкриває перед нашим бізнесом широкі можливості по залученню інвесторів і партнерів з розвинених країн, однак, для цього наші підприємства повинні навчитися вести свою господарську діяльність відповідно до загальноєвропейських норм і українського законодавства. Вирішення цього завдання включає в себе впровадження суб'єктами господарювання ефективних сучасних систем внутрішнього економічного контролю, що відповідають західним стандартам. Проблеми економічного контролю підприємств, його сутність, форми, об'єкти, методи, класифікації у вітчизняній науці розглядаються у великій кількості досліджень. Багато вітчизняних науковців в області економічного контролю відзначають проблему відсутності єдності в своєму середовищі відносно визначення багатьох базових понять цієї науки [1-4]. Так, проф. Бутинець Т.А. пише: «Сучасний стан ГК свідчить про те, що остаточне формулювання основ теорії контролю, основних елементів процесу контрольного пізнання далеко не завершено... Науковці України і зарубіжних країн оцінюють сучасну теорію господарського контролю в тому або іншому ступені негативно» [4, с. 102].

Значною мірою проблема визначення понять економічного контролю, його предмета, видів і закономірностей ускладнена тим, що воно є похідним від універсального поняття «контроль взагалі», яке зазвичай сприймається як вихідне і само собою зрозуміле. У нашій області науки багато дослідників присвячують йому декілька загальних фраз у вступі і, не даючи повного визначення, відразу переходять до визначення на його підґрунті похідних понять. Іноді в якості пояснення суті контролю використовується визначення тлумачного словника і традиційна згадка етимології від французького *contre-rôle*. Таке спрощення небезпечно неоднозначністю і навіть спірністю зроблених висновків, оскільки поняття «контроль» при всій удаваній самоочевидності, при найближчому розгляді і спробі конкретизації вислизає,

розпочинається у величезній кількості смислових відтінків, що іноді навіть вступають в суперечність один з одним. Така природа багатьох «інтуїтивних» понять. На підставі усього вищевикладеного можна зробити висновок про те, що важливим і актуальним завданням теорії економічного контролю є максимально повне і системне визначення поняття «контроль», як своєї основної категорії, його онтології, моделей і законів. Вирішення цієї задачі дозволить визначати похідні поняття в області економічного контролю більш науково обгрунтовано.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Тою чи іншою мірою пояснення сутності поняття «контроль» в контексті економічного контролю дають всі провідні вчені в цій області: Т.А. Бутинець, В.В. Бурцев, Л.М. Крамаровський, В.Ф. Максимова, В.П. Пантелеев, В.В. Сопко, В.Г. Швець, В.А. Шевчук та багато-багато інших. Глибокий філософський аналіз категорія «контроль» отримала в монографії проф. В.А. Шевчука. Автор розкриває її не тільки з онтологічної, але і з гносеологічної точки зору: «Гносеологічний (пізнавальний) аспект контролю полягає в тому, що він є інструментом дослідження економічної реальності, яка пізнається в порівнянні» [3, с. 12]. Однак, це ж твердження демонструє, що більшість дослідників воліють залишатися в рамках предметної області господарської діяльності навіть при визначенні універсальної категорії «контроль», що не може не накладати обмеження на розуміння її сутності та закономірностей.

Цілі статті. Дослідженні генезису і різноманіття смислових відтінків поняття «контроль» у різних контекстах і предметних областях, їх узагальнення та побудова універсальної моделі цього поняття, придатної і корисної для подальшого використання в нашій області науки.

Виклад основного матеріалу дослідження з обгрунтуванням отриманих наукових результатів. Поняття «контроль» є абстрактним, а значить породженим в процесі мислення людини. З цієї причини неможливо дати його визначення шляхом зазначення або опису одного реального об'єкта або їх групи, але потрібно виявити ті передумови нашого мислення, які призводять до усвідомлення цього поняття, його суті і дозволяють

впізнавати його прояв в навколишньому світі. Це означає, що необхідно спостерігати за тим, як і що ми думаємо про контроль, в яких контекстах, де та межа, за якою деяке явище навколишнього світу починає сприйматися нами, як прояв контролю. Визначення сутності контролю вимагає виходу за рамки предметної області господарської діяльності. Справа не тільки в тому, що поняття «контроль» використовується в різних галузях науки, а й у тому, що коріння проблеми онтологічного визначення категорії «контроль» йдуть у його гносеологічну сутність. Контроль - цей один з аспектів відносини суб'єкта і буття, способів пізнання і відображення буття суб'єктом. Це зумовлює перехід проблеми пізнання категорії контролю в проблему самопізнання суб'єкта, пізнання характеру своїх відносин з буттям.

Визначення будь-яких понять конвенціональні, тобто визначаються шляхом згоди більшості суб'єктів. Це дуже важливо насамперед для абстрактних понять, тому в процесі визначення сутності та відмінних ознак контролю необхідно апелювати до загальноприйнятій думці та розуміння очевидної доцільності. Тобто треба дослідити і зіставити між собою широке коло значень цього терміну у всіляких контекстах, розглянути лінгвістичні та семантичні особливості застосування терміну «контроль».

Огляд словників та енциклопедій [5-7] і багатьох інших джерел показує, що слово «контроль» може згадуватися в багатьох контекстах, наприклад: досягнення цілей, управління людьми, процесами, механізмами, проектування систем, навчання, юридичних, договірних відносин, військових дій, бізнес-стратегій, психологічних, біологічних, соціальних, політичних, економічних наук та багатьох інших. Його застосування не залежить від масштабів явищ і процесів, воно однаково доречно як до самих мікроскопічних і примітивних процесів, об'єктів, так і до явищ планетарного масштабу. Діапазон можливих смислових значень цього слова дуже широкий: спостереження, обстеження, огляд, випробування, оглядання, повірка, перевірка, повторна перевірка, отримання підтвердження, спостереження за реакцією, очікування події, моніторинг чогось важливого, спостереження з метою перевірки, вимірювання, тестування, фільтрація, відбір проб, оцінка результатів, інспектування, ревізія, нагляд, вплив, залежність, керівництво, розпорядження чим-небудь, володіння, влада,

домінування, цензура, переслідування інакомислячих, важелі управління, регулювання, настроювання, регулювання, введення правил, регламентація, обмеження свободи дій, нормування, стримування, створення бар'єрів, боротьба з небажаними явищами, стриманість, самовладання, окреслення кордонів і рамок, стабілізація, установа чи організація, які здійснюють перевірки, місце при вході, де перевіряють квитки, самі контролери і т.п. І це тільки варіації сенсу іменника. Розгляд же різних форм прикметників і дієслів від слова «контроль» зробило б огляд його значень абсолютно неосяжним.

Якщо спробувати систематизувати вищенаведене безліч значень терміну «контроль» у різних контекстах, то на самому узагальненому рівні їх можна об'єднати в три взаємопов'язані групи:

1. Форма відносин між двома сутностями, при якій перша з них (об'єкт) обмежена активним впливом другої (суб'єкта) в своїй можливості існувати природним для себе чином і змушена у своїх проявах дотримуватися інтересів і вимог суб'єкта. З точки зору об'єкта ці відносини сприймаються як кайдани, рамки, обмеження волі, тиск, зовнішня мотивація, спонукання, примус, насильство, вимушена віддача суб'єкту свого ресурсу. З боку суб'єкта вони сприймаються як влада над об'єктом, свобода розпоряджатися його долею, повна покора, керованість, зрозумілість, вивченість і достовірність інформаційна прозорість об'єкта, повна передбачуваність, максимальна безпека або корисність його поведінки для суб'єкта, можливість користуватися всіма ресурсами об'єкта, використовувати його будь-яким чином для задоволення своїх інтересів. Важливо відзначити, що такого роду відносини вважаються контролем, навіть якщо реалізовані вони між суб'єктом і об'єктом не в максимально можливому обсязі (у конкретному випадку лише уточнюють, що мова йде про загублений, слабкий, повний, абсолютний контроль і т.п.).

2. Широке коло специфічних процесів, що проявляються у вигляді дій, операцій, заходів, діяльності, функції і т.ін., які по суті є взаємодією об'єкта і суб'єкта (як правило, за допомогою певного механізму) з метою створювати між ними відносин, описаних у першому пункті. Очевидно, ініціатором цих процесів є суб'єкт. Незважаючи на те, що повне втілення контролю як відносин,

описаних в першому пункті, є метою описуваного в цьому пункті контролю як процесу, а значить має явний пріоритет за смыслом, основні труднощі в реальності виникають саме з організацією процесу (пошуком методу) контролю, оскільки більшість об'єктів надають опір або просто вкрай важко піддаються контролю. Тому саме проблеми організації контролю як процесу і побудови виконуючого його механізму (системи) складають основну частину досліджень, накопичених знань про контроль. Подальший виклад буде присвячено дослідженню саме цієї процесної суті контролю, систем і механізмів контролю.

3. Контроль, як спрощене і персоналізоване позначення механізмів контролю (окремих елементів системи контролю, як правило тих, з якими безпосередньо стикається об'єкт контролю). Ця смислова форма, очевидно, є побутовим спрощенням лексики і як наукове поняття розглядатися нами не буде, бо з метою її вираження в кожному конкретному випадку коректно використовувати більш конкретні і інформативні поняття, наприклад, «контролер», «місце контролю», «інструмент контролю», «механізм контролю», «контролююча установа» і т.п.

Крім цього, огляд безлічі проявів контролю показує, що це явище не обов'язково пов'язане з людиною та її діяльністю. Виникнення перших механізмів контролю безпосередньо обумовлено процесом еволюції живої природи і притаманної їй боротьби за виживання. В цьому контексті суб'єктом контролю виступають причини, що створили перші механізми саморегуляції найпростіших форм живої матерії, запрограмували в цих механізмах самоконтролю конкретні параметри бажаного стану свого внутрішнього та зовнішнього середовища, подарували та розвинули набір методів досягнення цього стану. З цих міркувань за сучасною науковою думкою першим суб'єктом контролю можна вважати саму еволюцію, комплексну дію її законів, що народили та розвинули надскладні біологічні системи. З точки зору біології, механізми саморегуляції живих організмів - це матеріалізація генетично накопиченого досвіду оптимальної для виживання поведінки. Значно пізніше в результаті еволюції з'явилося друге джерело суб'єктності - розум людини, що створює власні системи контролю для досягнення своїх цілей. Оскільки інтереси людини зараз лежать в безлічі предметних областей, то і системи контролю

він поширив дуже широко. Однак, всі вони, як і біологічні системи контролю, в кінцевому рахунку неминуче служать цілям боротьби людини за виживання і поліпшення середовища свого проживання, у тому числі соціального середовища, тобто створені людиною системи контролю – це матеріалізація його досвіду з пристосування навколишнього буття до власних потреб і інтересів.

Отже, контроль у найпростішому розумінні з'являється разом із зародженням найпростіших форм життя, та вочевидь представлений в них у найбільш простих формах. Тому нами було досліджено дію механізму саморегуляції живої клітини на прикладі процесу контролю рівня концентрації в цитоплазмі аденозинтрифосфornoї кислоти (АТФ), що здійснюють спеціальні ферменти. Також було досліджено найбільш схожий процес неживої природи – хімічну рівновагу оборотної хімічної реакції з ознаками негативного зворотного зв'язку. Було відзначено, що з наукової точки зору в першому прикладі науковці використовують термін «контроль» для позначення дій ферменту, а в другому цей термін не використовується, незважаючи на схожість та деякі прояви ознак саморегуляції. Відповідно, шляхом порівняння і зіставлення цих двох процесів були виділені їх подібності та відмінності, на основі чого були виділені такі основні ознаки наявності найпростішого механізму контролю:

1. нелінійність алгоритмів функціонування механізму контролю, їх прихованість у внутрішній будові механізму, їх відносна незалежність від дії фундаментальних законів, але при цьому повна і очевидна залежність від стану об'єкту контролю;

2. протікання основних фаз контролю у формі інформаційного процесу на основі негативного зворотного зв'язку. У цьому процесі можна виділити такі базові елементи найпростішого механізму контролю: збір інформації про об'єкт, обробка (зіставлення з еталоном), запрограмована реакція (вплив на об'єкт за результатами обробки у заздалегідь запрограмований спосіб);

3. відкритість системи контролю впливу зовнішнього середовища, активна взаємодія з нею - віддача і отримання енергії в різних формах;

4. обов'язкова наявність надсистеми, в якій сховані суб'єкт контролю, як творець системи контролю, автор сенсу її існування,

головний бенефіціар її діяльності, джерело ентропії об'єкта контролю, постачальник енергії для її функціонування.

Такими, на нашу думку, є основні ознаки і будова найпростішої, базовою модель універсального поняття «контроль». Нескладно помітити, що вона легко може бути інтерпретована як кібернетична модель системи управління. І дійсно, зв'язок контролю і управління настільки тісний, що провести грань між ними досить складно. На нашу думку, модель гомеостатичного управління, прийнята в кібернетиці - це дійсно лише прояв управлінської сутності контролю. Цим пояснюється, наприклад, складність розмежування області контролінгу, як управлінської концепції, і внутрішнього економічного контролю, який також декларує цілі по оперативному контролю економічної ефективності та результативності. Однак, в якості не кібернетично-гомеостатичного, а повноцінного управління може розглядатися лише процес, що включає в себе постановку мети, планування та організацію (створення) механізму контролю. У нашій моделі цю функцію виконує надсистема і суб'єкт контролю (який по суті є і суб'єктом управління).

Висновки. З огляду на вищесказане, можна сказати, що контроль - це сукупність специфічного процесу і його ефекту (результату). Ефект процесу контролю визначається ступенем підконтрольності об'єкта волі суб'єкта і його інформаційної прозорості для суб'єкта. А сам специфічний процес контролю - це інформаційна або гібридна інформаційно-фізична діяльність механізму контролю, створеного суб'єктом, для упорядкування і трансформації об'єкта контролю у відповідності з волею суб'єкта. Таким чином, система контролю - це сукупність механізму контролю та об'єкта контролю. Механізм контролю - це система збору інформації про стан об'єкта, її обробки шляхом зіставлення з інформацією про волю суб'єкта, виявлення та усунення відхилень. Він спроектований і створений суб'єктом контролю таким чином, щоб «механізувати» його волю і зробити безпосередню участь самого суб'єкта в процесі контролю не обов'язковим. Таким чином, базова модель контролю збігається з гомеостатичною моделлю системи управління в кібернетиці. Однак, це не означає, що слід ставити знак рівності між управлінням і контролем: останній не претендує на сферу цілепокладання, планування і організації; в той

час, як управління в повному (не кібернетичному) розумінні неможливо без цих складових.

Вищевикладені спостереження стосуються лише самого базового рівня контролю, що є і самим механізованим. При цьому контроль в економічних і соціальних системах, вочевидь, є більш складним явищем і має додаткові властивості. Однак, на нашу думку, модель контролю у цих предметних областях потрібно будувати шляхом розвитку і пристосування саме вищеописаної базової моделі контролю. Завдяки цьому з'явиться можливість відстежити та більш чітко пов'язати окремі додаткові властивості контролю з передумовами і формами їх прояву, сформувати послідовне системне розуміння багатогранної сутності контролю в цих областях. Так, наприклад, у сфері господарської діяльності необхідно вивчити той вплив, який чинять на модель контролю такі проблеми, як: участь у механізмі контролю інших суб'єктів, як виконавців і навіть об'єктів контролю; відсутність в надскладних системах таких методів впливу на об'єкт, що дають абсолютно передбачуваний і гарантований результат; відсутність, неповноти, недостовірності інформації про об'єкт контролю; ймовірність помилки закладеного в механізм еталона і т.ін. Ці проблеми мають стати предметом подальшого дослідження та буде розвинуті в наступних публікаціях.

1. Максимова В.Ф. Контроль в управлінні економічними процесами на підприємстві. Навчальний посібник / В.Ф.Максімова – Суми.: ВТД «Університетська книга», 2008. – 190 с.
2. Соколов Б.Н. Системы внутреннего контроля (организация, методики, практика) / Б.Н. Соколов, В.В. Рукин. — М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2007. - 442 с.
3. Шевчук В.О. Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою (проблеми теорії, організації, методології) / В.О. Шевчук – К.: КДТУ, 1998. – 371 с.
4. Бутинець Т.А. Розвиток науки господарського контролю: проблеми теорії, методології, практики [Текст]: монографія / Т.А. Бутинець. - Житомир: ЖДТУ, 2011. - 772 с.
5. Словарь иностранных слов. – 17-е изд., испр. –М.: Рус.яз., 1988. – 608 с.
6. Большая экономическая энциклопедия. Самое полное современное издание. Более 7000 экономических терминов и понятий / Т.П. Варламова, Н.А. Васильева, Л.М. Неганова, Е.В. Сарафанова, Н.Н. Шаш и др. — Москва: Эксмо, 2007. – 816 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Голов. ред. В. Т. Бусел, редактори-лексикографи: В. Т. Бусел, М. Д. Василега-Дерибас, О. В. Дмитрієв, Г. В. Латник, Г. В. Степенко. — К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. — 1728 с.

УДК 657.471.1

Гурина Н.В., к.е.н.

Національний університет Державної податкової служби України

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ВИТРАТ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

У статті розглянуто формування витрат інноваційної діяльності деревообробних підприємств та проблеми їх відображення в бухгалтерському обліку. В результаті дослідження виявлено два аспекти, які характеризують сутність інноваційної діяльності; виокремлено особливості інноваційної діяльності та досліджено їх вплив на формування витрат; надано пропозиції щодо формування та використання коштів інноваційного фонду.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, витрати інноваційної діяльності, деревообробні підприємства.

Gurina N.

PROBLEMS OF ORGANIZATION OF ACCOUNT OF CHARGES OF INNOVATIVE ACTIVITY AND WAYS OF THEIR DECISION

In the article the charges of innovative activity of woodworking enterprises and problem of their reflection are considered in a record-keeping. As a result of research absence of the unique going is set near interpretation of term «innovative activity». In the article the charges of innovative activity of woodworking enterprises and problem of their reflection are considered in a record-keeping. As a result of research absence of the unique going is set near interpretation of term «innovative activity». Such divergence predetermines a vagueness and with interpretation of term «charges of innovative activity». Found out two aspects which characterize essence of innovative activity: as development of competitive commodities, services and as drawing on the results of scientific and technical researches. The features of innovative activity are selected: skilled, technological and financial and investigational their influence on forming of charges. Measures which are able to assist development of innovative process on woodworking enterprises are considered. Suggestions are given in relation to forming and use of money of innovative fund and his reflection on the accounts of record-keeping.

Keywords: innovation, innovative activity, charges of innovative activity, woodworking enterprises.

Гурина Н.В.

ПРОБЛЕМЫ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕТА РАСХОДОВ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

В статье рассмотрены расходы инновационной деятельности деревообрабатывающих предприятий и проблемы их отображения в бухгалтерском учете. В результате исследования выявлены два аспекта, характеризующие сущность инновационной деятельности; выделены особенности инновационной деятельности и исследовано их влияние на формирование расходов; предоставлены предложения относительно формирования и использования средств инновационного фонда.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, расходы инновационной деятельности, деревообрабатывающие предприятия.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Одним із шляхів розвитку економіки України є вибір інноваційного напрямку розвитку. Під інноваційним розвитком економіки країни розуміється процес суспільного виробництва, який характеризується збільшенням обсягів виробництва продукції і підвищенням її конкурентоспроможності [7], що можливо за рахунок створення нових технологій та активізації впровадження нової техніки. Але не останню роль при цьому відіграє розкриття та висвітлення інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень. Саме це зумовлює необхідність розробки такої методики обліку витрат інноваційної діяльності, яка б задовольняла потреби користувачів усіх рівнів.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вагомий внесок у формування системи ведення обліку витрат інноваційної діяльності підприємств зробили відомі науковці: О.С. Бородкін, А.С. Гальчинський, Л.В. Гнилицька, О.І. Грицай, О.В. Кантаєва, Я.Д. Крупка, А.В. Минаков, М.С. Пушкар, В.В. Сопко, Р. Адамс.

Крупка Я.Д. висвітлює позитивні аспекти нормативного регулювання обліку інвестиційної діяльності підприємств і розкриття її результатів у фінансовій звітності, дає оцінку варіантів ведення обліку інноваційного напрямку діяльності. Кантаєва О.В. пропонує способи бухгалтерського відображення витрат на створення інноваційного продукту в залежності від їх виду [3, с.18–28].

Отже, на сьогодні існує, значна кількість наукових публікацій щодо обліку інноваційних процесів. Проте відсутність єдиного підходу до відображення витрат інноваційної діяльності на рахунках обліку та узагальнення їх в єдиній системі регістрів обумовлює актуальність викладених питань.

Цілі статті. Метою статті є дослідження витрат інноваційної діяльності деревообробних підприємств та висвітлення проблем їх відображення в бухгалтерському обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Згідно з даними Міжнародної фінансової корпорації, основні засоби української економіки фізично зношені в середньому більше, ніж на 60% і є морально застарілими більше, ніж на 90%. Розвиток деревообробних підприємств стримується значною зношеністю основних засобів та недостатністю власних коштів для їх модернізації та технічного переоснащення, що призводить до технічної та технологічної відсталості підприємств. Тому, з метою розвитку виробництва конкурентної продукції доцільно було б здійснити реконструкцію та модернізацію виробництв, використовувати нові технології, які значно розширювали б можливості обробки деревини та виготовленні продукції з неї.

Дослідження формування витрат від здійснення інноваційної діяльності потребує аналізу визначення суті інноваційної діяльності. Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» [6] інновація – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентно-спроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери. Разом з тим, у Законі України [6] відсутні складові «організаційно-технічних рішень виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру», тобто витрат, які пов'язані з підвищенням якості продукції, подовженням експлуатаційних властивостей обладнання і т.д. Інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг [6]. Згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» інвестиційна

діяльність – придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів. Таке неповне визначення інвестиційної діяльності зумовлює невизначеність з класифікацією доходів і витрат, пов'язаних з нею. Інноваційна діяльність – це діяльність, спрямована на пошук можливостей інтенсифікації виробництва та задоволення суспільних потреб у конкурентоспроможних товарах і послугах завдяки використанню науково-технічного та інтелектуального потенціалу [2, с.227].

Оцінивши подані визначення, на нашу думку, інноваційну діяльність доцільно розглядати з двох позицій: як розробку конкурентоспроможних товарів, послуг, яка передбачає виготовлення продукції (надання послуг) деревообробними підприємствами та як використання результатів науково-технічних досліджень (впровадження нових технологій, які поліпшують якість виробництва, розширяють можливість обробки деревини та дозволять в майбутньому випускати конкурентоспроможну продукцію).

На основі проведеного дослідження виокремлено наступні особливості інноваційної діяльності, які впливають на формування витрат: кадрові - сприяють виникненню витрат, пов'язаних з підготовкою та перепідготовкою спеціалістів; технологічні - сприяють виникненню витрат деревообробних підприємств, пов'язаних з технологічною підготовкою, яка передуює введенню в експлуатацію інноваційного продукту; фінансові - зумовлюють витрати, пов'язані з фінансуванням процесу впровадження новітніх технологій, які дадуть змогу поліпшити структуру і якість виробництва, тобто розширити можливості в обробці деревини та виготовлення продукції з неї.

На думку Крупки Я.Д. [4, с.11–18] інновації можуть здійснюватись за такими напрямками: інноваційні програми капітального характеру (здійснюються за рахунок капітальних вкладень у процесі інвестиційної діяльності, після введення в дію обліковують у складі основних засобів, інших матеріальних чи нематеріальних активів) та інноваційні проекти, пов'язані з операційною діяльністю. Крупка Я.Д. пропонує три варіанти покриття таких витрат, два з яких – за рахунок капітальних джерел,

третій – на поточні витрати:

- поліпшення інноваційного напрямку – на збільшення первісної вартості модернізованих об'єктів;

- поліпшення, що стосуються подовження (відновлення) строку корисної експлуатації – на зменшення раніше нарахованого зносу;

- поліпшення, які не сприяють зростанню економічних вигод – за рахунок поточних витрат операційної діяльності.

Враховуючи специфіку діяльності деревообробних підприємств, найбільш прийнятною для них є застосування інноваційної програми капітального характеру [1, с.594–597].

Інноваційні процеси тісно пов'язані з інвестуванням, яке можна розглядати як джерело фінансування інноваційних програм. Зокрема, до джерел фінансування можна віднести: іноземні інвестиції, інвестиції інших юридичних та фізичних осіб, реінвестування дивідендів учасників, власні кошти підприємства, кредити банків та бюджетні кошти (цільове фінансування). Практичний досвід розвинених країн свідчить про те, що до чинників, які впливають на розвиток інноваційного процесу можна віднести залучення іноземного капіталу та державне регулювання економіки. Проте, необхідно відзначити низький рівень державного регулювання економічних процесів нашої країни та її незначну інвестиційну привабливість, яку спричиняють нестабільна політична ситуація, корупція та недосконалість законодавства [1].

Інвестиційно-інноваційні процеси здійснюються, як правило, за рахунок залучених коштів (кредити банків), коштів підприємств, які здійснюють інвестиції в роботу підприємства, власних коштів підприємства (амортизація та прибуток). До заходів, здатних збільшити залучення інвестицій та сприяти розвитку інноваційного процесу, можна віднести, наприклад, створення пільгових умов для використання власних коштів підприємства, а також з цією метою стимулювати комерційні банки, які не поспішають кредитувати інноваційний процес, оскільки витрати, понесені при запровадженні нововведень, почнуть окупатися значно пізніше. А з бюджету можуть передбачатися лише витрати на відшкодування відсотків за кредит, отриманий для впровадження новітніх технологій [7, с.49–55]. Також доцільно було б ширше використовувати інвестиційний податковий кредит, метою якого є

збільшення фінансових ресурсів суб'єкта підприємницької діяльності для здійснення інноваційних програм, оновлення основних засобів. Фінансування інноваційних програм може здійснюватися за рахунок реінвестування дивідендів учасників та власних коштів підприємства з метою акумулювання яких доцільно створювати так званий інноваційний фонд та відображати його формування на рахунку 47 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів», зокрема, на субрахунку 474 «Забезпечення інших витрат і платежів» з відкриттям відповідних аналітичних рахунків третього порядку, наприклад 474.1 – «Інноваційний фонд», який буде кредитуватися при створенні даного фонду в кореспонденції з рахунками: 67 «Розрахунки з учасниками», 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)», 23 «Виробництво», 91 «Загальновиробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут» та ін. Зазначені моменти повинні обов'язково знайти своє відображення у документі про облікову політику. В якому доцільно вказати джерела, за рахунок яких відбувається формування цільових резервів з метою оновлення основних засобів підприємства та порядок їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку.

Кошти інноваційного фонду доцільно використовувати для розробки конкурентоспроможної продукції, для придбання нових або ремонту основних засобів, які знаходяться в експлуатації.

Висновки. В результаті проведеного дослідження виявлено низку проблем:

- відсутність єдиного підходу до трактування економічної сутності понять «інноваційна діяльність» та «витрати інноваційної діяльності»;

- відсутність єдиної нормативно-методичної бази та єдиної системи рахунків щодо відображення даних витрат у бухгалтерському обліку.

Перспективами подальших наукових досліджень та розробок є етапи формування інформаційної бази щодо витрат інноваційної діяльності на основі систем управлінського та фінансового обліку.

1. Гуріна Н.В. Інноваційний аспект формування витрат підприємств / Н.В. Гуріна // Фінансова сфера та її роль у зростанні конкурентних переваг національних економік: матеріали науково-практичної конференції. – Ч.І. – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2009. – С. 594–597.

2. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – К.: Знання, 2007. – 1072 с.
3. Кантаєва О.В. Напрями розвитку методики бухгалтерського обліку інноваційної діяльності підприємства / О.В. Кантаєва // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 5. – С.18–28.
4. Крупка Я.Д. Варіанти обліку інноваційних процесів на підприємстві / Я.Д. Крупка // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – №5. – С.11–18.
5. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів від 07 лютого 2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kodeksy.com.ua/buh/psbo.htm>
6. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. №40-IV зі змінами і допов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
7. Солдатенко В. Шлях до зростання економіки України – створення інвестиційно-інноваційної моделі / В. Солдатенко // Вісник податкової служби України. – 2007. – № 40 (467). – С. 49–55.

УДК 657

Драчук В.Ю.

Вінницький національний аграрний університет

ВПЛИВ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕЛЕКТРОННОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЗА ПДВ НА ВІДОБРАЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ В СИСТЕМІ РАХУНКІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

У статті розглянуто особливості електронного адміністрування зобов'язань за податком на додану вартість сільськогосподарськими товаровиробниками. Внесено пропозиції щодо покращення процесу аналітичного обліку цих операцій на підприємствах шляхом запровадження нових аналітичних рахунків до субрахунка №315 «Спеціальні рахунки в національній валюті», який відкривається до рахунку №31 «Рахунки в банку».

Ключові слова: облік, податок на додану вартість, електронне адміністрування податку на додану вартість.

Drachuk V.

INFLUENCE OF FEATURES OF ELECTRONIC ADMINISTRATION LIABILITIES VAT FOR AGRICULTURAL PRODUCERS DISPLAY OPERATIONS IN THE ACCOUNTS

The article examines the features of recording business transactions on electronic administration of VAT liabilities on the accounts of agricultural commodity producers.

Electronic mechanism of VAT administration has been introduced since January 1, 2015 in order to control VAT liabilities of the state budget. As the settlements of value-added tax are the object of accounting at the enterprises, the process of electronic administration has influenced the methodology of recording settlement operations with the budget on charging liabilities and their payment. Direct transfer of funds in the budget settlements of value-added tax in the system of accounts is recorded on account №64 «Settlements of Taxes and Payments», in particular on subaccount №641 «Settlements of Taxes», which is intended to keep records of taxes which are calculated and paid in accordance with current legislation. Due to innovations there is a need to introduce analytical accounting of VAT settlements in the context of such accounting objects as tax liabilities and tax credit from VAT, which are caused by the electronic administration process. In such circumstances, the Instruction on the application of the Plan of accounts for assets, capital, liabilities and business transactions of the enterprises and organizations have been amended and new subaccount №315 «Special Accounts in National Currency» that is aimed at accounting money on the account in the electronic system of administration of value-added tax, open taxpayer in the Treasury has been included into account №31 «Accounts in the Bank». However, current special regime of taxation with value-added tax of agricultural enterprises requires introduction of special approaches to recording on the accounts of transactions on payment of VAT liabilities to the budget as well as transactions calculating the amount of VAT which remains available to agricultural commodity producers and intended for the development of agricultural activities.

Considering given characteristics, the Tax Code has been amended and two electronic accounts such as basic and supplementary accounts that are opened by the Treasury have been assigned to be used in the practical activity by a special-regime agricultural enterprise.

Basic account is intended for budget settlements at the agricultural enterprises, transactions with tax liability and tax credit from value-added tax which do not apply to agricultural activities conducted directly by the economic entity.

Supplementary account is intended for budget settlements of tax liability and tax credit from value-added tax that appear in the process of agricultural activities.

The information presented above allows us to make suggestions and propose to open the following analytical accounts within subaccount №315 «Special Accounts in National Currency» to account №31 «Accounts in the Bank» to agricultural enterprises-subjects of special taxation regime that use standards set by article 209 «Special Regime of Taxation of Activities in Agriculture, Forestry, and Fishery» of the Tax Code of Ukraine:

- №315.1 «Basic Special Account in National Currency» is intended to record business transactions on the budget VAT settlements arising in the course of the activity

other than agricultural.

- №315.2 «Supplementary Special Account in National Currency» is intended to record business transactions on the budget VAT settlements arising in the process of agricultural activities.

It will provide detailed information about the facts of business activity of the enterprise within budget VAT settlements considering specifics of taxation defined by the current legislation.

Key words: accounting, analytical accounting, value-added tax, electronic administration of value-added tax (VAT).

Драчук В.Ю.

ВЛИЯНИЕ ОСОБЕННОСТЕЙ ЭЛЕКТРОННОГО АДМИНИСТРИРОВАНИЯ ОБЯЗАТЕЛЬСТВА ПО НДС НА ОТРАЖЕНИЕ ОПЕРАЦИЙ В СИСТЕМЕ СЧЕТОВ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ТОВАРОПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ

В статье рассмотрены особенности электронного администрирования обязательств по налогу на добавленную стоимость сельскохозяйственными товаропроизводителями. Внесены предложения по улучшению процесса аналитического учета этих операций на предприятиях путем внедрения новых аналитических счетов к субсчету №315 «Специальные счета в национальной валюте», который открывается к счету «31 «Счета в банке».

Ключевые слова: учет, аналитический учет, налог на добавленную стоимость, электронное администрирование налога на добавленную стоимость.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Електронне адміністрування податку на додану вартість (далі - ПДВ) – це довгоочікувана подія, яка відбулася в податковому законодавстві України. Адже, останні роки присвячені реформуванню податкової систем, приведення її до стану в кому будуть мінімізовані або ж повністю усунені такі недоліки, як незаконне бюджетне відшкодування, ухилення від сплати зобов'язань за податками, зменшення кількості шахрайських операцій. Все це стало можливим в частині проведення розрахунків з бюджетом за ПДВ, шляхом запровадження системи електронного адміністрування. Будь-які нововведення потребують дій, пов'язаних із їх апробацією на практиці, з метою виявлення суто технічних проблем, чи внесення змін вже до існуючих облікових дій з метою пристосування до нового процесу. В свою чергу процес електронного адміністрування викликав чимало питань в

застосуванні на практиці сільськогосподарських підприємств, які є платниками ПДВ за спеціальним режимом оподаткування. До них належать неврегулювання процесу електронного адміністрування ПДВ через один електронний рахунок, що було усунуто шляхом запровадження додаткових рахунків. Деякі вимоги до облікового відображення розрахунків за ПДВ зазнали змін і вимагають вивчення.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідження питання практичного застосування електронного адміністрування ПДВ в періодичних виданнях зустрічається дуже рідко, оскільки запровадження даного порядку відбулося зовсім нещодавно, починаючи з 01.01.2015 року. Проте, такими авторами як Н.В. Антоненко [1] та Л.І. Бойко [2] піднято проблеми запровадження електронного адміністрування, його переваги та недоліки. Зокрема, Н.В. Антоненко наводить переваги, які можливо досягнути за нових правил встановлених порядком справляння ПДВ до бюджету. Л.І. Бойко проведено аналіз основних змін, пов'язаних із запровадженням електронного адміністрування ПДВ, наведено перелік недоліків, виділено проблеми, які можуть виникнути в процесі практичного застосування.

Цілі статті. Встановити вплив механізму оподаткування сільськогосподарських підприємств, визначених порядком електронного адміністрування ПДВ, приймаючи до уваги особливості ведення бухгалтерського обліку в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Електронне адміністрування ПДВ можливе при використанні встановлених законодавством електронних рахунків.

Електронний рахунок у системі електронного адміністрування ПДВ - рахунок, відкритий платнику податку в Казначействі, на який платником перераховуються кошти з власного поточного рахунку в сумах, необхідних для збільшення розміру суми, на яку платник податку має право зареєструвати податкові накладні та/або розрахунки коригування кількісних і вартісних показників до податкової накладної (далі - розрахунок коригування) в ЄРПН, а також у сумах, недостатніх для сплати до бюджету узгоджених податкових зобов'язань з цього податку [4].

Тобто, це рахунки які призначені для фіксації податкових зобов'язань з ПДВ та наявності залишку сум податкового кредиту з ПДВ.

Більшість сільськогосподарських підприємств знаходяться на спеціальному режимі оподаткування ПДВ, і тому застосування лише одного рахунку в системі електронного адміністрування ПДВ не є логічним, адже підприємство має накопичувати податкові зобов'язання та податковий кредит з ПДВ за ознакою ведення сільськогосподарської діяльності, та іншої діяльності відмінної від сільськогосподарської. Дану проблему вирішено на державному рівні, зокрема встановлено два рахунки з метою електронного адміністрування ПДВ таких суб'єктів господарювання.

Основний електронний рахунок призначається для проведення розрахунків з бюджетом. На такий рахунок сільськогосподарські підприємства перераховують зі свого поточного рахунку кошти в сумах, необхідних для реєстрації податкових накладних по діяльності іншій, ніж сільськогосподарська [4].

Додатковий електронний рахунок призначений для перерахування коштів на спеціальні рахунки сільськогосподарських підприємств. На цей рахунок сільськогосподарським підприємством зараховуються кошти з поточного рахунку в сумі, необхідній для реєстрації податкових накладних, які складаються сільськогосподарським підприємством при здійсненні операцій з постачання сільськогосподарських товарів/послуг у межах спеціального режиму оподаткування [4].

Безпосереднє погашення заборгованості по розрахунках з бюджетом за ПДВ в системі рахунків бухгалтерського обліку прийнято відображувати на рахунку 64 «Розрахунки за податками та платежами», зокрема на аналітичному рахунку 641 «Розрахунки за податками». У зв'язку із нововведеннями, постала необхідність у запровадженні аналітичного обліку розрахунків за податком на додану вартість в розрізі таких об'єктів обліку, як податкові зобов'язання та податковий кредит з ПДВ, виникнення яких зумовлене процесом електронного адміністрування.

З метою облікового забезпечення процесу електронного адміністрування ПДВ було внесено зміни до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку, зокрема

доповнено рахунок №31 «Рахунки в банку» новим аналітичним рахунком №315 «Спеціальні рахунки в національній валюті», який призначено для обліку коштів на рахунку у системі електронного адміністрування податку на додану вартість, відкритому платнику податку в Казначействі [3].

Тобто, господарські операції по розрахунках з бюджетом за податком на додану вартість на рахунках обліку відбуваються на субрахунку №641 «Розрахунки за податками» до рахунку №64 «Розрахунки за податками та платежами» та з допомогою нового субрахунку №315 «Спеціальні рахунки в національній валюті» відкритого до рахунку №31 «Рахунки в банку».

Проте, діючий спецрежим оподаткування ПДВ сільськогосподарських підприємств потребує створення особливих підходів до відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій по сплаті зобов'язань за податком на додану вартість до бюджету, а також операцій з розрахунку сум податку на додану вартість, які залишаються у розпорядженні сільськогосподарського товаровиробника та призначені для розвитку сільськогосподарської діяльності.

Представлена вище інформація, дозволяє внести пропозиції та запропонувати відкрити наступні аналітичні рахунки в межах субрахунку №315 «Спеціальні рахунки в національній валюті» до рахунку №31 «Рахунки в банку» сільськогосподарським підприємствам-суб'єктам спеціального режиму оподаткування, які використовують норми встановлені статею 209 «Спеціальний режим оподаткування діяльності у сфері сільського та лісового господарства, а також рибальства» Податкового кодексу України:

- №315.1 «Основний спеціальний рахунок в національній валюті» призначений для відображення господарських операцій по розрахунках з бюджетом за ПДВ, що виникає в процесі ведення діяльності, відмінної від сільськогосподарської.

- №315.2 «Додатковий спеціальний рахунок в національній валюті» призначений для відображення господарських операцій по розрахунках з бюджетом за ПДВ, що виникають в процесі ведення сільськогосподарської діяльності.

Це забезпечить деталізацію інформації про факти господарської діяльності підприємства в межах ведення розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість,

враховуючи ті особливості оподаткування, які визначені діючим законодавством.

Висновки. Виходячи із проведеного дослідження, слідує, що з метою контролю за наповненням державного бюджету зобов'язаннями за ПДВ необхідним було запровадження системи електронного адміністрування даного податку. Зважаючи на запровадження електронного адміністрування ПДВ виникла необхідність у обліковому забезпеченні даного процесу, шляхом внесення змін до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку та введення нового субрахунку №315 «Спеціальні рахунки в національній валюті» до рахунку №31 «Рахунки в банку». Проте, такі суб'єкти господарювання, як сільськогосподарські підприємства, щодо яких діє державна підтримка у вигляді спецрежиму оподаткування у сфері сільського господарства, потребують розробки методики відображення зазначених операцій у системі рахунків бухгалтерського обліку. Було внесено пропозиції по запровадженню на практиці нових аналітичних рахунків до субрахунку №315 «Спеціальні рахунки в національній валюті», який відкрито до рахунку №31 «Рахунки в банку»: №315.1 «Основний спеціальний рахунок в національній валюті» та №315.2 «Додатковий спеціальний рахунок в національній валюті» відповідно в межах відображення в обліку господарських операцій за основним та додатковим електронним рахунком, які призначено для обліку розрахунків за ПДВ.

1. Антоненко Н. В. Електронне адміністрування податку на додану вартість / Н. В. Антоненко, В. С. Хоменко // Вісник Національного транспортного університету. - 2014. - № 30(2). - С. 10-15. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vntu_2014_30\(2\)_4.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vntu_2014_30(2)_4.pdf). http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
2. Бойко Л. І. Електронне адміністрування податку на додану вартість / Л. І. Бойко, О. М. Єремян // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2015. - № 1. - С. 109-115. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vchnu_ekon_2015_1_22.pdf.
3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291.
4. Щодо цільового використання коштів, що акумульовані сільськогосподарськими підприємствами на спеціальних рахунках / Лист Державної фіскальної служби України від 11.09.2015 р. №33835/7/99-99-19-03-01-17.

УДК 330.322(477)

Другов О.О., д.е.н., професор

ДВНЗ «Університет банківської справи»

Другова В.Т., к.е.н.

Львівський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»

ІНТЕГРАЦІЯ ПОЛЬЩІ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ

У статті досліджено вплив євроінтеграції Польщі на розвиток її фінансового ринку. Особливу увагу приділено ринку банківських послуг. Зроблено висновки щодо розвитку фінансового ринку України в умовах євроінтеграції із урахуванням польського досвіду.

Ключові слова: євроінтеграція, фінансовий ринок, польський досвід, ринок банківських послуг, прогнозування.

Drugov O., Drugova V.

POLISH INTEGRATION INTO THE EU: INFLUENCE ON THE FINANCIAL SYSTEM

Poland is the nearest Ukrainian neighbor that is now enjoying full rights member of European Union. More than 20 years ago Polish government has began the eurointegration process of their economy. The financial sector has been completely transformed through that time. The main feature of the integration process in financial sphere was the powerful entry of foreign investors. The state share in banking, insurance, and investment sphere had rapidly decreased, that made the Polish financial system very dependent on foreign investments. But on the other hand, foreign owners of Polish banks, pension funds, insurance and financial companies poured huge amounts of capital into their subsidiaries, improved the level of customers service, decreased the assortment of financial services. That all made the Polish financial system is very stable.

Ukraine is just on the start of the eurointegration process. 27 June 2014 Ukrainian president Petro Poroshenko signed an agreement on European Union association. This agreement will bring huge changes in Ukrainian economy and its financial sector as an internal part of it.

The Polish eurointegration experience research can show the main aspects and directions of how our financial system will be transformed in a future period. In the article such indicators are researched in dynamics: structure of Polish financial system, the correlation of the total sum of assets into GDP, the sum of financial institution assets, the share of foreign capital in Polish financial system. The conclusions are made according to the analyses of these indicators. The main attention is given to the situation on the polish banking market.

Based on the results of the research, the forecast of the development of Ukrainian banking system in different scenarios (in conditions of stabilization in political sphere and realization of rapid eurointegration vector; balancing between EU and Russia; continuing instability in economic and political spheres) are suggested.

Key words: euro integration, financial market, Polish experience, banking services market, forecasting.

Другов А.А., Другова В.Т.

ИНТЕГРАЦИЯ ПОЛЬШИ В ЕВРОПЕЙСКИЙ СОЮЗ: ВЛИЯНИЕ НА ФИНАНСОВУЮ СИСТЕМУ

Исследовано влияние евроинтеграции Польши на развитие ее финансового рынка. Особенное внимание уделено рынку банковских услуг. Сделаны выводы по развитию финансового рынка Украины в условиях евроинтеграции с учетом польского опыта.

Ключевые слова: евроинтеграция, финансовый рынок, польский опыт, рынок банковских услуг, прогнозирование.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасний курс України на євроінтеграцію, підкріплений реальними дієвими кроками (підписання Угоди про Асоційоване членство з ЄС), відкриття ринків для європейської продукції та капіталу, зобов'язує до проведення певних змін у функціонуванні фінансової системи. Вони вже проявилися у зміні підходів до регуляторної політики, приведення законодавства у фінансовій сфері у відповідність до норм ЄС, більший відкритості українського фінансового ринку для іноземних фінансових інститутів. Відбуваються зміни у структурі банківської системи України. Тільки за 2014 рік регулятором було виведено з ринку 33 банки [1], внесено суттєві зміни в структуру самого Національного банку України.

Та ще більш суттєві зміни, швидше за все, ще попереду. Виходячи із наявного зарубіжного досвіду, можемо передбачити, що ці зміни суттєво вплинуть і на структуру і на показники діяльності фінансового ринку України. Для визначення напрямів впливу євроінтеграції на розвиток та діяльність українського фінансового ринку нами було проаналізовано досвід Республіки Польщі, яка протягом 1989 – 2004 року пройшла шлях від договору про торгівельно-економічну співпрацю до повноправного членства у Європейському Союзі. У статті наведено основні показники функціонування фінансової системи Польщі на шляху до ЄС та

протягом кількох років після її вступу до співтовариства. Зроблено висновки про вплив інтеграції на розвиток фінансових посередників та номенклатуру фінансового ринку. За результатами дослідження обґрунтовано основні напрями змін, що очікують фінансовий ринок в умовах євроінтеграції України та основні уроки, що можна винести з польського досвіду.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. При написанні статті було використано матеріали публікацій польських та європейських науковців щодо специфіки, проблем та перспектив функціонування та розвитку фінансово-кредитного ринку Польщі на шляху та після її вступу до Європейського Союзу [2-6].

Цілі статті. Обґрунтування основних напрямів і перспектив євроінтеграції фінансового ринку України на основі досвіду Республіки Польща.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. *Основні етапи процесу євроінтеграції Польщі.* Варшава вже на початку 90-х років чітко визначила пріоритети у своїх стосунках із ЄЕС. Саме це дозволило 19 травня 1990 року Польщі виступити з офіційною заявою про початок переговорів щодо вступу Польщі до ЄЕС. Переговори розпочалися в грудні 1990 року, тривали впродовж 11 місяців і закінчились підписанням Європейського Договору про співдружність Польщі з ЄЕС. Однак згаданий документ остаточно набрав чинності лише 1 листопада 1994 року через важкий процес його ратифікації країнами – членами ЄС. 8 квітня 1994 року Польща склала офіційний внесок про членство в Європейському Союзі, після чого розпочалися офіційні переговори між ЄС та Польщею щодо входження останньої до Європейського Союзу. Під час засідання Європейської Ради в Каннах 26-27 червня 1995 року було прийнято Білу книгу в справі інтеграції країн Центральної і Східної Європи до ЄС. У книзі була визначена мета та черговість заходів у приведенні польського права до норм ЄС.

16 липня 1997 року Європейська комісія прийняла позитивне рішення щодо переговорів із Польщею та зарахувала її до групи з 6 країн, з якими ЄС повинен вести переговори про приєднання. 31 березня 1998 року в Брюсселі розпочалися офіційні переговори відносно членства в ЄС Польщі та ще п'яти кандидатів (Чехії,

Естонії, Словенії, Угорщини та Кіпру). Переговори стосовно членства Польщі в ЄС тривали від березня 1998 року до грудня 2002 року. 9 квітня 2003 року Європарламент затвердив пропозицію щодо входження Польщі до Європейського Союзу 1 травня 2004 року. З червня 2003 року до березня 2004 року Декларація про приєднання Польщі (та 9 інших країн) до ЄС була ратифікована всіма країнами-членами ЄС. У самій Польщі в червні 2003 року відбувся референдум із питання приєднання країни до Європейського Союзу. У ньому взяло участь 58,85 % громадян країни, які мали право голосу; 77,85 % учасників голосування сказали «так» входженню до ЄС. 1 травня 2004 року Польща стала офіційно членом Європейського Союзу [7].

Результати аналізу основних показників розвитку фінансової системи Польщі до і після вступу до Європейського Союзу. Який же вплив мав процес євроінтеграції Польщі на її фінансово-кредитний ринок? На думку авторів ґрунтовної науково-практичної праці «Фінансова система у Польщі» Альфреда Янка, Міхала Юрека та Павела Маршалека [2] сам по собі вступ до Європейського Союзу у 2004 році не змінив суттєво інституціональну та регуляторну політику, оскільки усі основні зміни вже відбулися на шляху до цього. Із самого початку трансформаційного процесу фінансові інституції з ЄС були присутні на польському фінансовому ринку і були одними з основних інвесторів у процесі приватизації. Зв'язки з фінансовими системами інших країн Європейського Союзу були налагоджені. При цьому однією з головних проблем на шляху інтеграції Польщі до ЄС була відсутність належних знань про особливості функціонування фінансової системи, брак фінансової грамотності.

Радикальні зміни у польській економіці, що відбулись у 1991 році (радикальне зниження соціальних стандартів, підвищення рівня оподаткування) мали всі ознаки «шокової терапії». Вони суттєво відобразились на якості життя та розчарували населення. У 1991 році ВВП знизилось майже на 7 %. Та у подальші роки економічні показники почали різко покращуватись. Ріст ВВП у 1992 – 1997 роках складав від 2,5 до 7 відсотків, у 2004 році – понад 5 %. Інфляція, досягнувши максимального показника у 60% поступово знижувалась і на початку 2000-х років складала менше 5 %. Значними проблемами для Польщі виявились безробіття, яке в

2004 році склало 20% та зростаюча нерівність серед польського населення. Наслідки та результати застосування шокової терапії серед польського населення також дуже неоднозначні. Присутня думка, що такого суттєвого зниження стандартів життя можна було уникнути.

Розглянемо більш детально розвиток фінансової системи Польщі у період євроінтеграції. Активи фінансової системи Польщі на початку 2000-х років зростали нерівномірно (рис. 1). Протягом 2002-2004 років їх рівень був відносно стабільним та становив 74,8 – 78,6 % від ВВП. Одразу ж після вступу до ЄС темп росту одразу ж прискорився та призвів до їх зростання у 2010 році до 117,6 %. (Довідково: станом на початок 2014 року активи банківської системи України до ВВП становили 87,8 %). Можна припустити, що основну роль у цьому зростанні зіграли саме європейські інвестиції.

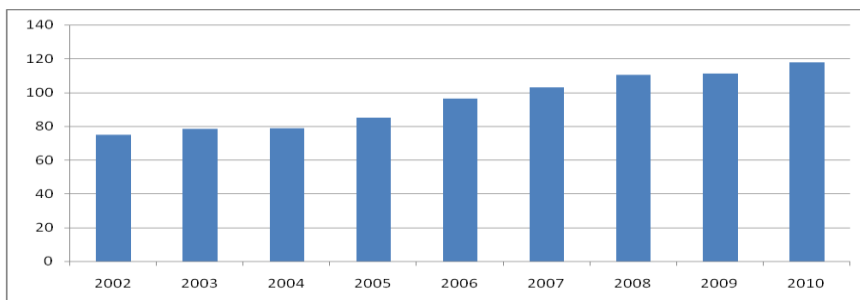

Рис. 1. Відношення активів фінансової системи Польщі до ВВП протягом 2002 – 2010 років

Джерело: National Bank of Poland // www.nbp.pl

Дуже показовим є також показник зростання частки зайнятого населення у фінансовому секторі, яка з 5,15% у 1995 році зросла до майже 10 % у 2010 році. Значну роль у розвитку фінансового сектора Польщі відіграла Варшавська фондова біржа, загальна капіталізація якої, від моменту її створення у 1991 році зросла до понад 700 мільярдів злотих у 2012 році, при цьому пік прийшовся на 2007 рік, коли вона перевищила трильйон злотих. У 2007 році капіталізація зарубіжних компаній, що котирувалась на ринку

перевищила вартість національних, але після кризи значно зменшилась (до 200 млн злотих).

Починаючи з 1995 року бюджет Польщі завжди був дефіцитним, а рівень державного боргу був відносно стабільним (майже 50 % ВВП у 1995, приблизно 37% у 2000-му, 45% у 2004, 57-58% у 2011). Для порівняння в Україні, станом на жовтень 2014 року державний борг уже сягнув 64 % ВВП, і активно продовжує зростати, на що суттєво впливає девальвація національної грошової одиниці [8].

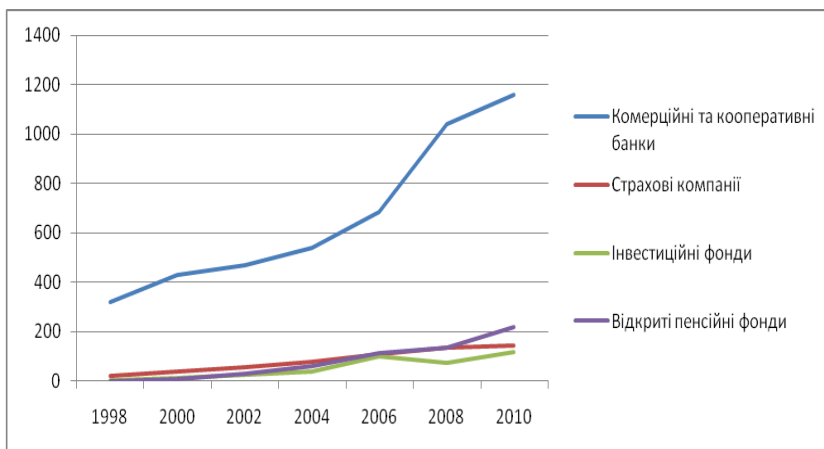

Рис. 2. Активи фінансових інституцій у Польщі протягом 1998 – 2010 роках (в млрд. злотих)

Інтернет сторінка Міністерства фінансів Польщі mf.gov.pl

На рис. 2. приведено показники активів основних фінансових інституцій у Польщі. Довідково, станом на 2010 рік у Польщі функціонувало 66 комерційних банків (у 2004 році – 57) та 574 кооперативних (у 2004 році – 596). Активи інших фінансових інституцій (кредитних спілок та брокеражних домів не перевищували 14,1 млрд. злотих). Так само, як і в Україні, банківська система Польщі була і є системоутворюючою ланкою фінансової, але у Польщі значно більше розвинені інші фінансові посередники представлені на графіку, і активний їх розвиток розпочався у 1997 – 2000 роках. Основною причиною цього, окрім

росту цін на акції, став розвиток капітальних активів пенсійної системи. Недержавні пенсійні фонди, з'явившись на ринку значно підвищили попит на фінансові інструменти, а розвиток інвестиційних фондів створив альтернативу вкладенню коштів на класичні банківські депозити.

Окремо варто зупинитися на структурі активів та пасивів банківської системи Польщі. Її депозити у 2004 році становили 32,8 % ВВП (рік перед тим – 36,0 %) у 2010 – 43,6%. Частка кредитів до ВВП у 2004 році становила 24,7 %, у 2010 – вже 49,2 %. З цього можна зробити висновок про суттєву активізацію банківського кредитування після вступу країни до ЄС.

Доволі показовими є дані щодо капіталізації фондового ринку Польщі. Якщо у 2001 – 2004 роках її рівень складав 28,92 – 29,47 млрд. євро, то, починаючи з 2005 року вона зростала високими темпами: 51,72 – у 2005, 78,99 – у 2006, 112,83 – у 2007 та 144,32 млрд. євро у 2008 році. У 2009 році, після кризи цей показник впав до 67,91 млрд. євро, та до 2011 року він відновився і сягнув 141,92 млрд. євро. На нашу думку, саме різке зростання фондового ринку, яке відбулось після вступу Польщі до ЄС та капіталізації компаній стали основними факторами подальшого розвитку фінансової системи Польщі.

Після вступу Польщі до ЄС, набули сили принципи загального визнання ліцензій на здійснення кредитної діяльності. Відповідно із ними, люба кредитна інституція, що має ліцензію на здійснення кредитної діяльності у будь-якій країні ЄС, може здійснювати усі види ліцензованої діяльності в будь-якій іншій країні Європейського Союзу без здійснення інших дозвільних процедур. Вона лише зобов'язана поставити до відома регулятора цієї країни про свої наміри.

Цікавою з точки зору перспектив розвитку банківської системи України є структура власності комерційних банків у Польщі (рис. 3.). Якщо у 1994 році польському приватному сектору належало 42 банки, то вже в 2002 – лише 7. Натомість, закордонні власники в 1994 році володіли 11 банками, в 2002 – вже 45. Ця тенденція, з одного боку показала привабливість польської банківської системи для закордонних інвесторів, з іншого – показала залежність польської банківської системи від інтересів закордонних інвесторів.

Потрібно окремо відзначити особливості структури польської банківської системи. Вона складається з комерційних та кооперативних банків. Кооперативні банки мають своє давнє історичне коріння та традиції ведення діяльності в Польщі, але їх кількість скоротилась з 1653 у 1993 році до 576 в 2010. Тобто, під час та після вступу до ЄС у Польщі зберігається динаміка до поступового укрупнення цих банківських установ. Комерційні банки, у свою чергу, у абсолютній більшості функціонують як універсальні банки. Виключенням є іпотечні банківські установи, діяльність яких регулюється окремим актом «Про іпотечні облігації та іпотечні банки» та діяльність їх суттєво обмежується. Основні її суть зводиться до видачі іпотечних позичок та емісії іпотечних цінних паперів.

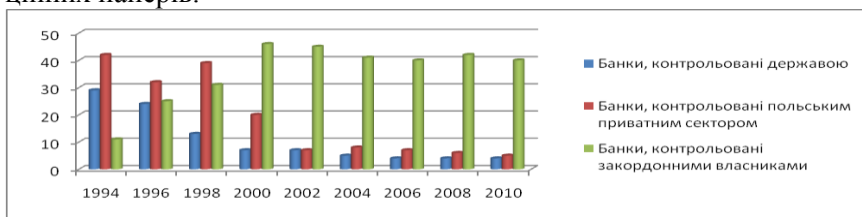

Рис. 3. Структура власності польських банків протягом 1994 – 2010 роках

Джерело: National Bank of Poland // www.nbp.pl

На рис. 4 відображено частку загальних балансових активів польських банківських установ. Якщо провести порівняння між 1994 та 2000 роками ситуація зі структурою власності польських банків кардинально змінилась. Ті банки, що були у державній власності були переважно викуплені закордонними інвесторами. Ця динаміка збереглась і після вступу Польщі до ЄС аж до 2010 року. Філії закордонних фінансових інституцій почали створюватись лише після 2004 року і їх частка у загальній структурі була доволі невисокою (4,7 % у 2010 році). Частка кооперативних банків була доволі стабільною і становила 4 – 6 %.

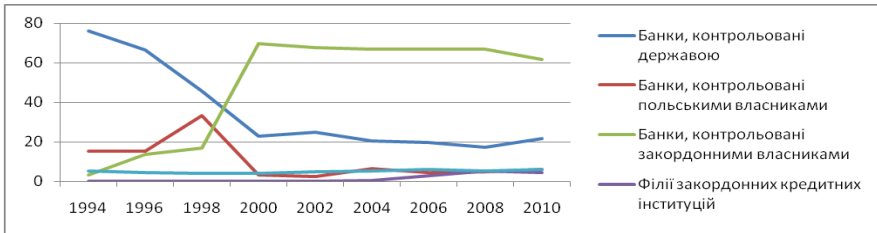

Рис. 4. Частка активів окремих груп банків у структурі банківської системи (у %) протягом 1994-2010 років

Щодо розвитку ринку страхування, то сама кількість компаній, що здійснюють діяльність була доволі стабільною. Кількість компаній, що здійснювали страхування життя становила 30 (1999 та 2010 роки) – 35 (2003 рік) компаній. Кількість компаній, що займались майновим страхуванням становила у 1999 році 33 компанії, у 2010 році – так само 33 компанії.

У 2001 – 2010 роках різко зростала кількість відкритих пенсійних фондів та інвестиційних фондів. Кількість перших у 2001 році становила лише 19, у 2004 – 63, а в 2010 вже 221. Тобто вступ до ЄС суттєво стимулював розвиток їх діяльності. Число інвестиційних фондів у 2001 році становила 23, в 2004 – 48, а у 2010 – 117 одиниць. Недержавні пенсійні фонди, завдяки своєму бурхливому розвитку (в 2010 році їх учасниками було понад 15 мільйонів осіб) стали основним інвестором державних цінних паперів, після закордонних вкладників.

Зворотна картина мала місце в системі кредитних спілок. Їх кількість зменшувалася з 198 у 1997 році до 59 у 2010. Щоправда, кількість їх членів зросла з 190 тисяч осіб до 2,2 мільйонів осіб.

На рис. 5 ми можемо бачити основні показники ефективності роботи банківської системи Польщі в 2000 – 2010 роках. Показники прибутковості капіталу та активів стабільно зростали з 2002 по 2006 роки, потім дещо знизились, на що впливала фінансово-економічна криза. Показник неякісних позик з 2002 року стабільно знижувався до 2008, потім теж дещо зріс.

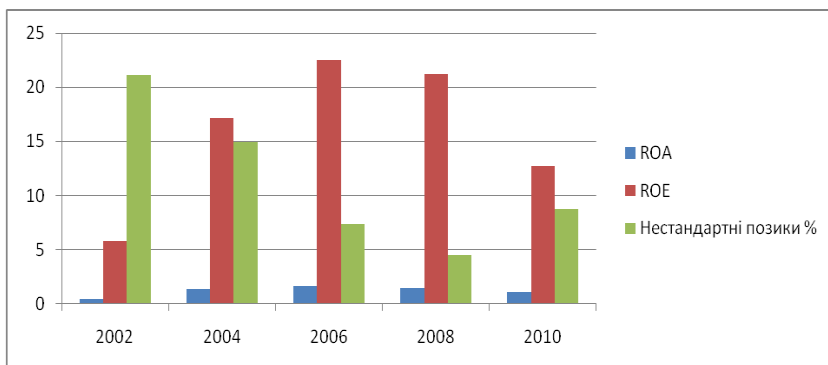

Рис. 5 Основні показники ефективності діяльності польської банківської системи протягом 2000 – 2010 роках
Джерело: National Bank of Poland // www.nbp.pl

Щодо якісних змін у самій структурі регулятора банківського ринку, то в Польщі створено Раду з монетарної політики. До її роботи залучають провідних фахівців та науковців з польських університетів. Її основною функцією є підготовка основних цілей монетарної політики на рік та погодження їх із Сеймом та Радою Міністрів. Іншими завданнями Ради з монетарної політики є встановлення параметрів монетарної політики, що включають базові відсоткові ставки, визначення процедур управління резервами, та визначення принципів операцій на відкритому ринку, затвердження річного бюджету та діяльності Народового банку Польщі.

Висновки та уроки для фінансової системи України з польського досвіду євроінтеграції. Обґрунтовуючи висновки для української банківської системи з польського досвіду євроінтеграції потрібно виходити з таких передумов:

1. Шлях та передумови інтеграції Польщі до Європейського Союзу та України відрізняються. Польща культурно та потенційно була більше готовою до цього процесу аніж Україна. Європейський Союз на початку 2000-х років мав менше внутрішніх дисбалансів та був більше орієнтований на розширення. Це все зумовило швидкі темпи інтеграції Польщі до ЄС, яких, швидше за все, не буде в Україні. Значну роль тут відіграватимуть політичні чинники, які, наразі, значною мірою сприяють європейській інтеграції України.

2. Економічна кон'юнктура в ЄС на початку 2000-х років і

зараз суттєво відрізняється, структурні дисбаланси її значно послабили. Те саме можна говорити і про стан економіки Польщі та України на старті євроінтеграції. Економіка Польщі, принаймні не була підірвана військовими діями.

3.Фінансова система Польщі на старті їх євроінтеграції певною мірою відрізнялась від української, зважаючи на історичні особливості розвитку, хоча й спільних рис є дуже багато.

4.Темпи змін у фінансовій системі, про які йдеться далі, напряму залежатимуть від темпів політичного процесу євроінтеграції України, хоча й саме виконання вимог ЄС до регулювання та роботи фінансової системи є одним з ключових параметрів успішності процесу євроінтеграції.

5.Усе вищенаведене дає підстави стверджувати що зміни, що відбулися у фінансовій системі Польщі матимуть місце і в Україні, але їх темпи та інтенсивність будуть іншими.

Отож, чого слід очікувати у фінансовій системі України протягом наступних десяти років:

1.Розвиток інфраструктури фінансового ринку, через збільшення кількості та питомої ваги недержавних пенсійних фондів та інвестиційних фондів, які мають стати акселератором розвитку інвестиційних процесів. Але це відбуватиметься лише після стабілізації фінансово-економічної ситуації (сповільнення інфляції до 3-7 % річних та закінчення військових дій).

2.Особливо значних змін слід очікувати на фондовому ринку, у разі активного процесу інтеграції до ЄС зростатимуть і число учасників і капіталізація цього сегменту фінансового ринку. Зважаючи на потенціал України, за сприятливих фінансово-економічних умов український фондовий ринок може стати одним з найбільших у Східній Європі.

3.Ключові зміни відбуватимуться у банківській системі. Можна однозначно очікувати скорочення кількості банків (воно анонсується НБУ та іншими учасниками фінансового ринку) протягом наступних 3-5 років до певної межі (70-80 банків). У випадку активного розвитку процесу євроінтеграції і стимулюючої політики Національного банку можна очікувати суттєвого зростання банківських активів, та, можливо, певної диференціації банківських установ (виділення ланки іпотечних і можливо, регіональних банків – хоча політика НБУ до останнього часу цьому не сприяла).

4. Напевне, ключовим фактором для розвитку банківської системи України та «лакмусовим папірцем» довіри фінансової спільноти до України стане рівень іноземного капіталу в українських банках. Його зростання (в частині європейських інвесторів) стане позитивним сигналом щодо підтримки євроінтеграційних намірів України та суттєвим джерелом інвестування розвитку економіки. Саме тому, на цьому питанні ми зупинилися детальніше.

Прогнози щодо участі іноземного капіталу в банківській системі України до 2020 року. Підводячи підсумки дослідження можна виділити зробити певні прогнози (на десятирічний термін) щодо участі іноземного капіталу в банківській системі України. Цих прогнозів декілька, оскільки майбутнє участі іноземних інвесторів у ній залежить від зовнішньополітичного становища України. Зокрема, у випадку *стабілізації політичної ситуації та реалізації курсу на прискорену євроінтеграцію України (1 сценарій)*, враховуючи наявний досвід впливу євроінтеграції країн східної частини Європи до ЄС на розвиток їх банківських систем, чисельність банків із європейським та американським капіталом значно зросте – їхня частка у банківській системі України (як за чисельністю, так і за активами та капіталом) становитиме не менше 65-70 %, решту складатимуть державні банки. Російські банки мінімізують свою присутність на українському ринку, їх частка становитиме 3-5 %.

У разі *балансування між ЄС та Росією (2 сценарій)*) майбутнє іноземного капіталу в банківській системі України є нечітким та ситуативним. У разі вирішення проблем у східній частині України та відновленні економічної стабільності протягом наступних 2-3 років, український ринок банківських послуг певною мірою відновить привабливість для західних інвесторів, та збереже її для російських. Як наслідок, частка російських та західних банків ситуативно змінюватиметься, але загалом зростатиме, відносно українських банків. Можна прогнозувати, що загальна їх частка в структурі та активах банківської системи зростатиме, і до 2020 року сягне приблизно 50 %. В Україні буде продовжувати працювати декілька великих державних та приватних банків, підконтрольних українському капіталу.

У випадку *заморожування політичних проблем, продовження протягом наступних 3-4 років нестабільності в економіці (3 сценарій)*, через 10 років можна очікувати збереження пропорції

іноземного капіталу до українського, при збільшенні частки російського і зменшенні європейського. Як показує досвід, російські інвестори переважно переслідують політичні цілі, а західні – економічні. Враховуючи, що політичні інтереси Росії включатимуть Україну, частка їх інвестицій у вітчизняну банківську систему зберігатиметься або збільшуватиметься. Європейські ж інвестори поступово виходитимуть з України через високий рівень ризиків.

Висновки. У статті було проаналізовано основні показники фінансового ринку Польщі до, під час та після її вступу до Європейського союзу з метою визначення основних тенденцій та прогнозування змін на фінансовому ринку України під час євроінтеграції. Як підсумок потрібно відзначити наступне:

- виходячи із польського досвіду основні зміни на банківському ринку проявились ще до вступу Польщі до ЄС та полягали у значному припливі іноземного капіталу, а іноземні інвестори фактично скупили польську банківську систему;

- зі вступом до ЄС значно розвинулась інфраструктура польського фінансового ринку шляхом стрімкого розвитку фондового ринку, пенсійних та інвестиційних фондів;

- різко зростала капіталізація польського фінансового ринку, перш за все, через залучення до нього іноземного, зокрема й європейського капіталу.

Ураховуючи польський досвід та специфіку розвитку українського фінансового ринку нами було зроблено спробу прогнозування розвитку українського фінансового ринку на перспективу (до моменту планованого вступу України до ЄС).

1. Нацбанк признал неплатежеспособними 33 банка вполне справедливо – НАБУ // <http://news.finance.ua/ru/news/~/342137>
2. M. Belka. How Poland's EU Membership Helped Transform its Economy. Occasional paper № 88. Published by Group of Thirty Washington, D.C. October 2013 // <http://www.group30.org/images/PDF/OP88.pdf>
3. Poland: The Challenge of EU Integration // <http://www.euractiv.com/enlargement/poland-challenge-eu-integration/article-110220>
4. Christian Weller FINANCIAL LIBERALIZATION, MULTINATIONAL BANKS AND CREDIT SUPPLY: THE CASE OF POLAND Center for European Integration Studies University of Bonn 1999 <http://www.uni-mannheim.de/edz/pdf/zei/b99-10.pdf>
5. Małgorzata Kałużyńska, Ph.D. Katarzyna Smyk, Ph.D. Jakub Wiśniewski 5 years of Poland in European Union // Warsaw 2009 by the Office of the Committee for

- European Integration // <http://www.ms.gov.pl/resource/25af1269-1587-432e-8662-bf744fa31ad1:JCR>
6. Ewa Latoszek, Irena E. Kotowska Alojzy Z. Nowak, Andrzej Stepniak. European Integration Process in the New Regional and Global Settings Warsaw 2012 http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_05/86a860bb8b516fd4740db60b74653d3d.pdf
  7. Сергій Бочаров Інтеграція Польщі до Європейського Союзу (1989-2004 рр.) // „Схід”, число 4 (88), травень-червень 2008 р.
  8. Державний борг сягнув 64% ВВП // <http://costua.com/news/107-debt-sep-2014>
  9. Інтернет сторінка Національного банку Польщі www.nbp.pl
  10. Інтернет сторінка Міністерства фінансів Польщі mf.gov.pl
-

УДК 657

Єршова Н.Ю., к.е.н.

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

ОРГАНІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ЗА ЦЕНТРАМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті запропоновано методичний підхід до формування інформації про внутрішнє і зовнішнє середовище суб'єкта підприємництва з метою забезпечення економічної безпеки. З метою формування інформації в рамках системи збалансованих показників запропоновано використання моделі стратегічного управлінського обліку за центрами відповідальності.

Ключові слова: стратегічний управлінський облік, центри відповідальності, організаційна структура, фінансова структура, управлінська звітність, система збалансованих показників.

Yershova N.

THE THEORETICAL BASIS OF THE STRATEGIC MANAGEMENT ACCOUNTING IN THE CONDITIONS OF INNOVATIVE ECONOMY

The need of information support of strategic decision-making entities for the development of the system of strategic management accounting is defined. The development of the theoretical foundations of strategic management accounting by responsibility centers in the innovation economy are investigated. The research was based on the use of structural and system approaches. The study used the dialectical

method. The structure of the economic entity for the purposes of management accounting, analysis and control are analyzed. The concept of cents responsibility in terms of systemic and structural approaches is disclosed. The views of foreign and domestic scholars are analyzed. The category of "responsibility" is a complex and multi-level concept is defined. J. Rotter's cognitive learning theory is reviewed. The problem of responsibility of the person in professional activity are studied. The concept of "financial responsibility" from the point of view of legal liability and administrative responsibility are investigated. Positive and negative aspects of the implementation of financial responsibility proved. The organizational structure of the primary decomposition of responsibility centres are defined. Financial- purpose structure and the structure of the business processes of the enterprise are considered in the context of ensuring strategic goals and development prospects. The concept of "responsibility centers" has been proposed. The concept of "strategic management accounting" provided. Information support of strategic management accounting is justified. Predominant use of external information in strategic management accounting is proved. Decomposition of responsibility centers by type of activity (organisational structure) or on performance (financial structure) is proposed. Responsibility centers for the purpose of the strategic management accounting is proposed. Responsibility centers are classified by targets and orientation information. The centres of consolidation of information of internal and external nature in the organizational structure of a business entity proposed. The indicators for monitoring the centers of responsibility is revenue, costs, and strategic competitiveness. The choice of the indicator of competitiveness for control of the responsibility center is proposed. Profitability and efficiency, planning, budgeting defined based on the methodology of strategic management accounting.

Keywords: strategic management accounting, responsibility centers, organizational structure, financial structure, management reporting, balanced scorecard.

Ершова Н.Ю.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА В УСЛОВИЯХ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ

В статье предложен методический подход к формированию информации о внутренней и внешней среде субъекта предпринимательства с целью обеспечения экономической безопасности. С целью формирования информации в рамках системы сбалансированных показателей предложено использование модели стратегического управленческого учета по центрам ответственности.

Ключевые слова: стратегический управленческий учет, центры ответственности, организационная структура, финансовая структура, управленческая отчетность, система сбалансированных показателей.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Необхідність інформаційної підтримки прийняття стратегічних рішень суб'єктами господарювання для забезпечення сталого

збереження та отримання довгострокових конкурентних переваг в умовах інноваційної економіки підвищує значимість системи стратегічного управлінського обліку.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Концептуальні підходи до організації управлінського обліку, у тому числі його напрямку – стратегічного управлінського обліку досліджували такі вітчизняні вчені: С.Ф. Голов, В.П. Завгородній, З.Задорожній, Л.В. Нападовська, А.В. Шайкан, та зарубіжні вчені: В.Б. Івашкевич, Т.П. Карпова, В.М. Керімов, О.Є. Николаєва, В.Ф. Несветаило, В.Ф. Палій, І.І. Хахонова, Н.Н. Хахонова К. Друрі, Д. Міддлтон, Ч.Т. Хонгрэн, Дж. Фостер та інш. Здобутками у цьому напрямку є розвиток концепції центрів відповідальності [1-4]; удосконалення механізму управлінського контролю та бюджетування за центрами відповідальності [5, 6]; розвиток організації обліку та аналізу за центрами відповідальності [7-9]. Окремі питання теоретичних основ організації стратегічного управлінського обліку за центрами відповідальності потребують подальшої розробки.

Дослідження базується на використанні структурного та системного підходів, за допомогою яких здійснювалось поєднання складних економічних явищ в єдиний процес. Застосовуючи діалектичний метод, досліджувані явища та процеси розглядалися у розвитку та взаємодії.

Цілі статті. Метою дослідження є розвиток теоретичних основ організації стратегічного управлінського обліку за центрами відповідальності в умовах інноваційної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Найважливішим методологічним положенням оцінки діяльності суб'єкта господарювання є використання системного підходу [10], який передбачає системне бачення його функціонування як складної динамічної соціально-економічної та відкритої економічної одиниці. Суб'єкт діяльності має чітко уявляти основні функціональні елементи підприємства як системи, враховувати їхню роль і значення в діяльності, можливості щодо адаптації до вимог зовнішнього середовища та забезпечення дієздатності.

Внутрішнє середовище суб'єкта господарювання структуроване, тому, одним з методологічних підходів, який

визначатиме організацію стратегічного управлінського обліку може виступати структурний підхід. «Щоб уявити систему в цілому, вводять поняття структури – часткової впорядкованості елементів і відношень між ними за будь-якою однією ознакою. Структура системи є вже не відношенням елементів, а відношенням їх відносин, які створюють звичайно ступінчасту, ієрархічну конструкцію» [11, с.27]. Структура суб'єкту господарювання для цілей управлінського обліку може виступати у вигляді центрів відповідальності. Закордонні вчені здебільшого визначають центр відповідальності як сегмент підприємства [5, с. 23] чи організаційну одиницю [12, с.76]. Таким чином, відбувається наближення центрів відповідальності до реальних умов функціонування структурних одиниць, у межах яких вони створені. Згідно К. Друрі: “облік за центрами відповідальності здійснюється за принципом визнання зон індивідуальної відповідальності” [5, с.23], які виділяються на основі функцій, закріплених за окремими керівниками (менеджерами). В офіційній термінології СІМА (Chartered Institute of Management Accountants) центр відповідальності характеризується як підрозділ або організаційна функція, за результати діяльності яких безпосередньо відповідає певний менеджер [13 с. 38].

Категорія «відповідальність» є складним і багаторівневим поняттям, яке виступає предметом наукового інтересу фахівців різних галузей – філософії, соціології, психології, управління, зокрема соціальної психології та психології управління.

«Колектив – це соціальний живий організм, тому й організм, що він має органи, де є повноваження і відповідальність...» [14, с.15]. Можливість задоволення цієї вимоги в спільній управлінській діяльності залежить в першу чергу від того наскільки точно визначена і чітко розмежована відповідальність у сполучених ланках організації відповідно до їхніх функцій та компетенції.

У найбільш широкому значенні, відповідальність — загальносоціологічна категорія, яка виражає свідоме ставлення особи до вимог суспільної необхідності, обов'язків, соціальних завдань, норм і цінностей. Соціальна відповідальність є виразом всієї багатоманітності соціальних відносин та узагальнений вираз всіх форм відповідальності. Специфіка конкретних видів відповідальності обумовлена природою тих суспільних відносин,

всередині яких вони виникли та існують у власній якісній визначеності [15]. Вчені наголошують, що вивчаючи зміст категорії «відповідальність», необхідно виходити з того, що соціальну відповідальність не можна зводити до одного з її різновидів: моральної, політичної, юридичної, професійної та ін. У процесі вивчення цих різновидів відповідальності необхідно мати на увазі те, що співвідношення соціальної відповідальності з її різновидами можливо уявити як діалектичний зв'язок загального та особливого.

Когнітивна теорія навчання Дж. Роттера в основі має концепцію локусу контролю. Вчений визначає відповідальність як властивість інтернальності особистості (схильність приписувати відповідальність за все внутрішнім чинникам — своєю поведінкою, характером, здібностями), яка протистоїть екстернальності (схильність приписувати відповідальність за все зовнішнім чинникам) [15, 16].

Проблема відповідальності особистості у професійній діяльності є центральною в роботах сучасних авторів: Л.І. Дементій, М.В. Муконіної, Т.Ю. Базарова, В.А. Бодрова, С.В. Бикова, А.Л. Журавльова, А.В.Карпова, Р.Л. Кричевського, Ю.П. Платонова, А.Л. Свенцицького та ін. Вивченню відповідальності у трудовій діяльності, як особливої форми контролю за поведінкою та успішністю працівника на виробництві, приділено увагу в роботах К.Муздибаєва. [17].

Професійна відповідальність являє собою інтегративну якість особистості або групи, яка є проявом її спроможності приймати обґрунтовані рішення в сфері своєї професійної діяльності, виявляти наполегливість і сумлінність у їхній реалізації і готовність відповідати за їхні результати і наслідки. Корпоративна відповідальність настає у випадку порушення корпоративних правил, які прийняті певною соціальною структурою та не мають правового значення.

Необхідно зазначити, щорна сьогоднішній час не існує єдиної точки зору щодо правової природи фінансової відповідальності, що не дає можливості ефективного розвитку контролю в сфері фінансової діяльності в цілому. На формування поняття «фінансова відповідальність» великий вплив здійснили як загальна теорія юридичної відповідальності, так і теорія адміністративної відповідальності. Фінансова відповідальність є різновидом

юридичної відповідальності, а остання, у свою чергу, – різновидом соціальної відповідальності [18, 19]. У зміст фінансової відповідальності входить негативний (якщо суб'єкт не дотримується приписів фінансових норм, порушує їх, то виникає негативна відповідальність) і позитивний аспект її реалізації. Позитивний аспект реалізації фінансової відповідальності прямо закріплені у фінансовому законодавстві. Так, відповідно до ст.ст. 6, 7 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» керівник підприємства зобов'язаний створити необхідні умови для правильного ведення бухгалтерського обліку, забезпечити неухильне виконання вимог щодо порядку оформлення та подання до обліку первинних документів. Головний бухгалтер забезпечує дотримання на підприємстві встановлених єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку, складання і подання у встановлені строки фінансової звітності [20, с. 68].

Таким чином, відповідальність передбачає:

Синтез поглядів на формування центрів відповідальності дозволяє зробити висновок, що відправними точками декомпозиції суб'єкта господарювання для формування центрів відповідальності повинна бути організаційна структура. Саме вона являє собою сукупність ліній відповідальності всередині суб'єкта господарювання, які дозволяють виділити його горизонтальний і вертикальний розрізи та визначають напрямок руху інформації. Горизонтальний розріз представлений обсягом діяльності кожної особи, відповідальної за центр, а вертикальний розкриває ієрархію повноважень осіб, які приймають управлінські рішення. Організаційну структуру можна розглядати, як сукупність різних центрів відповідальності, пов'язаних між собою лініями відповідальності, а облікову систему, яка забезпечує збір, накопичення, реєстрацію, відображення, аналіз і надання інформації та дозволяє оцінити діяльність конкретних менеджерів в системі обліку за центрами відповідальності. Організаційна структура підприємства тісно пов'язана зі схемою виробничого процесу, схемою руху матеріальних потоків. Фінансову структуру при реалізації функцій управлінського обліку слід розглядати як фінансово-цільове структурування, засноване на механізмі делегування повноважень і розподілу відповідальності за фінансово-економічними показниками діяльності всіх бізнес-процесів.

Обов'язковою умовою при цьому є те, що фінансово-цільова структура повинна відповідати структурі бізнес-процесів підприємства і стратегічним цілям, поставленим перед господарюючим суб'єктом вищим менеджментом.

Стратегічний управлінський облік (СУО) представляє синергетичну інформаційну систему оцінки стратегічних викликів зовнішнього середовища і внутрішнього потенціалу підприємства з метою отримання та подання ємної інформації, спрямованої на розробку і реалізацію стратегії суб'єкту господарювання.

У Методичних рекомендаціях щодо організації процесу формування управлінської звітності в банках України у межах стратегічного управлінського обліку формується інформація, на підставі якої керівництво банку має змогу приймати обґрунтовані стратегічні рішення, у тому числі стосовно загальної конкурентної стратегії. У стратегічному управлінському обліку переважно використовується інформація, пов'язана із зовнішніми факторами, що впливають на діяльність банку. Методологія управлінського обліку банку складається з таких методик: оцінки прибутковості та ефективності діяльності; планування, бюджетування, аналізу результатів і прогнозування діяльності; контролю і складання відповідних форм управлінської звітності; підготовки додаткової інформації для прийняття стратегічних управлінських рішень тощо. Основними об'єктами управління банку є: види діяльності; центри відповідальності; продукти та їх групи; клієнти та їх групи.

З огляду на зміст вказаного документу можемо дійти до висновку, що інформаційне забезпечення СУО складається із інформації про внутрішнє середовище та інформації про зовнішнє середовище суб'єктів господарювання. Крім того, оцінка прибутковості та ефективності діяльності; планування, бюджетування є основою методології управлінського обліку.

Функціонування суб'єктів господарювання в умовах інноваційної економіки забезпечується, у тому числі, інноваційними проектами та розвитком напрямків діяльності суб'єкта господарювання в цілому. Тому, центри відповідальності для цілей організації стратегічного управлінського обліку пропонуємо класифікувати:

1. За контролюючими показниками: центри доходів та витрат. напрямками діяльності та інноваційними проектами: центри

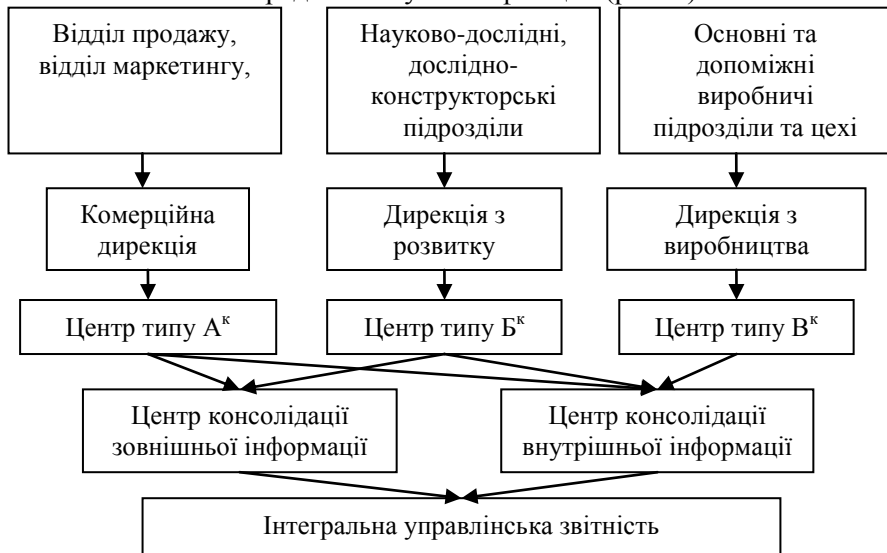

відповідальності: центри за портфелями проектів,

2. За функціональними підрозділами (виробництво, обслуговування, збут, розвиток): консолідовані центри типу «А», «Б», «В», «Г».

3. За орієнтацією інформації, яка формується в рамках підрозділів суб'єкта господарювання: центр консолідації зовнішньої інформації, центр консолідації внутрішньої інформації.

Узагальнено представлено класифікацію (рис. 1).

Центр типу:

А^к – показник для контролю – дохід

Б^к – показник для контролю – конкурентоспроможність

В^к – показник для контролю – стратегічні витрати

1. Хорнгрен Ч., Фостер Дж. Бухгалтерский учет: управленческий аспект. – М.: Финансы и статистика, 1995.
2. Нападowska Л.В. Управлінський облік: підруч. для вузів / Л.В. Нападowska. – [2-ге вид., доопрац. та допов.]. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т. 2010. – 648 с.
3. Голов С.Ф. Управленческий бухгалтерский учет. – К.: СКАРБИ, 1998. – 384 с. Голов С.Ф. Управлінський облік: Підручник. — К.: Лібра, 2003. — 704 с.
4. Керимов В.Э. Формирование системы учета по центрам ответственности в торговле / В.Э. Керимов, Д.С. Аболенский // Бухгалтерский учет. 2007. N 10. С. 71 - 75

5. Друри К. Введение в управленческий и производственный учет / К. Друри; [пер. с англ. С.А. Табалиной]. - М., 1997. - 560 с.
6. Владышцев Н.В., Денисова А.С. Формирование системы бюджетирования промышленных предприятий: внутренний регламент и иерархия центров финансовой ответственности // Экономический анализ: теория и практика. 2008. № 6(111). – С. 48–52.
7. Завгородній В.П., Облік витрат та прибутків за центрами відповідальності в умовах стандартизації обліку // Економіка: Вісник. Вип. 51.- К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. - 2007. - С. 21 - 26.
8. Шайкан А.В. Напрями розвитку аналізу витрат і доходів за центрами відповідальності // Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції “Наука і освіта 2006”. Том 17. Економіка. - Дніпропетровськ: Наука і освіта. - 2006. - С. 33-35.
9. Задорожній З. Внутрішньогосподарський облік у будівництві: методологія і організація: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.09 / Задорожній Зеновій-Михайло. – Тернопіль, 2007. – 30 с.
10. Черняк Ю.И. Системный анализ в управлении экономикой/ Ю.И.Черняк. - М.: Экономика, 1975. - 191 с.
11. Аткинсон Э.А. Управленческий учет / Аткинсон Э. А., Банкер Р. Д., Каплан Р.С., Янг С. М. - М.: Изд. дом "Вильямс" . - 2005. - 878с.
12. Управленческий учет: официальная терминология СИМА / Пер. с англ. О.Е. Николаевой, Т.В. Шишковой. М.: ФБК-ПРЕСС, 2004. 200 с.
13. Савчин М.В. Психологія відповідальної поведінки: [монографія]. / М.В. Савчин. – Івано- Франківськ: Місто НВ, 2008., с. 215.
14. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — 688 с.
15. Файер О. А. Поняття професійної відповідальності та підстави її виникнення / О. А. Файер // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 627–633 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09foapiv.pdf>
16. Іванський, Андрій Йосипович. Фінансово-правова відповідальність в сучасній Україні: теоретичне дослідження [Текст]: автореферат дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / А. Й. Іванський; Одес. нац. юрид. акад. - Одеса: [б. и.], 2009. - 36 с.
17. Вісник маріупольського державного університету серія: право, 2013, вип. 5 207 удк 347.736(045) Я. І. Карапейчик фінансова відповідальність як категорія фінансового права. Позитивний та негативний (ретроспективний) аспекти
18. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996- XIV // ВВР України. – 1999. – № 40. – Ст. 365.

УДК 657

Здреник В.С., к.е.н.

Тернопільський національний економічний університет

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

У статті досліджено сучасні тенденції руху іноземних інвестицій в економіку України, зокрема визначено основних інвесторів та тенденцію розвитку інвестиційного потенціалу для залучення та ефективного використання іноземного капіталу.

Ключові слова: іноземні інвестиції, прямі іноземні інвестиції, інвестори, інвестиційна привабливість.

Zdrenyk V.

THE STATE AND PROSPECTS OF ATTRACTING FOREIGN INVESTMENTS TO THE ECONOMY OF UKRAINE

In the article there has been researched the current trend of movement of foreign investment in Ukraine, including basic trend of investors and potential to attract investment and efficient use of foreign capital.

Compared to traditional sources of financing, attracting foreign investment provides additional opportunities that lie in the use of foreign organizational and managerial experience, access to new technologies, development of export potential of businesses and the economy as a whole. This makes the relevance of research current trends and patterns of movement of foreign investments in Ukraine, determine the prospects for its activation. Attracting foreign investment is an important part of modern economic development strategy of Ukraine.

Foreign investment becomes important for economic development. World experience shows that without attracting foreign investment, without access to modern technology, it is hard for the country to get out of the economic crisis. It is advisable to note that Ukraine as a state in transition should consider attracting foreign investment in the context of structural change and economic growth. The priority tasks to be solved involving direct investment, are: structural reform of the economy, technological renewal of production, production of consumer goods, to overcome the dependence on imports.

Foreign direct investment, especially undertaken by international corporations in property and intangible economic benefits, enable recipient countries to achieve positive change that serves as the basis of innovation. That direct investment from the second half of the last century are a major factor in the integration of the national economy into the world economy.

The most significant obstacle for foreign investors in Ukraine are imperfect

relevant laws, political instability, lack of an effective system of insurance. Attempts to improve regulations led to frequent changes in Ukrainian legislation. Until recently proposed a single legislative act that was quite spent, universal. Therefore, despite the large number of scientific works of local authors on the characteristics and prospects of foreign investment in Ukraine, yet there is a need in a number of developments and common design solutions in the areas of the economy to better attract foreign investment.

Geographic structure of foreign investment is a significant problem, which clearly indicates the presence of major investors Cyprus - an offshore zone, which is not so much coming really foreign investment as returns illegally "removed" Ukrainian capital (which in itself is not bad, but reflects very different processes).

Ukraine could potentially be one of the leading countries in attracting investment. The country is rich in natural resources, skilled and cheap labor, has significant scientific and technical potential, existing infrastructure, a strong industrial base, huge domestic market sales and the successful integration of the global financial and commodity market. However, Ukraine has a negative investment image, due to political factors, so invisible is that the state in recent years has made tangible steps towards integration into the world economy. In Ukraine as a potential investment market, constant attention focused on various kinds of world institutions that have the goal on the basis of their research to inform the world community about the investment attractiveness of Ukraine.

The potential of Ukraine as one of the leading countries in attracting investment is quite high due to physical and demographic characteristics, however, a significant obstacle is the negative investment image. To improve the prospects of attracting foreign investment to Ukraine is important to implement an effective strategy, with diversification requires mandatory formation of an attractive investment environment specific to regions. Among the priorities of foreign investment include the creation in Ukraine of modern infrastructure, telecommunications, business infrastructure, transport, warehousing technically equipped.

Keywords: foreign investment, foreign direct investment, investors, investment attractiveness.

Здреник В.С.

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В ЭКОНОМИКУ УКРАИНЫ

В статье исследованы современные тенденции движения иностранных инвестиций в экономику Украины, в частности определены основные инвесторов и тенденцию развития инвестиционного потенциала для привлечения и эффективного использования иностранного капитала.

Ключевые слова: иностранные инвестиции, прямые иностранные инвестиции, инвесторы, инвестиционная привлекательность.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Порівняно з традиційними джерелами фінансування, залучення іноземних інвестицій дає додаткові можливості, які полягають у використанні зарубіжного організаційного та управлінського досвіду, доступу до новітніх технологій, розвитку експортного потенціалу підприємницьких структур та економіки в цілому. Це обумовлює актуальність дослідження сучасних тенденцій і закономірностей руху іноземних інвестицій в Україну, визначення перспектив його активізації. Залучення іноземних інвестицій є важливою складовою частиною сучасної стратегії економічного розвитку України.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Різноманітні аспекти іноземного інвестування є однією з найактуальніших тем дослідження багатьох зарубіжних науковців, зокрема Дж. Даннінга, Г. Райтера, Й. Пензеля, Н. Пайна, С. Томсона, А. Рагмена, Р. Вернона, Х. Шермана, Д. Шнайдера, Г. Клодта, П. Каймбаха та інших. українські вчені також багато зробили в цьому напрямку: О. Рога, В. Краківська, Б. Губський, В. Бодров, О. Гаврилюк, І. Бураковський, А. Гальчинський, Г. Климко, В. Новицький, В. Міщенко, І. Луніна, В. Сіденко, В. Степаненко, В. Шевченко та інші.

Цілі статті. Визначення сучасних тенденцій руху іноземних інвестицій у національну економіку, зокрема перспектив розвитку інвестиційного потенціалу для залучення та ефективного використання іноземного капіталу.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Іноземне інвестування набуває важливого значення для економічного розвитку. Світовий досвід свідчить, що без залучення іноземних інвестицій, не маючи доступу до сучасних технологій, країнам важко вийти з економічної кризи. Доцільно зазначити, що для України як держави з перехідною економікою необхідно розглядати залучення іноземних інвестицій у контексті структурних змін та економічного зростання. Пріоритетними завданнями, які необхідно вирішувати за участю прямих інвестицій, є: структурна реформа економіки, технологічне відновлення виробництва, виробництво товарів широкого вжитку,

подолання залежності країни від імпорту

У процесі іноземного інвестування вирізняються країни, які є основними інвесторами у інші країни, і країни, до яких спрямовуються іноземні інвестиції. Їх залучення регламентується державою з метою підтримки національних інтересів та пріоритетних галузей економіки.

Найістотношою перешкодою для діяльності іноземних інвесторів в Україні є недосконалість відповідного законодавства, політична нестабільність, відсутність дієвої системи страхування. Спроби вдосконалення нормативних актів зумовили часті зміни в українському законодавстві. До останнього часу не запропоновано жодного законодавчого акту, який би був достатньо відпрацьованим, універсальним. Тому, незважаючи на велику кількість наукових праць вітчизняних авторів щодо особливостей та перспектив іноземного інвестування в Україні, необхідна ще низка напрацювань та спільних проектних рішень у галузях економіки для більш ефективного залучення іноземних інвестицій.

Залучення коштів сприяє активізації інвестиційного процесу, впровадженню нових технологій, використанню передового зарубіжного досвіду, розвитку малого і середнього бізнесу та зростанню інвестиційного потенціалу території.

Іноземний капітал може мати доступ у всі сфери економіки без шкоди для національних інтересів, оскільки він не збільшує зовнішній борг а, навпаки, сприяє одержанню коштів для його погашення. Галузеві обмеження на приплив прямих інвестицій повинні поширюватись тільки у галузі, пов'язані з безпосередньою експлуатацією національних природних ресурсів, телекомунікаційний та супутниковий зв'язок тощо. Уряд повинен активно стимулювати іноземні інвестиції в основний капітал. Тільки вони можуть компенсувати зростаюче від'ємне сальдо за поточним рахунком платіжного балансу, яке формується під впливом зростання цін на енергоносії [1].

Прямі іноземні інвестиції, особливо які здійснюються міжнародними корпораціями в майно та нематеріальні економічні блага, дають можливість країнам-реципієнтам досягти позитивних змін, що слугує основою інноваційного розвитку. Саме прямі інвестиції з другої половини минулого століття стають одним з основних чинників інтеграції національної економіки у світове

господарство. Особливо це важливо для країн з перехідною економікою, для яких імпорт прямих підприємницьких капіталів:

- стає джерелом більш продуктивної техніки й технології, передових методів менеджменту та маркетингу;
- дає можливість збільшити виробничі потужності країни;
- сприяє розвитку національної науково-дослідницької бази;
- супроводжується розширенням і оновленням номенклатури виробництва на основі залучення в обіг нових ресурсів;
- стимулює конкуренцію і на цій основі підвищує ефективність виробництва;
- сприяє здійсненню більш ефективної реструктуризації економіки та створенню додаткових робочих місць;
- збільшує бюджетні надходження у вигляді податків, які сплачують прямі іноземні інвестори [3].

Потенційні іноземні інвестори перед тим, як вкладати кошти, детально та всебічно аналізують ступінь привабливості країни, того чи іншого регіону, підприємства, організації з метою зменшення ризиків. Для них основними ознаками привабливості інвестування можуть бути такі:

- характеристика та доступність місцевого ринку;
- сприятливе законодавче середовище та ступінь захисту іноземних інвесторів в країні;
- потенційний ринок праці (наявність кваліфікованої робочої сили та її вартість);
- законодавче регулювання можливостей вивозу інвестованого капіталу та прибутку;
- забезпечення захисту інтелектуальної власності;
- політична стабільність;
- сприятливий інвестиційний клімат;
- зовнішньоекономічна політика (квоти, митні бар'єри тощо) [2].

Розглянемо структуру та обсяг іноземного інвестування в економіку України. Обсяг залучених з початку інвестування прямих іноземних інвестицій в економіку України на 1 липня 2015 року становив 42,851 млрд доларів, що на 1,78 млрд доларів більше, ніж кварталом раніше.

Інвестиції надійшли зі 133 країн світу. Із країн ЄС із початку інвестування внесено 33,154 млрд доларів інвестицій, з інших країн світу - 9,696 млрд доларів.

До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає більше 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр - 12,274 млрд доларів, Німеччина - 5,489 млрд доларів, Нідерланди - 5,108 млрд доларів, РФ - 2,685 млрд доларів, Австрія - 2,354 млрд доларів, Велика Британія - 1,953 млрд доларів, Віргінські Острови - 1,872 млрд доларів, Франція - 1,539 млрд доларів, Швейцарія - 1,371 млрд доларів та Італія - 966,6 млн доларів.

Географічна структура іноземних інвестицій є суттєвою проблемою, про що наочно свідчить присутність серед головних інвесторів Кіпру – офшорної зони, з якої не стільки надходять дійсно іноземні інвестиції, скільки повертається нелегально «виведений» український капітал (що само по собі не погано, але відображає зовсім інші процеси). На другому місці заходиться Німеччина, обсяг інвестицій з цієї країни склав 5489 млн.дол. США.

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал)
з країн ЄС в економіці України*

Країни	Обсяги прямих інвестицій на 01.07.2015 (млн.дол. США)	у % до підсумк у
Кіпр	12274,1	37,0
Німеччина	5489,0	16,6
Нідерланди	5108,0	15,4
Австрія	2354,3	7,1
Велика Британія	1953,9	5,9
Франція	1539,2	4,6
Італія	966,6	2,9
Польща	790,8	2,4
Угорщина	561,9	1,7
Люксембург	377,1	1,1
Інші країни ЄС	1740,0	5,3
Всього з країн ЄС-28	33154,9	100

* <http://ukrstat.gov.ua/> – офіційний сайт Державної служби статистики України

Наступного року експерти очікують на подвійне – з \$1,2 млрд до \$2,5 млрд – зростання притоку іноземних інвестицій в Україну та поступове зростання українського експорту. Ці дані було отримано на підставі співставлення прогнозів провідних українських економістів, у тому числі працівників наукових закладів Академії наук України, неурядових експертних центрів (таких як Міжнародний центр перспективних досліджень та CASE-Україна), а також комерційних організацій.

Згідно з консенсус-прогнозом, український експорт у 2016 році зросте з \$51,9 млрд до \$53,3 млрд. Обсяги ж імпорту товарів в Україну залишаться майже незмінними – \$54 млрд та \$54,4 млрд відповідно. Як наслідок, негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами та послугами зменшиться з \$2 млрд до \$1,2 млрд.

Україна потенційно може бути однією з провідних країн за залученням інвестицій. Країна багата на природні ресурси, кваліфіковану і дешеву робочу силу, має значний науково-технічний потенціал, наявну інфраструктуру, потужну виробничу базу, величезний внутрішній ринок збуту продукції та успішну інтеграцію у світовий фінансовий та товарний ринок. Однак Україна має досить негативний інвестиційний імідж, обумовлений політичними факторами, тому непомітним залишається те, що держава за останні роки зробила відчутні кроки в напрямку інтеграції в світову економіку. До України, як потенційного ринку інвестицій, прикута постійна увага світових інституцій різного спрямування, які мають за мету на основі своїх досліджень поінформувати світову спільноту щодо інвестиційної привабливості України.

Висновки. Потенціал Україна як однієї з провідних країн за залученням інвестицій досить високий завдяки природним та демографічним характеристикам, проте значною перешкодою залишається негативний інвестиційний імідж. Для підвищення перспективи залучення іноземних інвестицій для України важливим є впровадження ефективної стратегії, причому обов'язкової диверсифікації вимагає формування привабливого інвестиційного середовища з урахуванням специфіки регіонів. До числа пріоритетних напрямків іноземного інвестування слід віднести створення в Україні сучасної інфраструктури:

телекомунікації, ділову інфраструктур, транспорт, технічно оснащене складське господарство.

1. Боднар І. Проблеми залучення іноземних інвестицій в Україну на сучасному етапі / І. Боднар // Регіональна економіка. – № 4. – 2009. – С. 62–70.
2. Бондаренко О.О. Залучення іноземних інвестицій як джерело економічного зростання / О.О.Бондаренко, К.С.Нижник // Проблеми економіки організацій та управління підприємствами. Вісник КНУТД. – №3. – 2014. – С. 88-95.
3. Кадеєва І.В. Прямі іноземні інвестиції як фактор становлення інноваційної економіки в Україні / І.В. Кадеєва // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Економіка». – Вип. 14. – 2014. – С. 193-199.

УДК 657

Зеленко С.В., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

У статті висвітлено основні проблеми формування капіталу підприємства, розвитку фінансової діяльності, визначено завдання обліку та аналізу показників фінансової звітності для успішного процесу управління фінансовою діяльністю підприємства.

Ключові слова: фінансова діяльність, методи оцінки, капітал підприємства, фінансова звітність.

Zelenko S.

PROBLEMS OF ACCOUNT OF FINANCIAL ACTIVITY AND PROSPECT OF THEIR DECISION

The necessity of researches of questions of account of financial activity is timely. Activation of competitive activity on the international markets of home production distribution is the key factor of search of facilities of addition to the capital of enterprise. Permanent pursuit of aim for minimizations of expenses and upgrading of products exhausts financial possibilities of business. Thus, the risk of unsuccessful economic operations can result in serious consequences up to the crisis state. On it, financial activity sent to addition to the capital due to the personal and adopted facilities

isreserve of development of technical base.It should be noted that the special role is taken an account.

The financial reporting serves as a basic informationgenerator at the portfolio cre diting. Absence of thedeveloped functioning fund markets is not only investigation of off grade accounting information, but simultaneously isreason of such attitude toward the inf ormative providing of management an enterprise. A public policy is sent to anincrease control after taxation. Thus, the function of thefinancial reporting gradually passed to form ality.

It is needed to mark that an imperception became investigation of such politics for the users of financially-registration information of necessity to change a situation. Development of infrastructure of financial markets must bebegun with the reliable inf ormative providing. Basicdirections for this purpose will be a decision of such task ascreati on of internal regulations and their clear execution forthe specification of methods of esti mation of objects of account.

Large attention it is necessary to turn on a necessity study ofpossibility mutual ap proach of the systems to theimprovement of infrastructure of financial markets. Theperso nal interest of subjects of activity must become basis inparticipation of such projects.

Keywords: financial activity, methods of estimation, capital of enterprise, financial reporting.

Зеленко С.В.

ПРОБЛЕМЫ УЧЕТА ФИНАНСОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИХ РЕШЕНИЯ

В статье раскрыто основные подходы к решению проблем учета финансовой деятельности. Развитие инфраструктуры финансовых рынков необходимо начинать с достоверного информационного обеспечения. Основными направлениями для этого будет решение такой задачи как создание внутренних регламентов и четкое их исполнение для конкретизации методов оценки объектов учета.

Ключевые слова: учетная политика, приказ об учетной политике, факторы влияния на учетную политику, организация учета.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Наявність фінансових ресурсів є основою створення та розвитку бізнесу. Структура і динаміка власних та позикових коштів є ключовим показником, що визначає фінансовий стан підприємства. Діяльність суб'єктів господарювання базується на принципах самофінансування, а через нестачу власних фінансових ресурсів – за рахунок позикових коштів. Саме тому важливим завданням обліку є сформувані раціональну інформаційну систему управління фінансовою діяльністю підприємства.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженню питань фінансової діяльності, процесу формування капіталу підприємства свої праці присвятили відомі науковці. Проте у більшості випадків вони розглядають лише окремі аспекти проблем, пов'язаних із оптимальною структурою та визначенням вартості капіталу, аналізом руху та оцінкою ефективності його використання, співвідношенням власного та залученого капіталу. Серед вітчизняних авторів, праці яких присвячені даним проблемам, слід назвати А. Афанас'єва, Ю. Воробйова, С. Деньги, Л. Довганя, В. Жука, Н. Клим, С. Кравченко, І. Коваль, А. Марченко, В. Марченко, Н. Нестеренко, С. Соколова, О. Радченко, І. Рудченко, А. Поддєрьогіна, В. Савчука. Серед російських вчених це І. Балабанов, О. Стоянова, Т. Теплова, Л. Скамай, А. Ковальов, О. Кузнецов, В. Лівшиц. В працях зарубіжних науковців, особлива увага приділена результатам теоретичних досліджень Дж. К. Ван Хорна, Р. Брейли, С. Майерса, Н. Мажлуфа, С. Майерса, М. Міллера, Р. Хамади.

Цілі статті: визначення основних напрямів удосконалення обліку як інформаційного джерела управління фінансовою діяльністю вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ефективна фінансово-господарська діяльність підприємства неможлива без зовнішніх джерел формування капіталу. В умовах функціонування ринку капіталу, залучення зовнішніх фінансових ресурсів є необхідним чинником прискорення темпів розвитку як окремих підприємств, так і економіки в цілому [1]. Саме такий підхід до залучення додаткових фінансових ресурсів у сучасних умовах господарювання вважається найбільш перспективним та раціональним.

Фінансова діяльність підприємства спрямована на вирішення таких завдань:

- забезпечення фінансовими ресурсами операційної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства;
- пошук резервів збільшення доходів, рентабельності підприємства;
- забезпечення виконання фінансових зобов'язань перед

контрагентами;

– фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку підприємства;

– контроль за ефективним розподілом і цільовим використанням фінансових ресурсів.

У вітчизняній економічній науці виділити три сегменти зовнішніх джерел формування капіталу підприємств.

Одним з ефективних зовнішніх джерел формування капіталу є державне фінансове забезпечення, яке представлено через державну бюджетну підтримку.

Бюджетна підтримка – це цілеспрямоване державне регулювання виробничої діяльності шляхом спрямування бюджетних коштів за відповідними програмами соціально-економічного розвитку.

Другим сегментом зовнішніх джерел формування капіталу підприємств є банківське фінансово-кредитне забезпечення, що включає кредити (позика на строк, кредитна лінія, овердрафт, іпотечний кредит) та послуги кредитного характеру (факторинг, форфейтинг).

Використання позикового капіталу дозволяє істотно розширити обсяг виробничо-господарської діяльності підприємства, забезпечити більш ефективне використання власного капіталу і, у кінцевому рахунку, - підвищити ринкову вартість підприємства [2].

Третій сегмент зовнішніх джерел формування капіталу підприємства – це небанківські фінансово-кредитні забезпечення.

До небанківських фінансово-кредитних інститутів слід віднести лізингові компанії та підприємства, які надають комерційний кредит [3]. Лізинг – це одна з реальних і ефективних форм подолання дефіциту кредитних і інвестиційних ресурсів оновлення технічного парку для конкретного підприємства [4].

Використання вищезазначених пропозицій щодо формування капіталу доцільно застосовувати на рівні підприємств України, що, в свою чергу, сприятиме розширенню джерел фінансування діяльності суб'єктів господарювання.

Успішно сформований капітал – важлива умова ефективної діяльності будь-якого суб'єкта господарювання. Пропозиції щодо включення права використання природних ресурсів до небанківського фінансово-кредитного забезпечення мають

практичну цінність, оскільки це сприятиме розширенню зовнішніх джерел формування капіталу і позитивно вплине на фінансовий стан підприємств в сучасних кризових умовах.

Інший напрям збільшення капіталу це пайове фінансування – збільшення капіталу за рахунок продажу акцій підприємства, що досягається за рахунок трьох основних типів угод з цінними паперами: первинне публічне розміщення, вторинне публічне розміщення і приватне (закрите) розміщення акцій [5]. Однак, в умовах не розвинутого вітчизняного ринку цінних паперів існує проблема реалізації можливостей здійснення операцій з фінансовими інструментами власної емісії (додаткова емісія, продаж, обмін, викуп, анулювання акцій власної емісії тощо).

Причин переважання прямого кредитування над портфельним виділяють багато, проте однакості думок вчених з цього приводу немає. Основна ідея вигідного продажу-придбання акцій полягає у вивченні фінансової звітності емітента, його ділової репутації тощо. Якщо ділова репутація є інформацією не документованою, то фінансовий стан аналізується з конкретних форм звітності. Тому, частина дослідників справедливо вважають низький рівень розвитку інфраструктури фінансового ринку наслідком високої тонізації бізнесу, нестабільності економіки держави та неможливості реально спрогнозувати поведінку конкретного суб'єкта господарювання на ринку, тобто джерела інформації не викликають довіри. Разом з тим, існує й інша думка, яка базується на тому, що фінансова інформація відповідає рівню запиту і попиту на неї.

До низького рівня інформативності фінансової звітності як джерела прийняття рішення, щодо інвестування коштів призвели низка факторів:

– відсутність потреби у ній – пояснюється тим, що пряме кредитування відкриває доступ до усієї фінансової документації позичальника, а отже розраховувати систему показників для аналізу платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості потреби не виникає;

– відсутність належного контролю за достовірністю показників фінансових звітів – причиною вважають надмірну увагу контролюючих органів на адмініструванні податків, що призвело до заміщення фінансового обліку податковим;

– неналежне ставлення до формування внутрішніх нормативних регламентів облікового процесу – відсутність реальної облікової політики та довіри до неї.

Створення достовірної фінансової звітності, як надійного джерела для прийняття обґрунтованих управлінських рішень на макро- та мікрорівнях залишаються не вирішеними. Найбільш поширеними причинами низької якості облікової політики та, відповідно, рівня довіри до фінансової звітності вітчизняних підприємств, вважають надмірне регламентування податкового обліку, нерозвиненість фондового ринку. Як наслідок, підприємства залучають фінансові ресурси від банків через пряме кредитування. Банк має доступ до всіх внутрішніх документів позичальника, що нівелює потребу у оптимізації показників фінансової звітності [6].

Як зазначає Н.Н. Макарова: «В умовах фінансової нестабільності інструменти облікової політики економічного суб'єкта можуть гарантувати високу достовірність та інформативність звітних даних, орієнтацію на врівноваження інтересів різних груп користувачів звітності, оптимізацію оподаткування та прийняття обґрунтованих рішень» [7, с. 25].

Висновки. Щодо фінансової діяльності, то вона повинна стати одним із основних факторів успішного розвитку бізнесу. А роль облікового процесу полягає у створенні достовірної інформаційної системи управління фінансовою діяльністю суб'єкта господарювання.

Показники фінансової звітності повинні забезпечити можливість [8]:

- проаналізувати джерела формування власного капіталу – аналізується загальний обсяг формування власного капіталу;
- здійснити аналіз функціонуючого капіталу – визначається загальна потреба у власному капіталі підприємства для фінансування необоротних та оборотних активів;
- проаналізувати поточний капітал – здійснюється оцінка вартості залучення власного капіталу з різних джерел.

При цьому слід звернути увагу на процес формування основних показників фінансової звітності, що будуть аналізуватися. Необхідно конкретизувати такі методичні підходи щодо визначення:

- методу визначення ступеня завершеності робіт за будівельним контрактом;

- суттєвий час (час, який для цілей класифікації активу як кваліфікаційного є суттєвим);
- кваліфікаційних активів;
- критерії розмежування об'єктів операційної нерухомості та інвестиційної нерухомості.

Також, до завдань, що ставляться перед обліковою політикою варто віднести вибір варіанта облікової політики щодо фінансової діяльності в частині витрат на позики – передбачає, що підприємство повинно орієнтуватися на ті економічні наслідки, до яких може привести застосування обраної облікової політики. Коваль Н.І. зауважила, що для Приміток у фінансовій звітності необхідна інформація про: облікову політику, прийняту для відображення позик і витрат по них; структуру витрат на позики, капіталізованих протягом періоду; ставку капіталізації, використану для визначення величини витрат по позиках [9].

1. Аналіз і контроль в системі управління капіталом підприємства / Є. В. Мних, А. Д. Бутко, О.Ю. Большакова [та ін.]; за ред. Є. М. Мниха. - К. : КНЕУ, 2005. - 232 с.
2. Крамаренко Г. О. Фінансовий менеджмент / Г.О. Крамаренко, О. Є. Чорна- К. : Центр навчальної літератури, 2006. - 520 с.
3. Петленко Ю. В. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник / Ю.В. Петренко- К. : Кондор, 2007. - 298 с.
4. Бетге Й. Балансоведение: пер. с нем. / Й. Бетге; научный редактор В.Д. Новодворский: вступление А.С. Бакаева; прим. В.А. Верхова. - М.: Бухгалтерский учет, 2000. - 454 с.
5. Деньга С.М. Удосконалення обліку фінансової діяльності суб'єкта господарювання / С.М. Деньга // Бухгалтерський облік і аудит, 2015.- № 7.- С. 7-16.
6. Петрук О.М. Облікова політика підприємства в системі регулювання бухгалтерським обліком / О.М. Петрук, Т.В. Барановська // Міжнародний збірник наукових праць. Вип. 3. – 2005. – с. 133-152.
7. Макарова Н. Н. Концепции формирования учетной политики экономических субъектов-тов: автореф. дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.12 / Н. Н. Макарова. – Йошкар-Ола, 2011. – 36 с.
8. Больш М.А. Економічний аналіз: Навч. посібник / Больш М.А., Бурчевський В.З., Горбатов М.І. та ін. за ред. академіка НАНУ, проф. М.Г. Чумаченка – [Вид. 2-ге перероб. і доп.] – К: КНЕУ, 2003 – 556 с.
9. Коваль Н. І. Облік фінансової діяльності аграрних підприємств : автореф. дис ... канд. экон. наук : 08.00.09 / Наталія Іванівна Коваль; В.о. ННЦ "Ін-т аграрної економіки" НААН України (Київ).– К. : Б.в., 2012.– 21 с.

УДК 65.012.004

Ілляшенко К.В., к.е.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ МЕТОДИ АНАЛІЗУ ДАНИХ

У статті висвітлена проблематика обробки нагромадження сирової інформації на підприємствах з великими інформаційними потоками, досліджені особливості сучасних інформаційних методів аналізу даних, проаналізовані переваги методів Data Mining і Knowledge Discovery in Databases, визначені перспективи їх застосування на вітчизняних підприємствах

Ключові слова: інформація, аналіз, дані, Data Mining, Knowledge Discovery in Databases

Pyashenko K.

MODERN INFORMATION METHODS OF DATA ANALYSIS

In the article the range of problems of processing of accumulation of raw information on enterprises with large information flows is lightened, the features of modern informative methods of analysis of data are investigated, advantages of methods of Data Mining and Knowledge Discovery in Databases are analyzed, the prospects of their application on domestic enterprises are certain.

Informatization of society has led to the fact that with the improvement of technologies for capturing and storing data collected huge amounts of diverse information. Work business involves the registration and documentation of all details of the current activity. Accumulated unstructured data form a chaotic clutter that without special treatment, have no beneficial use, moreover, complicate the process of finding the really necessary information. Modern requirements for such treatment as follows: data are unlimited and are dissimilar, the results should be concrete and understandable tools for their processing must be easy to use. One of the methods of this treatment is promising, but new to the majority of domestic enterprises data mining.

Now there are two ways of obtaining information: documentary and expert. In the first case, data is loaded from multiple data sources such as documents, databases, information systems, and more. Expert method involves extracting and structuring knowledge from memory of expert as specialist of which area.

A feature of the modern information processing there is a huge diverse amount of data, making untenable both statistical and expert approaches in many practical aspects, including economic. Therefore, to analyze the information stored in modern databases, methods must be efficient: easy to use, have a significant level of scalability and automaticity. This concept is the basis of modern information technologies of analysis: Data Mining and Knowledge Discovery in Databases (KDD).

Global implementation of information technology requires new approaches to the analysis of activity of enterprises that need to expand its analytical activities and to more effectively use modern information methods analysis. The use of techniques such as data mining and KDD, can allow enterprises to create a new paradigm of action in relation to modern conditions

Keywords: information, analysis, data, Data Mining, Knowledge Discovery in Databases

Ильяшенко Е.В.

СОВРЕМЕННЫЕ ИНФОРМАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ АНАЛИЗА ДАННЫХ

В статье высветлена проблематика обработки накопления сырой информации на предприятиях с большими информационными потоками, исследованы особенности современных информационных методов анализа данных, проанализированы преимущества методов Data Mining и Knowledge Discovery in Databases, определены перспективы их применения на отечественных предприятиях

Ключевые слова: информация, анализ, данные, Data Mining, Knowledge Discovery in Databases

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Інформатизація суспільства призвела до того, що з удосконаленням технологій запису та зберігання даних збираються величезні потоки самої різноманітної інформації. Робота підприємств супроводжується реєстрацією та документуванням усіх подробиць поточної діяльності. Накопичені неструктуровані дані утворюють хаотичні нагромадження, які без спеціальної обробки не мають корисного застосування, більш того, ускладнюють процес пошуку дійсно потрібної інформації. Сучасні вимоги до такої обробки наступні: дані мають необмежений обсяг і є різноманітними, результати повинні бути конкретні та зрозумілі, інструменти для їх обробки мають бути прості у використанні. Одним із методів такої обробки є перспективний, але новий для більшості вітчизняних підприємств інтелектуальний аналіз даних. Все це обумовлює доцільність і актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблематикою аналізу даних, який би відповідав зазначеним вище вимогам, займалися багато провідних вчених, серед яких можна виділити А. Барсеґяна, В. Дюка,

М. Купріянова, Д. Макленнена, А. Самойленка, В. Степаненка, Ч. Танга, І. Холода, І. Чубукову тощо. Але це питання все ще мало досліджено.

Цілі статті. Ціллю даної статті є дослідження інформаційних методів аналізу даних та визначення перспектив їх застосування на вітчизняних підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Зараз існує два способи одержання інформації: документальний і експертний. У першому випадку дані отримуються з безлічі інформаційних джерел, таких як документи, бази даних, інформаційні системи тощо. Експертний спосіб припускає витяг і структурування знань із пам'яті експерта, фахівця з якоїсь галузі. Часто їх називають методами, що спрямовані на використання інтуїції та досвіду фахівців [1, с.32].

Серед методів першої групи в економіці поширені методи математичної статистики. Дані методи вирішують великий спектр завдань, однак не дозволяють знаходити та витягати знання з масивів даних. Крім того, високі вимоги до кваліфікації кінцевих користувачів обмежують їх використання.

Серед другої групи поширені так звані експертні системи, що представляють собою спеціальні комп'ютерні програми, що моделюють міркування людини. Наприклад, експертна система прийняття рішень на біржі, експертна система оцінки ефективності інвестицій тощо. Висока вартість створення та впровадження експертних систем, нездатність людей виявляти складні нетривіальні залежності, часта відсутність фахівців, що здатні кваліфіковано структурувати свої знання також заважають поширенню такого підходу [2, с.73].

Сучасний світ наскрізь пронизаний інформаційними потоками. Особливістю сучасних вимог до обробки інформації є величезний обсяг даних і їх різноманіття, що робить неспроможними як статистичні, так і експертні підходи в багатьох практичних аспектах, у тому числі й економічних. Тому для аналізу інформації, накопиченої у сучасних базах даних, методи повинні бути ефективними: простими у використанні, мати значний рівень масштабованості й автоматизму. Ця концепція полягає в основі двох сучасних інформаційних технологій аналізу: Data Mining і

Knowledge Discovery in Databases (KDD) [3, с.144].

Технологія Data Mining (видобуток даних) – це виявлення у вихідних необроблених сирих даних раніше невідомих, нетривіальних, практично корисних і доступних інтерпретацій знань. Тобто інформація, знайдена у процесі застосування методів Data Mining, повинна бути нетривіальною та раніше невідомою. Знання повинні описувати нові зв'язки між властивостями, прогнозувати значення одних ознак на основі інших [4, с.123].

Сфера застосування Data Mining нічим не обмежена. Найбільше цей метод необхідний комерційним підприємствам, які розгортають свої проекти на основі інформаційних сховищ даних (Data Warehousing). Досвід таких підприємств показує, що віддача від використання методу може досягати десятків разів [3, с.376].

Підприємства за допомогою подібних інформаційних методів аналізу можуть одержати відчутні переваги перед конкурентами та у стратегічному плануванні тощо.

Основною перевагою методів інтелектуального аналізу Data Mining є здатність виявлення нових знань, які неможливо одержати звичайними методами економічного аналізу. На наш погляд саме Data Mining буде найбільш затребуваним на підприємствах найближчим часом.

Виявлення знань у базах даних KDD – це послідовність дій, яку необхідно виконати для побудови моделі пошуку знання. Ця послідовність не описує конкретний алгоритм або математичний апарат, не залежить від предметної галузі. Це набір атомарних операцій, комбінуючи які, можна одержати потрібний розв'язок.

KDD складається з наступних етапів: підготовки вхідних даних, вибору інформативних ознак, очищення даних, застосування методів Data Mining, підсумкової обробки даних, інтерпретації отриманих результатів.

Таблиця 1

Покрокові етапи KDD

Етап	Послідовність кроків
Підготовка вхідного набору даних	Цей етап полягає у підготовці набору даних, у тому числі з різних джерел, вибору значимих параметрів тощо. Для цього повинні існувати розвинені інструменти доступу до різних джерел даних

Продовження табл. 1

<p>Попередня обробка даних</p>	<p>Для ефективного застосування методів Data Mining слід звернути увагу на запитання попередньої обробки даних. Дані можуть містити пропуски, шуми, аномальні значення, крім того, дані можуть бути надлишкові, недостатні тощо. У деяких завданнях потрібно доповнити дані якоюсь апріорною інформацією. Помилково припускати, що якщо подати дані на вхід системи в існуючому виді, то на виході будуть отримані корисні знання, тому вхідні дані повинні бути якісні та коректні</p>
<p>Трансформація та нормалізація даних</p>	<p>Цей крок необхідний для тих методів, які вимагають, щоб вихідні дані були в якомусь певному вигляді. Різні алгоритми аналізу вимагають спеціальним образом підготовлених даних, наприклад, для прогнозування необхідно перетворити часовий ряд за допомогою ковзного вікна або обчислення агрегованих показників. До завдань трансформації даних відносяться: ковзне вікно, приведення типів, виділення тимчасових інтервалів, перетворення безперервних значень у дискретні та навпаки, сортування, угруповання та інше</p>
<p>Data Mining</p>	<p>На цьому кроці застосовуються різні алгоритми для знаходження знань (нейронні мережі, дерева рішень, встановлення асоціацій тощо)</p>
<p>Підсумкова обробка даних</p>	<p>Інтерпретація результатів і застосування отриманих знань з додаткових джерел</p>

Центром усього цього процесу є методи Data Mining, які дозволяють виявляти закономірності та знання [5, с. 195].

Наприклад, є мережа магазинів і необхідно одержати прогноз обсягів продажу на наступний період. Першим кроком буде збір історії продажів у кожному магазині й об'єднання її в загальну вибірку даних. Далі буде попередня обробка зібраних даних: їх угруповання по місяцях, згладжування кривої продажів, усунення факторів, що негативно впливають на обсяги продажів. Далі будується модель залежності обсягів продажу від обраних факторів. Це можна зробити за допомогою лінійної регресії або нейронних мереж. За допомогою такої моделі можна одержати прогноз, у якому вході буде модель історії продажу. Знаючи прогнозне

значення, його можна використовувати, наприклад, для оптимізації розміщення товару на складі [6, с. 164].

Вважаємо, що найголовнішою перевагою KDD є те, що отримані таким чином знання можна помножувати, тобто вже побудовану модель зможуть застосовувати інші, без необхідності розуміння методик, за допомогою якої ці моделі побудовані. Знайдені знання повинні бути використані на нових даних з деяким ступенем вірогідності.

Сучасні технології аналізу стають все більш зручними та точними у розрахунках і прогнозуванні. Тому ми вважаємо, що вже найближчим часом інформаційні системи та інтелектуальні методи аналізу даних будуть використовуватися на більшості вітчизняних підприємств.

Висновки. Фінансові негаразди сучасної економіки вимагають від вітчизняних підприємств використання лише малозатратних методів аналізу, яким вважається традиційний економічний аналіз. Але глобальне впровадження інформаційних технологій потребує нових підходів до аналізу діяльності підприємств, яким необхідно розширювати свою аналітичну діяльність та більш ефективніше застосовувати сучасні інформаційні методи аналізу. Застосування таких методів, як Data Mining і KDD, може дозволити підприємствам створити нову парадигму діяльності відповідно до сучасних умов. Однак з наукової точки зору ці методи потребують подальших глибоких досліджень.

1. Knowledge Discovery Through Data Mining: What Is Knowledge Discovery? – Tandem Computers Inc. – 1996. – 54 p.
2. Дюк В.А. Data Mining: учебный курс [Текст] / В.Дюк, А.Самойленко. – СПб: Изд. Питер, 2001. – 368 с.
3. J. Hipp, U. Guntzer, and G. Nakaeizadeh. Algorithms for Association Rule Mining – A General Survey and Comparison. In Proc. ACM SIGKDD International Conference on Knowledge Discovery and Data Mining, 2000. P.184.
4. Чубукова И.А. Data Mining: учебное пособие [Текст] / И.А.Чубукова. – М.: Интернет-университет информационных технологий: БИНОМ: Лаборатория знаний, 2006. – 382 с.
5. Барсегян А.А. Технологии анализа данных. Data Mining, Visual Mining, Text Mining, OLAP [Текст] / А.А. Барсегян, М.С. Куприянов, В.В. Степаненко, И.И. Холод. – СПб: БХВ-Петербург, 2007. – 384 с.
6. Криват Б. Microsoft SQL Server 2008: Data Mining – интеллектуальный анализ данных [Текст] / Б.Криват, Д.Макленнен, Ч.Танг. – Минск: ВHV, 2009. – 720 с.

УДК 336.3

Костюченко В.М., д.е.н., доцент

Київський національний торговельно-економічний університет

АНАЛІЗ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ЕФЕКТІВ ЗОВНІШНІХ ЗАПОЗИЧЕНЬ УКРАЇНИ

У статті розглянуто основні показники рівня боргової безпеки України. Проаналізовано динаміку загального зовнішнього державного боргу. Сформульовано пропозиції щодо зменшення боргового тягаря на економічну безпеку України.

Ключові слова: зовнішній державний борг, економічна безпека, методи боргової безпеки.

Kostyuchenko V.

ANALYSIS MACROECONOMIC EFFECTS OF EXTERNAL BORROWING UKRAINE

In terms of financial globalization and internationalization of business entities was carried expansion openness of national economies contributed to attracting capital to the country. On this basis, the volume of foreign public debt growing rapidly and threaten the economic security of countries. In this regard, the following questions become relevant as the formation of reliable and objective information in the accounting system of the state and the movement of foreign borrowing states to enhance economic security and avoid default.

The study aims to formulate proposals to reduce the negative impact of external debt on the economic security of Ukraine.

Indicators that determine the level of debt security, were analyzed in the article. There are various indicators for determining a sustainable level of external debt: definition of the public debt burden on the state budget (*External Debt-to- GDP ratio*), the dynamics of total public debt, the ratio of the size of gross external public debt and annual import value of goods and services (*External Debt-to-imports ratio*), the ratio of the size of gross external public debt and annual export of goods and services (*External Debt-to-exports ratio*).

The ratio of external debt to GDP is considered the most important because it determines the possibility of the country to service its external debt.

It was found that during the years of independence the formation of external debt of Ukraine was under the influence of the financial needs of current expenditure. This trend continued today. Last year the amount of public and publicly guaranteed debt rose to 1.1008 trillion USD (70.7% of GDP), exceeding the maximum level indicator state security debt 60% of GDP and the national debt rose to 947.0 billion USD (60, 8% of GDP).

Especially dangerous is the substantial increase in the volume of external debt of Ukraine. A significant devaluation of the national currency in the past two years has led to an increase in part of the debt that is denominated in foreign currency and related payments him. In 2014 there has been a growth of public and publicly guaranteed external debt to 38.8 billion dollars USA. These processes increase the risks of Ukraine's dependence on foreign financing.

It was proved that the ratio of external debt of Ukraine to the foreign reserves, does not show stability. External public debt in recent years, far ahead of Ukraine's foreign exchange reserves, and on 01.01.2015 it was covered them only by 19.4%. The reserves decreased to 5.6 billion dollars USA.

It was found that the indicator- the currency effects on external debt. Over the past seven years we have observed a direct relationship between currency devaluation and rising external debt. The national currency depreciated from 8 to 23-24 UAH per dollar USA during 2014 and early 2015.

It was proved that Ukraine's foreign debt, mostly led to negative social and economic consequences, namely the generation effect imports, undermining national currency, a negative trade balance, weakening economic independence, delayed release of real economic stagnation.

Proposals were formulated, which should pay attention when produced single concept reducing the debt burden. First, it should clearly define the maximum limit of the share of external and internal debt and expenses for their services in the structure of public expenditure. Second, continue to reduce the cost of servicing the public debt and extend loans. Third, to restructure foreign debt. Fourth, combine market and institutional mechanisms for debt management. Fifth, using the international experience of the settlement of the debt.

The policy of the government to reduce debt to foreign creditors, will gradually refocus the financial sector on domestic resources, which will support demand for customer deposits. The positive effect of reducing the amount of external borrowing will avoid the debt crisis and contribute to stabilizing the socio-economic situation, the maintenance of economic security and economic development of Ukraine.

Keywords: external state debt, economic security, debt security methods.

Костюченко В.Н.

АНАЛИЗ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИХ ЭФФЕКТОВ ВНЕШНИХ ЗАИМСТВОВАНИЙ УКРАИНЫ

В статье рассмотрены основные показатели уровня долговой безопасности Украины. Проанализирована динамика общего внешнего государственного долга. Сформулированы предложения по уменьшению долгового бремени на экономическую безопасность Украины.

Ключевые слова: внешний государственный долг, экономическая безопасность, методы долговой безопасности.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах фінансової глобалізації та інтернаціоналізації діяльності суб'єктів

господарювання відбувається розширення відкритості національних економік, що сприяє залученню капіталу до країн. На цій основі швидко зростають обсяги зовнішньої державної заборгованості, що несуть загрозу економічній безпеці країн.

Зовнішні державні запозичення чинять як позитивний, так і негативний вплив на національну економіку. Позитивний вплив зовнішніх позик проявляється в економічному зростанні країни та реалізується за рахунок доповнення внутрішніх заощаджень, зниження вартості капіталу, забезпечення трансферту технологій, розвитку фінансового сектора. Разом з тим, надмірне запозичення міжнародних кредитних ресурсів призводить до посилення податкового навантаження при обслуговуванні зовнішнього державного боргу, ревальвації обмінного курсу національної валюти, підриву стабільності валютної і банківської системи, можливість настання боргової кризи.

У зв'язку з цим, актуальними постають питання формування достовірної й об'єктивної інформації в системі бухгалтерського обліку про стан і рух зовнішніх запозичень держави для посилення економічної безпеки країни та уникнення дефолту.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Різні аспекти питання формування та регулювання зовнішнього державного боргу розкриті у роботах вітчизняних вчених, зокрема, у працях О. І. Барановського, О.С. Белоруса, І. В. Бураковського, О. Д. Василика, Т. П. Вахненко, В. М. Гейця, Г.Н. Климко, Г. В. Кучер, А. С. Філіпенко, Т.М. Циганкової та ін. Проте залишаються недостатньо дослідженими питання, що стосуються впливу зовнішнього державного боргу на економічну безпеку країни. Аналіз макроекономічних ефектів зовнішнього боргу України дасть змогу проаналізувати фінансові загрози, які стоять перед державою та виробити єдину концепцію зменшення боргового тягаря.

Цілі статті. Метою дослідження є обґрунтування пропозицій щодо зменшення негативного впливу зовнішніх запозичень на економічну безпеку України.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Рівень боргової безпеки держави може вимірюватися різними методами: визначення навантаження державного боргу на державний бюджет,

динаміки загального обсягу державного боргу, співвідношення валового розміру державного зовнішнього боргу і річного імпорту, співвідношення валового розміру державного зовнішнього боргу і експорту товарів. Відношення суми зовнішнього держборгу до ВВП вважається найбільш важливим, оскільки він визначає можливість країни обслуговувати свій зовнішній борг.

За роки незалежності формування зовнішнього боргу України відбувалося під впливом потреб фінансування поточних бюджетних видатків. Ця тенденція збереглась і сьогодні. Впродовж 2014 року обсяг державного та гарантованого державою боргу зріс з 584,4 млрд грн (40,2 % ВВП) у 2013 році до 1100,8 млрд грн (70,7 % ВВП), перетнувши граничний рівень індикатора боргової безпеки держави в 60 % ВВП, а державного боргу – з 480,2 млрд грн (33,0 % ВВП) до 947,0 млрд грн (60,8 % ВВП) відповідно [1]. Особливо небезпечним є суттєве збільшення в Україні обсягу зовнішнього боргу. Значна девальвація національної валюти протягом 2014 р. та початку 2015 р. призвела до зростання тієї частини боргу, яка номінована в іноземній валюті, та відповідних платежів за ним. Відбулось зростання державного та гарантованого державою зовнішнього боргу з 300,3 млрд грн або 37,6 млрд дол. США (51,4 % від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) в 2013 році до 612,97 млрд грн (55,6 % від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 38,8 млрд дол. США в 2014 році. Ці процеси посилюють ризики залежності України від іноземного фінансування.

Динаміка загального обсягу державного боргу подана у табл. 1.

Співвідношення зовнішніх запозичень України і її золотовалютних резервів, не демонструє стабільності. Зовнішній держборг в останні роки значно випереджає валютні резерви України, і на 01.01.2015 р. він перекривався ними лише на 19,4%. Впродовж 2014 року в Україні відбулось стрімке зменшення обсягу міжнародних валютних резервів до 7,5 млрд дол. США на кінець року. Основною причиною зниження резервів було погашення кредитів МВФ. Зараз Україна виплатила вже понад половину всього кредиту stand-by, взятого в 2008-2010 рр. [3]. А подальше скорочення золотовалютних резервів до рівня 5,6 млрд дол. США станом на 01.03.2015 є анти-рекордом з червня 2003 р., в той час як

мінімальний норматив золотовалютних резервів (покриття обсягу імпорту протягом трьох місяців) має становити близько 23 млрд дол. США.

Таблиця 1
Державний і гарантований державою борг України за період з 2010 по 2015 роки [2]

Дата	Загальний борг			Зовнішній борг		Внутрішній борг	
	млн. дол. США	темп		млн. дол. США	темп при-росту, %	млн. дол. США	темп при-росту, %
		росту	при-росту, %				
01.01.2010	39685,0	–	–	26518,7	–	13166,3	–
01.01.2011	54289,3	+14604.7	+36.8	34759,6	+31.1	19529,7	+48.3
01.01.2012	59215,7	+4926.4	+9.1	37474,5	+7.8	21741,2	+11.3
01.01.2013	64495,3	+5279.6	+8.9	38658,8	+3.2	25836,4	+18.8
01.01.2014	73078,2	+8583.0	+13.3	37536,0	-2.9	35542,2	+37.6
01.01.2015	69794,8	-3283.4	-4.5	38792,2	+3.3	31002,6	-12.8
01.07.2015	68434,7	-1360.1	-1.9	43760,9	+12.8	24673,8	-20.4

Показник покриття імпорту. Стійке падіння покриття імпорту резервами спостерігається вже з 2008 року. Однак критичний показник на рівні 3 місяці імпорту було пройдено в кінці 2012 року. Резерви станом на 01.01.2015 р. на рівні 0,5 місяців імпорту не можуть розглядатись як достатні.

Показник надходження експорту. Несприятлива зовнішня кон'юнктура викликала скорочення експорту на 19,9% в основному через зниження внутрішнього попиту. Відтак, відношення суми зовнішнього держборгу до експорту товарів і послуг станом на 01.01.2015 р. знаходився на рівні 56,6%, у той час як методики Світового банку і МВФ рекомендують рівень у 60%.

Наступним показником, на який негативно впливає зовнішній борг, є курс національної валюти. Проте пряму залежність у динаміці даних показників можна простежити не завжди. За період з 2002 по 2007 рік спостерігається обернена залежність між валютним курсом гривні до долара США та обсягами зовнішньої заборгованості. Першочерговим фактором впливу на динаміку курсу національної валюти за цей період можна вважати дефіцит

торговельного балансу. Значні надходження іноземної валюти на валютний ринок країни мали більш девальваційне значення, ніж зростання заборгованості країни. За період з 2007р. по 2014 р. спостерігається пряма залежність між показниками, а саме девальвація національної валюти на фоні зростання зовнішньої заборгованості у країні. Національна валюта девальвувала з 8 до 23-24 грн за долар США.

Висновки. Зовнішній борг України, який сформувався задля потреб фінансування поточних бюджетних видатків, призвів переважно до негативних соціально-економічних наслідків, а саме: породження ефекту імпорту, підрив національної валюти, формування негативного сальдо торговельного балансу, послаблення економічної незалежності держави, затримка реального виходу з економічної стагнації.

До принципів моментів, на яких варто зосередити увагу при виробленні єдиної концепції зменшення боргового тягаря, яка може складати основу стратегії боргового управління, слід віднести чітко визначену граничну межу частки зовнішнього та внутрішнього боргу та витрат на їхнє обслуговування в структурі державних витрат; подальше зниження вартості обслуговування державного боргу та подовження терміну запозичень; реструктуризацію зовнішнього боргу, поєднання ринкових та інституціональних механізмів управління державним боргом, використання світового досвіду врегулювання боргу. Слід зазначити, що у вересні 2015 року уряд України оголосив про початок процесу реструктуризації державного боргу і призупинив виплати з погашення та обслуговування заборгованості.

Політика уряду, щодо скорочення заборгованості перед іноземними кредиторами, поступово зможе переорієнтувати фінансовий сектор на внутрішні ресурси, що, відповідно, підтримає попит на депозити клієнтів. Позитивний ефект від зменшення обсягу зовнішніх запозичень дозволить уникнути боргової кризи та надмірного навантаження на видаткову частину державного бюджету в розрізі витрат на обслуговування державного боргу, сприятиме стабілізації соціально-економічної ситуації, підтриманню економічної безпеки та розвитку економіки України.

1. Аналіз сучасного стану державного боргу та ключові напрями забезпечення боргової безпеки України [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_analit/derzh_borg.pdf

2. Національний Банк України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
3. IMF - International Monetary Fund [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.imf.org/external/index.htm>

УДК 338.49:631.11:633.1

Материнська О.А., к.е.н.

Вінницький національний аграрний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЯТИВНОГО ТА ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

В статті розглянуто основні складові механізму регулятивного та інфраструктурного забезпечення виробництва зерна сільськогосподарськими підприємствами, визначено цільові орієнтири державної аграрної політики, а також детально охарактеризовані структурні складові сегменти заданого механізму.

Ключові слова: механізм, сегмент, виробництво, зерно, інфраструктурне забезпечення, регулятивне середовище.

Materynska O.

IMPROVEMENT OF MECHANISM OF REGULATORY AND INFRASTRUCTURAL SUPPORT OF GRAIN PRODUCTION BY AGRICULTURAL ENTERPRISES

The necessity of providing of the modernization mechanisms of influence through political and institutional factors of stimulation of competition and supporting impact on business processes, motivation of efficient use of resources, the use of innovative technologies of grain production, compliance with advanced international standards in the comprehensive use of corn products, creating an efficient market infrastructure are determined in the article.

The specific characteristics of the grain market and causes that affect them, such as: lack of systemic consistency in the grain market, which negatively influences on its operation due to imperfect pricing; discrepancy grain production income derived after its manufacturers are considered.

One of the important and the main of priorities in the development of the regulatory mechanism and infrastructure providing of grain production is constructing an effective system of public-private partnerships as part of state support the agricultural sector is determined

The targets of state agricultural policy, which are traditionally known and necessary segments of forming of mechanism and infrastructure to providing grain production, are given in the article. Functional orientation and their effective signs are formulated on this basis.

The diagram of the components of the integration mechanism to providing grain production by agricultural enterprises with their functional purpose and targets is shown. It was found that integration mechanism should include: 1) organizational design and functional combination of resources, technology, information; 2) uniting disparate productive forces, appropriate small producers, consolidation of resources within regional economic systems; 3) cooperation of households, which will allow to intensify economic processes; 4) establishment of joint, based on continuous involvement, objects of market infrastructure (warehouses for storage of grain and its products); 5) the establishment of processing capacities of grain production direction.

On the author's opinion the formation of the mechanism of providing regulatory efficiency of grain should be continued, despite the fact that much has been done in this regard. Appropriate actions must be carried out in the sphere of competition (resources market, labor, capital and manufactured goods - grains), as well as the regulatory sphere (the object of regulation).

Attention is drawn in the article to foreign experience in the formation of the integration mechanism of grain production. It is indicated that in foreign countries infrastructure and agricultural market elements play an important role in organizing the agriculture market, market prices are indicators that form a stable marketing channels and make a single economic system. The leading position is occupied the stock turnover, most of which falls on futures contracts (76%), while the agreement with the real goods account for only 2%.

It is determined that the important aspect of agribusiness infrastructure is creation of an effective system of marketing grain, in order to seed reaches on the world market, it must be clean, classify, certify and create proper conditions of storage from transportation enterprises to export port. It depends on the size of cost of sales.

It is established the process of transition to a market economy the system of selling agricultural products (grain) has undergone significant transformations, transition from public procurement system in the development of new market channels - exchange and auction trade, direct commercial purchases, etc., which sold more than half of agricultural production. Based on the current state of the agricultural market urgently needs to create a consolidated exchange trading grain, stabilize prices and bring them closer to the fair value of the grain. Among the current problems should be noted the virtual absence of national (state) trader who is able to monitor trade flows, especially those aimed at exports, because commercial firms export grain at low prices. This affects the internal market, where prices on grain are kept artificially in comparison with the world one at a lower level.

Keywords: mechanism, segment, production, grain, infrastructure support, regulatory environment.

Материнская О.А.

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМА РЕГУЛЯТИВНОГО И ИНФРАСТРУКТУРНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРОИЗВОДСТВА ЗЕРНА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫМИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ

В статье рассмотрены основные составляющие механизма регулятивного и инфраструктурного обеспечения производства зерна сельскохозяйственными предприятиями, определены целевые ориентиры государственной аграрной политики, а также подробно охарактеризованы структурные составляющие сегменты заданного механизма.

Ключевые слова: механизм, сегмент, производство, зерно, инфраструктурное обеспечение, регулятивная среда.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими та практичними завданнями. Розвиток виробництва зерна як основної галузі економіки сільського господарства і базису ефективності сільськогосподарських підприємств, потребує формування відповідного механізму регулятивного та інфраструктурного забезпечення як поєднання засобів, заходів, регуляторних дій економічного порядку.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вивченням даної проблематики пов'язані з розкриттям питань інноваційного, регулятивного, інституційного та правового забезпечення виробництва зерна займаються М.Ф. Кропивко, М.І. Лобанов, П.М. Макаренко, М.Й. Малік, Л.І. Михайлова, І.А. Павленко, П.Т. Саблук, Садовой С.М., Б.К. Супіханов, Ткачук В.І., Г.В. Черевко, та ін. Проте, оцінка регулятивних та інституційних процесів, пов'язаних з стратегічним зерновиробництвом, потребує подальшого вивчення.

Цілі статті. Виробництво зерна в Україні зазнає суттєвих змін у зв'язку з розвитком нових форм господарювання і розвитком присадибного селянського господарства, особливостями формування ринку зерна в умовах ринкової економіки [4,104]. Оскільки зерно являється одним із найважливіших і найбільш конкурентним на світовому ринку продуктом, тому для забезпечення системного зростання ефективності виробництва зерна, необхідно вивчати і впроваджувати модернізацію організаційно-економічного механізму господарювання в частині

регулятивного та інфраструктурного забезпечення виробничо-ринкових взаємодій підприємств-виробників зерна.

Виклад основного матеріалу.

Зерновий сектор економіки України є традиційно стратегічною, експортно-орієнтованою галуззю, здатною забезпечити продовольчі потреби не лише держави, але і за своїми потенційними обсягами виробництва впливати на світову продовольчу безпеку [2].

Сьогодні потрібно забезпечити модернізацію механізмів впливу держави через політико-інституційні чинники стимулювання конкуренції та підтримувального впливу на господарські процеси для формування мотивації ефективного використання ресурсів, застосування інноваційних технологій виробництва зерна, дотримання передових світових стандартів у всебічному використанні зернової продукції, створення дієвої інфраструктури ринку. В зазначеному аспекті необхідно унормувати й інституційно визначити можливості і шляхи мінімізації ризиків для виробника, споживача та держави.

За міжнародними прогнозами агропродовольчого розвитку передбачають зростання світового агропродовольчого попиту, зокрема на зернові, продовження підвищувальної динаміки світових цін та ускладнення ситуації на ринку зерна [5,128]

На даному етапі чітко проглядається недостатній рівень правового та економічного захисту інтересів виробників зерна, що потребує закріплення у відповідних законодавчо-нормативних актах, зокрема в частині регулювання перерозподілу вартісних співвідношень учасників продуктового ланцюга. Має місце контроль торгових і посередницьких структур над нинішньою системою реалізації зерна в Україні, що також підтверджує необхідність удосконалення регулятивного та інфраструктурного забезпечення задля усунення сезонних кон'юнктурних коливань цін.

Специфіка вітчизняного зернового ринку полягає в тому, що сільськогосподарські виробники не є активними його учасниками. Як наслідок, відсутня системна погодженість на зерновому ринку, що негативно впливає на його функціонування через недосконалість ціноутворення.

Таким чином, для забезпечення системного зростання ефективності виробництва зерна, як надважливого і найбільш конкурентного на світовому ринку продукту, необхідно продовжувати модернізацію організаційно-економічного механізму господарювання в частині регулятивного та інфраструктурного забезпечення виробничо-ринкових взаємодій підприємств-виробників зерна.

Отже, зосередимо увагу на викладі власного бачення формування двох сегментів цього механізму – регулятивного та інфраструктурного. Регулятивний аспект позиціонується у контексті необхідності забезпечення результативного, впливового, дієвого регуляторного впливу державних і ринкових інститутів, тобто регуляторних органів, на процеси, пов'язані з виробництвом зерна та обміном цим товаром на ринку.

Інфраструктурний аспект передбачається нами як система модернізаційних заходів, які пов'язані із удосконаленням функціональних ознак існуючої інфраструктури і створення нових інфраструктурних об'єктів, зокрема за рахунок оптимізації, а також створення зокрема інфраструктурних утворень для реалізації продукції дрібними й середніми виробниками. Інфраструктурне забезпечення не тільки систематизує ділові відносини і полегшує їх учасникам реалізацію інтересів, але й забезпечує спеціалізацію підприємницьких структур економіки у сільському господарстві, підвищує оперативність та ефективність їх роботи на основі диференціації заповнюваних ними ринкових ніш, спрощує юридичний та екологічний контроль, державне і громадське регулювання ділової практики тощо [1].

Одним із вагомих, а з іншого боку – головних пріоритетів у розбудові механізму регулятивного та інфраструктурного забезпечення виробництва зерна, вважаємо конструювання дієвої системи державно-приватного партнерства, як складової забезпечення державної підтримки агросектору.

Традиційно відомими і необхідними сегментами формування зазначеного механізму є цільові орієнтири державної аграрної політики (табл. 1).

Таблиця 1

Цільові орієнтири державної аграрної політики у формуванні конкурентного, регулятивного середовища виробництва зерна

<i>Цільовий орієнтир</i>	<i>Функціональна спрямованість</i>	<i>Результативна ознака</i>
Формування загального макроекономічного середовища розвитку зернового господарства	Прозорість, конкурентоспроможність, інноваційність	Найвищий рівень конкурентоспроможності
Розбудова дієвого фінансово-кредитного механізму регулювання розвитку галузі	Доступність фінансово-кредитних ресурсів, компенсація господарських ризиків	Підвищення фінансової безпеки підприємств
Фінансування інфраструктурних проектів у сфері «виробництво-реалізація» зерна	Створення дієвої виробничої та ринкової інфраструктури, рівнодоступної для виробників	Формування дієвої інфраструктури ринку
Інституційне сприяння сталому розвитку і конкурентоспроможності зернової галузі	Створення передумов для відновлюваного агросектору	Становлення відновлюваного типу агросектору

Регулятивне та інфраструктурне забезпечення у певному аспекті розуміння засад і перспектив виробництва зерна, розглядається нами як комплекс заходів, спрямованих на формування високої конкурентоспроможності, ефективності зернового бізнесу й організованого ринку.

Розглядаючи підняте питання в контексті перспективності і системності, звернемо увагу на стратегічні засади та перспективні ефекти розвитку виробництва зерна сільськогосподарськими підприємствами. В зазначеному ракурсі пропонуємо сформувати систему інтеграційних зв'язків, які особливо для дрібних, малих і середніх зернових бізнесменів, конче необхідні.

Система зазначених зв'язків (інтеграційних) повинна включати увесь комплекс інститутів, які беруть участь у процесі, умовно кажучи ланцюгу «від лану до столу». Тобто вона інтегрує в собі виробництво, зберігання, постачання, обслуговуючу інфраструктуру, переробку.

Такий комплексний інтеграційний механізм, позиціонується нами як основа для розбудови системи регулятивного та інфраструктурного забезпечення виробництва зерна, враховуючи засади необхідності підтримки й управління конкурентоспроможністю цього продукту.

Він повинен включати: 1) організаційне оформлення і функціональне поєднання ресурсів, технології, інформації; 2) об'єднання розрізаних продуктивних сил, належних дрібним виробникам, консолідація ресурсів в межах регіональних господарських систем; 3) кооперування господарств населення, що дасть можливість інтенсифікувати господарські процеси; 4) створення спільних, на основі постійної участі, об'єктів ринкової інфраструктури (склади для зберігання зерна та продуктів його переробки); 5) створення переробних потужностей зернопродуктового спрямування. Схематично структурні складові сегменти заданого механізму зображено на рис. 1.

Формування механізму регулятивного забезпечення ефективності виробництва зерна повинно бути продовжене, незважаючи на те, що вже багато що зроблено в цьому плані. Відповідні дії мають здійснюватися у конкурентній сфері (ринку ресурсів, праці, капіталу і виробленого товару – зерна), а також у регулятивній сфері (об'єкт регулювання).

Регуляції зернового комплексу у розбудові ефективної методології повинні здійснюватися постійно, а головною метою держави в цьому плані вважається оптимізація вигід і витрат на усіх рівнях управлінського, ринкового, а також підприємницького процесу.

У формуванні інтеграційного механізму виробництва зерна слід скористатися зарубіжним досвідом функціонування інфраструктури як регулятивної підсистеми аграрного ринку.

В зарубіжних країнах інфраструктура і елементи аграрного ринку відіграють важливу роль в організації агропромислового ринку, є індикаторами ринкових цін формують стабільні маркетингові канали та утворюють єдину економічну систему. Провідним тут є біржовий оборот, більшість якого припадає на ф'ючерсні контракти (76%), тоді як угоди з реальним товаром становлять лише 2%.

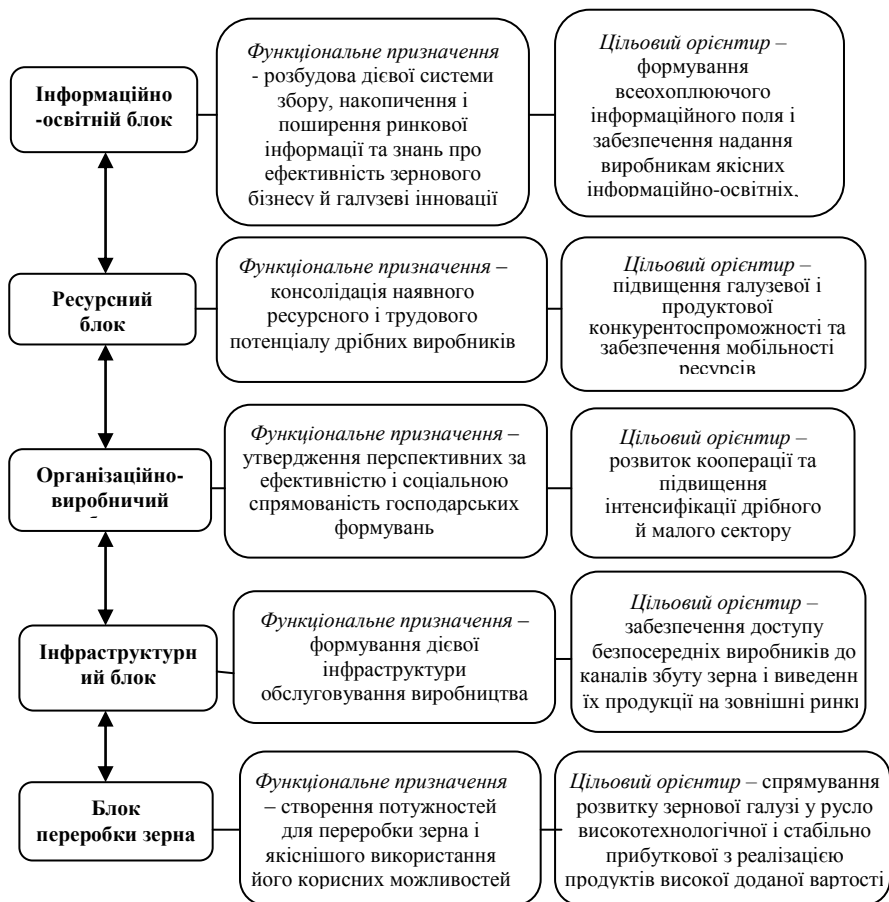

Рис. 1. Схема складових інтеграційного механізму забезпечення виробництва зерна сільськогосподарськими підприємствами

Важливим аспектом розвитку інфраструктури АПК є створення ефективної системи збуту зерна, адже для того, щоб зерно потрапило на світовий ринок, його необхідно очистити, класифікувати, сертифікувати, створити належні умови зберігання та транспортування з підприємства до експортного порту. Саме від цього залежить розмір витрат на збут.

Переваги збутових кооперативів (формування великих партій зерна, можливості по зберіганню зерна до часу покращення ринкової кон'юнктури, надання інформаційних послуг) дають можливість зменшити вплив сезонних коливань цін на зернові. Це досягається шляхом продажу великих партій зерна (за таких умов ціни зазвичай вищі) та продажу зерна в період найбільш сприятливої кон'юнктури. Надання своєчасної інформації про стан ринку та цін дають можливість членам кооперативу вибрати найбільш вдалі місце та час реалізації власного зерна.

Крім того, держава має стимулювати розвиток зовнішньоекономічної кооперації виробників зерна шляхом створення експортних кооперативів і асоціацій, які за рахунок налагодження прямих зв'язків із закордонними покупцями значно збільшать свої доходи від реалізації продукції [6]. Кооперативна система реалізації сільськогосподарської продукції у 2020 році за дотримання відповідних умов розвитку може мати не менше 50% загального обсягу [3, 91]

У процесі переходу до ринкової економіки система реалізації сільськогосподарської продукції, в т.ч. зерна, зазнала значних трансформацій, переходу від системи державних закупівель до розвитку нових ринкових каналів – біржової й аукціонної торгівлі, прямих комерційних закупок та інше, за якими продається вже більше половини продукції сільського господарства.

Висновки. Виходячи з цього сучасний стан аграрного ринку терміново потребує створення консолідованої біржової торгівлі зерном, стабілізації цін та їх наближення до справедливої вартості зерна. Серед нагальних проблем слід зазначити практичну відсутність національного (державного) трейдера, здатного контролювати товарні потоки, особливо такі, що спрямовані на експорт продукції. Комерційні фірми експортують зерно за низькими цінами. Це позначається і на внутрішньому ринку, де ціни на зерно штучно утримуються у порівнянні із світовими на більш низькому рівні.

1. Гуменюк О.О. Інфраструктурне забезпечення функціонування агропромислового ринку / О.О. Гуменюк // Інноваційна економіка. – 2013. - №3 (41). – С. 56-61.

2. Корженівська Н.Л.. Стан зерновиробництва регіону як чинник забезпечення продовольчої безпеки країни. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vkhdtsug/2013_137/21.pdf.
3. Малік М.Й. Інститути й інституції у розвитку інтеграційних процесів в аграрній сфері / М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк, О.Ю. Лузан // Економіка АПК. – 2013. - №4. – С. 86-93.
4. Материнська О. А. Роль виробництва зернових у розвитку АПК України і формуванні продовольчої безпеки / О. А. Материнська // Науковий журнал «Економіка розвитку». – 2013. – №3(67). – С. 103–106.
5. Розвиток аграрного ринку України в умовах дії інноваційних чинників / О. В. Шубравська, К. О. Прокопенко // Економіка і прогнозування. – 2011. – № 2. – С. 118–129.
6. Хірамагомедов М.Г. Напрямки трансформації механізму державного регулювання розвитку ринку зерна в умовах інтеграційних процесів / М.Г.Хірамагомедов // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2014-1/doc/6/05.pdf>.

УДК 657.633:631.15

Мельник К.П., к.е.н.

Академія рекреаційних технологій і права

ДОКУМЕНТАЛЬНІ ПРИЙОМИ ОПЕРАТИВНОГО КОНТРОЛЮ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Проведено детальне дослідження практики оперативного контролю щодо необхідності та потреби застосуванні при його здійсненні документальних прийомів. Підкреслено важливість оперативної контрольної інформації в процесі прийняття управлінських рішень по коригуванню негативних явищ в процесі виробництва сільськогосподарської продукції. Спираючись на склад і характеристику об'єктів оперативного контролю, а також на необхідність постійного нагляду (спостереження) за операціями і процесами з ними, розкрито економічний зміст контрольної інформації, що пропонується відобразити у запропонованих формах внутрішніх оперативних звітах. Розроблені форми є одночасно інформаційним джерелом для прийняття оперативних управлінських рішень по виправленню відхилень виробничого процесу та основою для ефективного застосування документальних прийомів оперативного контролю.

Ключові слова: оперативний контроль, оперативне управління, інформація, об'єкт контролю, документальні прийоми, внутрішня звітність, управлінське рішення.

Melnyk K.

METHODS DOCUMENTED OPERATIONAL CONTROL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

A detailed study of the practice on the need for operational control and application requirements when implementing its documentary techniques. Emphasized the importance of operational control information in decision-making on adjustment of negative phenomena in the production of agricultural products. Based on a detailed analysis of the information needs of managers different levels of advanced economies field and also taking into account scientific findings revealed that not all business operations, processes and phenomena are objects of operational control. Therefore singled out and described a list of objects that primarily require supervision and constant monitoring management. Based on the structure and characteristics of objects of operational control, and the need for constant supervision (supervision) for transactions and processes them, reveals the economic content of the control of the information display is offered in the proposed form of internal operational reports. The form is both a source of information for making operational management decisions to correct deviations production process and the basis for the effective use of documentary techniques operational control. Detailed methods of use classical documentary techniques, taking into account the characteristics and role in enhancing operational control effective management. The proposed concrete ways of improving the methodology and information support of operational control in agricultural enterprises. It is proposed to use a combination of techniques factual and documentary control provides for the use of operational control subjects actual data are recorded and presented in the media, which are formed on-line: just (on request) or at the end of the working day (shift). Combining techniques of documentary and actual control contributes to: 1) save time because they do not require constant presence controller controlled process of transformation of the object; 2) coordination of units in case of need for urgent examination of the actual control object; 3) a comparison of individual subjects of control and fair assessment of the quality and reliability of the control information.

Keywords: operational control, operational management, information, object control, documentary techniques, internal reporting, management decision.

Мельник К.П.

ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ ПРИЕМЫ ОПЕРАТИВНОГО КОНТРОЛЯ В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Проведено детальное исследование практики оперативного контроля о необходимости и потребности применении при его осуществлении документальных приемов. Подчеркнута важность оперативной контрольной информации в процессе принятия управленческих решений по корректировке негативных явлений в процессе производства сельскохозяйственной продукции. Разработанные формы является одновременно информационным источником для принятия оперативных управленческих решений по исправлению отклонений

производственного процесса и основой для эффективного применения документальных приемов оперативного контроля.

Ключевые слова: оперативный контроль, оперативное управление, информация, объект контроля, документальные приемы, внутренняя отчетность, управленческое решение.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Висока ефективність оперативного контролю в сільськогосподарських підприємствах потребує достатнього і комплексного методичного забезпечення, що передбачає якомога ширше застосування його документальних прийомів. Важливість своєчасного та достовірного відображення контрольної інформації складно переоцінити в динамічних ринкових умовах. Тому значення оперативного контролю як засобу забезпечення реальності та надійності даних внутрішньої документації з огляду на особливості галузі й специфіку виробництва сільськогосподарської продукції постійно зростає.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблеми практики оперативного контролю досліджувались та висвітлені в багатьох працях вчених. Зокрема, серед них: Б.І. Валуєв, Н.Г. Виговська, В.М. Жук, М.Я. Дем'яненко, В.А. Дерій, І.К. Дрозд, Є.В. Калюга, Г.Г. Кірейцев, В.Г. Лінник, Ю.Я. Литвин, Л.В. Нападівська, О.А. Петрик, Л.В. Сотнікова, В.О. Шевчук та інші. Науковці звертали увагу на уточнення організаційних засад оперативного контролю, займалися комплексною розробкою його інформаційного забезпечення.

Цілі статті. Але, питання ґрунтовного дослідження методики здійснення оперативного контролю та відображення його результатів відповідно до потреб управління не набуло достатнього поширення серед наукових кіл. Тому вважаємо за доцільне дослідити практику застосування документальних прийомів оперативного контролю та у взаємозв'язку з відображенням його результатів у формах внутрішньої оперативної звітності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Комплексне дослідження практики здійснення оперативного контролю в сільськогосподарських підприємства в значній мірі ґрунтується на результатах проведених анкетувань та опитування керівників,

головних спеціалістів та фахівців ключових господарств. На основі отриманих попередньо даних встановлено, що в розрізі видів сільськогосподарського виробництва часто застосовуються індивідуальні способи перевірки фактичного стану виконання господарських операцій і дотримання працівниками своїх обов'язків.

Відсутність комплексних науково обґрунтованих методик оперативного контролю показала, що систематично і коректно не використовують ні прийоми фактичного, а ні документального контролю. Тому не мають практичного застосування контрольний запуск сировини і матеріалів у виробництво, отримання усних та письмових пояснень, довідок і відповідей на раніше розроблені анкети, експертна оцінка, зустрічна перевірка, взаємна перевірка, контрольне порівняння; відновлення натурально-вартісного обліку; логічне дослідження операцій, що унеможливорює якісне та ефективне проведення оперативного контролю за визначеним господарськими об'єктами та операціями. Крім того, встановлено не всі підконтрольні об'єкти та процеси задокументовані належним чином або відображені у внутрішній звітності з метою забезпечення управління своєчасною та достовірною інформацією про їх фактичний (реальний) стан на конкретний момент. Через відсутність інформаційної основи для контролю, тобто необхідних документів для перевірки знижується можливість широкого використання прийомів документального контролю.

Для вирішення наявних проблем використання документальних прийомів оперативного контролю в сільськогосподарських підприємствах необхідно врахувати специфіку й особливості виробництва сільськогосподарської продукції, а також результати, отримані у процесі дослідження практики його здійснення. Варто взяти до уваги, що мета вдосконалення документального забезпечення оперативного контролю полягає у налаштуванні об'єктивного і вчасного інформування учасників контрольного процесу про фактичний стан підконтрольних об'єктів, оскільки деяка інформація, а саме якісні характеристики певних явищ в первинних документах не наводяться [1, с. 8].

Розробка форм внутрішньої оперативної звітності в сільськогосподарських підприємствах передбачає детальне

висвітлення змісту економічної інформації, що у ній акумулюється та є важливою для оперативного управління і контролю. При дослідженні практики діяльності підприємств галузі було визначено перелік об'єктів оперативного контролю та було доведено наявність високої потреби керівництва у своєчасній та якісній інформації про їх фактичний стан, правильність збереження і раціональність використання. Встановлено, що інформація про об'єкти оперативного контролю повинна бути зафіксовано документально, представлена у формі внутрішніх оперативних звітів, зведень та (або) повідомлена і подана на розгляд органам управління у визначений термін.

В умовах сільського господарства інформація формується під впливом специфіки виробництва сільськогосподарської продукції, особливостей технологічних процесів та складності виробничої структури. Оперативний контроль ґрунтується на використанні різнобічної інформації, яку потребує управлінський персонал для прийняття вчасних та виважених управлінських рішень. На цьому ж акцентує Ю.Я. Литвин, який пише, що управління сільськогосподарським виробництвом базується на переробці величезної кількості різної інформації – галузевої економічної, агробіологічної, зоотехнічної, інженерно-технічної, виробничої та адміністративної [2, с. 7]. С.І. Шкарабан підкреслює, що управління підприємством ґрунтується не на інформації про окремі факти, а на системі інформації, яка становить сукупність економічної, науково-технічної, технологічної, суспільно-політичної, ідеологічної тощо [3, с. 30].

Спираючись на склад і характеристику об'єктів оперативного контролю, а також на необхідність постійного нагляду (спостереження) за операціями і процесами з ними, розкриємо економічний зміст контрольної інформації, що пропонуємо відображати у запропонованих формах внутрішніх оперативних звітах. Розроблені форми є одночасно інформаційним джерелом для прийняття оперативних управлінських рішень по коригуванні негативних явищ виробничого процесу та основою для ефективного застосування документальних прийомів оперативного контролю (таблиця 1).

Таблиця 1

Об'єкти та документальні прийоми оперативного контролю
сільськогосподарських підприємств

Об'єкт оперативного контролю	Підконтрольний процес, операція	Документальний прийом оперативного контролю
ТВАРИНИЦТВО		
Молоко	Надій (оприбуткування)	Арифметична перевірка, аналітична перевірка, логічна перевірка
Приплід	Народження (оприбуткування)	Арифметична перевірка, логічна перевірка
Основне стадо продуктивної худоби	Ріст, розвиток і фактична наявність молодняка та ВРХ	Логічна перевірка
Медичні ветеринарні препарати	Використання (списання)	Контрольні зіставлення звітних та облікових даних із нормативами
РОСЛИНИЦТВО		
Добрива та засоби захисту рослин	Наявність та використання	Контрольні порівняння звітних та облікових даних із встановленими нормативами
Зерно і зернові культури	Намолот (оприбуткування), перевезення, зберігання	Контрольні зіставлення звітних та облікових даних із нормативами
Корми та насіння	Дотримання технічних і технологічних норм заготівлі, витрачання; зберігання, сушіння	Формальна перевірка, зіставлення звітних та облікових даних із встановленими нормативами, перевірка арифметичних розрахунків
Посівні площі	Фактична наявність (га) і якісні характеристики (ріст, колір)	Арифметична перевірка, аналітична перевірка, логічна перевірка
ДОПОМІЖНЕ ВИРОБНИЦТВО		
Паливо і пально – мастильні матеріали	Оприбуткування, списання, зберігання	Контрольні зіставлення звітних та облікових даних із нормативами
Ремонти техніки	Використання, ремонт, списання	Контрольні порівняння звітних та облікових даних із встановленими нормативами
СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНА СФЕРА		
Соціальні заходи	Організація, проведенні, контроль результатів	Логічна перевірка, аналітична перевірка
Екологічні роботи	Організація, проведенні, контроль результатів	Логічна перевірка, аналітична перевірка

Продовження табл. 1

<i>ІНШЕ (ЗА ВИДАМИ ВИРОБНИЦТВ)</i>		
Заробітна плата працівникам виробництва (водіям, трактористам, дояркам, доглядачам)	Нарахування	Перевірка відповідності відображених в документах операцій із встановленими правилами, зіставлення звітних та облікових даних із нормативами, перевірка арифметичних розрахунків

Розроблені форми внутрішньої оперативної звітності в відповідно до запропонованих вище об'єктів оперативного контролю:

1. Оперативне зведення про фактичні обсяги і якість молока, що оприбутковується та реалізується.
2. Оперативне повідомлення про фактичну кількість новонародженої, загиблої і оприбуткованої худоби.
3. Оперативно - аналітична відомість контролю росту і розвитку основного стада продуктивної худоби.
4. Оперативне зведення про використання окремих медичних препаратів та ветеринарних товарів.
5. Відомість оперативного контролю з внесення добрив та засобів захисту рослин.
6. Оперативне повідомлення про стан погодних, кліматичних та інших умов.
7. Первинна відомість про фактичний обсяг намолоту, його якість (приблизну) і час роботи комбайна.
8. Зведена відомість про фактичний обсяг намолоту, його якість (приблизну) і час роботи комбайна.
9. Оперативний звіт про фактичні обсяги заготівлі кормів та насіння, зміну їх обсягу та якості в процесі сушіння, очистки та зберігання.
10. Відомість оперативного контролю за фактичною наявністю і якісними характеристиками посівних площ.
11. Оперативний звіт про фактичні залишки і обсяги використання палива і паливо – мастильних матеріалів.
12. Оперативне повідомлення про виявлені поломки та дефекти техніки.
13. Оперативна відомість контролю соціально-культурних заходів.

14. Оперативна відомість контролю проведення робіт з покращення екологічної ситуації.

Запропоновані форми внутрішньої оперативної звітності сприятимуть раціональній організації оперативного управління; зростанню ефективності оперативного контролю та підвищенню якості та своєчасності прийняття управлінських рішень в сільськогосподарських підприємствах. Внутрішня оперативна звітність як джерело достовірної та своєчасної інформації дозволить забезпечити всезростаючі інформаційні потреби управлінців, контролерів, керівників виробничих підрозділів та особливо вищого керівництва, що суттєво підвищують її роль і значення в управлінні сільськогосподарською діяльністю.

Висновки. Отже, на основі дослідження практики методики проведення оперативного контролю в сільськогосподарських підприємствах встановлено, що в повній мірі сільськогосподарські підприємства не використовують ні прийоми фактичного, а ні документального контролю. Комбіноване застосування прийомів фактичного і документального контролю передбачає можливість використання суб'єктами оперативного контролю фактичних даних, які зафіксовані і представлені у носіях інформації, що сформовані в оперативному режимі: щойно (на вимогу) або наприкінці робочого дня (зміни). Комбінування прийомів документального і фактичного контролю сприяє: 1) економії часу, оскільки не вимагає постійної присутності контролера за процесом трансформації підконтрольного об'єкта; 2) координуванню роботи підрозділів у випадку необхідності проведення термінового фактичного обстеження об'єкта контролю; 3) порівнянню показників роботи окремих суб'єктів контролю і справедливій оцінці якості та достовірності контрольної інформації.

1. Ластовецький В.О. Виробничо-комерційний облік і внутрішньогосподарська управлінська звітність за центрами витрат і відповідальності / В.О. Ластовецький – Чернівці: Місто, 2003. – 156с.
2. Литвин Ю.Я. Організація бухгалтерського обліку, контролю і аналізу в сільському господарстві: Навч. посібник / Ю.Я. Литвин – К.: Вища шк., 1993. – 301с.: іл.
3. Шкарабан С.И. Основы оперативного экономического анализа // С.И. Шкарабан. Монография. «Вища школа», 1988р. – 135с.
4. Шпиг А.А. Ревизия и контроль в торговле / А.А. Шпиг – М.: Экономика, 1982. – 232с.

5. Штейнман М.Я. Внутрихозяйственный контроль в сельскохозяйственных предприятиях / М.Я. Штейнман - М.: «Финансы и статистика», 1983. – 160 с.

УДК 657.422.4(091)(100)

Михальчишина Л.Г., к.е.н., доцент

Вінницький національний аграрний університет

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ У СВІТІ

У статті розглянуто історію становлення та розвитку цінних паперів в світі, виявлено тенденції циклічного розвитку ринків цінних паперів.

Ключові слова: цінні папери, історія цінних паперів, іноземні інвестиції, індустріалізація, біржа.

Mykhalchyshyna L.

HISTORY OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF SECURITIES IN THE WORLD

The history of formation and development of the market in the world, cyclical tendencies of development of securities market in the article are reviewed.

In today's economy securities and securities markets are critical components that ensure the effective functioning of the entire market mechanism. Throughout its history, the stock market was one of the main sources of financing of the economy and the driving force of economic growth. The dynamics of this growth is largely determined by financial innovations in the securities market, the appearance of it new tools and methods of operations.

The problem of development of the market is that although the volume of the securities market growing rapidly, its overall level of development is still insufficient. History securities markets related to the development of financial services emerging in different regions of the world with the development of trade.

Considering the history of securities worth noting that the first proto-type securities considered IOUs Roman Empire, ancient China and other countries of the ancient world, which was quite clear system of documenting debt.

An important factor that has made a positive impact on development of securities in the nineteenth century, besides creating exchanges were technological innovations, especially the massive construction of railways, to finance them (as well as for the construction of the Suez and Panama canals) created joint stock companies.

In continental Europe the development of securities markets other than low market volume consumer hampered by the fact that these markets were mainly bond and

their members (as opposed to market participants in the US and UK) with a grain of salt treated to equity markets as too risky.

When the 1980s a new level of global financial markets began to form, there was a global financial network that connected the main financial centers. Creating such a network was the basis of so-called "financial revolution", as it was secured permanent presence in the global financial markets leading international financial institutions, and this, in turn, greatly accelerated the international financial integration and the development of financial innovation.

The revolution in information technology that began at that time led to the rapid introduction of computer technology in the financial markets and in the early 1990s - the spread of the Internet in the field of financial services. Since the late twentieth century, there was a global stock market, which has become an important source of financing of the economy. However, the crisis in the financial markets became more frequent.

At the beginning of global securities markets emerged global financial architecture, and defined the basic trends - liberalization, democratization and securitization.

Although throughout its history securities markets have always been an important driver of economic growth and general welfare, these markets by the very nature of their inherent cyclical development. As they develop in a spiral, moving activity periods during the recession, but then again the volume of transactions invariably reach a higher level. However, in general, despite the cyclical nature of securities, markets and reduce periods of market activity, the development of these markets - continuous evolutionary process, focused on increasing the value of the securities markets as a source of investment resources for economic development. Thus, as a result of the long history of equity, markets at the beginning of XXI century a global architecture of financial markets and defined the main trends of development have formed.

Key words: securities, story securities, foreign investment, industrialization, exchange.

Михальчишина Л.Г.

ИСТОРИЯ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ЦЕННЫХ БУМАГ В МИРЕ

В статье рассмотрена история становления и развития ценных бумаг в мире, выявлены тенденции циклического развития рынков ценных бумаг.

Ключевые слова: ценные бумаги, история ценных бумаг, иностранные инвестиции, индустриализация, биржа.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У сучасній економіці цінні папери та ринок цінних паперів є найважливішими складовими, які забезпечують ефективне функціонування всього ринкового механізму. Протягом усієї своєї історії ринок цінних паперів був одним з основних джерел фінансування економіки і

рушійною силою економічного зростання. Динаміка цього зростання значною мірою визначалася фінансовими інноваціями на ринку цінних паперів, появою на ньому нових інструментів і методів операцій.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питанням історії цінних паперів присвячена значна кількість досліджень. Проблеми закономірностям розвитку ринку цінних паперів присвячені роботи таких авторів як П. Байрох, У. Венгенрот, А. Годлі, Д.В. Діденко, Р. Камерон, Н. Кессон, Ч. Кіндлбергер, С. Кузнець, Дж. Мокір, Р. Нельсон та ін. Серед українських авторів, що вивчали цю проблематику, потрібно також згадати російських дослідників М. Ескіндарова і Я. Міркіна.

Цілі статті. Проблема розвитку цінних паперів полягає в тому, що хоча обсяги ринку цінних паперів швидко зростають, його загальний рівень розвитку поки що недостатній.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Історія ринків цінних паперів пов'язана з розвитком фінансових послуг, що виникали в різних регіонах світу разом з розвитком торгівлі. Ще в XXIII-XX ст. до н.е. в Месопотамії (зокрема, в Шумері та Вавилоні) сформувалися найпростіші ринки кредитних послуг та з'явилися прототипи банків.

Розглядаючи історію виникнення цінних паперів, варто зазначити, що праобразом перших цінних паперів вважаються боргові розписки Римської імперії, Стародавнього Китаю та інших країнах Стародавнього світу, де була досить чітка система документального оформлення боргових зобов'язань.

Ринок цінних паперів в сучасному розумінні почав формуватися в середньовічній Італії в торгових містах-державках - Венеції, Генуї, Флоренції Перші згадки про об'єднаний капітал, утворений за допомогою залучення цінних паперів, відносяться до XIII-XIV ст. Саме в цей період – після перших хрестових походів – набув поширення торговий обмін між європейськими країнами та Сходом. Вже тоді стала очевидною економічна доцільність зосередження капіталу в руках одного власника або їх групи шляхом залучення коштів від сторонніх вкладників на основі

взаємовигідних домовленостей. [1].

Хоча ідея біржової торгівлі виникла в Італії ще в XII-XIV ст., перша біржа була створена 1409 р в Брюгге і отримала таку назву від прізвища родини комерсантів Van der Burse. Саме в Брюгге XIV-XV ст. разом з вексельної біржею виникли міжнародні ринки капіталів.

З кінця XV ст. почалася епоха захоплення колоній, що приносило величезні прибутки. Для організації фінансування колоніальних морських експедицій потрібні були значні кошти, і почали створюватися торгові компанії, що випускали свої цінні папери. Такі компанії були досить популярні ще в італійській торгівлі XIII-XV ст. - в XIV ст., в італійських містах існувало в цілому кілька сотень подібних компаній. Поширення практики використання цінних паперів таких компаній призвело до того, що 1460 р виникла перша міжнародна біржа цінних паперів в Антверпені - в той час основному фінансовому центрі Європи, контролювати торгівлю в Атлантичному океані [2].

З XVII ст. у всіх європейських країнах починають з'являтися акціонерні товариства, а еволюція техніки бухгалтерського обліку привела до більш активного використання акцій, що мало вирішальне значення для подальшого розвитку ринку цінних паперів. Столиця Нідерландів протягом двох століть з 1600 по 1800 р. була загальноновизнаним основним світовим ринком цінних паперів, особливо після створення Амстердамського банку. Такого значення Амстердам набув унаслідок росту голландської колоніальної імперії та виникнення в Нідерландах умов, що стимулювали швидкий економічний розвиток і сприйнятливості до фінансових інновацій.

В період промислової революції, коли спостерігався розвиток обробної промисловості та пов'язаної з нею гірничої справи проводилась розбудова великих залізниць, удосконалювалась банківська справа, акціонування в Європі та Америці набуло всезростаючого значення. Якщо в Німеччині в 1870 р. функціонувало 459 акціонерних товариств, то в 1909 р. їх число перевищувало 5,2 тис., а до кінця XIX ст. вже значна кількість промислових підприємств в усіх розвинутих країнах мали форму акціонерних товариств [3, с. 335].

На виникнення і подальший розвиток ринку цінних паперів в

США (найбільшого зараз за обсягом операцій) значно вплинув спосіб організації фінансової системи. Для американської системи з самого початку була характерна підвищена децентралізація. Принциповою відмінністю, яка здійснила вплив на всю подальшу історію і фінансового ринку і ринку цінних паперів США, була відсутність центрального банку, подібного Bank of England; організована в 1913 р. Федеральна резервна система (ФРС) теж була центральним банком.

У Франції Паризька біржа була заснована в 1724 р., проте у XVIII ст. обсяг операцій з цінними паперами на цій біржі був значно менше, ніж в Амстердамі. У 1830 р. в лістингу біржі були акції всього лише 30 акціонерних товариств, але вже в 1881 р. їх кількість збільшилася до 810. У 1850 р. торгувалося 50 найменувань іноземних цінних паперів, в 1870 р. - вже близько 100 [4]. У Російській імперії Санкт-Петербурзька біржа була заснована в 1703 р., проте основну роль у торгах довгий час грали іноземні купці; до того ж, до середини XIX ст. ця біржа була суто товарною. Торги цінними паперами почалися на ній в 1860-і роки, що наприкінці 1860-х - на початку 1870-х рр. стало причиною сплеску спекулятивних операцій [5].

Окрім створення бірж, важливим фактором, що зробив позитивний вплив на розвиток у XIX ст. ринку цінних паперів, були технологічні інновації, насамперед масове будівництво залізниць, для фінансування яких (так само як для споруди Суецького і Панамського каналів) створювалися акціонерні товариства.

У середині XIX ст. завдяки швидкому зростанню обсягів емісії акцій в країнах Європи (зокрема, в Німеччині та Австро-Угорської імперії) ринок цінних паперів став важливим джерелом фінансування економіки. У цей час за допомогою розвитку засобів зв'язку міжнародні контакти між ринками цінних паперів окремих країн придбали нову якість і почалося формування загальносвітового ринку, на якому стали виникати нові інноваційні інструменти і методи операцій. У країнах континентальної Європи розвиток ринків цінних паперів крім недостатнього обсягу ринку масового споживання стримувало і те, що ці ринки були переважно облігаційними, а їх учасники з недовірою ставилися до ринків акцій як до занадто ризикованим.

Після закінчення Першої світової війни загальний ландшафт

світового ринку цінних паперів помітно змінився - Європа перетворилася з кредитора на боржника. У нових умовах зросла потреба в активізації міжнародних інвестицій, і основними міжнародними інвесторами стали США і Великобританія, найменше постраждали від Першої світової війни. З 1920 по 1929 р. ці країни вклали в міжнародні інвестиції приблизно однакову суму - по 11,5 млрд. дол.

У 1920-ті роки, під час економічного підйому, в США і в основних країнах Західної Європи, виріс обсяг виробництва і виникли великі індустріальні об'єднання - картелі. Проте однією з характерних особливостей цього періоду була значна диспропорція між швидким розвитком виробництва і занадто повільним зростанням. Цим пояснюється посилення тенденції до надмірного зловживання кредитами з метою активізувати споживання, що призвело до кризи 1929 р. і тривалий період економічного занепаду в 1930-і роки.

В цілому економічний спад на початку 1930-х років відзначався в більшості країн світу. З 1929 р. по 1932 р. загальносвітове виробництво знизилося на 35%, а тисячі підприємств у різних країнах, створених під час економічного підйому 1920-х років, були ліквідовані. Після цього в 1930 р. в США і країнах Західної Європи було 11 млн. безробітних (з них 2 млн. - в одній тільки Німеччині).

Після Бреттон-Вудської конференції 1944 р. і закінчення в 1945 р. Другої світової війни почався період політичного й економічного лідерства США в міжнародних відносинах. Особливістю епохи британського лідерства було проголошення курсу на свободу торгівлі, активізація глобалізаційних процесів і створення загальносвітової економіки, у якій був досягнутий принципово новий рівень свободи підприємництва [6].

У 1950-і роки почався прискорений розвиток ринку цінних паперів, що знову загостило проблему нестабільності, притаманної самій природі цього ринку, що посилювалося такими факторами, як поширення в 1960-і роки єврооблігацій і збільшення обсягів ринку деривативів в 1970-і рр. Проте все це не вплинуло на загальну тенденцію інтернаціоналізації ринків цінних паперів.

З початку 1980-х (а в США і Великобританії - з початку 1970-х) ринок цінних паперів набуває у багатьох країнах значення

основного джерела фінансових ресурсів, а роль банків у фінансуванні економіки зменшується. Це пояснювалося послідовною політикою лібералізації та дерегуляції ринків, а також поглибленням міжнародних економічних зв'язків завдяки розвитку засобів зв'язку і передачі інформації.

Коли в 1980-і роки почав формуватися якісно новий рівень глобальної системи фінансових ринків, виникла світова фінансова мережа, яка зв'язала між собою основні фінансові центри. Створення такої мережі стало основою так званої «фінансової революції», оскільки було забезпечено постійну присутність на глобальному фінансовому ринку провідних міжнародних фінансових інститутів, а це, у свою чергу, значно прискорило міжнародну фінансову інтеграцію і розвиток фінансових інновацій [7, с. 11].

Революція в інформаційних технологіях, що почалася в цей час, призвела до швидкого впровадження комп'ютерної техніки на фінансових ринках, а з початку 1990-х - до поширення Інтернету в сфері фінансових послуг. Так наприкінці ХХ ст. виник глобальний ринок цінних паперів, що став важливим джерелом фінансування економіки. Однак кризові явища на фінансових ринках ставали все частішими. Ці та банківські кризи, і структурні кризи боргу країн (наприклад, мексиканська криза 1982 та ін.), кризи на ринках нерухомості (1990-1991 рр., і 2007 року в США, що переріс у глобальну фінансову кризу), і регіональні кризи фінансової лібералізації (в Мексиці в 1994-1995 рр., в Південно-Східній Азії в 1997-1998 рр., в Росії в 1998 р., в Бразилії в 1998 і 2002 рр., в Аргентині в 2001 р.). Серед криз на ринках цінних паперів слід зазначити кризи 1987 і 2000 рр. [8].

Після першої хвилі економічного спаду в 2000-2001 рр. почалися спроби активізувати ринок цінних паперів за допомогою сек'юритизації активів. На ринку нерухомості віддело випуск спеціалізованих іпотечних цінних паперів MBS (mortgage backed securities), призначених для придбання нерухомості в кредит, після чого виник черговий «бум» і на ринку нерухомості, і на ринку MBS.

На початку ХХІ ст. на світових ринках цінних паперів сформувалася глобальна фінансова архітектура [9], і визначилися основні тенденції – лібералізації, демократизації, дезінтермедіації і

сек'юритизації. Зважаючи на загальні закономірності циклічного розвитку ринку цінних паперів, після завершення фінансової та економічної кризи 2008–2009 рр. можна очікувати не тільки відновлення активності на ринках цінних паперів на новому, вищому рівні, а й подальший розвиток цих тенденцій. Однак очевидно, що ландшафт глобального ринку цінних паперів після завершення кризи зміниться, так само як перерозподіл ролей учасників цього ринку.

Висновки. Хоча протягом своєї історії ринки цінних паперів завжди були важливим фактором економічного зростання та загального підвищення добробуту, цим ринкам по самій їхній природі властива циклічність розвитку. Оскільки вони розвиваються по спіралі, періоди активності переходять в періоди спаду, але потім обсяги операцій знову незмінно досягають більш високого рівня. Проте в цілому, незважаючи на циклічність розвитку ринків цінних паперів і періоди зниження ринкової активності, розвиток цих ринків - безперервний еволюційний процес, орієнтований на підвищення значення ринків цінних паперів як джерела інвестиційних ресурсів для економічного розвитку. Таким чином, в результаті тривалої історії ринків цінних паперів на початку ХХІ ст. сформувалася глобальна фінансова архітектура цих ринків, і визначилися основні тенденції їх розвитку.

1. Орлов І.В. Исторический аспект обліку корпоративних цінних паперів в акціонерних товариствах // Вісник ЖІТІ.– 2002. – № 18. – С. 101-106.
2. Smith M. A History of the global stock market. From Ancient Rome to Silicon Valley / M. Smith. – Chicago: University of Chicago Press, 2004. – P. 15.
3. Экономическая энциклопедия “Политическая экономия” – М.: Советская энциклопедия, 1975. – 457 с.
4. Spieser P. Histoire de la finance: Le temps, le calcul, et les promesses / P. Spieser, L. Belze. – P.: Vuibert, 2005. – P. 340.
5. Лизунов П.В. Санкт-Петербургская биржа и российский рынок ценных бумаг (1703-1917 гг.) / П.В. Лизунов. – СПб.: Изд-во «Русско-Балтийский информационный центр «Блиц»», 2004. – С. 174-207.
6. Мошенский С.З. Рынок ценных бумаг. Трансформационные процессы / С.З. Мошенский.– М.: Экономика, 2010. – С. 12–22. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://users.iptelecom.net.ua/~msz/>.
7. Энг М.В., Лис Ф.А., Мауер Л.Дж. Мировые финансы / М.В. Энг, Ф.А. Лис, Л.Дж. Мауер. – М.: ДеКА, 1998. – 768 с.
8. Мошенский С.З. Рынок ценных бумаг: трансформационные процессы. Пособие. – Москва: Экономика, 2010. – 240 с.

9. Roubini N. New International Financial Architecture (Elgar Mini Series) (Vol 1 & v. 2) / N. Roubini, M. Uzan. – N.Y.: Edward Elgar Publishing, 2006.

УДК 336:334.7

Мірошник О.Ю., к.е.н., с.н.с.

ДВНЗ «Університет банківської справи»

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЗА ДОПОМОГОЮ АБСОЛЮТНИХ ПОКАЗНИКІВ

В статті узагальнено та систематизовано досвід визначення фінансової стійкості. Проаналізовано різні підходи до визначення типу фінансової стійкості за абсолютними критеріями. Представлено власне бачення способу оцінки та ідентифікації типу фінансової стійкості підприємства.

В умовах трансформації ринкового середовища підвищуються і ризики економічних суб'єктів. В цих умовах особливої актуальності набувають питання пов'язані з забезпеченням фінансової стійкості суб'єктів господарювання. Фінансова стійкість є однією з ключових характеристик фінансово-господарської діяльності організації. Якщо суб'єкт господарювання фінансово стійкий то це надає йому змогу протистояти ризикам середовища, мати переваги при залученні інвестицій та кредитів, тощо. В свою чергу ефективність управління фінансовою стійкістю значною мірою залежить від вчасного та якісного оцінювання рівня фінансової стійкості.

Ключові слова: фінансова стійкість, типи фінансової стійкості, фінансово-господарська діяльність організації, абсолютні показники

Miroshnik O.

EVALUATION FEATURES OF FINANCIAL ENTERPRISE STABILITY BY ABSOLUTE INDICATORS

There is summarized and systematized the experience of definition of the financial stability in the article. It is analyzed the different approaches for determination of the type of financial stability by the absolute criteria. It is presented the own vision of the estimation and identification method of the type of financial enterprise stability.

In terms of transformation of the market environment there are increased its risks of economic entities. In these conditions the issues related to ensuring the financial stability of business entities. The financial stability is one of the key characteristic of the financial and economic activities of the organization. If the entity is financially stable, it gives an opportunity to confront the risk environments, have advantages in attracting

investment and loans, and so on. In its turn, the effectiveness of management of financial stability depends largely on the timely and qualitative evaluation of financial stability.

In the modern literature there is dedicated a lot of numbers of scientific papers to the issues of assessing and determination of financial stability. There are different views on the definition of "financial stability." In our opinion the most successful definition is follows: "Financial stability - is a state financial resource, when the company freely maneuvering with funds is available by their effective use to ensure the uninterrupted process of production and trading activity, as well as the cost of its expansion and upgrade."

The research of the financial enterprise condition for early features of crisis that causes the possibility of bankruptcy is an integral part of the financial analysis. To characterize and assess the financial stability of an enterprise it is used a number of absolute and relative indicators.

It is established that the assessment of financial stability by means of absolute criteria is one of the most important characteristics of assesse of the financial enterprise state. During its evaluation instead of three-component index it should be used the indicator with four key components: the adequacy of own working capital for the formation of reserves and costs, the availability of adequacy of current and long-term funds, the availability of adequacy of long-term and short-term (in the form of short-term bank loans) means, the availability of adequacy of long-term and short-term means. The proposed method of assessment of financial stability by direct comparison of revenue sources with the sources of their spending that gives us an opportunity to determine a degree of financial stability of economic entity, to see the threats and to develop the further directions of detailed analysis which is the basis for effective management decisions.

Key words: financial stability, type of financial stability, financial and economic activities, absolute indicators

Мирошник А.Ю.

ОСОБЕННОСТИ ОЦЕНКИ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ ПРИ ПОМОЩИ АБСОЛЮТНЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ

В статье обобщен и систематизирован опыт определения финансовой устойчивости. Проанализировано разные подходы к определению типа финансовой устойчивости по абсолютным критериями. Представлено собственное виденье способа оценки и идентификации типа финансовой устойчивости предприятия.

В условиях трансформации рыночной среды повышаются и риски экономических субъектов. В этих условиях особенной актуальности приобретают вопросы связанные с обеспечением финансовой устойчивости субъектов хозяйствования. Финансовая устойчивость является одной из ключевых характеристик финансово хозяйственной деятельности организации. Если хозяйственный субъект финансово устойчивый то это предоставляет ему возможность противостоять рискам, иметь преимущества при привлечении инвестиций и кредитов, и тому подобное. В свою очередь эффективность

управління фінансовою устойчивістю в значительній мере зависит от своєчасного і качественного оцінювання рівня фінансової устойчивості.

Ключевые слова: фінансова устойчивость, типи фінансової устойчивості, фінансово-хозяйственная діяльність організації, абсолютні показателі.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах трансформації ринкового середовища підвищуються і ризики економічних суб'єктів. В цих умовах особливої актуальності набувають питання пов'язані з забезпеченням фінансової стійкості суб'єктів господарювання. Фінансова стійкість є однією з ключових характеристик фінансово-господарської діяльності організації. Якщо суб'єкт господарювання фінансово стійкий кий то це надає йому змогу протистояти ризикам середовища, мати переваги при залученні інвестицій та кредитів, тощо. В свою чергу ефективність управління фінансовою стійкістю значною мірою залежить від вчасного та якісного оцінювання рівня фінансової стійкості.

Аналіз останніх джерел та публікацій. В сучасній літературі питанням оцінки та визначення фінансової стійкості присвячена достатньо велика кількість наукових праць. Значний внесок зробили О. С. Філімоненков, І.А. Бланк, П. Є. Житний, В. В. Тищенко, Р. О. Костирко, М.А. Федотова, Л.П. Белих та ін.

Цілі статті. Є визначення особливостей оцінки фінансової стійкості підприємства за допомогою абсолютних показників.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Існують різні погляди на визначення поняття «фінансової стійкості».

- Фінансова стійкість ототожнюється з платоспроможністю. Так, О. С. Філімоненков [1] у своїй роботі стверджує, що фінансова стійкість — «це такий стан підприємства, коли обсяг його майна (активів) достатній для погашення зобов'язань, тобто підприємство платоспроможне», або як зазначають М.А. Федотова та Л.П. Белих [2] «Фінансова стійкість – це певний стан рахунків підприємства, який гарантує його постійну платоспроможність».

Така точка зору на наш погляд є невірною оскільки платоспроможність характеризується здатністю розраховуватися за своїми зобов'язаннями і залежить від якості та кількості ліквідних активів. В свою чергу формуючи матеріально-виробничу базу

суб'єкти господарювання більшу частину коштів спрямовують на формування важкореалізованих та повільно реалізованих активів, і незначну залишають на поточних рахунках та касі.

- Фінансова стійкість ототожнюється з питанням стабільності фінансового стану. Так, на думку І. А. Бланка [3] фінансова стійкість - це характеристика стабільності фінансового положення підприємства, що забезпечується високою часткою власного капіталу в загальній сумі використовуваних фінансових ресурсах. Таке визначення не дозволяє зрозуміти всю сутність та повноту даного поняття оскільки не зрозуміло яка частка власного капіталу буде вважатися «високою». Крім того фінансова стійкість це показник більш динамічний ніж стабільність.

- Фінансова стійкість розглядається як елемент основний компонент загальної стійкості організації оскільки показник характеризує стабільне перевищення доходів над витратами. П. Є. Житний та В. В. Тищенко [4]. Недолік даного визначення полягає в тому що перевищення доходів над витратами може призвести і до зниження загальної стійкості оскільки значне перевищення доходів над витратами може супроводжуватися значним ризиком, що в свою чергу зменшує рівень загальної фінансової стійкості.

На нашу думку, найбільш вдале визначення: «Фінансова стійкість - це такий стан фінансових ресурсів, за якого підприємство, вільно маневруючи грошовими коштами, здатне шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервний процес виробничо-торгівельної діяльності, а також витрати на його розширення й оновлення». Враховуючи те що для забезпечення нормальної виробничо-торгівельної діяльності підприємство повинно мати у власному розпорядженні майно виробничого призначення (необоротні активи та запаси), а вільне маневрування передбачає наявність ресурсів які є у власності організації, то фактично рівень фінансової стійкості буде залежить від того за рахунок яких ресурсів (власних чи позикових) сформовано майно виробничого призначення.

Дослідження фінансового стану підприємства з метою виявлення ознак кризового розвитку, що спричиняють можливість погіршення платоспроможності або банкрутства, є складовою частиною загального фінансового аналізу. Разом з тим, цей напрямок фінансового аналізу має певні особливості як за

об'єктами, так і за методами його реалізації.

Для характеристики та оцінки фінансової стійкості підприємства використовують ряд абсолютних та відносних показників. В сучасній літературі використовують ряд абсолютних та відносних показників. До відносних показників відносять:

- коефіцієнт маневрування;
- коефіцієнт автономії;
- коефіцієнт забезпеченості власними коштами;
- коефіцієнт фінансового ризику;
- коефіцієнт майна виробничого призначення.

Одним з абсолютних критеріїв оцінки фінансової стійкості підприємства є надлишок або недолік засобів для формування запасів та витрат (матеріальних оборотних фондів).

В процесі аналізу визначаються три ключові показники наявності засобів формування запасів та витрат.

1. Визначається надлишок недолік власних оборотних коштів ($\pm$ ВОК) для формування запасів та витрат (3), в свою чергу показник власних оборотних коштів

$$\pm\text{ВОК}=\text{ВОК}-3. \quad (1)$$

Якщо

$$\pm\text{ВОК}\geq 0, \text{ або } \text{ВОК}\geq 3 \quad (2)$$

то це свідчить про абсолютну фінансову стійкість. Абсолютна фінансова стійкість зустрічається доволі рідко та являє собою особливий тип фінансової стійкості. Даний тип визначається тим, що вся виробнича діяльність підприємства фінансується лише коштами власників. Такий фінансовий стан не можна розглядати як ідеальний оскільки це може означати, що керівництво не використовує зовнішні джерела фінансування, що створює обмеження щодо реалізації потенціалу підприємства.

На практиці способи розрахунку власних оборотних коштів різняться, а отже і подальші результати аналізу будуть залежить від того, який методичний підхід до розрахунку обрано. Так, ряд авторів [5], ототожнюють розрахунок власних оборотних коштів і з показником робочого капіталу (РК), який в англійській літературі

зустрічається під різними назвами Working Capital або Net Working Capital. Розраховується цей показник як правило різниця між оборотними активами (ОА) та поточними зобов'язаннями (ПЗ):

$$PK=OA-ПЗ. \quad (3)$$

Проте важко погодитись з таким розрахунком оскільки в ньому взагалі відсутня складова кількості власних коштів, які спрямовані на формування оборотних активів. Крім того якщо розглянути зміст цієї операції з погляду балансового рівняння, то окрім власного капіталу в формуванні оборотних активів будуть приймати довгострокові зобов'язання та зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття. В роботі [6], наводяться підходи, де власні оборотні кошти розглядаються: як різниця між сумою власних коштів (ВК) і довгострокових зобов'язань (ДЗ) та необоротними активами (НА); власні оборотні кошти розраховуються, як різниця між сумою власних коштів, довгострокових зобов'язань, доходів майбутніх періодів (ДМП) та необоротними активами.

$$BOK=(BK+DЗ)-НА. \quad (4)$$

$$BOK=(BK+DЗ+ДМП)-НА. \quad (5)$$

Проте недоліком цих підходів є те, що враховуючи додаткові показники (довгострокових зобов'язань і доходів майбутніх періодів) важко визначити, яка сама частка власних коштів спрямовується на покриття оборотних активів. А отже найбільш доцільним слід вважати метод обчислення власних оборотних коштів шляхом виділення власних коштів, які залишаються після формування необоротних активів (НА) та які спрямовані на формування оборотних активів.

Так:

$$BOK=BK-НА. \quad (6)$$

2. Надлишок недолік власних оборотних коштів та довгострокових позикових засобів (ДЗ) формування запасів та

витрат ($\pm$ ВДК)

$$\pm\text{ВДК} = \text{ВOK} + \text{ДЗ} - 3; \quad (7)$$

$$\pm\text{ВДК} \geq 0, \text{ або } \text{ВOK} + \text{ДЗ} \geq 3 \quad (8)$$

Враховуючи той факт, що довгострокові ресурси дозволяють стратегічно планувати діяльність організації та використовувати їх протягом тривалого часу, то цей тип фінансової стійкості можна вважати нормальним.

3. Надлишок чи нестача загальної величини основних джерел для формування запасів та витрат ($\pm$ ЗВК):

$$\pm\text{ЗВК} = (\text{ВOK} + \text{ДЗ} + \text{КЗ}) - 3 \quad (9)$$

$$\pm\text{ЗВК} > 0, \text{ або } \text{ВOK} + \text{ДЗ} + \text{КЗ} > 3 \quad (10)$$

Залежність від короткострокових засобів (КЗ) призводить до значної ризикованості, оскільки залежить від можливостей зовнішніх інвесторів вкладати кошти в організацію. Такий тип фінансової стійкості є нестійким. Якщо короткострокові ресурси внаслідок якихось подій пов'язаних чи не пов'язаних з діяльністю підприємства перестають надходити на підприємство, то це призводить до порушення діяльності організації, кризової ситуації, а в подальшому до банкрутства.

Розрахунок вищезазначених показників визначає трикомпонентний показник типу фінансової стійкості:

$$\text{Пфс} = \begin{cases} 1, \text{ якщо } \text{ВOK} > 0 \\ 0, \text{ якщо } \text{ВOK} < 0 \end{cases}$$

Проте на практиці підходи щодо визначення нестійкого фінансового стану різняться. Так під час розгляду контрольного прикладу Костирко Р.О. [7] при визначенні загальних джерел формування запасів та витрат до короткострокових засобів включає всі поточні зобов'язання, натомість в роботі [8] до загальних джерел враховують лише короткострокові кредити банків.

Обидва зазначені підходи можуть використовуватися на практиці, проте доцільно в таких умовах розрізняти типи фінансової стійкості за різних варіантів розрахунку. Так ситуацію

коли підприємство покриває власні потреби щодо виробництва та реалізації товарів робіт послуг за рахунок власних, довгострокових та короткострокових (у вигляді короткострокових кредитів (КК) банку) засобів можна характеризувати, як нестійкий фінансовий стан.

$$(ВОК + ДЗ+КК) - 3 \geq 0 \quad (11)$$

Так з одного боку, отримуючи банківське кредитування, підприємство користується довірою у банка і має певний потенціал щодо власної стійкості, а з іншого – залежність від короткострокових банківських ресурсів, які у будь-який момент можуть перестати надходити. В цій ситуації підприємство змушене максимально мобілізувати всі наявні кошти спрямовуючи їх у виробництво і збільшуючи зобов'язання перед робітниками, бюджетом, постачальниками та підрядниками (усі поточні зобов'язання (ПЗ)). Такий стан можна охарактеризувати як кризовий.

$$(ВОК + ДЗ+ПЗ) - 3 > 0. \quad (12)$$

В той же час, стан за якого:

$$(ВОК + ДЗ+ПЗ) - 3 \leq 0, \quad (13)$$

можна охарактеризувати як стан технічного банкрутства, оскільки на підприємстві недостатньо коштів для виробництва та реалізації продукції, проте достатня кількість зобов'язань, які вимагають погашення

Висновки. Отже замість трикомпонентного показника доцільно використовувати показник з чотирма ключовими компонентами.

Таким чином фінансова стійкість є однією з найважливіших характеристик оцінки фінансового стану підприємства. Запропонований спосіб оцінки фінансової стійкості за допомогою прямого зіставлення джерел надходжень з джерелами їхнього витрачання дозволяє виявити ступінь фінансової стійкості суб'єкта господарювання, побачити загрози та виробити подальші напрямки

деталізованого аналізу, що є підґрунтям для прийняття ефективних управлінських рішень.

1. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств: Навч. посіб. — 2-ге вид., переробл. і допов. — к: МАУП, 2004. — 328 с.: іл. — Бібліогр.: с. 318-321.
2. Белых, Л. П. Реструктуризация предприятия : учебн. пособ. / Л. П. Белых, М. А. Федотова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 399 с.
3. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учебный курс. – К.: Ника-Центр: Эльга, 2001. – 528 с.
4. Житний П. Є., Тищенко В.В. Фінансова стійкість підприємства і її вплив на економічну безпеку регіону [Електроний ресурс] / П. Є. Житний, В.В. Тищенко // Режим доступу: <http://dspace.snu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/2106/1/Gitni.pdf>
5. Мірошник О. Ю. Управління надійністю кредитних відносин: теоретичні аспекти / О. Ю. Мірошник // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2010. – № 1. – С. 87-89.
6. Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. К.: КНЕУ, 2005. - 592 с.
7. Костирко Р. О. Фінансовий аналіз: [навч. посібник] / Р. О. Костирко. – Х.: Фактор, 2007. – 784 с.
8. Економічний аналіз : Навч. посіб. Ч. 2 / Г. Ф. Азаренков, З. Ф. Петряєва, Г. Г. Хмеленко; Харк. держ. екон. ун-т. - Х., 2003. - 232 с.

УДК 368.5:361.1:368.04

Навроцький С.А., д.е.н.

ННЦ «Інститут аграрної економіки»

СТРАХОВИЙ ЗАХИСТ: ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ В КОНТЕКСТІ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті обґрунтовано нові наукові підходи до розкриття сутності страхового захисту у сільському господарстві на основі використання наукового інструментарію економічної теорії, філософії, фінансової науки, притаманних їм форм і методів пізнання. Здійснено критичний аналіз наукових поглядів, теоретичних течій і категорійних характеристик сільськогосподарського страхування визначено та охарактеризовано його функції в сучасних умовах. Розкрито пріоритетні напрямки удосконалення страхового захисту у сільському господарстві на основі обґрунтованого теоретико-методологічного базису та критичного аналізу існуючої вітчизняної та закордонної практики.

Ключові слова: страховий захист у сільському господарстві, сільськогосподарське страхування, сільськогосподарський сегмент страхового ринку, стандартний страховий продукт, взаємне страхування, самострахування, страховий захист сільськогосподарських підприємств.

Navrotskyy S.

INSURANCE PROTECTION: CHALLENGES TO THE IMPLEMENTATION OF INSTITUTIONAL EKONOMIKI

The article is devoted to the substantiation of theoretical and methodological bases of formation, functioning and development of insurance protection in agriculture, the development of practical recommendations for its further development.

We justify that the insurance protection in agriculture is a specific institution of stabilizing relations between the subjects, which are generated by two sets of laws: the laws of nature and the laws of development of society than protects the lives of people and businesses from disasters, providing a continuous process of reproduction in agriculture through education insurance and reserve funds that materialize in the form of commodities in coating damage or loss. This reflects its duality: on the one hand, it has a real incarnation (acts as a form of protection against the risks through state reserves, agricultural insurance and self-insurance and is due to agricultural risk management), and the other - the internal content: a set of specific economic and financial relations, which linked to the economic interests of producers of agricultural products on the provision and acquisition of insurance protection. Substantiates new approaches to the definition of the functions of insurance protection in agriculture (risk, prevention, creation and use of reserves, to ensure the continuity of the process of expanded reproduction of the liberation of the state from the additional financial costs, incentives STP) and agricultural insurance (insurance protection, warning, accumulative, food Safety), which together represent the inner nature of these categories and determine the forms of their manifestation.

It is revealed and proved that the insurance protection of property of agricultural enterprises and the social protection of farmers have a common historical origins and general economic nature. This gave the opportunity to fundamentally important conclusion that the insurance protection in agriculture should be understood as the financial and economic category that expresses the totality of relations in the sphere of agrarian economy, encompassing the state social insurance, agricultural insurance and self-insurance. Awareness and understanding of the theoretical principles of congruence property protection insurance and social security is of paramount importance to build effective systems of social protection of the rural population.

Based on the systematic analysis of the domain of the category "agricultural insurance" arguments that agricultural insurance - a comprehensive view of the property insurance. Its branches are under the insurance of crops, animals, real estate and income of agricultural producers. The main features that allow you to include a separate branch in the class of agricultural insurance, their specific circumstances and insurance risk communication prevailing part of agricultural property with wildlife.

The analysis of the current status and trends of the agricultural segment of the insurance market in Ukraine, allowed to reveal the basic tendencies of development of agricultural insurance and justify the need for this, which is in the interests of producers of agricultural machinery agricultural insurance protection against risks.

Priority directions of improvement of insurance defence are worked out in agriculture on the basis of reasonable comprehension of and methodical base and walkthrough of existent home and foreign practice.

Keywords: insurance defence in agriculture, agricultural insurance, agricultural insurance market segment, standard insurance product, mutual insurance, insurance defence of agricultural enterprises.

Навроцкий С.А.

СТРАХОВАЯ ЗАЩИТА: ПРОБЛЕМЫ ВНЕДРЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

В статье обоснованно, что страховая защита в сельском хозяйстве является специфической институцией стабилизирующей отношения между субъектами, которые порождаются двумя группами законов: законами природы и законами развития общества, чем ограждает жизнь людей и предприятия от катаклизмов, обеспечивая непрерывный процесс воспроизводства в сельском хозяйстве, путём образования страховых и резервных фондов которые материализуются в товарной форме при покрытии вреда или убытков. Раскрыта сущность и значение функции обеспечения продовольственной безопасности, которая реализуется через страховую защиту в сельском хозяйстве, обеспечивает поддержку сельского хозяйства, позволяет избежать его изоляций на уровне самодостаточного производства, и интегрировано вливается в мировую торговую систему, увеличив потоки продовольствия с регионов излишков до регионов недостатков, гарантируя наличие и доступность продовольствия.

Ключевые слова: страховая защита в сельском хозяйстве, сельскохозяйственное страхование, сельскохозяйственный сегмент страхового рынка, стандартный страховой продукт, взаимное страхование, самострахование, страховая защита сельскохозяйственных предприятий.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Ринкові трансформації в Україні визначили нову роль страхового захисту у сільському господарстві, обумовили зародження та розвиток національного сільськогосподарського сегменту ринку страхових послуг. Зміни у сільськогосподарському сегменті страхового захисту вітчизняної економіки були настільки стрімкими, що вони не завжди встигали отримувати достатнє наукове осмислення та вивчення. В результаті у вітчизняній страховій галузі стосовно страхового захисту у сільському господарстві накопичилися проблеми теоретичного, методологічного та прикладного характеру, без розв'язання яких неможливо забезпечити формування в Україні високоорганізованого та ефективного механізму страхування у сільському господарстві.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Обґрунтування нових наукових підходів до розкриття сутності страхового захисту у сільському господарстві на

основі використання наукового інструментарію економічної теорії, філософії, фінансової науки, притаманних їм форм і методів пізнання дало можливість довести, що вихідними чинниками, котрі обумовлюють сутнісні характеристики й скриті механізми саморозвитку сільськогосподарського сегменту страхових послуг та обумовлюють об'єктивну необхідність формування страхового захисту у сільському господарстві, визначають його фінансову природу, сутність, тенденції та перспективи розвитку, є сільськогосподарське страхування і специфічні страхові послуги. Тому, теоретико-методологічні підходи до вивчення страхового захисту у сільському господарстві мають базуватися, по-перше, на розкритті економічної природи та глибинної внутрішньої сутності сільськогосподарського страхування як фінансової категорії; по-друге, науковій інтерпретації сільськогосподарської страхової послуги як форми прояву категорії сільськогосподарського страхування в ринкових умовах.

Серед вітчизняних учених та науковців ближнього зарубіжжя особливою значущістю для розвитку теорії та практики страхового захисту характеризуються роботи таких авторів, як В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич, О.І. Барановський, В.А. Борисова, Гаманкова, Т.А. Говорушко, О.А. Гвозденко, А.Г. Гойхбарг, В.Б. Гомелля, К.О. Граве, Н.Б. Грищенко, В.І. Грушко, О.Д. Заруба, О.М. Зубець, М.С. Жилкіна, Ю. С. Коваленко, Є.В. Коломін, М.С. Клапків, Г.Г. Кірейцев, В.В. Корнеєв, В.П. Крюков, Л.А. Луниц, А.А. Мамедов, М.В. Мних, Л.В. Нечипорук, В.М. Опарін, Л.А. Орланюк-Малицька, С.С. Осадець, Пікус, В.Й. Плиса, В.К. Райхер, Л.І. Рейтман, Т.А. Ротова, В.І. Серебровський, П.А. Стецюк, К.Є. Турбіна, В.М. Федосов, В.М. Фурман, А.В. Шахов, Р.Т. Юлдашев та ін. Своїми фундаментальними ідеями, концепціями та пропозиціями вони збагатили економічну науку і сформували базис та визначили вектори новітніх, сучасних поглядів в дослідженнях визначеної проблематики.

Цілі статті. обґрунтування теоретико-методологічних засад формування, функціонування і розвитку страхового захисту у сільському господарстві, розкриття його сутності, та розробка на цій основі шляхів розвитку сільськогосподарського страхування та механізмів їх реалізації, включаючи формування методологічних положень запровадження стандартних страхових продуктів, банко

страхування, фінансових облігацій та страхових похідних цінних паперів.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Теоретико-методологічні підходи до вивчення страхового захисту у сільському господарстві мають базуватися, насамперед, на розкритті економічної природи та глибинної внутрішньої сутності сільськогосподарського страхування як фінансової категорії; а також на науково обґрунтованій інтерпретації сільськогосподарської страхової послуги як форми прояву категорії сільськогосподарського страхування в ринкових умовах. Такі підходи уможливають комплексне, системне вивчення інституційного формування страхового захисту у сільському господарстві та механізму його функціонування, забезпечуючи не лише теоретико-методологічні розробки, а й опрацювання конкретних методичних і практичних рекомендацій щодо підвищення його прозорості, доступності та ефективності.

Віддаючи належне доробку учених у цій сфері, слід зауважити, що подальшого поглиблення потребує погляд на страховий захист у сільському господарстві як на фінансово-економічну категорію зі специфічним суспільним призначенням, особливими функціями та роллю, котрі визначають й обумовлюють характер глибинних внутрішніх процесів розвитку сільськогосподарського сегменту страхового ринку.

В результаті дослідження з'ясовано, що дефініція „страховий захист у сільському господарстві”, як власне „страховий захист” в страховій науці і практиці не мають усталеного визначення. „Страховий захист у сільському господарстві” ототожнюється із страховим продуктом (товаром, послугою), страховим відшкодуванням, потребою в створенні резервних фондів, резервними фондами держави (матеріальними і грошовими) тощо.

В ході дослідження встановлено, що в умовах переходу України до ринку відбувалася трансформація поняття „страховий захист у сільському господарстві”. До початку ринкових перетворень у вітчизняній страховій науці „страховий захист” розглядали як систему економічних відносин з попередження, подолання, локалізації руйнівних наслідків стихійних і інших лих, а також по відшкодуванню завданого збитку. Поняття „страховий

захист” було дуже широким і охоплювало не лише власне страхові фонди, що формуються методом страхування, тобто за рахунок внесків фізичних і юридичних осіб, але і загальнодержавні (централізовані) резервні фонди, децентралізовані страхові резерви, що утворюються у сільськогосподарських підприємствах, а також сімейні заощадження населення. У дисертації це визначення „страхового захисту” прийняте за традиційне, оскільки, хоча воно і застаріло, економічні відносини, які воно охоплювало, є об'єктивними і такими, що потребують окремого вивчення.

Трансформація поняття „страховий захист у сільському господарстві” пояснює існування різних підходів до його визначення в сучасній вітчизняній страховій літературі.

Страховий ризик визначається як прогнозований збиток об'єкту страхування в результаті настання страхової події. У дослідженні запропоновано розглядати страховий ризик як сукупність ризикових обставин. Обґрунтовано, що ризиковими обставинами є сукупність страхових подій і видів збитку, на випадок настання яких придбавається страховий захист. Це дозволило розробити матрицю ризикових обставин, що представляє інтерес з точки зору структурного аналізу ризиків і розробки стандартних страхових продуктів.

Чітка позиція по відношенню до загальної (теоретичної) категорії страхування дозволяє перейти до визначення її прикладної складової – страхового захисту сільськогосподарського підприємства. Саме це поняття є термінологічною основою для подальшого дослідження механізму формування страхового захисту майнових ризиків сільськогосподарських підприємств.

Слід зазначити, що термін страховий захист сільськогосподарського підприємства зустрічається в літературі істотно рідше, ніж термін страхування і, як правило, відрізняється деякою однобічністю і обмеженістю.

Розкриття суспільного призначення страхового захисту у сільському господарстві, його внутрішніх якостей та рис, функцій та ролі дало змогу сформулювати таке визначення цієї специфічної фінансово-економічної категорії: „Страховий захист у сільському господарстві є специфічною інституцією, котра стабілізує відносини між суб'єктами, що породжуються двома групами законів: законами природи і законами розвитку суспільства, чим

убезпечує життя людей та підприємства від катаклізмів забезпечуючи безперервний процес відтворення у сільському господарстві, шляхом утворення страхових та резервних фондів котрі матеріалізуються у товарній формі при покритті шкоди або збитків”.

Відособлення майнових видів страхування в сільській місцевості пов’язане з трьома специфічними особливостями: стосовно об’єктів які страхуються, формою страхування і специфікою ризиків.

Слід відзначити, що раніше теоретичне обґрунтування необхідності державного обов’язкового сільськогосподарського страхування зазвичай базувалося на високому ступені об’єктивних ризикових обставин, які властиві аграрному виробництву. У наукових працях багатьох авторів страхування розглядалося як інструмент, за допомогою якого нібито можна протистояти стихійним силам природи і досягти збалансованості в розвитку сільського господарства і суміжних з ним галузей.

Сільськогосподарське страхування і, зокрема, його найважливіша підгалузь – страхування урожаю, має бути направлено лише на компенсацію збитку самого селянина. Страхове відшкодування, яке він може одержати в неврожайний рік, надасть йому можливість вирішити, принаймні, два завдання. По-перше, виконати свої фінансові зобов’язання перед своїми партнерами в тій мірі, в якій ставилося первинне завдання зробити це за рахунок продажу виробленої продукції. По-друге, сільський товаровиробник буде в змозі придбати насіневий фонд і необхідні матеріально-технічні засоби для наступного року і таким чином відтворювальний цикл рослинництва не перериватиметься.

Проведене дослідження теоретичного обґрунтування сільськогосподарського страхування дало можливість сформулювати визначення: „Сільськогосподарське страхування – це комплексний вид майнового страхування. Його підгалуззями є страхування урожаю сільськогосподарських культур, багаторічних насаджень, страхування тварин та земель сільськогосподарського призначення, ці об’єкти опосередковано охоплюють страхування доходу сільськогосподарських товаровиробників”. Основними ознаками, які дозволяють включити окремі підгалузі в клас сільськогосподарського страхування, є властиві їм специфічні

страхові ризикові обставини і зв'язок переважаючої частини сільськогосподарських об'єктів з живою природою, а земля є і засобом і предметом виробництва.

Здійснений аналіз дав можливість виділити чотири функції сільськогосподарського страхування: функцію страхового захисту; попереджувальну функцію; акумуляційну функцію; забезпечення продовольчої безпеки.

Функція забезпечення продовольчої безпеки, яка реалізується через страховий захист у сільському господарстві, забезпечує підтримку сільського господарства, дозволяє уникнути його ізоляції на рівні самодостатнього виробництва, та інтегровано влитися в світову торговельну систему, збільшивши потоки продовольства з регіонів надлишків до регіонів нестач, гарантуючи наявність та доступність продовольства.

Реалізація цієї функції на державному рівні визначає захищеність вітчизняного сільськогосподарського товаровиробника від реалізації цілої низки страхових ризиків гарантуючи їм рентабельність виробництва стратегічної сільськогосподарської продукції, населенню країни – достатнє харчування, а в екстремальних умовах уникнення голоду.

У відповідності до поставленої мети дослідження сформульовано поняття модель страхового захисту сільськогосподарського підприємства: модель страхового захисту сільськогосподарського підприємства це певний спосіб (схема) формування страхового захисту, що характеризується наявністю, а також умовами застосування і взаємозв'язку елементів страхових можливостей сільськогосподарського підприємства.

Оптимізація страхового захисту сільськогосподарського підприємства має сприяти вибору найкращого варіанту організації (моделі) страхового захисту для певних умов (об'єктів, ризиків) конкретного господарюючого суб'єкта із застосуванням цих моделей для забезпечення стабільності їх функціонування.

Оптимізаційні процедури першого рівня фактично зводяться до вирішення принципового питання форми організації страхового покриття ризику: трансфер (передача) ризику – страхування, утримання ризику – самострахування або відмова від страхування.

Другий рівень оптимізаційних процедур (у рамках визначеної на першому рівні оптимальної форми покриття ризиків) передбачає

визначення раціональних принципів і параметрів побудови моделей страхового захисту сільськогосподарських підприємств.

Висновки. В результаті дослідження суті страхового захисту у сільському господарстві, було встановлено, що еволюція страхового захисту відбувається по п'ятих основних напрямках: розширення спектру страхованих подій; розширення спектру і розміру страхованих збитків; зміна фінансового механізму; розширення спектру стандартних страхових послуг; становлення взаємного страхування.

Ефективне функціонування і розвиток страхового захисту у сільському господарстві зумовлюється його цілісністю, наявністю взаємного і комерційного страхування. Будучи альтернативою комерційного сільськогосподарського страхування, та імпульсом його розвитку. Взаємне страхування створить умови гармонізованої самоорганізації сільськогосподарського сегменту страхового ринку, забезпечить реальний страховий захист і застосування еластичних страхових тарифів, сприятиме збільшенню ємкості страхового ринку та реалізації стратегічного значення страхування в розвитку страхового захисту сільськогосподарських підприємств.

1. Орланюк-Малицкая Л.А. Методологические аспекты исследования страхового рынка Украины.// Финансы. - № 11, 2004 г.
2. Кузнецов Б.Л. Введение в экономическую синергетику - Наб. Челны: Изд-во КамПИ, 1999. с. 274-275.
3. Бережной Г.В., Парадигма творческого менеджмента в условиях неопределенности и риска// Управление риском. 2004. № 3.
4. Зернов А. В. Система регулирования страхования и ее совершенствование // Страхование дело, 2004. №4.
5. А.П. Коваль. Л. В. Брызгалов. Саморегулирование на страховом рынке. Финансы. 2003. № 4 - с. 42.
6. Капица С.П., Курдюмов С.П., Малинецкий Г.Г. Синергетика и прогнозы будущего. М.: Наука, 1997.
7. Осипов Ю.М. Философия хозяйства. М.: «Юристы». 2001.
8. Управление риском. 2003. № 3. - С. 5. 2.
9. Бережнов Г.В. Парадигма творческого менеджмента в условиях неопределенности и риска. Управления риском, 2004. № 3. С. 50.
10. Гаманкова, О.О. Ринок страхових послуг України, методологія, практика: монографія / О.О. Гаманкова. – К.: КНЕУ, 2009. – 283, [1] с.
11. Соколинский В.М., Минчев Д.Ю. Феномен глобализации: надежды и сомнения. Финансовый бизнес, 2004. № 3. С. 53.
12. Туленты Д.А. Что поможет развитию российского страхования? - Издательский дом «СТРАХОВОЕ РЕВЮ» - джерело http://inrevu/FAVORIT/ART_33/art33.htm.

УДК 657

Паламарюк О.О.

Вінницький національний аграрний університет,

Томчук В.В., к.е.н.

ТОВ «Вінницька Промислова Компанія»

SWOT – АНАЛІЗ ПІДПРИЄМСТВ АПК, ЯКІ ВИРОЩУЮТЬ БІОЕНЕРГЕТИЧНІ КУЛЬТУРИ

У статті розглянуто сутність SWOT-аналізу та визначено значення його використання для підприємств АПК, які вирощують біоенергетичні культури. Досліджено внутрішні та зовнішні чинники, які впливають на розвиток підприємств АПК, які займаються вирощуванням біоенергетичних культур. Розглянуто позитивні та небезпечні фактори.

Ключові слова: SWOT - аналіз, біоенергетичні культури, внутрішні та зовнішні чинники, підприємства АПК.

Palamariuk O., Tomchuk V.

SWOT - ANALYSIS AGRIBUSINESS COMPANIES THAT ARE ENGAGED IN THE CULTIVATION OF BIOENERGY CULTURES

The article shows the theoretical justification SWOT- analysis of agricultural enterprises that are engaged in the cultivation of bioenergy crops. Bioenergy is a new technology that requires mass adoption in the energy balance of new fuels, serious political and economic support from the government. In recent decades, the world's energy consumption is growing rapidly , and now it is over 14 billion tons of fuel per year. For energy production, using mainly fossil fuels - oil, gas, coal and uranium, whose share in the structure of energy resources is 86 %. There is an increase in oil prices in the world, because the state of economic development in countries with insufficient energy largely depends on countries exporting energy resources. Promising energy source today is the cultivation of plants for the production of biofuels, which have a high potential for energy efficiency. Biomass is a renewable energy source with zero balance carbon dioxide and methane to nature. SWOT-analysis is one of the key elements of procedure development strategy in the market of agricultural enterprises of bioenergy crops, which are necessary to ensure stability and development. The content of it is a phase of the planned research, which systematically analyzes the factors external and internal environment, resource potential socio-economic system to determine the "current state" or "current situation" and identify conditions for its further operation and development of the system. Based on competitive analysis , strengths and weaknesses of the agricultural enterprises that are engaged in the cultivation of bioenergy crops has been learned that the main components of their development strategies , harmonization which aims to

provide agricultural enterprises at this stage of market relations competitive status and prospects for future development.

Keywords: SWOT - analysis, bioenergy crops, internal and external factors, agribusiness.

Паламарюк О.О., Томчук В.В.

SWOT - АНАЛИЗ ПРЕДПРИЯТИЙ АПК, КОТОРЫЕ ВЫРАЩИВАЮТ БИОЭНЕРГЕТИЧЕСКИЕ КУЛЬТУРЫ

В статье исследована сущность SWOT - анализа и определены его значения использования для предприятий АПК, которые выращивают биоэнергетические культуры. Исследованы внутренние и внешние факторы, влияющие на развитие предприятий АПК, занимающихся выращиванием биоэнергетических культур. Рассмотрены положительные и опасные факторы.

Ключевые слова: SWOT - анализ, биоэнергетические культуры, внутренние и внешние факторы, предприятия АПК.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Використання альтернативних джерел енергії (вітрова, сонячна енергія, біомаса) є одним з найперспективніших шляхів вирішення зростаючих проблем енергозабезпечення країни. Біомаса – загальна кількість живої речовини в деякій екосистемі; джерело відновлюваної енергії, здатне замінити всі види викопного палива і є в необмеженій кількості практично скрізь. Біомаса може забезпечувати виробництво тепла, електроенергії та різних видів газоподібного (біогаз), рідкого (біоетанол, дизельне біопаливо) та твердого палива. Дизпаливо отримують із соняшника, ріпаку, сої та інших рослин, які вирощуються в нашій країні.

Таким чином, збільшення виробництва біопалива в Україні дасть можливість збільшення його споживання, а це додатковий розвиток сировинної бази та створення робочих місць на переробних підприємствах. Тому усім підприємствам АПК потрібно визначити оптимальні умови для впровадження інновацій у виробництво, що дозволить якісно підвищити його ефективність, конкурентоспроможність держави та створити позитивний соціальний ефект; здійснити аналіз своєї діяльності, тобто дослідити та вплинути на ті сторони підприємства, які дають прибутки та збитки (намагатись максимізувати надходження, при мінімальних затратах).

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питанням сутності і використання SWOT – аналізу присвячено багато публікацій, в тому числі Боумена К., Дібба С., Глазова М. М., Корнеевой І. В., Сімкіна Л., Фоміна Я. А., Хруцкого В. Е. [1, с.4]. Такі науковці, як Бойко П., Данилишин Б., Долішній М., Жовнір М., Косар Н., Калетнік Г., Чухрай Н., Лапко О. та ін. досліджували у своїх працях ефективність використання альтернативних паливно-енергетичних ресурсів. Разом з тим, дане питання потребує подальших досліджень у визначенні сильних та слабких сторін підприємств АПК України, які займаються вирощуванням біоенергетичних культур.

Цілі статті. Здійснити SWOT – аналіз підприємств АПК, які вирощують біоенергетичні культури.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Україна має всі потенційні можливості для формування і розвитку власного ринку біопалива, адже у нас сконцентровані сприятливі природно-кліматичні умови для його виробництва. Тому аграрні підприємства можуть не лише постачати сировину для виробництва біологічного палива, а й виробляти його.

У теперішній час, на комерційному рівні в Україні є декілька компаній, що займаються вирощуванням біоенергетичних культур: наприклад, компанія «Біопроект» (займається вирощуванням енергетичних видів дерев на потреби біомаси, у межах Львівської та Житомирської областей); Агро-енергетична компанія «SALIX energy» (працює на ринку біоенергетики з 2010 р., вона першою з українських компаній започаткувала вирощування енергетичних рослин у промислових масштабах як джерела для виробництва біомаси); ТОВ «Аграрна співдружність» (першою в Україні взялася за промислове вирощування енергетичної верби); «Phytofuels» (Полтавська обл., спеціалізація – просо прутоподібне, міскантус, верба тощо); Агрохолдинг KSG Agro (Дніпропетровська обл., спеціалізація – міскантус) і т. д. Останні успішно вирощують енергетичні плантації та планують у 2015 р. збільшити площі під міскантусом до 2 тис. га і т. д. [3].

В Україні також проводиться широка науково-дослідна робота щодо енергетичних культур. Чималий вклад в цей напрямок вносить Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків

НААН України [2].

Згідно концепції БАУ, загальна площа для вирощування енергетичних культур в Україні може скласти близько 200 тис. га в 2020 р. і до 1 млн. га в 2030 р. (Таблиця 1). Відповідно, урожай цих культур буде еквівалентний 1 млн. т у. п. в 2020 р. і близько 5 млн. т у. п. в 2030 р. [3].

З нашого погляду, аграрні підприємства, які займається вирощування біоенергетичних культур, повинні знати свої сильні та слабкі місця, для конкурентоспроможності на міжнародному рівні. Вважаємо, що саме SWOT – аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища забезпечить виконання поставленого завдання.

Застосування методу SWOT дає можливість встановити лінії зв'язку між силою та слабкістю, які притаманні організації, і зовнішніми загрозами та можливостями. SWOT- аналіз підкреслює, що стратегія повинна якнайкраще поєднувати внутрішні можливості компанії (її сильні і слабкі сторони) і зовнішню ситуацію (частково відображену у можливостях і загрозах).

Таблиця 1

Концепція БАУ щодо вирощування енергетичних культур в Україні [3]

Енергокультура	2014 р.		2020 р.		2030 р.	
	площа, тис. га	врожай, млн. т у.п./рік	площа, тис. га	врожай, млн. т у.п./рік	площа, тис. га	врожай, млн. т у.п./рік
Кукурудза на силос для отримання біогазу	1	0,004	100	0,37	500	1,84
Верба	2	0,013	50	0,33	250	1,66
Міскантус	0	0	30	0,19	150	0,94
Тополя	0	0	20	0,11	100	0,54
Всього	3	0,017	200	1,0	1000	4,98

SWOT-аналіз є узагальненою основою для розуміння й управління навколишнім середовищем, в якому функціонує

організація. Ця модель допомагає аналітику виділити основні проблеми, які постають перед організацією, в процесі детального аналізу чотирьох окремих елементів SWOT [4, с. 128].

SWOT-аналіз складається з двох позицій:

- оцінка чинників внутрішнього середовища;
- аналіз сприятливих можливостей та можливих загроз зовнішнього середовища.

У таблиці 2 наведено SWOT-аналіз підприємств, АПК які займаються вирощуванням біоенергетичних культур в Україні.

Таблиця 2

Аналіз внутрішніх (сильні і слабкі сторони) та зовнішніх (сприятливі можливості і загрози) чинників (SWOT - АНАЛІЗ)

Внутрішні фактори	
Сильні сторони (S):	Слабкі сторони (W):
1. Переваги над іншими підприємствами, які не займаються вирощуванням біоенергетичних культур (проявляється у безвідходному виробництві)	1. На сільськогосподарських підприємствах поряд із сучасним обладнанням застосовується велика кількість застарілого устаткування
2. Самі можуть забезпечити себе паливом 3. У кожного сільськогосподарського підприємства, яке займається вирощування біоенергетичних культур існує можливість бути представником продуктів біопалива на міжнародних ринках 4. Вирощування біоенергетичних культур – інновація у сфері енергетичної безпеки (наприклад, забезпечення підприємства власними енергетичними ресурсами)	2. Недостатня проінформованість працівників, які б розумілись на вирощуванні біоенергетичних культур 3. Неготовність сільськогосподарських підприємств переходити на вирощування біоенергетичних культур у зв'язку із високим економічним ризиком 4. Нестійка урожайність біоенергетичних культур, внаслідок несприятливих погодних умов, шкідників і т. д. 5. Недосконала система економічної мотивації сільськогосподарських підприємств для переходу на вирощування біоенергетичних культур
Зовнішні фактори	
Сприятливі можливості (O):	Загрози (T):
1. Можливість залучення іноземних інвестицій 2. Можливе розширення ринків збуту завдяки участі підприємств у регіональних та міжнародних виставках 3. Зростання попиту на продукцію, яка	1. Не виправдані витрати, що були понесені під час переоснащення виробництва (внаслідок неврожаю біоенергетичних культур, спаду попиту на біопродукцію) 2. Загроза неотримання інвестицій через

Продовження табл. 2

<p>виробляється</p> <p>4. Заходи щодо покращення стану земель (розпушування, меліорація)</p> <p>5. Вихід на нові ринки чи сегменти ринку</p>	<p>неприбутковість продукції біопалива</p> <p>3. Поява на ринку конкурентоспроможних підприємств (можливе зменшення попиту на продукцію даного сільськогосподарського підприємства)</p>
	<p>4. Не використання обладнання спрямованого на виробництво біопалива, внаслідок можливого припинення вирощування біоенергетичних культур</p>

Отже, для підвищення ефективності діяльності підприємств АПК України, які вирощують біоенергетичні культури необхідно розвивати аграрний сектор, розробляти й поліпшувати науково – інноваційний потенціал, забезпечити достатнє фінансування науково-дослідних установ, розробити систему залучення інвестицій, створити сприятливі економічні умови для розвитку біопалив, для створення плантацій енергетичних культур в Україні необхідно розробити і налагодити серійне промислове виготовлення технічних засобів для садіння кореневищ і саджанців та машин для міжрядного обробітку і т. д.

На нашу думку, для мінімізації слабких сторін підприємств АПК необхідно застосовувати нове обладнання, використовувати новітні технології, підвищувати кваліфікацію працівників та залучати спеціалістів до роботи.

Стосовно зовнішніх факторів, то підприємства АПК, які займаються вирощування біоенергетичних культур, мають кращі і більші шанси залучення іноземних інвесторів, так як вони пропонують ту продукцію, якої інші не мають, при цьому вона є ще й інноваційною; мають змогу привернути більшу увагу потенційних покупців; також їм легше вийти на нові ринки.

З нашого погляду, щоб уникнути можливих загроз підприємствам АПК України необхідно: забезпечити високу якість продукції, щоб бути лідерами на ринку; створити сприятливі умови для залучення інвестицій; покращити вирощування біоенергетичних культур і т. д.

Висновки. З вище викладеного, можна зробити висновок, що підприємства АПК, які вирощують біоенергетичні культури мають величезний потенціал, який слід розвивати. За допомогою SWOT-аналізу визначено сильні та слабкі сторони аграрних підприємств, їхні можливості та загрози, на основі яких розроблено стратегічні напрями його удосконалення. Реалізація SWOT-аналізу на практиці дасть змогу перетворити слабкі сторони підприємства на сильні та усунути зовнішні загрози використовуючи його можливості. Вважаємо, що для успішного подолання економічної кризи аграрним підприємствам на основі проведеного SWOT - аналізу необхідно: робити акцент на розвитку товарної лінії; створити ефективну систему маркетингу; залучати іноземних інвесторів; покращувати умови роботи; збільшувати обсяги вирощування біоенергетичних культур і т. д.

1. Алексеева М. М. Планирование деятельности фирмы / М. М. Алексеева // М.: Финансы и статистика, 2000. – 287 с.
2. В. Allen, В. Kretschmer, D. Baldock et al. Space for energy crops – assessing the potential contribution to Europe’s energy future, 2014
3. Гелетуха Г. Г. Перспективи вирощування та використання енергетичних культур у Україні / Г. Г. Гелетуха, Т.А Железна, О. В Трибой // Аналітична записка БАУ №10. 12. 09.14. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.uabio.org/activity/uabio-analytics.
4. Фляйшер К. Стратегический и конкурентный анализ. Методы и средства конкурентного анализа в бизнесе / К. Фляйшер, Б. Бенсуссан // пер. с англ. Д. П. Коньковой; под общ. ред. И. М. Степанова, Ю. А. Ковальчук. – М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2005. – 541 с.

УДК 338.121

Прокопишак В.Б.

Львівський національний університет ім. Івана Франка

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ПЕРЕОРІЄНТАЦІЇ ТА ДИВЕРСИФІКАЦІЇ РИНКІВ ЗБУТУ

Основою виходу аграрних підприємств на потенційно новий рівень функціонування мають стати заходи, що забезпечать високу дохідність та

Прокопишак В.Б.

фінансову стабільність функціонування сільськогосподарських підприємств і як наслідок – створення якісних умов життя селян. В сучасних умовах диверсифікації аграрного ринку підприємствам необхідно налагодити комунікацію у своєму ринковому сегменті, створити систему зв'язку із покупцями, посередниками, партнерами тощо. Тому існує об'єктивна необхідність диверсифікації сільської економіки та ринків збуту аграрної продукції на основі наявного фінансового, ресурсного та трудового потенціалу.

Ключові слова: диверсифікація, переорієнтація, криза, експорт, євроінтеграція, аграрні ринки.

Prokopyshak V.

FINANCIAL SUPPORT OF ENTERPRISES OF AGRICULTURAL AREAS UNDER REORIENTATION AND DIVERSIFICATION OF MARKETS

The basis of the output of agricultural enterprises in potentially new level of operation have become measures that will ensure high profitability and financial stability of agricultural enterprises and as a result - creating quality living conditions of farmers. In current market conditions, diversification of the agricultural enterprises should establish communication in its market segment, to create a system of communication with customers, resellers, partners and others. Therefore there is an objective need to diversify the rural economy and the markets for agricultural products on the basis of the available financial, resource and labor capacity.

Financial support enterprises of agrarian sphere - a combined financial instruments, methods and tools, as well as financial, resource and labor capacity-building for various needs that arise in changing markets, especially in the process of reorientation and diversification. The diversification of the rural economy is adding value to the business, entry into new market sectors and expanding the range of activities. The main areas of diversification of products and markets. The traditional and key task of agriculture is to guarantee food security at the expense of food production. However, agriculture along with traditional features and provides stimulates the development of other sectors of the economy, particularly manufacturing and food industries. Today in difficult economic crisis agriculture, among other sectors shows positive trend. In a crisis, occupation of the territory, Agro-industries was the only sector of the economy in Ukraine, which increased production and exports. The purpose of this article is to determine the nature and characteristics of the diversification of markets that is caused by increased competition in the European and world agricultural markets and the integration of Ukraine into the European economic space, which necessitates refocusing marketing activities of agricultural enterprises.

Implementation diversification in agricultural production is auxiliary implicitly, if not the main factor ensuring competitiveness of agricultural enterprises. Selection strategy diversification makes it possible to increase the competitiveness and company, to increase its sales through the needs fuller consumers. Today diversification in agricultural production is an objective process that caused many factors influence the competitive environment.

Diversification of markets and reorientation of agricultural products is a promising direction for the movement of agricultural enterprises undoubtedly lead them to positive financial results. Diversification of markets for agricultural products is one of the main instruments of development of agrarian economy, means providing a highly efficient economic activity through: the development of small and medium enterprises, employment growth among the rural population and the increase in demand for skilled labor, increasing labor mobility and job creation, diversification of revenue sources, the arrival of investment capital in rural areas - all of which translates into a pan-European approach to modeling agricultural business.

Keywords: diversification, reorientation, crisis, export, European integration, agricultural markets.

Прокопшык В.Б.

ФИНАНСОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРЕДПРИЯТИЙ АГРАРНОЙ СФЕРЫ В УСЛОВИЯХ ПЕРЕОРИЕНТАЦИИ И ДИВЕРСИФИКАЦИИ РЫНКОВ СБЫТА

Основой выхода аграрных предприятий на потенциально новый уровень функционирования должны стать меры, которые обеспечат высокую доходность и финансовую стабильность функционирования сельскохозяйственных предприятий и как следствие - создание качественных условий жизни крестьян. В современных условиях диверсификации аграрного рынка предприятиям необходимо наладить коммуникацию в своем рыночном сегменте, создать систему связи с покупателями, посредниками, партнерами и тому подобное. Поэтому существует объективная необходимость диверсификации сельской экономики и рынков сбыта аграрной продукции на основе имеющегося финансового, ресурсного и трудового потенциала.

Ключевые слова: диверсификация, переориентация, кризис, экспорт, евроинтеграция, аграрные рынки.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На сьогоднішній день в складних умовах економічної кризи сільське господарство серед інших галузей демонструє позитивну тенденцію. В умовах кризи, переддефолтного стану, окупації частини території агропромисловість стала єдиною галуззю економіки в Україні, яка збільшила виробництво й експорт.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблем. Проблеми диверсифікації сільськогосподарського виробництва досліджували такі вчені-економісти, як В.Г. Андрійчук, І.Ф. Баланюк, В.Х. Брус, Н.В. Бутенко, В.М. Дереза, М.В. Зубець, М.Д. Корінько, І.В. Щербата, В.В. Юрчишин, А.Г. Ясько, та ін.

Цілі статті. Метою даної статті є визначення сутності та особливостей диверсифікації ринків збуту, що зумовлена посиленням конкурентної боротьби на європейському та світовому ринку сільськогосподарської продукції та інтеграцією України в європейський економічний простір, що зумовлює необхідність переорієнтації маркетингової діяльності аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Фінансове забезпечення підприємств аграрної сфери – це поєднання фінансових інструментів, методів і засобів, а також фінансового, ресурсного та трудового потенціалу з метою забезпечення різноманітних потреб, що виникають в мінливих умовах ринків, особливо в процесі їх переорієнтації та диверсифікації.

Диверсифікація сільської економіки полягає в урізноманітненні бізнесу, входженням на нові сектори ринку і розширення діапазону діяльності. Основними напрямками є диверсифікація продукції та ринку [1, с. 193]. У зв'язку зі зміною кон'юнктури ринку в перехідний період економіки, аграрні підприємства тяжіють до організації виробничої діяльності на засадах диверсифікації з метою отримання додаткового доходу[5, с.143].

Україна в рамках переорієнтації та диверсифікації ринків збуту своєї аграрної продукції серйозно збільшила експорт аграрної продукції до Європи. Найбільш показові приклади зростання експорту по конкретних товарах: по м'ясу птиці – в 3,1 рази, до 27,3 млн дол., по яєчним продуктам - в першій половині 2014 року дана продукція не експортувалася, а за аналогічний період 2015 обсяги експорту склали 4500000 дол., по томатній пасті - в 9,5 рази, до 6,9 млн дол., по обробленому зерну злаків - в 1,9 рази, до 5,6 млн дол., по цукру і кондитерським виробам з цукру - в 1,8 рази, до 17,8 млн дол., по готовій продукції із зерна - в 1,3 рази, до 18 млн дол. Такі результати свідчать про високий потенціал української продукції і хороших перспективах на ринку ЄС. Ринок Євросоюзу для України - це 5 млрд дол. щороку з перспективою подальшого зростання не менше ніж на 6%[2].

На даному етапі в Україні проводяться заходи із сертифікації молочної продукції. В Україні 82% молока виробляють приватні господарства. Це приблизно 4 млн приватних господарств. Це є

проблемою, оскільки Європа не може купувати молоко, якому не забезпечена належна процедура контролю якості. Чи будуть європейці купувати молоко, яке збирають молоковозом по селах? Ні. Їм потрібне виробництво за наступним алгоритмом: корову доїть апарат, молоко не стикається з повітрям та проходить швидке охолодження тощо.

Можливі наслідки диверсифікації та переорієнтації ринків збуту зображені на рис.1.

Статус сертифікації дозволить українським аграрним підприємствам вийти на ринки Африки, Азії. Внаслідок цього українці також отримують молоко європейської якості. В Африку Україна експортує продукції на 2,6 млрд дол. Причому африканський ринок тільки зростає. Азіатський ринок - 6,6 млрд дол. З перспективою росту не менше ніж на 10%. Україна в перспективі розраховує відкрити для себе ринок Ірану і Бангладеш[3].

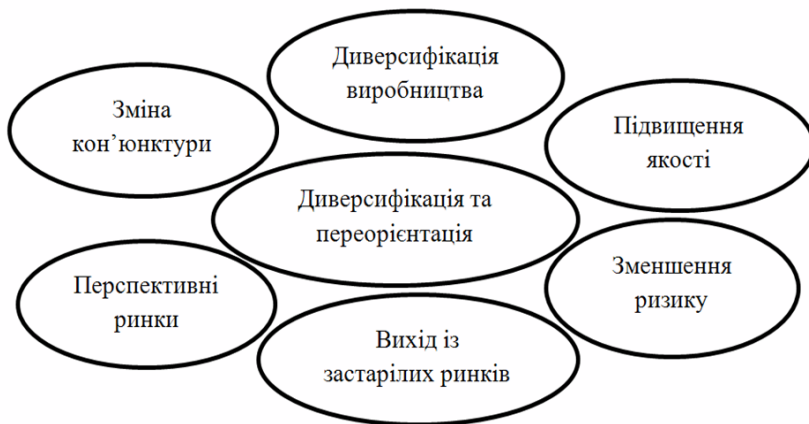

Рис. 1. Наслідки диверсифікації та переорієнтації ринків збуту аграрної продукції.

*власне опрацювання автора

З цією метою використовуються різноманітні маркетингові стратегії, що забезпечують вигідне становище підприємств у кон'юктурі ринку.

Таблиця 1

Позитивні та негативні аспекти переорієнтації та диверсифікації ринків збуту аграрної продукції

<i>Позитивні</i>	<i>Негативні</i>
Ефективне використання ресурсів, нарощування власного потенціалу: фінансового, ресурсного, трудового	Можливість невдалого вибору маркетингової стратегії
Залучення до процесу виробництва переробних підприємств, дилерів тощо	Невідповідність сертифікації продукції на різних ринках
Можливість вертикального і горизонтального об'єднання підприємств (в т.ч. і на міжнародному рівні) задля досягнення синергічного ефекту	Складність адаптації на нових ринках
Зменшення рівня ризику внаслідок диверсифікації ринків збуту	Можлива повна зупинка одного із напрямків виробництва
Збільшення об'єму виробництва, диверсифікація продукції підприємств	Збільшення витрат підприємства і, як наслідок, підвищення цін
Вихід на значно перспективніші ринки	Втрата деяких ринків збуту внаслідок переорієнтації
Підвищення якості продукції	Диверсифікація кон'юнктури ринків

*власне опрацювання автора

В таблиці 1 згруповано позитивні та негативні, на нашу думку, аспекти переорієнтації та диверсифікації ринків збуту.

Традиційним і, безперечно ключовим, завданням сільського господарства є гарантування продовольчої безпеки країни за рахунок виробництва продуктів харчування. Однак, сільське господарство поряд з традиційними функціями стимулює і забезпечує розвиток інших секторів економіки, особливо переробної та харчової промисловості. За оцінками науковців діяльність одного сільськогосподарського працівника в Україні дає роботу 7-8 працівникам інших галузей національної економіки [4, с. 86].

Отже ми вважаємо, що диверсифікація та переорієнтація ринків збуту аграрної продукції є перспективним напрямком руху для сільськогосподарських підприємств, що безперечно приведе їх до позитивних фінансових результатів.

Висновки. Диверсифікація ринків збуту аграрної продукції є одним із основних інструментів розвитку аграрної економіки, засобом забезпечення високоефективної господарської діяльності за рахунок: розвитку дрібного та середнього підприємництва, зростання зайнятості серед сільського населення, зростання попиту на кваліфіковану робочу силу, підвищення мобільності робочої сили та створення нових робочих місць, диверсифікація джерел доходів, прихід інвестиційного капіталу у сільські території, – що в сукупності трансформується у загальноєвропейський підхід до моделювання аграрного бізнесу.

1. Ковтун О. І. Стратегія підприємства: Підручник / О. І. Ковтун. – Львів: Новий Світ – 2009. – 680 с.
2. Електронний ресурс: <http://hyser.com.ua/economics/ukraina-narastila-eksport-v-es-ivosvaivaet-novuj-gynok-sbyta-18565>
3. Електронний ресурс: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/09/1/7037708/>
4. Липчук Н.В. Сільське господарство України: нові виклики/ Н.В. Липчук // Ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств: матеріали III міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (23-28 травня 2014 р). – Львів: Ліга-Прес, 2014. – 256 с.
5. Шеленко Д.І. Сільськогосподарські підприємства / Д.І. Шеленко // Івано-Франківського Прикарпаття після реформи. – Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2007. – 180 с.

УДК 339.1:005.52

Рибчак Д.М.,

Волкова Н.А., к.е.н., доцент

Одеський національний економічний університет

АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено динаміку оптового товарообігу України, проведено маржинальний, факторний, економіко-математичний аналіз результатів діяльності

підприємства ТОВ «РОШЕН ДЕ ЛЮКС», розраховано вплив факторів на зміну валового прибутку на підприємстві, виявлено «больові точки» підприємства та надано рекомендації з мобілізації виявлених резервів.

Ключові слова: валовий прибуток, оптовий товарообіг, закупівельна вартість, витрати.

Rybchak D., Volkova N.

ANALYTICAL RESEARCH OF THE EFFECTIVE ACTIVITY OF TRADING ENTERPRISE

The research of the causal links that occur in the process of formation, evaluation and forecasting financial results have gained an important meaning. And a wholesale takes a significant place in the indicators of national economy. That is why in the article has been made the analysis of the results of a wholesale enterprise, and as an example was taken the Limited Liability Company «ROSHEN DE LUXE». And specifically the dynamics of wholesale trade of Ukraine and Odessa region has been studied, which has shown that overall for this specific period the volume of wholesale trade has risen, and the main part of the trade in Ukraine belongs to a group of non-food products. Using the marginal analysis the quantitative indicators of financial results of the LLC enterprise were calculated, which has shown a positive moment – an increase of the stock of financial duration. To determine the potential for increasing the volume of wholesale trade, the influence of these factors was calculated: selling price, changes in purchase prices of goods, the volume and structure of implementing the change in gross profit on the enterprise. Using correlation and regression analysis the calculation of influence factors on the resultant figure has been conducted - return on sales. “Weak points” of the enterprise has been discovered and the recommendations on mobilizing identified reserves have been given.

Keywords: gross profit, wholesale trade, purchase price, costs.

Рыбчак Д. М., Волкова Н.А.

АНАЛИТИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТОРГОВОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье исследовано динамику оптового товарооборота Украины, проведено маржинальный, факторный, экономико-математический анализ результатов деятельности предприятия ООО «РОШЕН ДЕ ЛЮКС», рассчитано влияние факторов на изменение валовой прибыли на предприятии, выявлены «болевые точки» предприятия и даны рекомендации по мобилизации выявленных резервов.

Ключевые слова: валовая прибыль, оптовый товарооборот, закупочная стоимость, расходы.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Аналіз діяльності підприємств за ринкових умов господарювання набуває

системного й комплексного підходу до одержання необхідної інформації для потреб внутрішніх і зовнішніх користувачів.

Фінансові результати відіграють провідну роль, яка полягає у тому, що вони сприяють зміцненню бюджету держави, підвищують інвестиційну привабливість та ділову активність підприємств як у виробничій, так і фінансовій сферах.

При формуванні та функціонуванні фінансового ринку найкращим способом оцінки потенційного партнера є одержання й аналіз усієї інформації про нього, включаючи дані про господарську діяльність у динаміці, її масштабність, фінансовий стан та перспективи подальшого розвитку. [1] Тому дослідження причинно-наслідкових зв'язків, що виникають у процесі формування, оцінки та прогнозування фінансових результатів набувають важливого значення.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженню проблем аналізу фінансових результатів приділили увагу у своїх працях провідні вітчизняні вчені-економісти: Баканова М. І., Білуха М.Т., Борщевський П.П., Бутинець Ф.Ф., Волкова Н.А., Герасимович А.М., Дем'яненко М.Я., Житня І.П., Івахненко В. М., Кірейцев Г.Г., Копалова Г.І., Кужельний М.В., Лінник В.Г., Мних Є.В., Олійник О.В., Подвальна Н. Е., Попович П. Я., Прокопенко І.Ф., Савчук В.К., Сопко В.В., Сук Л.К., Чумаченко М.П., Швець В.Г., Шеремета А.Д. та інші. Зростання кількості сучасних досліджень проблеми формування фінансових результатів підприємств свідчить про те, що вона посідає провідне місце серед інших.

Цілі статті. Здійснити аналіз результатів діяльності підприємств оптової торгівлі на прикладі ТОВ «РОШЕН ДЕ ЛЮКС», виявити резерви росту ефективної діяльності і надати рекомендацій по їх мобілізації.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Теоретичні та методичні аспекти визначення прибутку й досі привертають увагу дослідників. Переходячи безпосередньо до висвітлення проблем, пов'язаних із формуванням поняття, слід зазначити, що одне з головних визначень призначень прибутку, як економічної категорії полягає в такому: «прибуток – головна мета підприємницької діяльності, основний узагальнюючий показник фінансових результатів господарської

діяльності підприємств усіх видів, незалежно від їх організаційно-правової форми». [2, с. 174]

Значна увага приділяється методам та прийомам економічного аналізу фінансових результатів діяльності підприємства. Для вирішення конкретних задач управління прибутком підприємства застосовується цілий ряд спеціальних систем та методів аналізу, що дозволяють отримати кількісну оцінку окремих аспектів його формування, розподілу та використання. В залежності від методів, що використовуються, І. А. Бланк [3] та А.Д. Шеремет [4] пропонують такі основні системи проведення аналізу на підприємстві: горизонтальний, вертикальний аналізи; порівняльний аналіз; коефіцієнтний; інтегральний; економіко-математичний.

Підприємство ТОВ «РОШЕН ДЕ ЛЮКС» займається оптовою торгівлею цукром, шоколадом і кондитерськими виробами, тому необхідно дослідити динаміку основних показників даної галузі.

Аналізуючи оптовий товарооборот підприємств оптової торгівлі України за період 2005-2013 роки [5], бачимо, що загалом у 2013 році порівняно з 2005 обсяг оптового товарообороту зріс на 118,22%. Порівнюючи обсяги товарообігу у 2013 році з попереднім роком, бачимо, що відбулось незначне його зниження на 1,7% (рис 1). Основна частка товарообігу в Україні належить групі непродовольчих товарів, яка складає 81,4%. Незважаючи на ріст обсягів продовольчі товари займають 18,6% усього оптового товарообігу.

Рис. 1. Динаміка оптового товарообороту підприємств оптової торгівлі України

Динаміка оптового товарообороту підприємств оптової торгівлі Одеської області показала, що у 2013 р. темпи приросту до рівня 2005 року склали 91,1% (рис 2). У структурі оптового товарообороту, так як і по Україні у цілому, переважають непродовольчі групи товарів. Їх частка у 2013 р. склала 72,5%. Група продовольчих товарів виросла з 15,7% у 2005 р. до 27,5% у 2013 р. [6]

Рис. 2. Динаміка оптового товарообороту підприємств оптової торгівлі в Одеській області

За допомогою маржинального аналізу нами розраховані показники кількісного рівня дослідження фінансових результатів підприємства ТОВ «РОШЕН ДЕ ЛЮКС» (таблиця 1).

Таблиця 1

Аналіз кількісного рівня дослідження фінансових результатів

Показники	Сума, тис. грн.		Відхилення, (+, -)
	2012 рік	2013 рік	
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	69 814	119633	+49 819
2. Купівельна вартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	57388	98510	+41 122
3. Валовий прибуток (маржинальний дохід) (п.1 – п. 2)	12 426	21123	+8 697
4. Частка маржинального доходу у виручки від реалізації (п. 3: п. 1)	0,178	0,177	- 0,001

Продовження табл. 1

5. Постійні та умовно-постійні витрати	10682	17416	+6734
6. «Критична точка» обсяг продажу (п. 5: п. 4)	60015,54	98637,90	+38622,35
7. Запас фінансової тривалості (п. 1 – п. 6)	9798,46	20995,10	+11196,65
8. Запас фінансової тривалості, % до обсягу продажу (п. 7: п. 1)	14,04	17,55	+3,51
9. Прибуток (збиток) від реалізації (п. 1-п. 2- п. 5)	1744,00	3707,00	+1963,00
10. Прибуток від реалізації, у % до ЗФТ (п. 9: п. 7)	17,80	17,66	- 0,14

За період 2012-2013 рр. обсяг товарообороту на підприємстві збільшився на 71,3%, або на 49,8 млн грн і склав у 2013 р. 119,6 млн грн. Частка купівельної вартості у товарообороті за аналізований період не змінювалась і склала на кінець періоду 82,3%. Позитивним моментом є зниження, не дивлячись на ріст у вартісному виразі, частки постійних і умовно-постійних витрат з 15,3% до 14,5%, що дало можливість підприємству підвищити свій запас фінансової тривалості з 14% до 17,6%.

Для визначення можливих резервів збільшення обсягу товарообігу необхідно розрахувати вплив таких факторів, як ціна реалізації, зміни закупівельних цін на товари, обсягу та структури реалізації. Факторний аналіз, наведений у таблиці 2, показав, що зміна ціни реалізації від продажу цукру, шоколаду і кондитерських виробів надала можливості збільшити валовий прибуток на 358,13 тис грн. ($119633 - 119274,87 = +358,13$ тис грн). Зростання закупівельних цін на товари призвело до зниження валового прибутку підприємства на 778,23 тис грн. ($98510 - 97731,77 = -778,23$ тис грн). За рахунок збільшення обсягу реалізації товарів та раціональної їх структури підприємство збільшило валовий прибуток на 8867,15 тис грн. і 249,95 тис грн. відповідно ($21293,15 - 12426 = +8867,15$ тис грн; $21543,1 - 21293,15 = +249,95$ тис грн.). [7, ст.126].

Таким чином, сукупний позитивний вплив чинників на зміну валового прибутку склав 8697 тис грн. Отже, збільшення обсягу та раціональна структура реалізації за аналізований період позитивно вплинули на величину валового прибутку.

Таблиця 2

Аналізу валового прибутку від реалізації товарів
ТОВ «РОШЕН ДЕ ЛЮКС»

Показники	2012 р.	при факт. обсязі та структурі реалізації	2013 р.
1. Обсяг товарообороту (чистий дохід), тис грн.	69814	119274,87	119633
2. Собівартість (закупівельна вартість) реалізованих товарів, тис грн.	57388	97731,77	98510
3. Валовий прибуток, тис грн.	12 426	21543,1	21123
4. Валовий прибуток при фактичному обсязі реалізації, тис грн	x	21293,15	x

Нами за допомогою кореляційно-регресійного аналізу проведено розрахунок впливу таких факторів, як фондовіддача (X_1), частка постійних витрат у виручці (X_2), продуктивність праці (X_3), відношення дебіторської заборгованості до кредиторської заборгованості (X_4), відношення власного капіталу до позикового (X_5), частка закупівельної вартості продукції у чистому доході (X_6), частка прибутку від основної операційної діяльності у валовому прибутку (X_7), на результативний показник Y – рентабельність продажу [7, ст.130].

По результатах проведеного кореляційно-регресійного аналізу нами були отримані наступні результати: R множинне дорівнює 0,995; R квадратичне дорівнює 0,989. Це свідчить про тісний зв'язок між вибраними чинниками і результатами показників. Число спостережень 12, тобто аналітичний період охоплює 3 роки з поквартальним розбиттям.

Рівняння регресії приймає вигляд:

$$Y = 0,8039 + 0,0299x_1 + 17,1822x_2 - 3,2748x_3 - 2,0849x_4 + 0,8141x_5 - 1,5287x_6 - 1,9658x_7. \quad (1.1)$$

Найбільшого позитивного впливу на рівень рентабельності продажів (+17,1822) завдало зменшення частки постійних витрат у виручці, а зміна відношення власного капіталу до позикового призвела до збільшення рівня рентабельності на 0,8141 відсоткових

пункти.

На підприємстві за аналізований період продуктивність праці змінювалась у бік зменшення, що призвело до зменшення рентабельності продажу на 3,2748 п.п.

Зростання частки купівельної вартості продукції у чистому доході, скорочення відношення дебіторської заборгованості до кредиторської, а також зменшення частки прибутку від основної операційної діяльності у валовому прибутку призвело до зниження рівня рентабельності продаж.

Висновки. Результати маржинального, факторного та економіко-математичного аналізу показали, що відображенням ефективної діяльності підприємства є ріст запасу фінансової тривалості з 14,04% до 17,55%, тобто підприємство, не зважаючи на збільшення величини витрат у вартісному виразі, змогло добитись росту маржинального доходу за рахунок зростання обсягу товарообігу та скорочення частки постійних та умовно-постійних витрат.

Проте підприємство має можливості підвищення рівня рентабельності продажу за рахунок зростання продуктивності праці, оптимізації закупівельних цін на продукцію та не допущення перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською.

Результати проведеного аналізу дозволяють надати рекомендації для підвищення ефективності діяльності підприємства:

- суворо слідкувати за виконанням всіх договірних зобов'язань за умовами поставки товарів, щоб не допускати залишків нереалізованих товарів на складах;

- проаналізувати кожний елемент витрат з метою мінімізації їх величини без втрат для діяльності підприємства;

- не допускати виникнення фінансових витрат з вини підприємства (пені, штрафи за невчасно погашені кредити, позики тощо);

- управляти постійними витратами: зниження їх частки у маржинальному доході;

- збільшувати власні обігові кошти та власний капітал за рахунок нарощування чистого прибутку;

- удосконалювати планування, управління й організацію праці.

1. Шурпенкова Р.К., Демко І. І. Основи організації економічного аналізу в системі управління підприємством//Регіональна економіка. – 2008. - № 3.
2. Экономический глоссарий: учеб. пособ. /[под ред. проф. В.В. Софронова, проф.В.А. Чемыхина, и. о. доц. Г.П. Окороковой]. – Курск: Изд-во КГСХА, 1998. – 315 с.
3. Бланк И.А. Фин. менеджмент: Учебный курс. – К.: «Ника-Центр», 2004. – 512
4. Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С. Методика финансового анализа. - М.: Инфра-М, 2001. – 208 с.
5. Державний комітет статистики. Структура оптового товарообороту підприємств оптової торгівлі України [Електронний ресурс]/Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Головне управління статистики в Одеській області. Структура оптового товарообороту підприємств оптової торгівлі Одеської області [Електронний ресурс]/Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>
7. Бланарь О.П., Волкова Н.А. та ін.. Сучасні проблеми розвитку економічного аналізу як інструменту ефективності діяльності/ за редакцією к.е.н., доц.. Волкової Н.А., Одеса.; 2012. – 236 с.

УДК 658.

Сачинська Л.В., к.е.н.

Хмельницький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БІЗНЕС-МОДЕЛІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто наукові положення, щодо сутності поняття “бізнес - модель”, наведені ключові елементи бізнес-моделі та обґрунтування технології формування бізнес-моделі; наведенні аспекти створення нової цінності, яка базуватиметься на інноваційному розвитку підприємства.

Ключові слова: бізнес-модель, елементи бізнес-моделі, стратегія, цінність, "рівняння цінності", інновація.

Sachynska L.

FEATURES OF FORMATION OF BUSINESS-BUSINESS MODEL

Important features of the modern economic environment have increased competition between domestic and foreign producers; the emergence of new types of risks in business, which are not only economic but also social and political nature; periodic fluctuations in financial markets, changing speed and direction of movement of

capital. In such changing conditions is especially important to ensure effective functioning of businesses, proof of which is the increase in the market value of the company, which is made possible by the formation of its competitive business model.

In the article the scientific position about the nature notion of "business - model", are key elements of the business model and technology justify creating a business model; Hover aspects of the new values, which will be based on the innovative development of the enterprise.

Article systematized existing methodological approaches to creating the business model of the company. Discussions on understanding the characteristics of functioning business model "that took place among scientists. A number of studies devoted to the role of the business model to create and increase its value. However, the general understanding of the term" business model "is not formed at this stage methodological approaches Development and analysis of business models are not available, making it difficult to access in practice.

In order to achieve high performance enterprises need move its focus from the sale of products to create high-quality customer service.

The business model that is consistent with reality and permeates all levels of the company will increase its competitiveness and effective organization of internal processes. This, in turn, will improve the situation in the whole industry of strategic importance for the economy of Ukraine.

Keywords: business model, the elements of the business model, strategy, value "value equation" innovation.

Сачинская Л.В.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ БИЗНЕС-МОДЕЛИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье рассмотрены научные положения, понятия "бизнес - модель", приведены ключевые элементы бизнес-модели и обоснование технологии формирования бизнес-модели; наведении аспекты создания новой ценности, которая будет базироваться на инновационном развитии предприятия.

Ключевые слова: бизнес-модель, элементы бизнес-модели, стратегия, ценность, "уравнение ценности", инновация.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Важливими ознаками сучасного господарського середовища є загострення конкуренції між національними та іноземними виробниками; поява нових видів ризиків у підприємницькій діяльності, які мають не лише економічну, а й соціальну та політичну природу; періодичні коливання фінансових ринків, що змінюють швидкість і напрями руху капіталу. В таких мінливих умовах особливо актуальним є забезпечення ефективного функціонування господарюючих суб'єктів, підтвердженням якого є

збільшення ринкової вартості підприємства, що стає можливим завдяки формуванню його конкурентоспроможної моделі бізнесу.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Процеси формування бізнес-моделей знаходяться у площині наукових досліджень сучасних аспектів управління підприємством, що перебувають у полі зору зарубіжних і вітчизняних науковців. Вагомий внесок у вивчення проблеми внесли Котельников В., Кравченко Е.С., Сооляттэ А., Мокрицька З.В., Ревуцька Н.В., Челгатонев В.І., Фролова Л.В. Однак, окремі теоретичні і практичні питання досі не отримали комплексного наукового обґрунтування. Зокрема на сьогодні не існує єдиного визначення поняття «бізнес-модель», відсутні підходи, щодо їх формування та аналізу.

Цілі статті. Метою статті є уточнення поняття “бізнес-модель” підприємства; визначення основних елементів та обґрунтування технології формування бізнес-моделі; наведенні рекомендації щодо формування ефективної бізнес-моделі підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для збереження конкурентоспроможності підприємства його керівництво повинно прагнути до того, щоб усі процеси, які відбуваються у внутрішньому і зовнішньому середовищі підприємства, були ефективними з погляду створення споживчої цінності. Тобто реалізація усіх процесів підприємства має забезпечувати створення товарів (продукції, послуг), які б приваблювали покупців, та мали для них споживчу цінність. Висока ефективність процесів є результатом знаходження найкращих способів їх виконання.

Термін "бізнес-модель" є відносно новим, проте інтерес до нього зростає з кожним роком. Незважаючи на це, серед науковців і практиків існують деякі розбіжності у трактуванні цього поняття. За результатами одного з опитувань з цієї теми 62 учасники дали 54 різних визначення терміна "бізнес-модель".

Найбільші відмінності в трактуванні сутності цього терміна пов'язані з існуванням у менеджменті двох типів керівників - перші основні акценти ставлять на вдосконаленні внутрішніх технологічних процесів, а другі - на підвищенні ефективності усіх

процесів, які формують у кінцевого покупця споживчу цінність продукту. Тобто, вони орієнтовані на цінність, яку підприємство створює для зовнішніх клієнтів, на кінцеві результати бізнесу.

Виходячи із цього більшість визначень терміну "бізнес-модель" можна поділити на дві категорії орієнтовані на:

1. цінність для клієнта (підхід, спрямований на зовнішнє оточення підприємства);
2. процеси та ролі (підхід, спрямований всередину підприємства).

До визначення сутності бізнес - моделі першого підходу можуть бути наступні трактування:

1. Модель бізнесу - це те, як підприємство обирає споживача, формує і диференціює пропозиції своїх товарів, розподіляє ресурси, визначає, які завдання воно зможе виконати своїми силами і для яких доведеться залучати фахівців зі сторони, виходить на ринок, створює цінність для споживача і отримує від цього прибуток. Підприємства можуть пропонувати різні продукти, послуги або технології, але якщо підходи до їх створення є подібними, вони функціонують за одним типом бізнес-моделі.

2. Бізнес-модель - це уявлення про те, як підприємство робить (або має намір зробити) гроші. Бізнес-модель описує цінність, яку підприємство пропонує різним клієнтам, відображає її компетенції, перелік партнерів, необхідних для створення, просування і постачання цієї цінності клієнтам, відносини капіталу, необхідні для одержання стійких потоків доходу.

3. Бізнес-модель підприємство - це спосіб, який підприємство використовує для створення цінності та отримання прибутку.

Згідно з другим підходом до визначення бізнес-моделі, більшою мірою орієнтованого на внутрішні процеси й ролі, бізнес-модель - це опис підприємства як складної системи з заданою точністю. У бізнес- моделі відображаються всі об'єкти (сутності), процеси, правила виконання операцій, існуюча стратегія розвитку, а також критерії оцінки ефективності функціонування системи. Форма подання бізнес-моделі та рівень її деталізації визначаються цілями моделювання та прийнятою точкою зору.

З наведених визначень сутності бізнес-моделі можна помітити, що набір ознак, які складають зміст цього терміну, може

бути доволі широким. У той же час усі дослідники виділяють ключові елементи бізнес-моделі, які характерні для будь-якого підприємства та визначають її основний зміст[2]:

- цінність для зовнішніх клієнтів, яку пропонує компанія на основі своїх продуктів і послуг;
- система створення цієї цінності, яка включає постачальників і цілілових клієнтів, а також ланцюжки створення цінності;
- активи, які підприємство використовує для створення цінності;
- фінансову модель підприємства, що визначає структуру її витрат і способи отримання прибутку.

Отже, бізнес модель - це загальна картина того, як інноваційна концепція буде створювати економічну цінність для покупця, для фірми, для акціонерів і партнерів. Цінністю для споживачів можуть бути різні продукти чи послуги. У бізнес-моделі описується спосіб, яким підприємство диференціює себе від своїх конкурентів, і причини, з яких споживачі надають перевагу саме цьому підприємстві, а не будь-якому іншому.

Бізнес-модель передбачає проектування інфраструктури, необхідної для просування продукту або послуги на ринок так, щоб це було просто і зручно для покупця, і водночас забезпечувало прибуток для фірми. Важливо правильно побудувати цю інфраструктуру, яка може бути не лише в межах даного підприємства, а й включати співробітництво з іншими фірмами, які тим чи іншим способом доповнюють ланцюжок створення цінності.

Для успіху бізнес-моделі важливо чітко виділити цільових споживачів, для яких важлива саме така цінність товару, яку пропонує підприємство, і технологію роботи з ними, яка охоплює канали постачання товару і управління відносинами із покупцями. Від того, наскільки правильно буде побудовано технологію роботи із споживачами, залежатиме їх лояльність до підприємства та розширення їх кола.

Принципи, покладені в основу побудови бізнес-моделі, мають забезпечувати отримання надприбутку на цільових ринках. Лише тоді можна вважати бізнес-модель успішною. Тому важливо сформулювати ефективну технологію управління фінансами - починаючи від обґрунтування структури витрат, які буде нести

фірма, працюючи за обраною бізнес-моделлю, і до виявлення усіх джерел доходів (у вигляді грошових потоків), які будуть формувати загальні доходи.

Бізнес-модель доволі часто ототожнюють із стратегією, помилково підміняючи одне поняття іншим, або включаючи стратегію як один з компонентів до складу бізнес-моделі. Це викликано тим, що бізнес-модель тісно пов'язана зі стратегією. Такий взаємозв'язок між бізнес-моделлю і стратегією можна проілюструвати за допомогою "рівняння цінності", запропонованого М. Levy:

$$V = MS,$$

де V = value (цінність); M = model (бізнес-модель); S = strategy (стратегія).

Із цього рівняння випливає, що підприємство повинно визначити кращі бізнес-моделі для реалізації стратегії та на їх основі розгорнути і реалізувати свою стратегію, спрямовану на створення цінності для клієнтів та інших зацікавлених осіб. Тобто, процес розробки бізнес-моделі є частиною стратегії бізнесу - бізнес-модель описує, як фірма перетворює створену цінність у прибуток, а стратегія фокусується на створенні стійкої конкурентної переваги. До того ж, проектування бізнес-моделі не вимагає глибоких знань про бізнес-середовище, в той час як розробка стратегії вимагає усебічного його аналізу для того, щоб зрозуміти, які конкурентні стратегії можуть забезпечити успіх бізнес-моделі.

Бізнес-моделі можуть створюватися для:

– певного продукту або послуги (груші однорідних продуктів/послуг);

– підприємства в цілому;

– групи підприємств або холдингу.

Віднесення бізнесу до певної бізнес-моделі може бути використано для аналітичних цілей, зокрема для:

– оцінки та аналізу ефективності бізнесу підприємства у порівнянні з іншими аналогічними підприємствами;

– оцінки потенціалу та інвестиційної привабливості бізнесу підприємства в майбутньому;

– оптимізації бізнесу підприємства з точки зору стратегії та з точки зору максимізації та утримання цінності, яку воно створює

для клієнтів та інших зацікавлених в її бізнесі осіб.

В умовах глобальної кризи багато бізнес-моделей втратили свою ефективність і конкурентоспроможність. Підприємства, які використали застарілі бізнес-моделі, розоряються, зазнають збитків, йдуть із ринку. І навпаки, ряд бізнес-моделей, не актуальних в докризовий період, виявилися високоефективними в умовах кризи і забезпечили компаніям, які їх застосовують, нові можливості для зростання і розвитку бізнесу. Подальше застосування неефективних бізнес-моделей і неповороткість при визначенні нових бізнес-моделей, повільність при переході до них можуть спричинити підприємству істотні фінансові збитки — аж до втрати можливості залишитися в бізнесі в принципі.

Сучасний ринок характеризується швидкими змінами у вимогах та потребах споживачів, тому розвиток бізнес-моделі має ґрунтуватися на достовірних прогнозах стану і кон'юнктури ринку не тільки у найближчій, а й у віддаленій перспективі. При цьому важливо не лише правильно ідентифікувати потребу, а й правильно оцінити місткість цільового сегмента і свої ресурсні можливості, зрозуміти склад і виділити ключові ланки бізнес-процесів для того, щоб зробити їх ефективними, вміти налагодити взаємовигідні відносини із партнерами, знайти способи привернути увагу споживачів, загалом - вибудувати архітектоніку бізнесу, створити певну бізнес-модель.

Необхідно виходити із того, що бізнес-модель - це метод ведення бізнесу, який забезпечує конкурентну стійкість і швидке зростання підприємства. Стійкість бізнес-моделі досягається завдяки правильному баченню її автором таких ключових аспектів створення нової цінності (інновації) [1]:

- як саме пропонується підприємством споживча цінність (товар, послуга) буде вирішувати проблему покупця і якою буде вартість (ціна) цього рішення для покупця;

- яким може бути сегмент ринку (цільова група) для даної споживчої цінності зважаючи на те, що у різних сегментів ринку різні потреби (іноді потенціал інновації розкривається лише при перемиканні уваги з одного сегмента ринку на інший);

- якою має бути структура ланцюжка створення цінності - місце і діяльність фірми в цьому ланцюжку і спосіб отримання своєї частки створеної в ланцюжку цінності. Тут мають бути

визначені партнери, співпраця з якими може бути використана для того, щоб створити і доставити покупцю більше цінності (тобто може сприяти виникненню ефекту синергії);

– якою має бути модель отримання доходів і прибутку - як дохід генерується, якою є бажана структура собівартості, яка норма прибутку буде прийнятною, яким має бути обсяг планованого прибутку у розрізі прогнозного періоду;

– які конкурентні стратегії підприємство буде використовувати для зміцнення своєї позиції на ринку (лідерства у витратах, диференціації чи фокусування);

– якою має бути стратегія зростання підприємства у тривалій перспективі.

Успішною буде бізнес-модель, яка базуватиметься на інноваціях - починаючи від ідеї нової споживчої цінності (товару, послуги), способу її створення і завершуючи новими підходами до роботи зі споживачами та партнерами для того, щоб генерування доходів від продажу споживчої цінності відбувалося протягом тривалого часу і забезпечило фірмі швидке зростання. Залежно від того, наскільки довго інновації (продуктові чи процесні) можуть забезпечувати більшу споживчу цінність товару чи послуги фірми порівняно з конкурентами, залежать стійкість бізнес-моделі і темпи зростання підприємства.

Висновки. В сучасному висококонкурентному середовищі здатність підприємств до тривалого функціонування залежить від того, наскільки продуманими є їх бізнес-моделі з погляду створення споживчої цінності. Однак висока мінливість споживчих потреб вимагає від підприємців постійного вдосконалення моделі ведення бізнесу для утримання лояльності споживачів.

Вдосконалення бізнес-моделі може відбуватися як у розрізі здійснюваних бізнес-процесів, так і у способах взаємодії із партнерами. Для ефективності бізнес-моделі важливо, щоб процеси, які створюють найбільшу споживчу цінність, залишались у основному підприємству та перебували під постійним контролем менеджменту для забезпечення їх бездоганного виконання.

1. Котельников В. Модель бизнеса и ее шесть компанентов.-Режим доступа: http://www.cecsi.ru/coach/business_model.html.
2. Соолягтэ А. Бизнес-модели компаний: определение, эволюция, классификация. - Режим доступа: <http://www.klubok.net/article2302>

3. Ревуцька Н.В. Формування бізнес-моделі підприємства (за матеріалами підприємств харчової промисловості України): Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 [Електронний ресурс] / Н.В. Ревуцька; Київ. нац. екон. ун-т. 0— К., 2005. — 20 с.

УДК 336:341.233.1

Смагло О.В.

Житомирський державний технологічний університет

ЗУСТРІЧНА ПЕРЕВІРКА ДОКУМЕНТІВ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті досліджуються методи та заходи підвищення ефективності фінансового моніторингу у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Автором внесено пропозиції щодо удосконалення наглядових функцій Держфінмоніторингу та створення Міжурядового органу фінансового моніторингу зовнішньоекономічної діяльності з метою забезпечення можливості проведення зустрічних перевірок суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які їх обслуговують.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, зовнішньоекономічна діяльність, зустрічна перевірка документів.

Smaglo O.

THE DOCUMENT'S CROSS-CHECKS AS AN EFFECTIVE METHOD OF FINANCIAL MONITORING OF FOREIGN ACTIVITIES

In this article are researched the method and efficiency measures in the area of the financial monitoring of foreign activities. Favorable conditions for money laundering in foreign economic activity creates a number of factors. In particular, money laundering promotes: the difference in the financial legislation of different countries, the lack of a clearly defined list of operation in the area of foreign economic activity which are subject to financial monitoring; scattering of supervisory functions between the entities of state financial monitoring, the presence of corruptions between entities of foreign economic activity and the tax authorities and between entities of foreign economic activity and the subjects of primary financial monitoring. The author has made proposals for improving the supervisory functions of SCFM and the creation of the Intergovernmental Authority for Financial Monitoring of foreign economic activity in

order to ensure the possibility of holding the document's cross-checking of the subjects of foreign economic activity and the subjects of primary financial monitoring, which serving them. In particular, money laundering promotes: the differences in the financial legislation of different countries, the lack of a clearly defined list of operations in the area of foreign economic activity which are subject to financial monitoring; scattering of supervisory functions between the entities of state financial monitoring, the presence of corruptions chimes between entities of foreign economic activity and the tax authorities and between entities of foreign economic activity and the subjects of primary financial monitoring. In particular, the first document's cross-checks will be conducted at the level of the entities of foreign economic activity – the subjects of primary financial monitoring; second – at the level the entities of foreign economic activity – the non resident-counter parties. These proposals will allow to promote efficiency of the financial monitoring of foreign economic activities not only at national level, but also internationally.

Keywords: financial monitoring, foreign economic activity, the document's cross-checking.

Смагло О.В.

ВСТРЕЧНАЯ ПРОВЕРКА ДОКУМЕНТОВ КАК ЭФФЕКТИВНЫЙ МЕТОД ФИНАНСОВОГО МОНИТОРИНГА ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье исследуются методы и меры повышения эффективности финансового мониторинга в сфере внешнеэкономической деятельности. Автором внесены предложения по совершенствованию надзорных функций Госфинмониторинга и создание Межправительственного органа финансового мониторинга внешнеэкономической деятельности с целью обеспечения возможности проведения встречных проверок субъектов внешнеэкономической деятельности и субъектов первичного финансового мониторинга, которые их обслуживают.

Ключевые слова: финансовый мониторинг, внешнеэкономическая деятельность, встречная перевиркадокументив.

Постанова проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасне суспільство характеризується високим рівнем розвитку інформаційних технологій та сфери послуг. Достатньо часто за значними фінансовими потоками не відбувається товарообмін, що дає підстави для здійснення злочинної діяльності у сфері фінансів, яку важко відстежити та попередити. Міжнародне співтовариство з метою мінімізації негативних наслідків відмивання брудних коштів та фінансування тероризму щорічно розробляє й удосконалює стандарти та методичні рекомендації щодо організації нагляду та контролю у сфері протидії легалізації

доходів, отриманих злочинним шляхом, яка отримала назву фінансовий моніторинг. Однак ефективність заходів щодо попередження та викриття злочинних дій у сфері фінансів, в першу чергу, визначається особливостями побудови національної системи фінансового моніторингу. Що стосується вітчизняних реалій, то найбільше фінансових зловживань відбувається у сфері зовнішньоекономічної діяльності, що вимагає розробки ефективних методів фінансового моніторингу саме в цій сфері. Зважаючи на те, що будь-яка господарська операція документально оформлюється як суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності, так і фінансовим інститутом, що його обслуговує, а також іноземним контрагентом, є підстави вважати, що зустрічна перевірка оформлених за операцією документів може стати ефективним методом викриття легалізованих злочинних доходів.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Окремі питання організації фінансового моніторингу досліджували у своїх працях такі науковці як: О.І. Барановський, О.М. Бережний, С.А. Буткевич, В.І. Грушко, С.О. Дмитров, І.І. Д'яконова, А.В. Єжов, С.В. Коваленко, О.С. Користін, О.В. Кузьменко, С.В. Леонов, Т.А. Медвідь, Н.В. Синюгіна, О.О. Куришко та інші.

Однак, на сьогодні, відсутні дослідження, які стосуються фінансового моніторингу зовнішньоекономічної діяльності. Крім того, удосконалення потребує методичний інструментарій фінансового моніторингу зовнішньоекономічної діяльності.

Цілі статті. Мета дослідження полягає в удосконаленні методичних підходів щодо організації зустрічної перевірки документів контрагентів зовнішньоекономічної діяльності, а також фінансових інститутів, які їх обслуговують при здійсненні фінансового моніторингу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Глобалізаційні та інтеграційні процеси, стрімкий розвиток інформаційних технологій призвели до того, що проблема легалізації злочинних доходів вийшла на міжнародний рівень. Так, за даними підрозділу фінансової розвідки Канади (FINTRAC) щорічний обсяг злочинних доходів світі коливається в межах 590 млрд. – 1,5 трлн. доларів США [5]. З метою об'єднання зусиль у протидії легалізації злочинних доходів та фінансуванню тероризму було створено ряд міжурядових організацій,

основною метою функціонування яких є гармонізація національних систем фінансового моніторингу, міжнародний обмін досвідом у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму, підвищення кваліфікації працівників підрозділів фінансової розвідки країн-учасниць, міжнародний обмін інформацією. Україна активно долучається до співпраці з міжурядовими організаціями у сфері протидії легалізації злочинних доходів та фінансування тероризму, а також до співпраці з підрозділами фінансових розвідок зарубіжних країн з метою обміну інформацією та досвідом. Результатами такої співпраці стало створення підрозділу фінансової розвідки в Україні (Держфінмоніторинг), значне удосконалення законодавчої бази у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Однак діяльність Держфінмоніторингу щодо організації та координації зусиль суб'єктів фінансового моніторингу, державних та правоохоронних органів у запобіганні та виявленні фактів легалізації злочинних доходів охоплює не всі сфери економічної діяльності. Зокрема, значних удосконалень потребує нормативно-правове, організаційне, методичне та інформаційне забезпечення проведення фінансового моніторингу зовнішньоекономічної діяльності.

Протизаконна зовнішньоекономічна діяльність належить до сфери тіньової економіки, обсяги якої за даними Міністерства економічного розвитку та торгівлі України у 2014 році сягнули в Україні 42 % ВВП та в порівнянні з 2013 роком збільшилися на 7 %. До основних факторів посилення процесів тонізації економіки відносять, у тому числі, й виникнення невідконтрольних владі територій, що породжує збільшення кількості порушень економічного характеру на суміжних територіях та штучні торгівельні обмеження на вітчизняні товари з боку РФ, що породжує нелегальне переміщення товарів через частину державного кордону, яка не контролюється владою[7].

Крім того, у звіті зазначається, що відсутність контролю над значною частиною державного кордону та погіршення фінансового стану імпортерів (у тому числі за рахунок девальвації національної валюти) створює високі ризики зростання обсягів тіньових операцій, пов'язаних з імпортом товарів, що створюватиме додатковий попит на іноземну валюту на тіньовому валютному ринку. А введення в дію норми про обов'язковий продаж валютної виручки експортерами спонукає їх до пошуку тіньових схем ухиляння від цієї вимоги шляхом

виведення фінансових ресурсів з офіційного обігу.

У 2014 році додаткові надходження від контролю за правильністю декларування країни походження товару склали 84,0 млн. грн., що 15,9 млн. грн. більше ніж у 2013 р.

Крім того сфера зовнішньоекономічної діяльності приваблива не лише можливістю уникнути оподаткування (зменшити податкову базу за рахунок декларування іншого товару), а й отримати відшкодування ПДВ з бюджету. В Україні досить поширені корумповані схеми змови суб'єктів ЗЕД та представників Державної фіскальної служби щодо відшкодування ПДВ. Підтвердженням дії таких схем є статистичні дані.

Зокрема, за оперативними даними митної статистики, загальний зовнішньоторговельний обіг у 2014 році склав 106,6 млрд. дол. США, що на 24 % менше, ніж у 2013 році. У тому числі, падіння обсягів експортних операцій склало 14,6 % (9,3 млрд. дол. США) з 63,3 млрд. дол. США у 2013 р. до 54,0 млрд. дол. США – у 2014 [3].

Однак, дослідження журналістів інтернет-видання “Економічна правда”, які з офіційним зверненням щодо надання інформації звертались до органів ДФС, свідчать про зростання кількості заявок на відшкодування ПДВ за експортними операціями. Зокрема, згідно з отриманою інформацією, всі види заборгованості, пов'язані з відшкодуванням ПДВ (це заявки відшкодування на поточні рахунки та в рахунок наступних платежів, а також суми перевищення податкового кредиту над податковими зобов'язаннями) в 2013 р. зросли на 3,1 млрд. грн., а в 2014 – на 16,8 млрд. грн. (без врахування ПДВ-облігацій). В 2013 році було відшкодовано 53,4 млрд. грн., таким чином, загальна сума заявок на відшкодування з врахуванням інших видів заборгованості по ПДВ склала 56,5 млрд. грн. (53,4 млрд. грн. + 3,1 млрд. грн.). На цю суму зріс державний борг України у 2013 р. У 2014 році було відшкодовано 43,3 млрд. грн., а загальна сума заявок на відшкодування з врахуванням інших видів заборгованості по ПДВ склала 60,1 млрд. грн. (43,3 млрд. грн. + 16,8 млрд. грн.) [1].

Зважаючи на те, що за даними ДФС, обсяг експортних операцій у 2014 р. впав 14,6 %, то відповідно і сума заявок на відшкодування ПДВ мала б знизитись на такий же відсоток, тобто скласти 48,2 млрд. грн. (56,5 млрд. грн. * (100 % - 14,6 %)). Таким чином, у 2014 р. сума фіктивного податкового кредиту склала 11,9 млрд. грн., які є частиною державного боргу України.

Зростання фіктивного податкового боргу з ПДВ має низку

негативних наслідків: по-перше, недоотримання податкових надходжень до бюджету; по-друге, зростання державного боргу і по-третє, наявність проявів корупції в органах ДФС, які прикривають суб'єктів ЗЕД, що незаконно отримують відшкодування з бюджету.

Крім проявів нерозкритих фінансових зловживань у сфері ЗЕД, є ще й ряд порушень, що були виявлені внаслідок проведених перевірок органами ДФС. Зокрема, за даними ДФС упереджено суми ПДВ, заявлені до відшкодування, в обсязі 0,4 млрд. гривень. Зменшено залишки від'ємного значення ПДВ, який після бюджетного відшкодування включається до складу податкового кредиту наступного періоду, на 0,5 млрд. гривень. У 2014 р. за матеріалами оперативних підрозділів розпочато 247 кримінальних проваджень за виявленими фактами незаконно заявлених до відшкодування 1,3 млрд. грн. та незаконно відшкодованих з бюджету 2,1 млрд. грн. податку на додану вартість. Виявлено ознаки кримінальних правопорушень та розпочато 150 досудових розслідувань за фактами неправомірного використання пільг при оподаткуванні ПДВ на суму 493 млн. гривень. [3].

Однак фінансові зловживання у сфері ЗЕД виникають не лише при експортних, а й при здійсненні імпорتنних операцій. Зокрема, у 2014 р. встановлено підміну імпортованого товару щодо 14 суб'єктів на суму ПДВ 30,8 млн. грн., відпрацьовано 7 ризикових імпортерів, по яких анульовано свідоцтво платника ПДВ, та доведено нереальність здійснених операцій на суму ПДВ 98,2 млн. гривень. Внаслідок вжиття зазначених контрольно-перевірочних заходів упереджено формування схемного податкового кредиту за рахунок підміни товарів, ввезених на територію України ризиковими підприємствами-імпортерами, на суму 131,7 млн. гривень. Протягом 2014 року митницями ДФС вживалися організаційно-практичні заходи, направлені на протидію митним правопорушенням, за результатами яких заведено 15 108 справ про порушення митних правил на суму понад 626,45 млн. грн. За результати співпраці та обміну інформацією з митними органами іноземних держав протягом 2014 року митницями ДФС заведено 552 справи про порушення митних правил на суму 191,7 млн. грн. (30,7 % загальної вартості предметів правопорушень) [3].

Наведена статистика свідчить про значні фінансові зловживання у сфері ЗЕД, чому сприяє низка причин:

- відмінність положень вітчизняного законодавства та законодавства контрагента зовнішньоекономічної операції;

- наявність корупційних змов між суб'єктами ЗЕД та органами ДФС;
- відсутність можливості здійснити контрольні заходи щодо контрагента суб'єкта ЗЕД;
- неузгодженість дій та низький рівень інформаційного забезпечення контролюючих органів.

Зважаючи на існуючі проблеми та значні фінансові зловживання у сфері зовнішньоекономічної діяльності, можна зробити висновок про необхідність удосконалення системи фінансового моніторингу ЗЕД.

Попередні дослідження свідчать про значні відмінності в організації фінансового моніторингу в різних країнах, не зважаючи на те, що всі вони дотримуються стандартів та рекомендації міжнародних організацій у сфері протидії легалізації злочинних доходів. Зокрема, основні відмінності полягають у статусі та повноваженнях служб фінансової розвідки, критеріях віднесення фінансових операцій до таких, що характеризуються високим ризиком відмивання злочинних доходів, переліком фінансових операцій, які можуть бути пов'язані із легалізацією злочинних доходів [6]. Зазначені відмінності призводять до того, що одні й ті ж операції в одній країні будуть підлягати фінансовому моніторингу, а в іншій – ні (зокрема, ухилення від сплати податків в Україні не розцінюється як легалізація злочинних доходів, тоді як в США фінансовий моніторинг охоплює й сферу оподаткування).

На нашу думку, ефективність системи фінансового моніторингу зовнішньоекономічної діяльності можна підвищити за рахунок реалізації таких заходів:

- чітко визначити перелік дій, які належать до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- чітко визначити перелік фінансових операцій, що належать або супроводжують зовнішньоекономічну діяльність та мають ризик легалізації злочинних доходів;
- розширити перелік фінансових злочинів за рахунок предикативних до легалізації злочинів: комп'ютерне шахрайство, незаконні кредитні операції, підrobка платіжних карток та інших платіжних документів, корупція та зловживання службовим становищем, ухилення від сплати податків;
- посилити міжвідомчу координацію органів, які здійснюють нагляд у сфері протидії легалізації злочинних доходів та створити

закриту єдину інформаційну систему для обміну інформацією щодо легалізації доходів між ними;

- посилити адміністративну відповідальність уповноважених для роботи з секретною інформацією працівників як органів державного фінансового моніторингу, так і суб'єктів первинного фінансового моніторингу (штрафні санкції, заборона обіймати керівні посади тощо);

- розширити джерела отримання інформації Держфінмоніторингом щодо підозрілих операцій, використовуючи добровільно надану інформацію, профільні доповіді, відкриті джерела інформації та здійснювати перевірку фактів порушення, отриманих з різних інформаційних джерел;

- посилити відповідальність суб'єктів первинного фінансового моніторингу (СПФМ) за порушення законодавства у сфері протидії легалізації злочинних доходів;

- розробити ефективне методичне забезпечення фінансового моніторингу за операціями, пов'язаними з легалізацією злочинних доходів.

На нашу думку низька ефективність функціонування вітчизняної системи фінансового моніторингу, у тому числі у сфері зовнішньоекономічної діяльності пов'язана з розпорошенням функцій нагляду та контролю за суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Так, повноваження щодо нагляду за суб'єктами первинного фінансового моніторингу щодо дотримання ними законодавства у сфері протидії легалізації злочинних доходів мають Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, центральний орган виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, Міністерство юстиції України, Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері надання послуг поштового зв'язку, Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері економічного розвитку та Державна служба фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг). Причому проводити перевірки щодо дотримання законодавства у сфері протидії легалізації кримінальних доходів Держфінмоніторинг має право тільки суб'єктів підприємницької

діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна серед усіх суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Таким чином, більшість суб'єктів первинного фінансового моніторингу не підпадають під контрольні дії служби фінансової розвідки, однак повідомлення про підозрілі фінансові операції надсилають саме їй. Така організація державного фінансового моніторингу з елементами розподілу контрольних функцій між великою кількістю державних органів сприяє появі та функціонуванню корупційних та інших змов між суб'єктами первинного фінансового моніторингу та їх клієнтами (у тому числі суб'єктами ЗЕД), адже спеціально уповноважений орган (Держфінмоніторинг) не має права не тільки оперативно перевірити наявність таких змов та схем відмивання злочинних доходів, а й не має права здійснити перевірку більшості суб'єктів первинного фінансового моніторингу в цілому.

На нашу думку, функції нагляду та контролю суб'єктів первинного фінансового моніторингу щодо дотримання ними законодавства у сфері протидії легалізації злочинних доходів та фінансування тероризму варто передати Державній службі фінансового моніторингу України, а функції застосування специфічних санкцій за порушення (позбавлення банківської ліцензії, відкликання відповідних дозволів тощо) залишити за профільними державними органами, які регулюють той чи інший сектор фінансового ринку. Крім того, пропонуємо надати Держфінмоніторингу повноваження щодо нагляду та контролю у сфері протидії легалізації злочинних доходів та фінансування тероризму за суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Згідно з наказом Міністерства фінансів України “Про затвердження Порядку проведення перевірок Державною службою фінансового моніторингу України суб'єктів первинного фінансового моніторингу”, № 436, від 14.04.2015 Держфінмоніторинг має право здійснювати контрольні заходи у сфері протидії легалізації злочинних доходів щодо суб'єктів підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна та/або їх відокремлених підрозділів шляхом проведення планових та позапланових, виїзних та безвиїзних перевірок. Зважаючи на внесені пропозиції щодо розширення повноважень Держфінмоніторингу у сфері здійснення нагляду за суб'єктами

первинного фінансового моніторингу, пропонуємо дію зазначеного положення поширити на інших суб'єктів первинного фінансового моніторингу. При цьому під плановою перевіркою діяльності СПФМ розуміти перевірку, що передбачена у плані перевірок Держфінмоніторингу. Позаплановою перевіркою вважати перевірку, що не передбачена в плані перевірок Держфінмоніторингу. Виїзна перевірка – планова або позапланова перевірка СПФМ, пов'язана з виходом працівників Держфінмоніторингу за місцезнаходженням СПФМ. Безвиїзна перевірка – планова або позапланова перевірка СПФМ, не пов'язана з виходом працівників Держфінмоніторингу за місцезнаходженням СПФМ [4].

На нашу думку, з метою ефективного викриття фінансових зловживань у сфері зовнішньоекономічної діяльності до повноважень Держфінмоніторингу варто віднести також повноваження щодо здійснення нагляду за суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності з приводу дотримання ними законодавства у сфері протидії легалізації доходів та фінансуванню тероризму.

Однак з метою заощадження фінансових та інших ресурсів у ході наглядової роботи Держфінмоніторингу запропоновано не здійснювати планові перевірки всіх суб'єктів ЗЕД, а лише позапланові, у випадку підозри щодо порушення конкретним суб'єктом ЗЕД законодавства у сфері протидії легалізації незаконних доходів та фінансуванню тероризму.

Зважаючи на низьку ефективність викриття фінансових злочинів у сфері легалізації злочинних доходів удосконалення потребує також методичне забезпечення здійснення наглядової роботи органами Держфінмоніторингу. До одного із найефективніших методів фінансового контролю науковці і практики відносять зустрічну перевірку.

Під зустрічною перевіркою документів в найбільш загальному значенні розуміють дослідження достовірності документів шляхом зіставлення їх і записів у облікових реєстрах, що належать до одних і тих самих або різних, але взаємопов'язаних господарських операцій ревізованого підприємства та організацій, з якими воно має виробничі (господарські) відносини. При оформленні господарської операції (у тому числі суб'єктом ЗЕД) документи складаються, як правило, у двох чи трьох примірниках, один з яких передається іншим взаємопов'язаним організаціям. Порівняння різних примірників одного

й того ж документу дає можливість установити факти порушень, що завуальовані виправленнями в примірнику документа ревізованого підприємства окремих реквізитів чи складанням підставних документів та заміною ними дійсних [2, с.16-17].

Зважаючи на сучасний перелік повноважень Держфінмоніторингу та інших суб'єктів державного фінансового моніторингу, можливість проведення ними зустрічних перевірок для виявлення фактів порушення законодавства у сфері протидії легалізації злочинних доходів виключена. Зокрема, жоден з суб'єктів державного фінансового моніторингу не може подати запит на отримання документів суб'єктів ЗЕД, якими оформлені ті чи інші підозрілі операції, з метою зіставлення їх з документами, якими оформлена ця ж операція у суб'єкта первинного фінансового моніторингу, який обслуговує суб'єкта ЗЕД. Крім того, виключена можливість зіставлення документів суб'єкта ЗЕД з документами його контрагента-нерезидента.

На нашу думку, проведення зустрічних перевірок на рівні суб'єкт ЗЕД – суб'єкт первинного фінансового моніторингу та суб'єкт ЗЕД – контрагент-нерезидент, дало б можливість не тільки викривати фінансові зловживання у межах держави, а й сприяло б підвищенню ефективності фінансового моніторингу на міжнародному рівні. Адже, в такому випадку, викривалися б злочинні схеми відмивання кримінальних доходів, в якому задіяні не тільки суб'єкти ЗЕД – резиденти України, а й суб'єкти ЗЕД інших країн.

Внесені пропозиції щодо розширення повноважень Держфінмоніторингу на здійснення наглядової діяльності за всіма суб'єктами первинного фінансового моніторингу та суб'єктами ЗЕД щодо дотримання ними законодавства у сфері протидії легалізації злочинних доходів та фінансуванню тероризму, дасть можливість проводити зустрічні перевірки документів на рівні суб'єкт первинного фінансового моніторингу – суб'єкт ЗЕД.

Натомість, можливість проведення зустрічних перевірок на рівні національному суб'єкт ЗЕД – контрагент-нерезидент потребує удосконалення як на національному, так і на наднаціональному рівні. Зокрема, в попередніх дослідженнях обґрунтовано створення Міжурядового органу фінансового моніторингу зовнішньоекономічної діяльності.

До основних функцій Міжурядового органу фінансового моніторингу зовнішньоекономічної діяльності запропоновано віднести:

- ведення єдиного реєстру суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у розрізі країн-засновників;
- ведення єдиного реєстру фінансових операцій, які забезпечують здійснення зовнішньоекономічної діяльності;
- отримання інформації щодо підозрілих фінансових операцій, які опосередковують зовнішньоекономічну діяльність від суб'єктів національних систем фінансового моніторингу та ініціація перевірки контрагента в іноземній країні;
- ідентифікація транснаціональних компаній, які легалізують доходи, отримані злочинним шляхом та ініціація їх ліквідації за місцем реєстрації та притягнення до відповідальності засновників;
- передача зустрічної інформації щодо контрагента-нерезидента сумнівної фінансової операції органам державного фінансового моніторингу;
- ініціація призупинення фінансових операцій до моменту з'ясування її законності та територіях країн ініціаторів операції.

З метою забезпечення можливості проведення зустрічних перевірок суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності пропонуємо зобов'язати їх та суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які їх обслуговують вести реєстр зовнішньоекономічних операцій (розрахунків за ними). Суб'єкти первинного фінансового моніторингу будуть вести електронний реєстр зовнішньоекономічних операцій (розрахунків за ними) у розрізі кожного клієнта. Таким чином, перша зустрічна перевірка інформації щодо проведення зовнішньоекономічної діяльності буде проводитись шляхом зіставлення даних суб'єкта ЗЕД та суб'єкта первинного фінансового моніторингу, який його обслуговує, що попередить наявність змов у відмиванні коштів між суб'єктом ЗЕД та комерційним банком, який його обслуговує.

Друга зустрічна перевірка інформації буде проводитись на рівні Міжурядового органу фінансового моніторингу зовнішньоекономічної діяльності шляхом зіставлення даних реєстрів щодо фінансової операції, які надали суб'єкти первинного фінансового моніторингу країн, резиденти яких є ініціаторами проведення фінансової операції.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження свідчить про наявність значних фінансових правопорушень, пов'язаних із здійсненням зовнішньоекономічної діяльності. Сприятливі умови для відмивання злочинних доходів сфері зовнішньоекономічної діяльності створює низка факторів: відмінність у законодавстві

країн – учасників ЗЕД, відсутність чітко визначених операцій у сфері ЗЕД, що підлягають фінансовому моніторингу; розпорошеність наглядових функцій між суб'єктами державного фінансового моніторингу, наявність корупційних схем між суб'єктами ЗЕД та органами ДФС, а також між суб'єктами ЗЕД та суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Підвищити ефективність фінансового моніторингу ЗЕД можна шляхом удосконалення його методичного забезпечення. Автором внесено пропозиції щодо розширення переліку операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, делегування наглядових функцій за суб'єктами первинного фінансового моніторингу Держфінмоніторингу та розширення його повноважень щодо нагляду за суб'єктами ЗЕД з приводу дотримання ними законодавства у сфері протидії легалізації злочинних доходів; заснування Міжурядового органу фінансового моніторингу зовнішньоекономічної діяльності. Внесені пропозиції дозволять здійснювати зустрічні перевірки документів, якими оформлюються зовнішньоекономічні операції. Зокрема, перша зустрічна перевірка буде проводитись на рівні суб'єкт ЗЕД-суб'єкт первинного фінансового моніторингу; друга – на рівні суб'єкт ЗЕД – контрагент-нерезидент. Другий рівень зустрічної перевірки буде проводитись завдяки функціонуванню Міжурядового органу фінансового моніторингу зовнішньоекономічної діяльності шляхом зіставлення даних реєстрів щодо фінансової операції, які надали суб'єкти первинного фінансового моніторингу країн, резиденти яких є ініціаторами проведення фінансової операції. Подальші дослідження варто направити на удосконалення оцінки ризиків легалізації доходів на рівні клієнта, держави, суб'єкта первинного фінансового моніторингу та фінансового продукту з метою визначення операцій з найвищим ризиком відмивання злочинних доходів та детальною її перевіркою.

1. Вишенський А. Чому ДФС приховує заборгованість з ПДВ / А. Вишенський // Економічна правда [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2015/02/5/526599/>
2. Гуцаленко Л.В. Державний фінансовий контроль: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Л.В. Гуцаленко, В.А. Дерій, М.М. Коцупатрій – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 424 с.
3. Звіт про виконання Плану роботи Державної фіскальної служби України на 2014 рік [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/>
4. Наказ Міністерства фінансів України “Про затвердження Порядку проведення перевірок Державною службою фінансового моніторингу України суб'єктів

- первинного фінансового моніторингу» № 436, від 14.04.2015 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0492-15>
5. Офіційний сайт FinancialTransactionandReportAnalysisCenter [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.fintrac.gc.ca/fintrac-canafe/definitions/money-argent-eng.asp>
  6. Петрук О.М. Зарубіжний досвід організації фінансового моніторингу та перспективи його впровадження в Україні / О.М. Петрук, О.В. Смагло // Euroreancooperationscientificapproachesandappliedtechnologies. – 2015. – № 2 (2). – Р. 89-99.
  7. Тенденції тіньової економіки в Україні у 2014 році / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>

УДК 330.341:339.727

Стецюк П.А., д.е.н., професор

ННЦ «Інститут аграрної економіки»

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ

В статті проведено критичний аналіз наукових засад та концепцій економічної теорії у сфері інноваційної діяльності, обґрунтовано методологічні положення та практичні рекомендації щодо формування механізмів та інструментів ефективної системи стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком малих та середніх підприємств, використання яких забезпечує прийнятний рівень їх конкурентоспроможності, адаптивності та стійкості.

Ключові слова: стратегічне управління, економічні механізми, методи, інструменти, аналіз, планування, прогнозування, контроль, моніторинг, конкурентоспроможність, адаптивність.

Stetsyuk P.

METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE STRATEGIC MANAGEMENT OF INNOVATION AND INVESTMENT DEVELOPMENT OF ENTERPRISES

In the article the walkthrough of scientific positions and conceptions of economic theory is conducted in the field of innovative activity, methodological positions and practical recommendations are reasonable in relation to forming of mechanisms and

instruments of the effective system of strategic management by innovative-investment development of small and middle enterprises the use of that provides the acceptable level of their competitiveness, to the additivity and stability.

It was established that one of the most controversial in the scientific literature is the question of whether strategic management, especially SMEs. This situation is linked to the economic conditions of their work, including determining is limited in the choice of different types of strategies in connection with existing real possibilities of forming the resource base, the complexity and cost of funds for large prospective study of the dynamics of the external economic environment, the strain in the existing system resource support production and investment.

It is shown that in theoretical terms strategic management acts constitutive feature of effective management of the enterprise. The practical implementation of theoretical concepts and provisions in strategic management is limited to a number of factors, including the lack of reliable methods of its organization and qualified staffing forecasting and analytical work. It is shown that analytical, planning and predictive calculations of resource support implementation of individual innovation and investment projects of SMEs concerning their life cycle, ice have a strategic space.

The necessity of formation of the strategic management of innovation and enterprise development investment from the perspective of innovation potential, economic pragmatism and specific economic conditions.

Determined pattern develop certain scientific-methodical, organizational and economic preconditions for effective strategic management of innovation and investment development enterprises. Reveal their structure, content and quality characteristics.

Reveals that the methodology of strategic management of innovation and investment development company formed following elements as its conceptual basis, identification of economic mechanisms to manage this process, the control algorithm, selection and classification of factors influence decision-making, justification to consequently approaches to determining the basic parameters of innovation, model of optimal allocation of scarce economic resources; method of management decisions in this area.

Generalization of scientific literature and economic practice allowed to select element, flow, and portfolio and differentiated models of innovation and investment activity. Argued feasibility of practical application of small and medium enterprises differentiated model.

Determined that the system is effective strategic management of innovation and investment development of the enterprise should include the use of tools, techniques and methods that can effectively involve local following mechanisms: positive dynamics of economic development; sustainability; economic justice; optimize resource support and funding; regulatory and financial state support; comprehensive assessment, analysis and interpretation of the results; planning; control and monitoring of economic processes of innovation development; allocation of resources, costs and results; conscious; pricing; risk management.

A sequence of formation of effective strategic management of innovation and investment development company.

Key words: strategic management, economic mechanisms, methods, instruments, analysis, planning, prognostication, control, monitoring, competitiveness, adaptively.

Стецюк П.А.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННЫМ РАЗВИТИЕМ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье проведен критический анализ научных положений и концепций экономической теории в сфере инновационной деятельности, обоснованы методологические положения и практические рекомендации относительно формирования механизмов и инструментов эффективной системы стратегического управления инновационно-инвестиционным развитием малых и средних предприятий, использование которых обеспечивает приемлемый уровень их конкурентоспособности, адаптивности и устойчивости.

Ключевые слова: стратегическое управление, экономические механизмы, методы, инструменты, анализ, планирование, прогнозирование, контроль, мониторинг, конкурентоспособность, адаптивность.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Ринкова трансформація економіки істотно впливає на всі сторони діяльності суб'єктів господарювання. На перший план у цих умовах виходять такі вимоги як забезпечення конкурентоспроможності, високого рівня адаптивності та економічної стійкості, достатній рівень ризикозахисності та економічної безпеки. Досягнення цих цілей не можливе без динамічного інноваційно-інвестиційного розвитку та переходу на нові методи як загального, так і функціонального управління підприємством. Зазначене визначає необхідність перегляду парадигми стратегічного управління інноваційними процесами, на основі якої здійснюється дослідження та вирішення проблемних питань у цій сфері господарської діяльності. Особливо це є актуальним у контексті науковому і прикладного забезпечення економічних механізмів сталого розвитку малих та середніх підприємств.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідження різних теоретичних та практичних аспектів управління інноваційно-інвестиційним розвитком тривалий час знаходяться у полі постійної уваги широкого кола вітчизняних та зарубіжних дослідників. Про це свідчить досить представницька наукова література з інноватики та економічної теорії інновацій. Серед досліджень варто посперитися на праці таких науковців як Л. Абалкін, А. Агангбєян, М. Алле,

І. Ансофф, Ю. Бажал, Л. Байбакова, Л. Водачек, А. Гальчинський, В. Геєць, О. Гудзь, Б. Данилишин, П. Друкер, С. Кіресєв, Г. Козаченко, М. Кондратьєв, Е. Менсфілд, В. Онищенко, П. Саблук, Б. Санто, В. Семиноженко, Т. Сааті, Й. Шумпетер. Результати їх досліджень створили фундаментальний теоретичний базис подальших досліджень та вирішення найбільш актуальних питань у цієї сфері економічної теорії та прикладної економіки.

Однак залишається значна частина дискусійних питань, які обумовлюють необхідність розширення наукових досліджень особливо в такій сфері, як адаптація теоретичного базису до специфіки зовнішніх умов економічної діяльності вітчизняних малих та середніх підприємств.

Цілі статті. Метою статті є критичний аналіз наукових засад та концепцій економічної теорії у сфері інноваційної діяльності для формування методологічних положень і практичних рекомендацій щодо композиції механізмів та інструментів ефективної системи стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком малих та середніх підприємств в контексті забезпечення прийняттого рівня їх конкурентоспроможності, адаптивності та стійкості.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Нині одним з найбільш дискусійних у вітчизняній науковій літературі є питання про доцільність стратегічного управління, особливо малими та середніми підприємствами. Це питання винятково актуальне стосовно інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств, цільові параметри якого досить проблематично досягнути у короткостроковій і навіть у середньостроковій перспективі.

У зарубіжній академічній науці домінує думка, що «стратегія – це ключ до фінансового успіху. Відсутність чіткої стратегії знижує ймовірність досягнення бажаних цілей», а «планування починається з того моменту, коли ви визначаєте ваші цілі, а стратегія повинна бути заснована на збалансованості поставлених цілей» [1, с. 12]. Крім того в рамках оперативного планування постановка цілей у власному розумінні слова фактично не проводиться [2].

Стосовно практичного використання стратегічного планування, то тут відсутня така категоричність та однозначність.

Наприклад, Р. Кох звертає увагу на те, що більшість тих, хто залюбки вживає термін «стратегія», не роблять різниці між теоретичним та практичним аспектом цього терміну (між тим, що компанія повинна робити і тим, що вона насправді робить). В теоретичному аспекті стратегія – це логіка бізнесу, що визначає, за рахунок яких чинників підприємство може отримати перевагу і завоювати собі «місце під сонцем» [3, с. 362]. А з погляду практики, стратегія є реальними діями компанії, її методами ведення виробничої діяльності та боротьби з конкурентами [3, с. 364].

М. Макіан теж вважає за потрібне зробити застереження: «стратегія, безумовно, має дуже велике значення, але не плутайте розробку стратегії з її реалізацією. Краща стратегія – це відсутність стратегії, якщо фірма не планує ніяких дій з її реалізації. Є компанії, які витрачають силу-силенну часу на розробку стратегій, але на цьому і обмежуються, не даючи собі праці намітити план конкретних дій» [1, с. 12]. А Б. Коласс стверджує, що тільки окремі великі компанії дійсно займаються стратегічним управлінням [4, с. 34].

Нині проблема практичного запровадження стратегічного управління пов'язана з економічними умовами діяльності малих та середніх підприємств. По-перше, з одного боку, більшість з них обмежені у виборі різних типів стратегії у зв'язку з існуючими реальними можливостями формування ресурсної бази виробничої та інвестиційної діяльності. В таких умовах проявляється прагматична обережність, яка стимулюється прагненням збереження економічної самостійності. Крім того, ризик втрати останньої досить часто виступає вагомою підставою для відмови від розширення діяльності, яке потребує додаткового залучення економічних ресурсів за рахунок зовнішніх джерел. Наслідком цього є реактивний характер економічної поведінки підприємства, який важко вписується в рамки якоїсь усвідомленої стратегії.

По-друге, обґрунтування остаточного варіанта стратегічного плану потребує проведення трудомістких досліджень, пов'язаних зі збором та аналізом значного обсягу інформації про галузь, ринок, конкуренцію та інші чинники оточуючого економічного середовища. Такі дослідження та аналіз вимагають не тільки залучення висококваліфікованих спеціалістів, але й значних витрат,

що не завжди прийнятні для малих та середніх підприємств.

По-третє, існуюча нині система ресурсного забезпечення теж має свій вплив на вибір горизонту планування. Наприклад, кредитування більшості підприємств комерційними банками на строк більше 5 років досить рідке явище.

Однак не має підстав стверджувати, що планування на підприємствах нині обмежується короткостроковим та середньостроковим періодом. Аналітично-планові розрахунки щодо ресурсного забезпечення реалізації окремих інноваційно-інвестиційних проектів стосуються всього їх життєвого циклу, який у багатьох випадках виходить за межі 5 років. Це свідчить ще й про те, що формальний критерій поділу управління на стратегічне, середньострокове та оперативне – протяжність їх часового горизонту – є невдалим. Очевидно краще використовувати для цих цілей якісні ознаки, зокрема, їх змістове наповнення.

Необхідність стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємств слід розглядати і з позиції формування інноваційного потенціалу, який виступає важливою умовою їх економічного розвитку. Очевидно, що в межах коротко- та середньострокового часового періоду вирішення цього питання досить проблематичне.

Організація ефективного стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємств передбачає наявність певних методичних та організаційно-економічних передумов і, зокрема, таких як визначення цільових параметрів, розробку інструментарію оцінки їх досягнення та аналіз причинно-наслідкового впливу різних чинників, методичну базу планування й прогнозування трансформації та майбутнього стану об'єкта. Цим обумовлюється необхідність розробки та наукового обґрунтування широкого кола практично-прикладних питань і, зокрема, методології ідентифікації та якісної і кількісної оцінки можливостей щодо реалізації інноваційної моделі економічного розвитку на основі кількісних і якісних параметрів, які характеризує не тільки досягнутий рівень інноваційності, а й перспективи у цій сфері.

У науково-теоретичному плані методологію стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємства формують такі конститутивні складові як його концептуальні

засади (об'єктивна необхідність, етапність створення, інтегрованість із загальною системою управління, орієнтація на стратегічні цілі розвитку підприємства, системний підхід до її формування, альтернативність у виборі джерел та напрямків інноваційного розвитку); ідентифікація економічних механізмів управління інноваційно-інвестиційним процесом (нормативне забезпечення, економічні інструменти, методи та важелі, інформаційне забезпечення); обґрунтування алгоритму управління інноваційно-інвестиційним розвитком; відбір та класифікацію чинників, що впливають на прийняття управлінських рішень у цій сфері функціонального управління; обґрунтування консеквентних підходів до визначення основних параметрів виробничо-інвестиційної діяльності конкретного підприємства та її інноваційної складової; розробку моделі оптимального розподілу обмежених економічних ресурсів за окремими напрямками інноваційної діяльності; методику прийняття управлінських рішень у сегменті інноваційно-інвестиційним розвитком тощо [5].

Управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємства є складовою його загального менеджменту. Це означає, що воно підпорядковане загальній економічній стратегії підприємства і спрямоване на інноваційне забезпечення досягнення її цільових параметрів. З цього погляду воно є частиною та природним елементом цілісної системи. Крім того, реалізація інноваційних проектів пов'язана і з залученням значних обсягів фінансових ресурсів, тому фінансовий та інноваційний менеджмент взаємозалежні та взаємопов'язані управлінські технології.

Сучасна економічна теорія створила глибокий теоретичний, методологічний та методичний базис для практики управління інноваційною діяльністю підприємств. Однак перед кожним з них стоїть питання вибору моделі управління. Як зазначає Р. Фрейзер, «проблема в тому, що модель управління, використовувана більшістю організацій нині, не призначена для тієї роботи, для якої її застосовують» [6]. Аналіз практики управління вітчизняних малих та середніх підприємств підтверджує цю тезу. Вибору прийнятної моделі, як правило, не приділяється достатньої уваги, а в багатьох випадках вона взагалі ігнорується. Тобто, для багатьох з них управління не має певної ідеології і носить ситуативний та реактивний характер. Очевидною причиною такого стану речей є

відсутність чіткого бачення проблеми та прийнятних з практичної точки зору наукових рекомендацій щодо її вирішення.

Узагальнення принципів підходів до управління інноваційно-інвестиційною діяльністю дозволило виділити такі його моделі: елементна (управління пропорціями між окремими елементами відтворювального процесу, матеріально-технічної бази, видами економічної діяльності тощо); потокова (управління потоками економічних ресурсів з метою трансформації існуючого стану в бажаний); портфельна (виділення бізнес-процесів в окремі об'єкти управління і формування на їх основі портфелю однорідних об'єктів); диференційована (варіація застосування попередніх для вирішення відокремлених завдань управління на окремих етапах життєвого циклу чи певними бізнес-процесами).

Кожна з цих моделей має як свої переваги, так і недоліки. Вважаємо, що для малих і середніх підприємств доцільним є застосування диференційованої моделі, яка передбачає використання комбінацій інструментів кожної з них, на основі чого досягається гнучкість інноваційної стратегії, зростає рівень адаптивності до динамічного зовнішнього оточення, забезпечується підвищення ефективності формування та використання обмежених інвестиційних ресурсів.

Процес управління завжди опирається на відповідний економічний механізм. З огляду на це вважаємо, що система ефективного стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємства повинна включати застосування інструментів, прийомів та методів, які дозволяють ефективно задіяти такі локальні механізми: позитивної динаміки економічного розвитку; самоокупності; економічної відповідальності; оптимізації ресурсного забезпечення та джерел фінансування; нормативно-правової та фінансової державної підтримки; комплексної оцінки, аналізу та інтерпретації отриманих результатів; планування; контролю та моніторингу економічних процесів інноваційного розвитку; розподілу ресурсів, витрат та результатів; противитратного; ціноутворення; управління ризиками тощо.

Виходячи з аналізу практики інноваційного менеджменту в реальному секторі економіки пропонуємо наступну послідовність етапів формування системи ефективного стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємства: а)

встановлення цільових параметрів стратегічного управління інноваційною діяльністю; аналіз сучасного стану стратегічного управління; розробка стратегії та політики інноваційно-інвестиційного розвитку та вибір його моделі; визначення технології, методів та прийомів розробки і ухвалення стратегічних управлінських рішень; розробка та прийняття внутрішніх нормативних документів із визначенням регламентів і процедур прийняття, реалізації та коригування рішень по управлінню інноваційно-інвестиційною діяльністю; визначення основних показників аналізу реалізації інноваційної стратегії, методів їх розрахунку, критеріїв прийнятності та способів інтерпретації, процедур та періодичності проведення аналізу; розробка та впровадження системи стратегічного планування інноваційно-інвестиційного розвитку; організація управлінського обліку та системи контролю і моніторингу формування і реалізації інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства.

Висновки. Доведено необхідність формування системи стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємств з позиції розвитку інноваційного потенціалу, економічного прагматизму та конкретних економічних умов.

Розкрито, що методологію стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємства формують такі основні елементи як його концептуальні засади, ідентифікація економічних механізмів управління цим процесом, алгоритму управління, відбір та класифікацію чинників впливу на прийняття управлінських рішень, обґрунтування консеквентних підходів до визначення основних параметрів інноваційної діяльності, модель оптимального розподілу обмежених економічних ресурсів; методика прийняття управлінських рішень у цій сфері.

Узагальнення наукової літератури та економічної практики дозволило виділити елементну, потокову, портфельну та диференційовану моделі управління інноваційно-інвестиційною діяльністю. Аргументовано доцільність практичного застосування малими та середніми підприємствами диференційованої моделі.

Визначено, що система ефективного стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємства повинна включати застосування інструментів, прийомів та методів, які дозволяють ефективно задіяти такі локальні механізми.

Запропоновано послідовність етапів формування системи ефективного стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємства.

1. Макиан М. Финансы и бухгалтерский учет / М. Макиан; пер. с англ. П. А. Вискне. – М.: ООО „Издательство АСТ”: ООО „Издательство Астрель”, 2004. – XX, 347 [1] с.
2. Вебер Юрген. Организация стратегического и оперативного планирования на предприятии / Юрген Вебер, Ханс Гельдель, Утц Шиффер. – Проблемы теории и практики управления. – 1998. – № 2. – Режим доступа: <http://www.ptpu.ru>. – Заголовок з екрану.
3. Кох Р. Менеджмент и финансы от А до Я / Р. Кох. – СПб: Питер, 1999. – 496 с.
4. Коласс Б. Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы, концепции и методы: учебн. пособие / Б. Коласс; пер. с фр. под ред. проф. Я. В. Соколова. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1997. – 576 с.
5. Стецюк П.А. Стратегічна складова фінансового планування сільськогосподарських підприємств / П.А. Стецюк // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. Випуск 19: У двох частинах. – Черкаси: ЧДТУ, 2008. – Частина 1. – 263 с. – С. 156 - 159.
6. Фрейзер Р. Новая модель управления для XXI века / Р. Фрейзер. – Режим доступа: http://www.elitarium.ru/2006/09/01/novaja_model_upravljenija_dlja_xxi_veka.html. – Заголовок з екрану.

УДК 336.71.01

Ткаченко В.В.

Університет банківської справи

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ СКЛАДУ КОНСОЛІДОВАНОЇ БАНКІВСЬКОЇ ГРУПИ

У статті уточнено поняття «периметр консолідації» та «об'єкт консолідованої фінансової звітності», досліджено наукові концепції щодо визначення складу консолідованої групи. На основі порівняльного аналізу норм вітчизняного законодавства та Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) виявлено окремі розбіжності у назві та визначенні термінів щодо можливого складу консолідованої групи в цілому та банківської групи зокрема. Проаналізовано критерії класифікації придбаних часток у статутному капіталі компаній та алгоритм їх класифікації, який може бути використаний для спрощення процедури ідентифікації учасників консолідованої групи.

Ключові слова: консолідована фінансова звітність, група компаній, банк, материнська компанія, дочірня компанія, асоційована компанія, спільне підприємство.

Ткаченко В.В.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASES OF DETERMINATION OF A COMPOSITION OF CONSOLIDATED BANKING GROUP

The paper is devoted to an urgent problem. Determination of a composition of a consolidated group influences accounting methods of consolidation you have to use for the formation of consolidated financial statements.

Several researchers have studied methodical aspects of a formation of consolidated financial statements. Among them are in Ukraine: V.N. Kostyuchenko, V.P. Onishchenko, I.V. Semchuk, M.R. Luchko, A.S. Gerasimenko, O.E. Kuzminska. A problem of an identification of an object of consolidated financial statements has been investigated abroad by E.V. Glukhova. Unfortunately there is little information about this in Ukraine. Some aspects of identification of the object of consolidated financial statements have been shown in the researches of M.S. Ambarchyan. Also economic and legal principles of consolidation of enterprises have been in the focus of attention with V.N. Kostyuchenko.

The aim of the paper is to investigate theoretical and methodical bases of determination of a composition of a consolidated banking group.

Our study was made using a method of comparative analysis.

In the paper a concept of an object of consolidated financial statements has been clarified. Scientific concepts concerning determination of a composition of consolidated group have been studied. Norms of national legislation and International Financial Reporting Standards concerning the above mentioned problem have been compared. The analysis has allowed to reveal some discrepancies in a title and a definition of participants of consolidated group. Classification criteria of acquired stakes of companies and their algorithm of classification have been described. This can be used for simplify the procedure of identification of members of consolidated group.

Keywords: consolidated financial statements, group of companies, bank, parent company, subsidiary, associate, joint venture.

Ткаченко В.В.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СОСТАВА КОНСОЛИДИРОВАННОЙ БАНКОВСКОЙ ГРУППЫ

В статье уточнено понятие «периметр консолидации» и «объект консолидированной финансовой отчетности», исследованы научные концепции по определению состава консолидированной группы. На основе сравнительного анализа норм отечественного законодательства и Международных стандартов финансовой отчетности (МСФО) выявлены отдельные различия в названии и

определении терминов относительно возможного состава консолидированной группы в целом и банковской группы в частности. Проанализированы критерии классификации приобретенных долей в уставном капитале компаний и алгоритм их классификации, который может быть использован для упрощения процедуры идентификации участников консолидированной группы.

Ключевые слова: консолидированная финансовая отчетность, группа компаний, банк, материнская компания, дочерняя компания, ассоциированная компания, совместное предприятие.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Від визначення складу консолідованої групи банків залежить вибір бухгалтерських методів консолідації, які потрібно застосувати для формування показників консолідованої фінансової звітності (КФЗ) банківських установ. До того ж склад консолідованої групи впливає на терміни, витрати на складання звітності і її подальший аудит. В зв'язку з цим актуалізується дослідження сутності об'єкта КФЗ та його складу, який включає в себе компанії-учасники консолідованої групи.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблеми організаційно-методичного забезпечення формування та аналізу показників КФЗ досліджувались у працях багатьох українських та зарубіжних вчених. У цьому контексті варто відзначити роботи В.М. Костюченко, В.П. Онищенко, І.В. Семчук, М.Р. Лучка, О.С. Герасименко, М.С. Амбарчян, О.Е. Кузьмінської, О.Ю. Волкової, О.М. Грибановського, З.М. Алієва та ін.

Так, наприклад, В.М. Костюченко досліджувала теоретичні та економіко-правові засади об'єднань підприємств [14]. В свою чергу М.С. Амбарчян розкрила деякі питання, пов'язані із управління периметром консолідації банківських установ [1]. Натомість Е.В. Глухова розглянула порядок визначення об'єкта КФЗ крізь призму аналізу відповідних вимог МСФЗ [4]. Класифікацію ж придбаної частки компанії та питання повного відображення інформації про неї у КФЗ досліджує О.М. Грибановський [7]. Але загалом запропонована тема не була достатньо розкрита вітчизняними науковцями.

Цілі статті. Для розкриття теми автор ставить такі завдання:

– дослідити сутність та співвідношення понять «периметр консолідації» та «об'єкт консолідованої звітності»;

– систематизувати наукові концепції щодо ідентифікації об'єкта КФЗ;

– дослідити підходи МСФЗ, Положень (стандартів) бухгалтерського обліку (П(С)БО), нормативно-правової бази України щодо складу консолідованої групи загалом та консолідованої банківської групи зокрема;

– запропонувати авторське визначення об'єкта КФЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для початку варто з'ясувати, які існують підходи до визначення периметра консолідації. Вітчизняні та зарубіжні науковці виділяють такі підходи:

– узагальнення показників фінансово-економічної діяльності групи суб'єктів господарювання, індивідуальні звіти яких включаються до КФЗ [4, с. 23];

– примітка КФЗ, яка надає інформацію про перелік компаній-учасників групи і описує характер відносин контролю і власності, які виникають між ними [1, с. 3];

– перелік компаній, дані про фінансовий стан і результати діяльності яких повинні включатися в КФЗ компанії [3].

В цілому, можна узагальнити, що периметр консолідації – це суто бухгалтерське поняття, яке використовується в обліковій практиці для визначення кола компаній, що підлягають консолідації. Виходячи з цього, дані про компанії-учасники відображаються у КФЗ.

Для розкриття сутності об'єкта КФЗ потрібно розглянути підходи науковців, а також вимоги МСФЗ та національного законодавства до складу групи компаній.

У науковій літературі виділяються такі основні концепції ідентифікації об'єкта КФЗ: концепція власності, концепція контролю та концепція управління. Розглянемо більш детально кожну із них. Так, концепція власності передбачає у якості критерію ідентифікації об'єкта КФЗ володіння материнською компанією часткою у статутному капіталі дочірньої у розмірі 50% та більше. Відповідно до цієї концепції учасниками консолідованої групи підприємств є материнська та дочірні компанії [4, с. 20]. Можливі варіанти відносин власності між материнським та дочірніми компаніями можна побачити на прикладі горизонтальної, вертикальної та змішаної груп.

У горизонтальній групі материнська компанія володіє більшістю акцій у статутних капіталах дочірніх підприємств та безпосередньо

контролює їх діяльність. Наприклад, компанія А володіє більше ніж 50% голосуючих акцій компаній Б та В, які є її дочірніми компаніями (рис. 1.1).

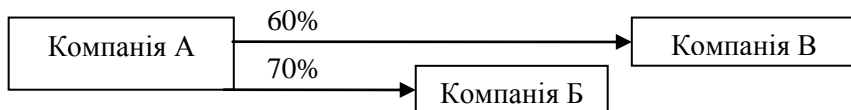

Рис. 1.1 Прямі відносини власності компанії А щодо компаній Б, В

Джерело: складено на основі [8, с. 551]

Вертикальна група характеризується тим, що участь материнського підприємства у статутному капіталі дочірніх компаній є опосередкованою. Наприклад, компанія А володіє 70% голосів компанії Б, а компанія Б, в свою чергу, володіє такою ж часткою голосів компанії В. У цьому випадку компанія А контролює підприємство В через дочірню компанію Б. При цьому частка її реальної участі в капіталі компанії В розраховується як добуток часток компанії А в Б та компанії Б у В, та складає 49% (рис. 1.2).

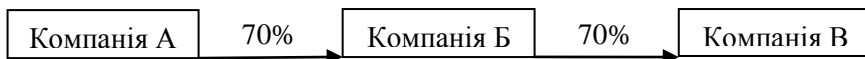

Рис. 1.2 Непрямі відносини власності компанії А щодо компаній Б, В

Джерело: складено на основі [8, с. 551]

Змішана група може мати різну структуру та характеризується складною системою відносин власності. Участь материнського підприємства у статутних капіталах дочірніх компаній у змішаній групі є результатом послідовно-паралельної системи участі. Наприклад, підприємство А володіє 70% акцій підприємства Б та 20% акцій підприємства В, а підприємство Б в свою чергу володіє 30% акцій підприємства В. Частка участі в капіталі материнської компанії А в компанії В складає 41% [14, с. 27–29] (рис. 1.3).

Рис. 1.3 Змішані відносини власності компанії А щодо компанії В

Джерело: складено на основі [8, с. 551]

У вітчизняному законодавстві превалює підхід до розуміння контролю як системи відносин власності. Так, у Законі України «Про акціонерні товариства» під контролем розуміється вирішальний вплив на господарську діяльність суб'єкта господарювання, який здійснюється шляхом реалізації права володіння або користування всіма або значною частиною активів. Також контроль здійснюється через вирішальний вплив на формування складу, результати голосування та прийняття рішень органами управління суб'єкта господарювання [9]. У Законах України «Про банки і банківську діяльність» та «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» відзначено, що «контроль досягається шляхом прямого та/або опосередкованого володіння одноосібно або спільно з іншими особами 50 та більше відсотками статутного капіталу юридичної особи» [10;12].

В основу наведених вище визначень покладений правовий критерій, в той час як фактичні відносини контролю в них не враховуються.

Відповідно до ПСБО 19 основним критерієм контролю визначається вирішальний вплив на фінансову, господарську і комерційну політику підприємства для одержання вигод від результатів його діяльності [23].

Наступним підходом є концепція контролю. Сутність цього підходу полягає у тому, що фактичний контроль може існувати навіть тоді, коли материнська компанія володіє менше ніж 50% голосів. Склад групи у цьому випадку, як і при розгляді попередньої концепції, представлений материнським та дочірніми підприємствами. Саме такий підхід до розуміння контролю визначають МСФЗ. Зупинимось детальніше на цьому моменті. Так, за МСФЗ 10 інвестор контролює об'єкт інвестиції, якщо він впливає або має право впливати на різні надходження. Таке право він має завдяки участі в об'єкті інвестування.

Приведене вище визначення є загальним, а тому потребує більш детального розгляду конкретних ознак контролю, які можна знайти в тексті МСФЗ 10. Відповідно до цього Стандарту передбачаються як юридичні ознаки контролю, а саме: величина частки власності у капіталі учасника групи; так і фактичний контроль над його діяльністю. У такому разі частка контролю

материнської компанії групи за капіталом учасника групи та частка власності у капіталі учасника групи можуть не співпадати. Це можна проілюструвати на конкретних прикладах. Так, материнський банк, якому належить більшість голосів в капіталі учасника групи, фактично може не контролювати його за умови, якщо управління найбільш значимими видами діяльності здійснює ліквідатор або регулятор. Втім, можлива і протилежна ситуація, при якій обсяг контролю перевищує частку власності. Наприклад, материнський банк має частку у капіталі дочірньої компанії в розмірі 40% та цінні папери, які можуть бути конвертовані у прості акції учасника групи. У цьому випадку частка інвестора збільшиться до 70% акцій з правом голосу. Відповідно до МСФЗ 10 власник таких цінних паперів має право звузити межі повноважень іншого учасника в капіталі емітента при голосуванні відносно фінансової та поточної політики дочірньої компанії [2, с. 8;4, с. 20].

Концепція управління, на відміну від двох попередніх концепцій, охоплює материнську, дочірні компанії, а також організації, які перебувають під спільним контролем чи управлінням. Сюди ж варто віднести і асоційовані компанії, на які поширюється суттєвий вплив материнської компанії.

Загалом, сутність концепції управління полягає в тотожності об'єкта консолідованої фінансової звітності та об'єкта управління [4, с. 20].

Зважаючи на те, що концепція власності та контролю спирається на відносини контролю всередині групи, важливо дослідити також інші види відносин, які можуть виникати між учасниками групи при включенні до її складу асоційованих та спільних підприємств.

Сутність та характерні особливості відносин суттєвого впливу між материнською і асоційованими компаніями визначаються у МСБО 28 та ПСБО 12. За цими стандартами суттєвим впливом визнаються повноваження материнської компанії щодо прийняття рішень з фінансової та операційної політики асоційованої компанії без здійснення контролю та спільного контролю над нею [17;22].

Основною ознакою наявності суттєвого впливу є володіння пакетом акцій від 20% до 50% у статутному капіталі асоційованої компанії. Втім, можливі і виключення. Так, відносини суттєвого впливу виникають у випадках, якщо материнська компанія впливає

на прийняття управлінських рішень через представників у керівному органі асоційованої компанії; якщо між материнською та асоційованою компанією здійснюється обмін керівним персоналом та важливою технічною інформацією [16, с.19].

Натомість спільний контроль виникає у випадках: якщо існує погоджений контракт або договір про спільну діяльність між учасниками спільного підприємства; якщо відбувається розподіл контролю між учасниками спільного підприємства за умовами контракту, коли потребують узгодження стратегічні, фінансові та операційні рішення щодо діяльності об'єкта інвестування [12;19;20;22].

Таким чином, в процесі розгляду концепції власності, контролю та управління виділяються у складі об'єкта КФЗ материнська компанія, дочірні компанії, асоційовані компанії, спільні підприємства. Розглянемо законодавчі визначення цих термінів у МСФЗ (МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу», МСФЗ 10 «Консолідована фінансова звітність», МСФЗ 12 «Розкриття інформації про частки участі в інших суб'єктах господарювання», МСБО 28 «Інвестиції в асоційовані підприємства», МСФЗ 11 «Спільна діяльність», МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації», МСФЗ 5 «Довгострокові активи, які утримуються для продажу та припинення діяльності») та порівняємо їх з вимогами вітчизняного законодавства (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика окремих термінів щодо
можливого складу консолідованої групи

СФЗ	Вітчизняне законодавство та облікові стандарти
1. Група	
материнське підприємство зі всіма його дочірніми компаніями [18].	материнське підприємство та його дочірні підприємства [21]; материнський банк, його одна чи декілька українських та/або іноземних дочірніх та/або асоційованих компаній [10].
2. Материнське (холдингове) підприємство	
суб'єкт господарювання, який контролює одного або декількох суб'єктів господарювання [18].	публічне акціонерне товариство, яке володіє, користується, а також розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств (крім пакетів акцій, що перебувають у державній власності) [6]; підприємство, яке здійснює контроль дочірніх підприємств [23].

Продовження табл. 1

3. Дочірнє підприємство	
суб'єкт господарювання, некорпоративний суб'єкт господарювання, наприклад партнерство, якого контролює інший суб'єкт господарювання [18;20].	корпоративне підприємство – господарське товариство, корпоративним пакетом акцій якого володіє, користується та розпоряджається холдингова компанія [13]; юридична особа, яка контролюється іншою материнською компанією [23;10;12].
4. Асоційоване підприємство	
суб'єкт господарювання, який: не є корпорацією; не є дочірнім підприємством або часткою в спільному підприємстві; на який інвестор має суттєвий вплив [20].	група юридичних осіб, пов'язаних між собою відносинами економічної та/або організаційної залежності у формі участі в статутному капіталі та/або управлінні [6]; юридична особа, в якій інша юридична особа володіє прямо та/або опосередковано 20 або більше відсотками статутного капіталу та/або голосів [12]; підприємство, на яке інвестор має суттєвий вплив і яке не є дочірнім або спільним підприємством інвестора [24].
5. Спільне підприємство	
угода, за якою сторони, у яких є спільний контроль, мають право на чисті активи, що належать до угоди [19].	підприємства, створені завдяки об'єднанню капіталу суб'єктів господарювання України та іноземних суб'єктів господарювання, та які ведуть спільне управління, розподіляють результати діяльності та ризики [11].
6. Структурована компанія (компанія спеціального призначення)	
суб'єкт господарювання, структура та управління якого побудована таким чином, що права голосу не є домінуючим чинником у вирішенні питань його контролю [20].	–

Таким чином, проаналізувавши визначення наведених вище термінів, автор прийшла до висновку про відсутність або невідповідність розкриття останніх у МСФЗ і українському законодавстві. Так, наприклад, у вітчизняному законодавстві відсутній термін «структурована компанія». Втім, як зазначає О.Е. Кузьмінська, характер відносин між підприємством-засновником структурованої компанії та самою структурованою компанією може вказувати на можливість першої контролювати діяльність другої. В зв'язку з цим показники фінансових звітів

структурованої компанії можуть включатися до консолідованої фінансової звітності [15, с. 210].

Визначення іншого терміну, «спільне підприємство» відсутнє в П(С)БО. Тоді як у Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» критерієм спільного підприємства визначається наявність у його складі іноземних суб'єктів. Утім, це визначення не охоплює сутності терміну «спільне підприємство» згідно МСФЗ.

Варто також зазначити, що окремі терміни та їх визначення у вітчизняному законодавстві подані некоректно. Це стосується в першу чергу терміну «корпоративне підприємство», який розкрито у Законі України «Про холдингові компанії» та у Господарському кодексі України (ст. 63). В останньому корпоративними підприємствами називаються не лише дочірні компанії, але й інші підприємства, не пов'язані відносинами залежності.

Проаналізовані в статті концепції та підходи, які містяться в МСФЗ та у вітчизняному законодавстві, дозволяють запропонувати визначення об'єкта КФЗ. Як вдалося з'ясувати, об'єкт КФЗ охоплює сукупність юридичних осіб, включаючи материнську, дочірні, асоційовані, спільні підприємства, структуровані компанії, які функціонують як єдиний об'єкт управління та які пов'язані між собою відносинами контролю, спільного контролю, суттєвого впливу.

Для ідентифікації об'єкта КФЗ важливо правильно класифікувати придбану частку компанії (табл. 2).

Таблиця 2

Класифікація придбанної частки за МСФЗ

Назва активу	Фінансовий інструмент	Дочіря компанія, бізнес	Дочіря компанія, група активів	Асоційована компанія	Спільна компанія	Актив для продажу
МСФЗ	МСБО 39М Сф 39, МСФЗ 7	МСФЗ 3, МСФЗ 10	МСФЗ 3, МСФЗ 10	МСФЗ 12 МСБО 28	МСФЗ 11	МСФЗ 5

Продовження табл. 2

Частка забезпечує контроль, спільний контроль, суттєвий вплив?	Ні	Контроль	Контроль	Суттєвий вплив	Спільний контроль	Контроль, спільний контроль, суттєвий вплив
Є наміри перепродати частку?	Ні	Ні	Ні	Ні	Ні	Так
Група спеціалізується на венчурному фінансуванні?	Можливі обидва варіанти	-	-	Ні	Ні	Можливі обидва варіанти
Компанія задовольняє критерії бізнесу?	-	Так	-	-	-	-

Джерело: складено на основі: [7, с. 14]

Якщо описати процес класифікації придбаної частки за МСФЗ – отримаємо такий алгоритм:

1. Визначається наявність відносин контролю над фінансовою і операційною діяльністю придбаної фірми;

2. Якщо існує контроль, перевіряється чи має намір компанія продати частку та чи відповідає придбана компанія критеріям бізнесу;

3. Якщо ж контроль не був встановлений, то необхідно визначити чи спеціалізується група компаній на венчурному фінансуванні;

4. Якщо група компаній не спеціалізується на венчурному фінансуванні, тоді визначається наявність відносин спільного контролю або суттєвого впливу над діяльністю компанії, яку придбали, та чи не планує керівництво перепродати частку;

5. Якщо придбана частка не відповідає жодному з наведених критеріїв, або ж група спеціалізується на венчурному фінансуванні, тоді до неї необхідно застосувати МСФЗ 9, МСФЗ 7 та класифікувати її як фінансовий інструмент [7, с. 15].

Висновки. Дослідивши підходи МСФЗ та вітчизняного законодавства щодо визначення окремих термінів, пов'язаних зі складом консолідованої групи, та наукові концепції щодо ідентифікації об'єкта КФЗ, автор робить такі висновки:

1. Загалом за МСФЗ та П(С)БО у складі групи компаній

виділяються материнське підприємство та дочірні компанії. При цьому вітчизняне банківське законодавство розширює склад банківської групи до материнського банку, його дочірніх та/або асоційованих компаній. Таким чином, визначення терміна «група» у нормативно-правовій базі є неповним, тому що воно не включає асоційовані, спільні та структуровані підприємства, які становлять разом з материнським та дочірніми компаніями єдиний об'єкт управління;

2. Визначення материнського підприємства у МСФЗ 10 є значно ширшим, ніж у ПСБО 19. Так, згідно МСФЗ 10 контроль поширюється на будь-які суб'єкти господарювання, тоді як у відповідності з ПСБО 19 контроль здійснюється лише над дочірніми компаніями;

3. Щодо визначення дочірньої компанії відмітимо, що МСФЗ прямо вказує, що дочірньою компанією є некорпоративний суб'єкт. Натомість у Законі України «Про холдингові компанії» та Господарському кодексі України пропонується назва дочірньої компанії як корпоративного підприємства;

4. Щодо асоційованої компанії МСФЗ передбачає можливість права істотного впливу на об'єкт інвестування навіть якщо материнська компанія утримує менше ніж 20% голосів в іншій компанії та відсутність прав істотного впливу при частці в капіталі понад 20%. Саме тому визначення асоційованої компанії, яке пропонується бухгалтерськими стандартами, на відміну від Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», не передбачає чіткої частки участі інвестора у статутному капіталі об'єкта інвестування;

5. Визначення «структурована компанія» в українському законодавстві відсутнє, а термін «спільне підприємство» не визначається в П(С)БО. При цьому визначення спільного підприємства, яке подається у Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність», але воно не відображає сутності цього поняття за МСФЗ.

6. Об'єкт КФЗ охоплює значно ширший перелік компаній, ніж ті, які фактично включаються в периметр консолідації при формуванні КФЗ.

7. Наведений у статті алгоритм класифікації придбаної частки у статутному капіталі компанії спрощує процес ідентифікації

відповідного учасника групи для відображення інформації про нього у КФЗ.

1. Амбарчян М.С. Управління периметром консолідації як елемент управління банківською групою / М.С. Амбарчян // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. – 2014. – № 1. – С. 3–7.
2. Амбарчян М.С. Аналіз консолідованої фінансової звітності банків: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 / М. С. Амбарчян; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – Київ, 2014. – 20 с.
3. Валеєва Г. Как определить периметр консолидации / Г. Валеєва // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://msfo-practice.ru/article.aspx?aid=285079>
4. Глухова Е.В. Об определении объекта консолидированной финансовой отчетности в МСФО и в российской учетной науке и нормативной базе / Е.В. Глухова // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований Сер.: Экономические науки. – 2011. – № 1. – С. 20–24.
5. Горбатюк Н.М. Спільні підприємства у контексті П(С)БО та чинного законодавства / Н.М. Горбатюк // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy-confer.com.ua/full-article/875/>
6. Господарський кодекс України: Кодекс, виданий Верховною Радою України від 16.01.2003 № 436-IV (зі змін. та доп.) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>
7. Грибановский А.М. Учет и отражение сделок по слиянию и поглощению в консолидированной отчетности в соответствии с МСФО: автореферат дис. ... канд. экон. наук: 08.00.12 / А.М. Грибановский. – М., 2010. – 25 с.
8. Давидов Г.М. Звітність підприємств [Текст]: навч. посіб. / Г.М. Давидов, Н.С. Шалімова. – К.: Знання, 2010. – 623 с.
9. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 № 514-VI (зі змін. та доп.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=514-17>.
10. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III (зі змін. та доп.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
11. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 № 959-XII (зі змін. та доп.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
12. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664-III (зі змін. та доп.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.
13. Закон України «Про холдингові компанії в Україні» від 15.03.2006 № 3528-IV (зі змін. та доп.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3528-15>
14. Костюченко В.М. Облік і аналіз діяльності групи підприємств, як єдиної економічної одиниці: монографія / В.М. Костюченко; МОН України, Міжнародний ін-т менеджменту (МІМ-Київ). – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 504 с.
15. Кузьмінська О.Е. Розкриття питань консолідації фінансової звітності в

- облікових стандартах / О.Е. Кузьмінська // М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана»; відп. ред. А.Ф. Павленко. – 2008. – Вип. 10. – С. 207 – 216.
16. Лучко М.Р. Основи складання консолідованої фінансової звітності: навч. посіб. / М.Р. Лучко; ВПНЗ «Європ. ун-т», Терноп. філ. – Тернопіль: Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2012. – 76 с.
  17. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 28 «Інвестиції в асоційовані та спільні підприємства» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.minfin.gov.ua/file/link/394626/file/IAS%2028%20%20\(ed_2013\)ua.pdf](http://www.minfin.gov.ua/file/link/394626/file/IAS%2028%20%20(ed_2013)ua.pdf)
  18. Міжнародний стандарт фінансової звітності 10 «Консолідована фінансова звітність» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.minfin.gov.ua/file/link/394646/file/IFRS%2010%20%20\(ed_2013\)ua.pdf](http://www.minfin.gov.ua/file/link/394646/file/IFRS%2010%20%20(ed_2013)ua.pdf)
  19. Міжнародний стандарт фінансової звітності 11 «Спільна діяльність» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.minfin.gov.ua/file/link/394647/file/IFRS%2011%20%20\(ed_2013\)ua.pdf](http://www.minfin.gov.ua/file/link/394647/file/IFRS%2011%20%20(ed_2013)ua.pdf)
  20. Міжнародний стандарт фінансової звітності 12 «Розкриття інформації про частки участі в інших суб'єктах господарювання» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.minfin.gov.ua/file/link/394648/file/IFRS%2012%20%20\(ed_2013\)ua.pdf](http://www.minfin.gov.ua/file/link/394648/file/IFRS%2012%20%20(ed_2013)ua.pdf)
  21. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Консолідована фінансова звітність», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27.06.2013 № 628 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1223-13>
  22. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 26.04.2000 № 91 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00>
  23. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.07.1999 № 163 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99>
  24. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 18.06.2001 № 303 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0539-01>

УДК: 657

Ткачук І.М., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА СТАНОВЛЕННЯ БУХГАЛТЕРА

Дослідження останніх років свідчать, що в сучасних соціально-економічних умовах, наука і практика не можуть лишатись осторонь у розв'язанні проблеми підготовки професійних мобільних бухгалтерів. Адже сучасний ринок праці вимагає підготовки саме таких фахівців, які були б готові до конкурентної боротьби за робочі місця. Відповідно, на початку XXI століття перед суспільством актуальності набуло питання підготовки фахівців, яким притаманна готовність до професійної мобільності.

Варто зауважити, що питання професійної мобільності бухгалтерів є багатоаспектним і продукує необхідність узагальнення поглядів на сучасне розуміння поняття «професійна мобільність», а також визначення її місця в становленні професійності сучасного бухгалтера.

Ключові слова: бухгалтер, безперервна професійна освіта, обліковець, професійна мобільність, фахівець.

Tkachuk I.

PROFESSIONAL MOBILITY AS A REQUIREMENT FOR ESTABLISHMENT ACCOUNTING

The current labor market requires training of such specialists who would be willing to compete for jobs. Accordingly, at the beginning of the XXI century, the society has gained relevance of training, which is inherent commitment to professional mobility. Recent studies show that in modern social and economic conditions, the science and practice cannot remain aside of the solution of mobile training professional accountants. And as you know, professional accountant acquired through systematic training, improvement through training and practical experience is recognized through certification and secured certificate.

The dynamism of the current economic and social change creates a need for qualified accountants who can analyze, adopt and implement innovative solutions to the situation of market competition, to move away from stereotypes in the professional field. Therefore, professional mobility is now a necessary part of training highly qualified accountant. It provides a high level of generalized professional skills, readiness for rapid selection and implementation of optimal ways to perform various tasks in his not only profession; opportunity and ability to successfully switch to another activity or change its appearance.

That is, in order to checker was professional and mobile, it is necessary that he

possessed a certain set of competencies that characterize him as a person and as a professional in their chosen field. The generated or acquired competencies will serve as the foundation that will provide a qualified accountant ability to be flexible and quickly navigate the profession, to be competitive in the labor market, ready for training, re-training and self-education.

It should be noted that the issue of professional mobility accountants is multidimensional, produces the need for generalization of views on current understanding of the concept of «professional mobility», and determine its place in the development of modern professional accountant.

Key words: accountant, continuing professional education, checker, professional mobility specialist.

Ткачук И.Н.

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ МОБИЛЬНОСТЬ КАК НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВИЕ СТАНОВЛЕНИЯ БУХГАЛТЕРА

Исследования последних лет показывает, что в современных социально-экономических условиях, наука и практика не могут оставаться в стороне относительно решения проблемы подготовки профессиональных мобильных бухгалтеров. Ведь современный рынок труда требует подготовки таких специалистов, которые были бы готовы к конкурентной борьбе за рабочие места. Соответственно, в начале XXI века перед обществом актуальность приобрел вопрос подготовки специалистов, обладающих готовностью к профессиональной мобильности.

Стоит заметить, что вопросы профессиональной мобильности бухгалтеров является многоаспектным и производит необходимость обобщения взглядов на современное понимание понятия «профессиональная мобильность», а также определение ее места в становлении профессионализма современного бухгалтера.

Ключевые слова: бухгалтер, непрерывная профессиональное образование, учетчик, профессиональная мобильность, специалист.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У сучасному світі найбільш важливим фактор економічного розвитку є знання. Зокрема, вміння бухгалтера використати, адаптувати та перетворити знання у джерело прибутку має вирішальне значення для стійкого економічного росту суб'єкта господарювання. Це в свою чергу продукує об'єктивну потребу сьогодення упосилені уваги до таких проблем, як: розвиток безперервної професійної освіти; взаємозалежність між освітою та ринком праці у XXI столітті; прогнозування систем професійної освіти з урахуванням світових тенденцій.

Професійна діяльність бухгалтера в мінливих сучасних умовах, зумовлює ситуацію, коли перемагає той, хто безперервно навчається і має змогу якомога швидше відповісти на будь-який «виклик». Тобто, підготовка кваліфікованих фахівців– обліковців – до безпосереднього здійснення діяльності в галузі обраної професії являє собою вміння використовувати набуті знання на практиці, формування необхідної професійної мобільності.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Саме розвиток інтелекту, спрямованості, самосвідомості, набуття професійного та життєвого досвіду, є передумовою адекватного сприйняття особистістю реальності та зумовлює шляхи адаптації, які надають змогу фахівцю-професіоналу змінювати свою поведінку залежно від ситуації, що виникає. І саме професійна діяльність бухгалтера, в ситуації нестабільності ринку праці, зумовлює потребу всебічного розвитку особистості.

Дослідження питання взаємозв'язку і взаємозалежності у розвитку системи освіти і ринку праці зумовлює необхідність об'єднання зусиль у науковому пошуку важливої проблеми фахівців різних галузей наукових знань – визначення дефініції «професійна мобільність».

У дослідженнях науковців [1-8] «професійна мобільність», представлена, як:

- 1) соціальний процес, що представляє зміну групою осіб чи індивідом свого професійного статусу;
- 2) якість особистості, що характеризується здібністю та готовністю швидко та успішно оволодівати новою технологією, отримувати нові знання та уміння, що забезпечують ефективність професійної діяльності.

Нікітіна О.О. [6] наголошує, що підхід до визначення поняття «професійна мобільність» має інтегративний характер. Тобто, що людина, як соціальна істота, є суб'єктом соціальної й професійної діяльності і, вступаючи у взаємодію з об'єктивною реальністю, вона не тільки сприймає, але намагається змінити її, конструюючи соціальну реальність та професійні обставини, або змінитися, переоцінюючи власні сили й цінності, прогножуючи шляхи самореалізації в нових умовах.

Існує підхід до професійної мобільності як до форми трудової

мобільності, яка, за твердженням Заславської Т.І.[4], є не стільки економічним чи соціальним, скільки міждисциплінарним поняттям, що виражається в професійному, кваліфікаційному, соціальному, галузевому, територіальному та інших переміщеннях індивідів, є своєрідною формою їх адаптації до нових технологічних і економічних умов функціонування.

Цілі статті. Дослідження питання професійної мобільності проведені багатьма вітчизняними й закордонними вченими, у їхньому числі: Д'яченко М.І., Заславська Т.І., Іванченко Є.А., Нікітіна О.О., Кандибович Л.А., Савицький С.К. та інші. Однак, нерозкритість питання професійної мобільності бухгалтера, які б враховували особливості його професійної діяльності, продукують необхідність у проведенні подальших досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Динамізм сучасних економічних і суспільних змін породжує потребу в кваліфікованих бухгалтерах, які вміють аналізувати, приймати і реалізовувати нестандартні рішення в ситуації ринкової конкуренції, відходити від стереотипів у професійній сфері діяльності. Зокрема, професіоналізм бухгалтера набувається шляхом систематичного навчання, вдосконалення через підвищення кваліфікації і практичний досвід, визнається через атестацію і закріплюється сертифікатом.

Одним із видів мобільності сучасного бухгалтера-фахівця професійна мобільність, яка безпосередньо пов'язана з підготовкою кваліфікованої особистості, здатної до творчої праці та професійного розвитку. І саме професійна мобільність є необхідною складовою підготовки висококваліфікованого бухгалтера. Вона передбачає високий рівень узагальнених професійних знань, готовність до оперативного відбору і реалізації оптимальних способів виконання різних завдань не лише в галузі своєї професії; можливість і здатність успішно переключатися на іншу діяльність або ж змінювати її вид.

З точки зору Д'яченко М.І. та Кандибович Л.А., професійна мобільність – це готовність і здатність фахівця до оперативного відбору та реалізації оптимальних способів виконання різноманітних завдань у межах своєї професії, успішного

«переключення» на іншу діяльність або зміни видів діяльності. Професійна мобільність, на їхню думку, передбачає також володіння системою узагальнених професійних прийомів і вміння ефективно їх використовувати для виконання будь-яких завдань усуміжних галузях. В умовах швидких змін техніки і технології виробництва професійна мобільність є важливим компонентом кваліфікаційної структури спеціаліста [3, с. 195-196].

Іванченко Є.А. [5] визначає професійну мобільність економістів, як «інтегровану якість особистості», що виявляється:

- у здатності успішно «переключатись» на іншу діяльність або змінювати види діяльності в галузі економіки та фінансів із залученням правової сфери;

- умінні ефективно використовувати систему узагальнених професійних прийомів для виконання будь-яких завдань у вищезазначених галузях та порівняно легко переходити від одного виду діяльності до іншого;

- володінні високим рівнем узагальнених професійних знань, досвідом їх вдосконалення та самостійного здобування;

- готовності до оперативного відбору та реалізації оптимальних способів виконання завдань у галузі економіки та фінансів, спираючись на передові світові тенденції.

Шпакіна І.Г. [8] розглядає професійну мобільність як критерій професійної компетентності, при цьому під професійною мобільністю розуміє вміння знаходити адекватні способи розв'язання проблем та виконання нестандартних завдань.

На думку Савицького С.К., «професійна мобільність фахівця може виразитися в його здатності успішно виконувати різні види діяльності і адаптуватися до нових умов їх реалізації» [7, с. 26]. Биченко Ю. [2] зауважує, що професійна мобільність визначає зміну професійної належності людини та супроводжується зміною її статусу і можливостями доступу до економічних цінностей та доходів.

Аналіз різних підходів до трактування поняття «професійна мобільність» свідчить, що науковці визначають професійну мобільність як певну сукупність особистісних якостей і ключових компетенцій, які необхідно набути майбутньому фахівцю в процесі формування його професійної мобільності. При цьому, формування

професійної мобільності для кожної конкретної професії є процесом індивідуальним і залежить від багатьох зовнішніх і внутрішніх факторів.

З точки зору Нікітіної О.О., готовність до прояву професійної мобільності включає діяльнісний та суб'єктний критерії. Діяльнісний критерій характеризується відкритістю до змін; здатністю до цілепокладання, планування дій, проектування власного професійного розвитку й досягнення професійно-значимих компетенцій у розв'язанні професійних завдань; умінням знаходити оптимальні виходи із ситуації утруднення й аргументувати варіант вибору рішення; якістю обґрунтованості явищ професійної діяльності; активним самопроявом у нормальних й спеціально змодельованих (квазіекстремальних) умовах; усвідомленістю, широтою, інтенсивністю, стабільністю спрямованості (соціальної, професійної, особистісної) на досягнення високих результатів діяльності. Суб'єктний критерій характеризується рефлексивним показником (уміння оцінювати сформовану ситуацію й оцінювати свої можливості), спрямованістю на подолання ситуації утруднення (потреби, мотиви, світогляд, установки, цілі), вольовими рисами (рішучість, наполегливість, самовладання, самостійність, ініціативність), потребою в суб'єкт-суб'єктній взаємодії в процесі професійного становлення [6].

У своєму дослідженні Л. Амірова підкреслює, що «професійна мобільність спеціаліста тісно пов'язана з такими поняттями, як «динамічність» й «задоволеність професійною діяльністю», й у більшості випадків зумовлена ступенем відповідності індивідуальних якостей особистості вимогам професії» [1, с. 89-91].

Тобто, для того, щоб обліковець був професійно-мобільним, необхідно щоб він володів певним набором компетенцій, що характеризують його як особистість і як професіонала в обраній галузі. Сформовані або набуті компетенції будуть слугуватимуть тією основою, що забезпечить кваліфікованого бухгалтера здатність бути гнучким, швидко орієнтуватися у професії, бути конкурентоспроможним на ринку праці, готовим до підвищення кваліфікації, перекваліфікації та самоосвіти.

Таким чином, професійна мобільність бухгалтера слугує механізмом чергування та сполучення різних видів діяльності, оскільки соціально-економічні відносини, розвиток науки й техніки

впливають на професійні здібності особистості.

Висновки. Усьогоденні питання формування професійної мобільності бухгалтеразалишається актуальниміважливым. Адже, професійна мобільність є необхідною умовою професійного становлення особистостіта одним з головних показників закону зміни праці. Водночас, у відповідних проявах виникають нові напрями професійної діяльності, що потребують перекваліфікації,тобто професійна мобільність стає невід’ємною складовою професійної кваліфікації бухгалтера.

Підсумовуючи вище зазначене варто відмітити, що професійна мобільність бухгалтера – це якості особистості, які характеризуються стійкою мотивацією до основної діяльності, активністю та ініціативністю в оволодінні професійнимизнаннями, їх доцільним використанням у конкретних практичних ситуаціях, пов’язаних з отриманням та аналізом своєчасної інформації про стан та розвиток суб’єкта господарювання.

1. Амирова Л.А. Проблема профессиональной мобильности педагога и перспективные ориентиры ее развития / Л.А. Амирова // Образование и наука: журнал теоретических и прикладных исследований Уральского отделения Российской Академии образования. – 2009. – № 8(65). – С. 86-96.
2. Быченко Ю. Культурный капитал / Ю. Быченко. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pmuc.ru/jornal/number13/bichenko.htm>.
3. Дьяченко М.И. Краткий психологический словарь: Личность образование, самообразование, профессия. / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович – Минск, 1998.
4. Заславская Т.И. Трудовая мобильность как предмет экономико-социологического исследования // Методологические проблемы социологического исследования мобильности трудовых ресурсов / Под ред. Т.И. Заславской, Р.В. Рывкиной. – Новосибирск, 1974. – 57 с.
5. Іванченко Є.А. Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах: Дис... канд.пед. наук: 13.00.04 / Південноукр. держ. пед. ун-т. ім. К. Д.Ушинського. Одеса, 2005.
6. Никитина Е.А. Педагогические условия формирования профессиональной мобильности будущего педагога: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01 / Елена Александровна Никитина. – Иркутск, 2007. – 199 с.
7. Савицкий С.К. Формирование профессиональной мобильности в процессе подготовки специалиста машиностроительного профиля: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Савицкий Сергей Константинович. – Казань, 2006. – 121 с.
8. Шпакина И.Г. Развитие компетентности руководителей школ в вопросах управления персоналом в муниципальной системе образования: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Шпакина Ирина Гидальевна. – Омск, 2007. – 230 с.

УДК 657

Томілова Н.О., к.е.н.

Білоцерківський національний аграрний університет

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ЯКІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

У статті розглянуто процес управління рівнем якості сільськогосподарської продукції, а предметом дослідження є його інформаційно-аналітична частина.

Ключові слова: якість, управління, витрати, облік.

Tomilova N.

INFORMATIONAL AND ANALYTICAL SUPPORT FOR COST MANAGEMENT ON THE QUALITY OF AGRICULTURAL PRODUCTS

Product quality is a key means of attracting potential customers not only in agriculture but also in all industries as a whole. Therefore, there is need for a systematic and effective approach to the management and control costs of quality agricultural products, developing norms and standards of quality, and standards compliance.

The basis of the system of quality control of agricultural products is management accounting. Formation of an effective system of management accounting at the enterprise happens in stages. The accounting information on each of these stages must be properly grouped and interpreted to form final internal reporting provided various levels of management data needed for decision-making at different levels of the management structure. This applies to the process of cost accounting for product quality, as this activity is key for enterprises, market-oriented.

To improve analytical support of quality control of agricultural production must take a number of measures:

analysis of the specifics of its management structure in terms of the emergence of excess production costs, determine their causes;

advanced quality management model based on new technologies; functioning of management accounting, which would include the issue of quality products separate from other processes;

the use of accounting software solutions and cost-benefit analysis and determination of performance to determine the effectiveness of dynamics of functioning quality management policy to determine its impact on outcomes.

Keywords: quality, management, costs, accounting

Томилова Н.А.

ИНФОРМАЦИОННО - АНАЛИТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ЗАТРАТАМИ НА КАЧЕСТВО СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ

В статье рассмотрен процесс управления уровнем качества сельскохозяйственной продукции, а предметом исследования является его информационно-аналитическая часть.

Ключовые слова: качество, управление, расходы, учет.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Якість продукції є одним із основних засобів залучення потенційних споживачів не тільки у сільському господарстві, а і у всіх галузях виробництва в цілому. Виходячи з цього, з'являється необхідність системного і ефективного підходу до управління та контролю витратами на якість продукції сільськогосподарського виробництва, розробки норм і нормативів якості, а також стандартів відповідності. Прагнення України інтегруватись в європейські та світові економічні структури вимагає засвоєння нових правил гри, що диктує ринкова економіка, в якій виживає та організація, котра має найсучасніші технології, найвищу якість продукції, найнижчі ціни і найвищі орієнтири стосовно найвимогливішого споживача.

Особливість сучасної української економіки полягає не тільки у зменшенні обсягів виробництва, але й в тому, що рівень технології та обладнання в більшості значно нижчий, ніж у розвинених країнах. Залучення інвестицій на переобладнання виробництва, розробку нових технологій може бути виправданим лише в тому випадку, якщо вироблена продукція буде конкурентоспроможною і знайде попит у споживача. Позитивне розв'язання задачі підвищення конкурентоспроможності залежить від системи управління витратами на якість як на господарському, так і на регіональному рівнях. В свою чергу, на результативне управління витратами на якість впливає рівень його інформаційного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Різні аспекти розв'язання проблеми підвищення якості сільськогосподарської продукції висвітлені в

наукових працях іноземних і вітчизняних вчених: Е. Демінга, Дж. Джурана, К. Ісікави, У. Шухарта (дослідження управління якістю), В.В. Юрчишина, П.Я. Калити, О.Д. Гудзінського, Ю.І. Койфмана, С.Д. Ільєнкової та інших. Питанням інформаційного забезпечення сільськогосподарських підприємств присвячені наукові праці провідних вітчизняних учених: В.В. Дерлеменка, І.М. Криворучка, М.Ф. Кропивка, П.Т. Саблука, В.Ф. Ситника, Б.К. Скирти, О.В. Ульянченка, Р.М. Шмідта та інших. Разом з тим теорія управління витратами на якість сільськогосподарської продукції та механізм його інформаційного забезпечення в умовах ринку мають цілий ряд невирішених проблем, що визначило актуальність і напрямки дослідження.

Цілі статті: аналіз інформаційно-аналітичного забезпечення управління витратами на якість сільськогосподарської продукції та пошук шляхів його удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Управління якістю — аспекти виконання функції управління, які визначають політику, цілі і відповідальність в області якості, а також здійснюють їх за допомогою таких засобів, як планування якості, оперативне управління якістю, забезпечення якості і поліпшення якості в рамках системи якості.

У поняття "управління якістю" входять наступні аспекти:

1. Загальні аспекти:

- планування на рівні вищого керівництва;
- систематизація і документальне оформлення діяльності у вигляді методик, протоколів, інструкцій і ін.;
- залучення всіх виробничих ресурсів і всього персоналу;
- широке використання стандартизації, у тому числі і міжнародних стандартів, в управлінні якістю;
- регулярні перевірки, вивчення зворотного зв'язку і коректування дій;
- безперервне навчання персоналу прийомам і методам управління якістю.

2. Технічні аспекти:

- використання у виробництві останніх світових стандартів або стандартів, що перевищують рівень світових;
- контроль продукції на кожному етапі в процесі

виробництва з використанням необхідних засобів контролю;

- діагностика устаткування;
- забезпечення керованості всіма процесами і простежування кожної одиниці продукції;
- регулярний перегляд технологій.

3. Економічні аспекти:

- управління економікою якості;
- планування капіталовкладень у якість (витрати на функціонування системи якості, навчання персоналу, вивчення ринку, контроль, діагностику, переоснащення виробництва, залучення незалежних експертів, особисті премії персоналу та ін.).

Основу методології контролю якості продукції складають національні та міжнародні стандарти якості. В останні роки широко застосовуються стандарти, в яких відображено світовий досвід управління якістю продукції на підприємстві. У 1987 р. Міжнародна організація зі стандартизації прийняла міжнародні стандарти ІСО (ISO) серії 9000 з систем якості.

Основні положення методів управління якістю викладені у працях Мішиної В. Н. [1, с. 125], Глудкіната О. П. [5, с. 254], Окрепилова В. В. [2, с. 152], Огвоздіна В. Ю. [4, с. 25] та ін.

У дослідженнях вказаних вчених представлена наступна класифікація методів управління якістю:

1. Класичні, які спрямовані на розробку й розвиток методів планування якості та статистичного аналізу;

2. "Нові", в яких присутня соціальна спрямованість в широкому розумінні та які повинні застосовуватись у комплексі з наявними управлінськими, технічними, організаційними методами.

Слід зазначити що, такий підхід до класифікації є досить умовним, оскільки значна кількість методів має багато спільного у структурі й методиці застосування, завдяки чому вони можуть розглядатися не відокремлено один від одного, а як частини єдиної методології тотального управління якістю (TQM).

В умовах сучасної ринкової конкуренції на ринку сільськогосподарської продукції важливим і невирішеним питанням залишається облік витрат на аналіз та управління якістю продукції. Більшість підприємств нехтує створенням умов для систематизованого накопичення інформації про витрати на підтримку та поліпшення якості продукції, виготовленням якої вони займаються.

Як правило, такі витрати в обліку відносяться до загальних витрат на виробництво продукції, що в свою чергу призводить до втрати можливості здійснення управлінським персоналом моніторингу витрат на якість продукції, в результаті чого втрачається можливість підведення підсумків роботи по підвищенню якості продукції, її сертифікації, що в кінці приводить до неправильних управлінських рішень, які можуть позначитись на результатах діяльності тієї чи іншої організації

Тому з'являється необхідність здійснення по вдосконаленню системи управлінської обліку, як інформаційної частини діяльності підприємства [5, с. 257]. Для поліпшення даної системи доцільно адаптувати систему фінансового обліку по збору, реєстрації і узагальненню інформації про витрати. Потрібно виокремити витрати на якість, при цьому необхідно послідовно виконати наступні кроки: вибрати об'єкти калькулювання витрат; визначити джерела інформації про витрати на якість (як правило, розробляються форми первинних документів по збору інформації про витрати на якість продукції в рамках управлінського обліку з урахуванням специфіки діяльності окремого підприємства, створюються програмні рішення для обліку таких витрат); згрупувати однорідні витрати; розробити план рахунків для управлінського обліку, який дозволив би врахувати витрати на якість продукції.

В основу організації обліку витрат на якість з метою калькулювання доцільно покласти їх цільове призначення, тобто всі витрати розділити на дві групи: витрати забезпечення якості (основні) і витрати підтвердження і покращення якості (додаткові). На підставі даних управлінського обліку проаналізовано структуру витрат на якість сільськогосподарської продукції аграрних підприємств Київської області (табл. 1).

Таблиця 1

Структура витрат на якість сільськогосподарської продукції

Склад витрат	2012 рік		2013 рік		2014 рік		2014 рік у % до 2012 року
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
Внутрішні витрати на продукцію з виявлення невідповідностей	1225,0	25,7	1253,0	25,8	1269,0	26,1	103,6

Продовження табл. 1

Зовнішні витрати на продукцію з виявлення невідповідностей	1153,0	24,2	1169,0	24,0	1175,0	24,2	101,9
Витрати на контроль	1124,0	23,6	1138,0	23,4	1127,0	23,2	100,3
Витрати на запобігання невідповідностей	1267,0	26,6	1301,0	26,8	1282,0	26,4	101,1
Разом	4769,0	100	4861,0	100	4853,0	100	101,8

З таблиці 1 бачимо, що загалом динаміка суми витрат мала тенденцію до зростання, крім витрат на контроль та запобігання невідповідностей у 2013 році. Більша частина витрат припала на превентивні міри уникнення несприятливих впливів на якість продукції, це говорить про необхідність наявності системи управління якістю для покращення контролю динаміки якості і витрат на неї. Порівнявши 2011 та 2013 роки можна зробити висновок, що по кожній складовій структури витрат на якість відсоток витрат зріс, це говорить про щорічне збільшення витрат підприємства та необхідність удосконалення системи управління якістю.

Так як дані про витрати на якість є допоміжним інструментом систем менеджменту якості або програм підвищення якості, використовувати їх необхідно в рамках програм або систем. Зазвичай по ним будують діаграми трендів окремих складових витрат для виявлення їх початкового рівня, встановлення завдань щодо їх зниження та моніторингу ходу виконання завдань. Ці дані застосовують і для побудови діаграм, що вказують загальні тенденції місячного або квартальної зміни сумарних витрат на якість, і включають в доповіді менеджменту про якість.

Основою системи управління якістю продукції сільськогосподарської продукції є управлінський облік. Формування ефективної системи управлінського обліку на підприємстві відбувається поетапно. Облікова інформація на кожному з цих етапів повинна бути відповідним чином згрупована і інтерпретована, щоб підсумкові форми внутрішньої звітності забезпечували різні рівні управління даними, необхідними для ухвалення управлінських рішень на різних рівнях структури управління. Це стосується і процесу обліку витрат на якість

продукції, оскільки саме цей вид діяльності стає ключовим для підприємств, орієнтованих на ринок.

Важливим є те, що при створенні механізму обліку витрат на якість продукції на підприємствах виникають певні труднощі. Відомо, що виокремлення витрат на якість обліковою документацією, що існує в Україні, не передбачено. Витрати на якість не включаються окремо від інших витрат до собівартості. Їх динаміку та обсяги неможливо виявити ні у витратах на розробку, ні на управління, ні на збут. Витрати на якість виявляються при використанні окремих способів реєстрації та групування інформації про такі витрати.

Тому для цілей організації управлінського обліку витрат на якість продукції необхідно розробити:

1. Єдиний реєстр видів витрат, пов'язаних з якістю продукції;
2. Форми первинних облікових документів, які застосовуються для оформлення фактів господарської діяльності, пов'язаних із здійсненням витрат на якість продукції;
3. Робочий план рахунків управлінського обліку, що містить синтетичні і аналітичні рахунки, необхідні для побудови системи управлінського обліку витрат на якість;
4. Правила документообігу і технологія обробки облікової інформації;
5. Форми документів для внутрішньої управлінської звітності, сформовані на основі реєстрів рахунків управлінського обліку (з урахуванням запитів користувачів цієї звітності на різних рівнях управління).

Оскільки облік витрат і витрат на якість зокрема є важливою частиною облікового процесу, для ефективного та всеохоплюючого обліку всієї господарської активності необхідно мати методологічну базу, яка б повністю забезпечила повне відображення в обліку господарської діяльності. Для адаптації системи бухгалтерського обліку необхідно враховувати міжнародні стандарти якості ISO, які забезпечують визнання та відповідність міжнародному рівню якості продукції, що забезпечує стійкість в умовах конкурентного ринку та вихід на міжнародний рівень.

Висновки. Для покращення аналітичного забезпечення управління якістю продукції сільськогосподарського виробництва

необхідно здійснити ряд заходів, а саме:

1) оскільки кожне підприємство має свої індивідуальні особливості, необхідно провести аналіз специфіки діяльності, його структури управління на предмет виникнення надлишкових витрат на виробництво, визначення їх причин;

2) використовувати нормативно-правову базу з питань якості продукції, як на національному, так і на міжнародному рівнях;

3) звертати увагу на передові моделі управління якістю продукції, що ґрунтуються на новітніх технологіях;

4) забезпечити належне функціонування системи управлінського обліку, яка б охоплювала питання якості продукції окремо від інших процесів;

5) використовувати програмні рішення обліку і аналізу витрат і доходів та визначення результатів діяльності з метою визначення ефективності динаміки функціонування політики управління якістю з метою визначення її впливу на кінцеві результати.

Для вдосконалення аналітичного забезпечення та управління якістю сільськогосподарської продукції на державному рівні доцільним є створення Державного агентства якості сільськогосподарської продукції з наступними елементами:

1. державна інспекція якості сільськогосподарської продукції;

2. центр лабораторних досліджень якості сільськогосподарської продукції;

3. служба моніторингу та інформаційної бази даних якості сільськогосподарської продукції;

4. сектор адаптації законодавства.

На даному етапі розвитку цивілізації доволі проблематично виявити сферу діяльності людини, у якій не використовувалися б інформаційні технології та підходи. Автоматизація різних процесів, комп'ютеризація робочих місць і впровадження нових методів обробки, збереження, конвертації, використання й обміну інформацією – потужний й ефективний засіб підвищення рівня якості праці та взаємодії між людьми в суспільстві.

220 с.

2. Философский энциклопедический словарь / Редкол.: С.С. Аверинцев, Э.А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичев и др. – 2-е изд. – М.: Сов. Энциклопедия, 1989. – 815 с.
3. Фейгенбаум А. Контроль качества продукции / А. Фейгенбаум: Сокр. пер. с англ. / Авт. предисл. и науч. ред. А. В. Гличев – М.: Экономика, 1986. – 471 с.
4. Мишин В. М. Управление качеством: Учебник для студентов вузов, обучающихся по специальности «Менеджмент организации» / В. М. Мишин – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 4633 с.
5. Деминг Э. Выход из кризиса: Новая парадигма управления людьми. Системами и процессами / Эдвардс Деминг; пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2011. – 370 с.
6. Исикава К. Японские методы управления качеством / К. Исикава. – М.: «Экономика», 1998. – 199 с.
7. Бенделл Т. Наставники по качеству: Сборник кратких очерков о самых знаменитых зарубежных деятелях в области качества / Т. Бенделл; пер. с англ. А. Константинова при участии М. Розно. – М.: Редакционно-информационное агентство «Стандарты и качество», 2010. – 48 с. – (Дом качества; вып. 8).
8. Герасимов Б. И. качество в системе управления предприятием / Б. И. Герасимов, А. Ю. Сизикин. – М.: Машиностроение, 2012. – 140 с.

УДК 657

Томчук В.В., к.е.н.

ТОВ «Вінницька Промислова Компанія»

ГРОШОВІ ПОТОКИ ЯК ОБ'ЄКТ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ У СІЛЬСЬКОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

У статті розглянуто теоретичні та методичні положення виділення грошового потоку як об'єкта бухгалтерського обліку, що дасть змогу під час звітного періоду визначити майбутній фінансовий результат діяльності підприємства, виключити приховування руху грошових коштів на підприємстві, запобігти парадоксальній ситуації неплатоспроможності господарюючого суб'єкта при наявності прибутку.

Ключові слова: грошові потоки, об'єкт бухгалтерського обліку, елементи методу бухгалтерського обліку, вхідний та вихідний грошовий потік.

Tomchuk V.

CASH FLOW AS OBJECT ACCOUNTING AT THE AGRICULTURAL ENTERPRISES

Occupying a significant place in the activity of agricultural enterprises cash flow is an expression of current assets at the stages of supply and realization of activity circulation and implementation of the enterprise capital, which aims to ensure full functioning of the entity considering the time factor, which determines the allocation of cash flow as an object of accounting that includes cash in the national currency, foreign currency, cash equivalents in the form of short-term financial investments; capital investments; payments to debtors and creditors; sources of equity; liability of the enterprise; enterprise's revenues by their types; enterprise's expenditures by their economic elements; financial results. Cash in cash flows through the functions it performs and serving the movement of value in the process of social reproduction outline the form of cash flow being a sort of its static meter. In its turn, cash flow characterizes dynamism of the entrepreneurship activity, where money incomings and expenditures are permanent and continuous. This information will help during the reporting period to determine future financial performance of the enterprise, eliminate concealing of incomes and cash outflows at the enterprise, prevent paradoxical situation of insolvency. It is false to claim that cash flow can be attributed to any individual object of accounting, they are a unifying link of the existing objects of accounting as a whole, as they participate in all cycles of business activity of the enterprise deserving to be distinguished as an object of accounting.

Key words: cash flow, object accounting, elements method of accounting, incoming and outgoing cash flow.

Томчук В.В.

ДЕНЕЖНЫЕ ПОТОКИ КАК ОБЪЕКТ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В СЕЛЬСЬКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

В статье рассмотрены теоретические и методические положения выделения денежного потока как объекта бухгалтерского учета, что позволит во время отчетного периода определить будущий финансовый результат деятельности предприятия, исключить сокрытия движения денежных средств на предприятии, предотвратить парадоксальной ситуации неплатежеспособности хозяйствующего субъекта при наличии прибыли.

Ключевые слова: денежные потоки, объект бухгалтерского учета, элементы метода бухгалтерского учета, входящий и исходящий денежный поток.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Вектор розвитку сучасних економічних відносин, обраний Україною, вимагає трансформації існуючого бухгалтерського обліку відповідно до міжнародних стандартів. В умовах ринкового

середовища розвитку інвестиційних процесів важливу роль відіграють бухгалтерський облік і контроль грошових потоків. Грошовий потік властивий діяльності будь-якого господарюючого суб'єкта незалежно від галузевого напрямку та організаційно-правової форми. Ефективне функціонування підприємства значною мірою обумовлене станом його грошових потоків, оскільки саме вони визначають платоспроможність господарюючого суб'єкта та появу додаткових інвестиційних можливостей. Сезонність сільськогосподарської діяльності, особливо в умовах фінансової кризи, вимагає ефективного управління грошовими потоками. Важливою складовою успішного управління цим процесом є погашення зобов'язань за розрахунками, отримання прибутку, наявність ефективно функціонуючої системи бухгалтерського обліку і контролю, що дозволяє накопичувати, обробляти й оперативно передавати достовірну інформацію про грошовий потік апарату управління підприємством.

Аналіз останніх досліджень , у яких започатковано вирішення проблеми. Значним внеском у розвиток теорії грошових потоків, їх сутності, класифікації та бухгалтерського обліку є наукові праці зарубіжних та вітчизняних учених, таких як Л. А. Бернстайл, І. А. Бланк, Є. Брігхем, В. П. Бондар, В. В. Бочаров, Дж. К. Ван Хорн, П. І. Гайдуцький, М. Я. Дем'яненко, В. М. Жук, А. М. Кінг, Г. Г. Кірейцев, Л. О. Лігоненко, Е. Нікхбахт, Л. Н. Павлова, О. М. Петрук, А. М. Поддєрьогін, М. С. Пушкар, Т. Райс, П. Т. Саблук, Л. К. Сук, Н. М. Ткаченко, О. О. Терещенко, С. І. Терещенко, Р. Б. Тянь, В. О. Шевчук та інших.

Цілі статті. Метою наукового дослідження є процес теоретичного обґрунтування сутності грошових потоків як об'єкта бухгалтерського обліку на сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Роль бухгалтерського обліку у сучасній економічній системі України і втому числі грошових потоків у сільськогосподарських підприємствах є досить значною. Вплив ринкових відносин на розвиток національного бухгалтерського обліку грошових потоків у сільськогосподарських підприємствах не достатньо вивчений. Характерною рисою бухгалтерського обліку грошових потоків є те,

що він заснований на строгій документації господарських операцій.

Досвід багатьох розвинених країн світу показав, що найбільш ефективним є ринковий механізм господарювання. Саме в умовах ринкової економіки передбачається ціла низка компонентів, які взаємодіють між собою, де ключова роль належить суб'єктам господарювання. З технологічної точки зору функціонування підприємства можна представити як сукупність ресурсних потоків. Одним із таких ресурсних потоків, який властивий діяльності будь-якого господарюючого суб'єкта незалежно від галузевого напрямку, організаційно-правової форми є грошовий потік.

Термін «грошовий потік» був застосований фінансовими аналітиками зарубіжних країн, усвідомивши необхідність об'єктивної грошової оцінки фінансових результатів діяльності підприємства, що не дозволяв зробити метод нарахувань. Для кількісного аналізу фінансових операцій підприємства в галузі фінансової математики почали застосовувати зазначений термін. За допомогою такого аналізу було зручно абстрагуватися від економічного змісту кожної фінансової операції й розглядати рух грошових коштів, що виникає в процесі господарської діяльності підприємства як числовий ряд, що складається з послідовності розподілених у часі платежів. Для позначення такого ряду у світовій практиці почали застосовувати термін «грошовий потік» [3, 5, 6].

Закордонні теоретики, зокрема Л. А Бернстайн та Є. Ф. Брігхем використовують термін «грошові потоки» для ідентифікації процесу руху грошових коштів, беручи до уваги реальні й очікувані надходження й витрати коштів або взагалі не визначають змістове навантаження цього поняття, розглядаючи його в контексті аналізу руху грошових коштів [6]. Л. А Бернстайн у своїх працях вважає, що термін «потоки коштів» (в його буквальному розумінні) взагалі позбавлений змісту. Таку думку вважаємо хибною, адже в процесі господарської діяльності підприємство відчуває приплив коштів (грошові надходження) та відтік коштів (грошові виплати). Більше того, ці грошові припливи й відтоки відносяться до різних видів діяльності – операційної, інвестиційної та фінансової.

Ван Хорн Дж. К. розглядає грошовий потік як рух грошових коштів, що має безперервний характер. Крім цього, автор вказує на можливість різного трактування поняття грошових потоків: з

одного боку грошовий потік - потік готівки, з іншого - потік власних оборотних коштів підприємства. Другий підхід узгоджується із думкою Є.С. Стоянової. Він стверджує, що поняття грошових потоків можна трактувати по-різному в залежності від завдань аналізу [1, с. 180 - 186]. З погляду автора, під час виділення грошових потоків як власних оборотних коштів виникає відрив від трактування грошових надходжень і виплат, що виникли в результаті формування й використання необоротних активів, довгострокових фінансових інвестицій, власного й залученого капіталу. Тому потрібно досліджувати всі господарські операції, що стосуються грошових потоків за звітний період, внаслідок чого визначати фінансовий результат сільськогосподарського підприємства.

Кінг А. М. вважає, що система тотального управління грошовими потоками є основою менеджменту підприємства [8]. Автор розглядає грошові потоки як надходження й вибуття грошових коштів. На нашу думку, спірною є тотожність грошових коштів й грошових потоків. Грошові кошти – показник статичний за певний проміжок часу, а грошовий потік – динамічний. Кінг стверджує, що на довгостроковому відрізку часу величини грошового потоку й прибутку підприємства мають тенденцію дорівнювати один одному [9]. Однак в такому випадку не здійснюється коригування прибутку на компенсаційні статті. Тому прибуток підприємства та його грошовий потік не можуть дорівнювати один одному.

У той же час Т. Б. Рубінштейн абстрагується від необхідності фізичної ідентифікації грошового потоку й говорить про те, що «грошовий потік» – являє собою елемент системи управлінського обліку» і призначений для «прийняття обґрунтованих управлінських рішень усередині фірми» [13, с. 43]. Це досить новий погляд на природу виникнення й призначення грошових потоків, тим більше що управлінські аспекти організації системи бухгалтерського обліку останнім часом висуваються на перший план. Відповідно, відбувається зсув акцентів у бухгалтерському обліку грошових потоків, тому що необхідно не тільки забезпечити користувачів інформацією про здійснені в минулому грошових розрахунках, але й оперативно відслідковувати зміни в поточній платіжній ситуації (по можливості в так званому режимі «реального

часу») для потреб оперативного управління господарською діяльністю.

Визначення грошового потоку в МСБО № 7 «Звіт про рух грошових коштів» звучить як надходження і вибуття грошових коштів та їхніх еквівалентів [10]. Цей стандарт було покладено за основу при складанні вітчизняного стандарту бухгалтерського обліку (НП(С)БО 1 в частині Звіту про рух грошових коштів) [11]. У «Звіті про рух грошових коштів» визначення «грошовий потік» відсутнє, але під ним розуміють поняття «рух грошових коштів», що абсолютно ідентично визначенню «грошовий потік» в МСБО № 7 [14].

Віддаючи належне дослідженням і науковим розробкам провідних учених, варто зазначити про відсутність єдиного підходу до розуміння сутності грошового потоку, що не дозволяє ідентифікувати його як об'єкт бухгалтерського обліку та об'єктивно оцінювати його вплив на господарську діяльність сільськогосподарських підприємств.

З погляду автора, **грошовий потік** - це сукупність надходжень, що залежать від часу (позитивний грошовий потік) і вибуття грошових коштів та їх еквівалентів (від'ємний грошовий потік), які розподілені у часі досліджуваного періоду, й обслуговують всі процеси господарської діяльності.

Займаючи значне місце у життєдіяльності сільськогосподарських підприємств грошові потоки є вираженням оборотних коштів на стадіях постачання і реалізації кругообороту діяльності та втіленням капіталу підприємства, який спрямований на забезпечення повноцінного функціонування господарюючого суб'єкта з урахуванням фактора часу, що зумовлює виділення грошового потоку як об'єкта бухгалтерського обліку.

У своєму науковому дослідженні В. М. Жук зазначив, що об'єктами бухгалтерського обліку є складові його предмета, які знаходять окреме (як об'єкти) відображення в обліковій системі та представляють інформаційну цінність для користувачів. Тоді як предметом бухгалтерського обліку вчений пропонує вважати реальні, визначені соціально-правовими відносинами, господарські процеси, які мотивовані до відображення в обліку запитами інституцій [7]. Виходячи з вище зазначеного судження, грошові потоки сільськогосподарських підприємств представляють собою

неабияку цінність як для зовнішніх так і для внутрішніх користувачів, забезпечуючи їх необхідною інформацією. Наприклад, затримка з розрахунками за відвантажену покупцям продукцію рівнозначна втраті частини прибутку підприємства внаслідок уповільнення обороту його активів. Так само негативно позначається на результатах діяльності підприємства дебіторська заборгованість постачальників за перерахованою їм попередньою оплатою під майбутні поставки сировини й матеріалів, коли з будь-яких причин вони своєчасно не були відвантажені підприємству. В умовах інфляції на це накладається втрата реальної вартості грошей, що зумовлює ще більші збитки, інколи навіть такі, що спричиняють банкрутство підприємства [4].

З іншої сторони, якщо до складу грошових потоків входять такі об'єкти бухгалтерського обліку, як: грошові кошти (в національній та іноземній валюті, еквіваленти грошових коштів у формі короткострокових фінансових інвестицій), капітальні інвестиції, розрахунки з дебіторами та кредиторами, джерела власних засобів, зобов'язання підприємства, доходи підприємства за їхніми видами, витрати підприємства за їх економічними елементами, фінансові результати діяльності, то грошові потоки автоматично повинні розглядатись як самостійний об'єкт бухгалтерського обліку, який об'єднує в собі всі складові. Також грошові кошти у складі грошових потоків через виконувані ними функції та обслуговуючи рух вартості в процесі суспільного відтворення окреслюють форму грошового потоку, виступаючи своєрідним його статичним вимірником. У свою чергу грошовий потік характеризує динамізм підприємницької діяльності, де грошові надходження й витрачання мають постійний характер, ідуть безпервними потоками.

З точки зору теорії бухгалтерського обліку, об'єктами бухгалтерського обліку є господарські засоби за їх складом та використанням, джерела утворення господарських засобів за їх видами і господарські процеси, що зумовлюють рух господарських засобів, коштів і джерел їх утворення [2]. З погляду автора, хибно стверджувати, що грошові потоки можна віднести до якогось окремого об'єкта бухгалтерського обліку, вони є консолідуючою ланкою уже існуючих об'єктів бухгалтерського обліку в одне ціле, бо беруть участь у всіх циклах господарської діяльності

підприємства, і цим заслуговують на виділення у самостійний об'єкт бухгалтерського обліку. Адже для здійснення діяльності підприємство повинне мати господарські засоби, тобто товарно-матеріальні цінності та гроші, які забезпечують його роботу. У свою чергу необоротні активи включають знаряддя праці, які поступово (в міру зносу) передають свою вартість на створений продукт. Оборотні активи включають предмети праці (матеріальні запаси, кошти та ін.), які повністю споживаються в одному виробничому циклі й усю свою вартість одноразово передають на створений продукт. Класифікація господарських засобів за складом і джерелами їх формування відображає майновий стан підприємства. Кожен вид засобів має відповідне джерело створення, тому загальний підсумок засобів дорівнює загальному підсумку джерел. Тобто сума всіх засобів підприємства (активів) дорівнює сумі всіх джерел створення цих засобів (пасивів) на підприємстві.

Автор стверджує, що до грошових потоків як об'єкта бухгалтерського обліку слід застосувати всі існуючі на сьогодні в теорії бухгалтерського обліку елементи методу обліку, а саме: документацію та інвентаризацію, оцінку і калькулювання, рахунки і подвійний запис, баланс і звітність, тому що кожна господарська операція, яка відображається у бухгалтерському обліку, підтверджується документами, що є письмовими доказами її здійснення, зокрема відображає зміни у надходженні та вибутті грошових потоків. Проведення інвентаризації засвідчує наявність товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів шляхом перерахування, зважування, обміру, оцінки всіх залишків майна підприємства і зіставлення з даними бухгалтерського обліку. Всі об'єкти бухгалтерського обліку відображаються у єдиному грошовому вимірнику. Для цього здійснюється оцінка – узагальнення об'єктів бухгалтерського обліку в грошовому вимірнику. Натуральні та трудові вимірники переводять у грошовий. Процес оцінки супроводжує калькулювання [12], тобто, щоб встановити ціну, потрібно її вирахувати, шляхом підрахунку витрат і визначення собівартості. Господарські операції в бухгалтерському обліку групують за допомогою рахунків бухгалтерського обліку, які застосовуються для обліку грошових потоків. У свою чергу господарські операції, що стосуються грошових потоків, обліковуються на бухгалтерських рахунках

методом подвійного запису. Для одержання підсумкових даних про діяльність підприємства, зокрема грошові потоки, складають Баланс та інші форми фінансової звітності, в яких відображають результати господарської діяльності підприємства за звітний період. Виходячи з вище викладеного, автор рекомендує грошовий потік у системі бухгалтерського обліку розглядати як об'єкт бухгалтерського обліку.

Грошовий потік має свій напрямок. Більшість вчених, характеризуючи напрямок грошового потоку, називають отримані платежі вхідним потоком (припливом), а сплачені платежі (відтоком). Грошові припливи й відтоки володіють не тільки кількісною, але й якісною (інформаційною) стороною, що дозволяє зрозуміти, звідки були отримані й куди спрямовані кошти. Тому, запропоновано для бухгалтерського обліку грошових потоків у сільському господарстві запровадити аналітичні рахунки:

1. До субрахунку 301 «Готівка в національній валюті»:

✓ 301.1 «Готівка в національній валюті від реалізації продукції рослинництва»;

✓ 301.2 «Готівка в національній валюті від реалізації продукції тваринництва»;

✓ 301.3 «Готівка в національній валюті від промислової переробки для інших підприємств (із збирання урожаю, надання послуг, кошти від емісії акцій та ін.)».

2. До субрахунку 302 «Готівка в іноземній валюті»:

✓ 302.1 «Готівка в іноземній валюті від реалізації продукції рослинництва»;

✓ 302.2 «Готівка в іноземній валюті від реалізації продукції тваринництва»;

✓ 302.3 «Готівка в іноземній валюті від промислової переробки для інших підприємств (із збирання урожаю, надання послуг, кошти від емісії акцій та ін.)».

3. До субрахунку 311 «Поточні рахунки в національній валюті»:

✓ 311.1 «Безготівкові кошти в національній валюті від реалізації продукції рослинництва»;

✓ 311.2 «Безготівкові кошти в національній валюті від реалізації продукції тваринництва»;

✓ 311.3 «Безготівкові кошти в національній валюті від

промислової переробки для інших підприємств (із збирання урожаю, надання послуг, кошти від емісії акцій та ін.)»).

4. До субрахунку 312 «Поточні рахунки в іноземній валюті»:

✓ 312.1 «Безготівкові кошти в іноземній валюті від реалізації продукції рослинництва»;

✓ 312.2 «Безготівкові кошти в іноземній валюті від реалізації продукції тваринництва»;

✓ 312.3 «Безготівкові кошти в іноземній валюті від промислової переробки для інших підприємств (із збирання урожаю, надання послуг, кошти від емісії акцій та ін.)»).

Висновки. Необхідність виділення грошового потоку як об'єкта бухгалтерського обліку зумовлена тим, що в основу терміна «грошовий потік» покладено подання інформації про діяльність господарюючого суб'єкта в динаміці з урахуванням фактора часу. Це особливо важливо, виходячи із можливості: оцінити ризик діяльності, врахувати інфляційні процеси в економіці, скористатися змінами ділової активності. Для вирішення проблем, що постають у межах бухгалтерського обліку, необхідно забезпечити формування інформації, яка буде базою для прийняття ефективних управлінських рішень.

1. Большая экономическая энциклопедия. – М.: Эксмо, 2007. – 816 с.
2. Бухгалтерський облік в Україні: навч. посіб.: нормат.-практ. матеріали / під ред. Р. Л. Хом'яка. – Львів: Нац. ун-т Львівська політехніка (Інформ.-вид. центр «ІНТЕЛЕКТ+» Ін-ту після диплом. освіти): Інтелект-Захід, 2001. – 728 с.
3. Гаджинский А. М. Основы логистики: учеб. пособие / Гаджинский А. М. – М.: Маркетинг, 1995. – 124 с.
4. Гарасим П. М. Фінансовий, управлінський і податковий облік у господарських товариствах (ВАТ, ЗАТ, ТОВ, ПОП, ПАП) / Гарасим П. М., Журавель Г. П., Хомин П. Я. – Тернопіль, 2003. – 522 с.
5. Гильде Э. К. Машинная обработка экономической информации / Гильде Э. К., Кравченко Л. И., Соколов Я. В. – Минск: Вышш. школа, 1976. – 334 с.
6. Жежель Ю. В. Управління формуванням грошових потоків підприємств виноробної галузі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 економіка та управління (за видами економічної діяльності) / Ю. В. Жежель; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. - К., 2010. - 22 с.
7. Жук В. М. Предмет та об'єкти бухгалтерського обліку сільськогосподарської діяльності / В. М. Жук // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: Міжнар. зб. наук. пр. Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз / [відп. ред. д.е.н., проф. Ф. Ф. Бутинець]. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – Вип. 2 (17). – С. 100–105.

8. Кинг А. М. Тотальное управление деньгами / Кинг А. М.; [пер. с англ. Н. А. Дорофеевой]. – С.Пб.: Полигон, 1999. – 448 с.
9. Кричевец Е. А. Управление денежными потоками предприятия: дисс. на соискание ученой степени канд. экон. наук: спец. 08.04.01 – финансы, денежное обращение и кредит / Киевский национальный экономический ун-т им. Вадима Гетьмана. - К., 2005.
10. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку / [під ред. С. Ф. Голова]; [пер. з англ.]. – К.: ФПБАУ. – 1998. – 736 с.
11. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 19.03.2013 року [Електронний ресурс] / затв. наказом Мінфіну від 07.02.2013 р. № 73. – Режим доступу: <http://dtkct.com.ua/show/2cid010460.html>.
12. Рудченко Ю. С. Облік торговельних марок (брендів) на підприємствах харчової промисловості: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук: спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) / Ю. С. Рудченко; Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» УААН. - К., 2007. - 20 с.
13. Черезов А. В. Корпорации. Корпоративное управление / А. В. Черезов, Т. Б. Рубинштейн. – М.: Экономика, 2006. – 478 с.
14. Ясишена В. В. Грошові потоки підприємств швейної промисловості: облік, аналіз і аудит: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук: спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) / В. В. Ясишена; Терноп. нац. экон. ун-т. - Т., 2011. - 20 с.

УДК 658.14

Томчук О.Ф., к.е.н.

Вінницький національний аграрний університет

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ- ВАЖЛИВА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено методику аналізу фінансової стійкості підприємства. Визначено методичні підходи щодо визначення фінансової стійкості за відносними показниками.

Ключові слова: фінансова стійкість, платоспроможність, фінансовий стан, аналіз, методичні підходи, підприємство, оцінка, показники.

Tomchuk O.

ASSESSMENT OF FINANCIAL STABILITY IS AN IMPORTANT CHARACTERISTIC OF FINANCIAL STATE OF ENTERPRISE

Financial stability is a guarantee of the survival of enterprises under conditions of crisis and the basis of their stable financial condition.

Financial stability of the enterprise is one of the most important characteristics of the financial condition of the enterprise and related to the level of its dependence on creditors and investors. So, financial stability is the ability of the enterprise to achieve financial equilibrium while maintaining a sufficient degree of financial stability and to maintain this status in the long term prospect under effective financial management.

Financial stability of the enterprise is affected by a number of factors. In order to manage some of them, strengthen or weaken their impact on the financial stability of the enterprise they can be combined into groups from the level of formation and degree of importance.

If external factors affecting financial stability are caused by objective economic laws and almost independent on the enterprise activity, internal factors are characterized by high degree to be controlled, and the nature of their change depends on the organization of the enterprise.

A significant number of factors that affect the financial stability of the enterprise explains to a large extent lack in the economic literature of a unified approach to its definition and assessment. According to most methodological approaches, analysis of the financial condition of the enterprise and its assessment through a system of coefficients that allow to make conclusions about the degree of financial stability of the enterprise is considered to be a precondition for assessing financial stability. Different methods of assessing financial condition of the enterprises are used in Ukraine. Different systems of the indicators of assessing financial condition have caused the existence of more than one approach to the determination and assessment of financial stability.

Financial stability of the enterprise is assessed through absolute and relative indices. Availability of the owned current assets is taken as an absolute index of financial stability.

Application of the relative indices for assessment of financial stability of the enterprise together with absolute ones enables to evaluate it in more details. Bilyk M.D., Pavlovska O.V. and others define three methodological approaches to the definition of financial stability by the relative indices: 1) coefficient; 2) aggregate; 3) integral.

Coefficient approach to assessing financial stability of the enterprise is based on the calculation and analysis of a number of financial coefficients. Methodical approach to the assessment of financial stability using financial coefficients is the most common one. When using coefficient approach the number of financial coefficients ranges from one to sixteen or more.

Aggregate approach is based on the assessment of financial stability on the basis of aggregates. This methodological approach is the addition to the above mentioned one, since there are four types of the current financial stability of the enterprise.

An important indicator characterizing financial stability of the enterprise is the kind of sources of financing of the current assets.

Integral approach makes it possible to make an integrated assessment of the

degree of financial stability. It can be used in practice, especially in a crisis of the economic system when economic relations of the enterprise that existed previously are broken and new relationships with his partners interested in sufficient financial stability are being established.

Consequently, a large number of approaches to assessing financial stability show the versatility of this concept.

Key words: financial stability, solvency, financial condition, analysis, methodological approaches, enterprise, assessment, indicators.

Томчук Е.Ф.

ОЦЕНКА ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ-ВАЖНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье исследована методика анализа финансовой устойчивости предприятия. Определены методические подходы относительно определения финансовой устойчивости за относительными показателями.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, платежеспособность, финансовое состояние, анализ, методические подходы, предприятие, оценка, показатели.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У процесі операційної, фінансової та інвестиційної діяльності відбувається безупинний процес кругообігу капіталу, змінюється структура активів і джерел їхнього фінансування, наявність і потреба у фінансових ресурсах і, як наслідок, змінюється фінансовий стан підприємства, який може бути стійким, нестійким (передкризовим), і кризовим. Властивість підприємства своєчасно виконувати свої внутрішні та зовнішні зобов'язання, фінансувати діяльність підприємства на розширеній основі і підтримувати свою платоспроможність при різних обставинах свідчить про його стійкий фінансовий стан.

Успішний розвиток підприємства залежить від галузі, в якій воно діє, технології виробництва, вибору складу і структури продукції, що впливають на фінансові результати, а отже і на фінансову стійкість.

Якщо поточна платоспроможність – це зовнішній прояв фінансового стану підприємства, то фінансова стійкість – внутрішня його сторона, яка забезпечує платоспроможність в перспективі, в основі якої лежить збалансованість активів і пасивів,

доходів і витрат, позитивних і негативних грошових потоків.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання аналізу фінансового стану підприємств, зокрема його фінансової стійкості досліджують у своїх працях зарубіжні та вітчизняні науковці і практики, а саме М.Д. Білик, Л. Бернстайн, А. Гропелі, А.І. Даниленко, К.В. Измайлова, В.М. Івахненко, Т. Карлін, В. В. Ковальов, Т.М. Ковальчук, О. Г. Мендрул, Л.А. Лахтіонова, Є. В. Негашев, Е. Нікбахт, О. В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н. О. Русак, В. А. Русак, В. М. Родіонова, Г.В. Савицька, Р.С. Сайфулін, І.Д. Фаріон, Е. Хелферт, Ю.С. Цал-Цалко, А.Д. Шеремет та інші. Проте означена тема потребує додаткових наукових досліджень в умовах кризових явищ у національній економіці.

Цілі статті. Метою статті є дослідження показників фінансової стійкості підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Оцінювання фінансової стійкості як критерію надійності дає можливість зовнішнім суб'єктам аналізу визначати фінансові можливості підприємства на тривалу перспективу.

На відміну від платоспроможності, що оцінюється за інформацією про оборотні активи і поточні зобов'язання, фінансова стабільність підприємства визначається на основі співвідношення різних видів джерел фінансування та його відповідності складу активів. Отже, під *фінансовою стійкістю підприємства* слід розуміти його платоспроможність у часі з дотриманням умови фінансової рівноваги між власним і позиковим капіталом.

Фінансова стійкість передбачає, що ресурси, вкладені у підприємницьку діяльність, мають окупитися за рахунок грошових надходжень, а отриманий прибуток забезпечувати самофінансування і незалежність підприємства від зовнішніх джерел формування активів.

Іншими словами, фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів, їх розподіл і використання, який забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку і капіталу при збереженні платоспроможності і кредитоспроможності в умовах припустимого рівня ризику.

Нині багато сільськогосподарських підприємств в Україні

перебувають у кризовому стані. Вони втратили ринки збуту, у них не вистачає власного оборотного капіталу для здійснення переорієнтації підприємства на виробництво конкурентоспроможної продукції.

Усе це вимагає поглибленого аналізу причин погіршення фінансового стану, факторів забезпечення фінансової стійкості підприємств.

Систему факторів, що формують фінансову стійкість підприємства, можна поділити на дві групи: *зовнішні* та *внутрішні*. До *зовнішніх факторів* слід, насамперед, віднести:

- загальний стан економіки;
- економічні умови господарювання;
- податкова та кредитна політика законодавчої і виконавчої влади;
- соціальний стан споживачів продукції;
- платоспроможний попит;
- рівень розвитку фінансового ринку.

Система *внутрішніх факторів*, що формують фінансову стійкість, включає:

- стан підприємства на товарному ринку;
- вибір виду діяльності, складу і структури продукції;
- забезпечення виробництва конкурентоспроможної та якісної продукції;
- становище підприємства в діловому співробітництві;
- ефективне управління оборотними активами, недопущення понаднормативних залишків сировини, матеріалів, готової продукції, яка не знаходить попиту;
- забезпечення раціональної структури капіталу, залежність підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів;
- наявність неплатоспроможних дебіторів;
- фінансове прогнозування;
- ефективність господарських і фінансових операцій.

Аналіз стійкості фінансового стану підприємства дає змогу зробити висновок про ефективність управління фінансовими ресурсами на підприємстві за звітний період.

Значна кількість факторів, що впливає на фінансову стійкість підприємства, обумовлює значною мірою відсутність в економічній

літературі єдиного підходу до її визначення та оцінки. Передумовою оцінки фінансової стійкості майже у всіх методичних підходах визнається проведення аналізу фінансового стану підприємства та його оцінка за допомогою системи коефіцієнтів, які дають змогу зробити висновок про ступінь фінансової стійкості підприємства. В Україні використовують різні методики оцінки фінансового стану підприємств. Різні системи показників оцінки фінансового стану і стали причиною існування не одного підходу до визначення та оцінки фінансової стійкості.

Фінансову стійкість підприємства оцінюють за допомогою абсолютних і відносних показників. За абсолютний показник фінансової стійкості приймають наявність власних оборотних коштів. Він визначається як різниця між поточними активами і поточними зобов'язаннями.

За даними балансу ДП ДГ «Бохоницьке» ІКСГП НААН визначимо наявність власних оборотних коштів (НВОК).

НВОК на поч. 2014 року – $1263 - 527 = 736$ тис. грн.

НВОК на кінець 2014 року – $968 - 417 = 551$ тис. грн.

Крім абсолютних показників оцінки фінансової стійкості підприємства застосування відносних дозволяє більш детально її оцінити. Білик М.Д., Павловська О.В. та інші виділяють три методичних підходи щодо визначення фінансової стійкості за відносними показниками: 1) коефіцієнтний; 2) агрегатний; 3) інтегральний [1, с. 314].

Суть коефіцієнтного підходу оцінки фінансової стійкості підприємства полягає в обчисленні та аналізі низки фінансових коефіцієнтів. Методичний підхід до визначення фінансової стійкості за допомогою фінансових коефіцієнтів є найбільш поширеним. При використанні коефіцієнтного підходу кількість фінансових коефіцієнтів коливається від одного до шістнадцяти і більше.

Єдиного загально визнаного підходу використання інформації для кількісного визначення фінансової стійкості та її оцінки немає. Виділяють два основних підходи до визначення фінансової стійкості, відповідно до яких диференційованою є інформаційна база аналізу [2, с. 196].

За першого підходу при оцінці фінансового стану і фінансової стійкості підприємства орієнтуються винятково на дані балансу про джерела фінансування, тобто на капітал. У цьому разі оцінку

фінансової стійкості підприємства здійснюють тільки на основі даних пасиву балансу.

За другого підходу для оцінки фінансової стійкості підприємства аналізують взаємозв'язок між активом і пасивом балансу, тобто простежують напрями використання коштів.

За першого підходу коефіцієнти, розраховані за даними пасиву балансу, є основними. Однак характеристика фінансової стійкості за допомогою таких показників буде не повною. Важливо не тільки знати, звідки залучено кошти, а й куди їх вкладено, яка структура вкладень.

На нашу думку, більш повним і з економічного погляду більш виправданим є другий підхід. Тому повну оцінку фінансової стійкості підприємства слід здійснювати з використанням коефіцієнтів, розрахованих за даними пасиву балансу, так і коефіцієнтів, що відображають взаємозв'язок між джерелами формування коштів підприємства і структурою вкладень.

У світовій і вітчизняній практиці розроблена система показників для оцінки фінансової стабільності поділяється на два класи.

До першого класу відносять показники із встановленими нормативними значеннями (показники ліквідності та платоспроможності), а до другого — показники без установлених нормативних значень (показники рентабельності, ефективності управління, ділової активності) [3, с. 355, 356].

Першим етапом аналізу фінансового стану підприємства є оцінка оптимальності співвідношення власного і позикового капіталу підприємства. Ці показники окремі автори поділяють на два блоки:

1) коефіцієнти капіталізації, що характеризують фінансовий стан підприємства з позицій структури джерел коштів;

2) коефіцієнти покриття, які характеризують фінансову стійкість з позицій витрат, пов'язаних з обслуговуванням зовнішніх джерел залучених коштів [4, с. 166].

Розрахунок коефіцієнтів капіталізації та покриття для ДП ДГ «Бохоницьке» ІКСГП НААН наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Аналіз показників фінансової стійкості за коефіцієнтним підходом

№ п/п	Показники	2012 рік	2013 рік	2014 рік	Відхилення, (+,-)
1	2	3	4	5	6
1	Коефіцієнт фінансової автономії	0,17	0,29	0,35	0,18
2	Коефіцієнт фінансової залежності	5,99	3,34	2,85	- 3,14
3	Коефіцієнт фінансового ризику	4,99	2,34	1,85	- 3,14
4	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	3,3823	1,1167	0,8366	- 2,5457
5	Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	1,54	0,84	0,74	- 0,8
6	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,80	0,65	0,60	- 0,2
7	Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	0,20	0,35	0,40	0,2

Дані таблиці 1 свідчать, що у ДП ДГ «Бохоницьке» ІКСГП НААН, протягом звітного періоду відбулось зростання коефіцієнта фінансової автономії і зниження коефіцієнтів фінансової залежності та фінансового ризику. Така динаміка цих показників фінансової автономії та фінансової залежності в даному разі є позитивною тенденцією, однак початкове значення наведених показників для господарства, що аналізується, були на достатньо низькому рівні.

Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень зменшився на 0,8 пунктів. Це є позитивною тенденцією, оскільки зовнішні інвестори менше у 2014 році фінансували основні засоби і інші необоротні активи.

Значення коефіцієнтів довгострокового залучення позикових коштів також зменшилось в динаміці на 0,2 пункти, але перевищувало своє нормативне значення, а фінансової незалежності капіталізованих джерел в динаміці зросло, але менше свого нормативного значення, що є негативною тенденцією, оскільки це свідчить, що частка власного капіталу в загальній сумі джерел

довгострокового фінансування є досить середньою і спостерігається більш раціональний підхід до формування фінансової стратегії господарства.

Вважаємо, що для кожного підприємства значення наведених показників будуть різними. На величину коефіцієнтів впливають такі чинники: стадія життєвого циклу підприємства, галузь його діяльності, структура джерел коштів, оборотність оборотних та всіх активів. Тому застосування коефіцієнтного підходу є проблематичним з погляду неможливості зробити однозначні висновки щодо ступеня фінансової стійкості підприємства.

Агрегатний підхід ґрунтується на визначенні фінансової стійкості на основі агрегатів. Такий методичний підхід є доповненням до наведеного вище, оскільки виділяють чотири типи поточної фінансової стійкості підприємства.

Важливим показником, що характеризує фінансову стійкість підприємства, є вид джерел фінансування матеріальних оборотних коштів.

Інтегральний підхід дає змогу дати інтегровану оцінку ступеню фінансової стійкості. Його можна застосовувати на практиці, особливо в умовах кризового стану економічної системи, коли господарські зв'язки підприємства, що існували раніше, порушені і відбувається процес налагодження ним нових зв'язків з партнерами, зацікавленими у достатній фінансовій стійкості.

Показники фінансової стійкості за цього підходу характеризують стан і структуру активів підприємства та забезпеченість їх джерелами покриття.

Показники інтегрального підходу представимо у таблиці 2.

Таблиця 2

Характеристика показників фінансової стійкості, визначеної за інтегральним підходом

№ п/п	Показники	2012 рік	2013 рік	2014 рік	Відхилення, (+,-)
1.	Коефіцієнт покриття матеріальних запасів власними оборотними коштами	0,89	0,73	0,68	- 0,21
2.	Коефіцієнт маневреності власних коштів	2,6521	0,6507	0,4762	- 2,1759
3	Індекс постійного активу	2,4802	2,0009	1,8021	- 0,6781

Продовження табл. 2

4.	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	4,0437	1,8762	1,4935	- 2,5502
5.	Коефіцієнт накопичення зносу	0,5472	0,5749	0,6113	0,0641
6.	Коефіцієнт реальної вартості майна	0,9059	0,8637	0,8758	- 0,0301
7.	Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	4,9979	2,3422	1,8539	- 3,144

Аналіз сукупності всіх показників з урахуванням специфіки діяльності господарства дає змогу зробити висновок, що ДП ДГ «Бохоницьке» ІКСГП НААН має задовільну фінансову стійкість, що свідчить про зниження майже всіх показників у динаміці, зокрема коефіцієнта реальної вартості майна та коефіцієнта маневреності власних коштів в зв'язку із збільшенням співвідношення між виробничим потенціалом і майном господарства.

Отже, велика кількість підходів до визначення фінансової стійкості підприємства свідчить про багатогранність цього поняття.

Висновки. Проаналізувавши систему оцінки фінансової стійкості можна зробити наступні висновки:

1. Фінансова стійкість є основою виживання і стабільного становища підприємства в ринкових умовах господарювання. Це комплексне поняття, яке формується в процесі господарської діяльності і знаходиться під впливом різних факторів.

2. За допомогою аналізу коефіцієнтів можна виявити сильні і слабкі фінансові характеристики сільськогосподарських підприємств. Керівники використовують цю інформацію для контролю діяльності підприємства, щоб не допустити його банкрутства. Кредитори також уважно стежать за динамікою відносних показників, щоб пересвідчитися, чи підприємство зможе сплатити свої короткострокові боргові зобов'язання, а також покрити фіксовані платежі доходами. Банки великою мірою будують свою кредитну політику на підставі значень відповідних коефіцієнтів. Фінансові експерти використовують їх для порівняння

відносних переваг різних підприємств.

3. Стабільність фінансового стану господарства може бути відновлена шляхом:

- прискорення оборотності оборотних активів, у результаті чого відбудеться відносне їх зменшення на 1 грн. чистого доходу;

- дотримання залишків запасів відповідно до визначених нормативів, реалізації товарно-матеріальних цінностей, які не використовуються у виробництві;

- збільшення власних оборотних коштів за рахунок прибуткової господарської діяльності;

- додаткового залучення зовнішніх джерел формування запасів (довго- та короткострокових кредитів і позик).

4. На основі запропонованих підходів до аналізу фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств можна застосовувати комплекс заходів щодо подолання негативних тенденцій і зміцненню їх фінансового стану.

1. Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицький Н.Ю. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицький .- К.: КНЕУ, 2005.-592 с.
2. Мних Є.В. Фінансовий аналіз: підручник / Є.В. Мних, Н.С. Барабаш. – К.: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2014. – 536.
3. Тютюнник Ю.М. Фінансовий аналіз: навч. посіб./ Ю.М. Тютюнник .- К.: Знання, 2012 .- 815 с.
4. Власюк Н.І. Фінансовий аналіз: навч. посіб./ Н.І. Власюк.- Львів: Магнолія 2006, 2010.- 328 с.

УДК 65.011.47:339.9:504.064.3:658:631.11

Фостолович В.А., к.е.н., доцент

Вінницький національний аграрний університет

ЕЛЕМЕНТИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМАМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті представлено основні аспекти управління підприємством в умовах глобалізації та розроблено першочергові заходи з реалізації інтегрованої системи управління. Передбачено застосування бенчмаркінгу як дієвого методу для

отримання порівняльної оцінки аналогічних ситуацій при прийнятті управлінських рішень, що матиме позитивний економічний ефект на діяльність підприємства в цілому.

Ключові слова: система управління, підприємство, глобалізація, бенчмаркінг, економічний результат, ефективність.

Fostolovich V.

ELEMENTS OF IMPROVEMENT ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEM IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION

The article presents the main aspects of business management in the context of globalization and priority actions designed to implement an integrated management system. Provides to use of benchmarking as an effective method for the comparative evaluation of similar situations in management decisions that will have a positive economic effect on the activity of the whole enterprise. Globalization of developed countries aimed on ecological economic area. This decision can only be organized at the appropriate management system that requires continuous improvement of its elements. One of the important ways of solving this problem is the implementation and maintenance for the operation of an integrated management system. Such management system has to be certified and relied on that ,have the opportunity to work in the international market. The certification of management systems in enterprises according to the standards of series ISO-9000,ISO-14000,ISO-18000 and ISO-27000 is necessary for the performance of other requirements and the principle of continuous improvement. Operation of enterprises in the combine affect of such elements constitute an integrated management system. Some mandatory subject to the principle of continuous improvement is achieved higher economic results. To get the desired effect from the introduction of certified management systems is extremely necessary for the implementation of the principles of operation of such systems.

Because only the certification process provides few benefits and is economically unreasonable costs incurred by the enterprise on certification procedures. Only the conditions stipulated in the standards and guidelines of data the company can claim a positive change and positive economic result of the following... One of the important elements of improving management of the enterprise is benchmarking. To solve problems and situations leader should use comparative evaluation data. Only examining management practices or situations similar enterprises and to make a comparative estimate of the economic costs and the result of their own methods of management can choose the best option.

Key words: system management, enterprise, globalization, benchmarking, economic result, efficiency.

Фостолович В.А.

ЭЛЕМЕНТЫ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В статье представлены основные аспекты управления предприятием в условиях глобализации и разработаны первоочередные мероприятия по реализации интегрированной системы управления. Предусмотрено применение бенчмаркинга как действенного метода для получения сравнительной оценки аналогичных ситуаций при принятии управленческих решений, будет иметь положительный экономический эффект на деятельность предприятия в целом.

Ключевые слова: система управления, предприятие, глобализация, бенчмаркинг, экономический результат, эффективность.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Швидкі темпи глобалізації породжують необхідність переорієнтації підприємств всіх форм господарювання на інноваційні напрямки розвитку, на які орієнтовано державну еколого-економічну політику розвитку України та міжнародні правила співпраці у світовому просторі. Глобалізація може проявлятися у різних сферах та здійснюватися на різних рівнях. У випадку, якщо розглядати рівні глобалізації, то ми вважаємо, що вона може проявлятися на рівні світових співтовариств, об'єднань держав, конкретної країни, економічної адміністративної одиниці, області, регіону, підприємства, виду господарської діяльності та навіть системи управління підприємством. Конкурентоспроможність підприємств є неможливою без постійного удосконалення системи управління ним відповідно до змін та потреб ринку. Формування інноваційної моделі системи управління на сьогодні є необхідним та передбачає насамперед узгодженість з міжнародними вимогам та правилами і дотримання принципу постійного поліпшення. В найбільшій мірі результат діяльності підприємства залежить від ефективності прийнятих управлінських рішень, адже володіючи найбільшим капіталом та не розумно його використовуючи, можливо швидко звести весь бізнес нанівець та збанкрутувати. Тому, важливість постійного удосконалення процесу ведення бізнесу та організації системи управління ним є запорукою успіху. Для прийняття виваженого управлінського рішення необхідним є володіння досить значними масивами різномірної інформації та бути здатним її

оцінити, проаналізувати, порівняти та відфільтрувати. Тому, ми вважаємо, що для цього необхідно застосовувати в управлінському механізмі результати бенчмаркінгу, що дасть можливість вибрати найбільш оптимальний варіант при виборі та реалізації нової ідеї.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Розробкою механізму функціонування підприємств в умовах глобалізації та удосконалення елементів системи управління підприємством в умовах динамічних ринкових умов вивчало багато науковців та практиків. Зокрема, Березовський К. М., Пилипенко А. А., Мельник Л.Г., Холод Б.І., Зборовська О.М., Скляр Є.В., Войтович Р. Та інші. Проте, питання основних аспектів удосконалення елементів системи управління підприємством в умовах глобалізації залишається не вивченим в повній мірі.

Цілі статті. Вивчити механізм функціонування підприємства в динамічних ринкових умовах за стрімкого рівня глобалізації та розробити механізм застосування сучасних елементів системи управління підприємством. Такими елементами повинно виступати впровадження інтегрованих систем управління у підприємства та застосування бенчмаркінгу, як інструментарію для прийняття ефективних управлінських рішень.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Елементи глобалізації на сьогодні є присутніми в усіх сферах життя країни та її господарської діяльності. Кожне підприємство та бізнес (юридичні і фізичні особи) відчувають її вплив на свою діяльність. З однієї сторони – це позитивний вплив, який викликаний поліпшенням: умов ведення бізнесу; спрощенням здійснення розрахункових операцій (в тому числі і зовнішньоекономічних); спрощенням спілкування із клієнтами та різного роду контрагентами, партнерами; нівелюванням проблем здійснення транскордонних операцій та ін. А з іншої сторони – більш жорсткі умови конкурентної боротьби; більші вимоги до якості та ціни товарів, робіт та послуг що пропонують підприємства, складність утримати завойований сегмент ринку через широкую доступність для споживача великого спектру пропозиції та ін. Але такі умови завжди спонукають підприємства до розвитку та постійного вдосконалення процесів виробництва, реалізації, організації та систем управління. Саме вдосконалення системи управління – є найменш затратним і найбільш раціональним способом підвищення рівня

конкурентоспроможності підприємства на ринку.

Удосконалюючи систему управління підприємство починає працювати в напрямку зменшення витрат, що викликатиме поліпшення економічних показників його діяльності. Ми вважаємо, що таке удосконалення повинно передбачати:

1) застосування бенчмаркінгу при розробці стратегії та тактики діяльності підприємства і на кожному етапі прийняття важливих управлінських рішень;

2) постійну оцінку ефективності прийняття управлінських рішень перед впровадженням проекту чи укладанням договору;

3) впровадження інтегрованих систем управління шляхом формування діючої системи екологічного менеджменту та системи менеджменту якості сертифікованих відповідно до стандартів серії ISO 14000 та ISO 9000 із виконанням їх принципів;

4) систематичного проведення внутрішнього аудиту та зовнішніх незалежних перевірок з метою використання їх результатів у системі управління підприємством;

5) застосування логістичних систем та мереж в управлінському процесі.

Функціонування підприємств в умовах глобалізації характеризується багатовимірністю, багатоаспектністю та не лінійністю. Глобалізацію неможливо впровадити та реалізувати її функціонування лише на одному рівні, оскільки вона потребує дій на різних рівнях господарювання та ланок бізнесу. Результатом глобалізації є постійне зростання обсягів та темпів міжнародного переміщення товарів, робіт, послуг та капіталів, стрімкого розвитку сучасних інформаційних технологій, супутникових та цифрових телекомунікаційних мереж і засобів зв'язку, тощо.

Глобалізація передбачає інтеграцію інноваційної транскордонності в різних аспектах: технічному, технологічному, економічному, політичному, соціальному, культурному та інших (Рис. 1). Тому, постійне впровадження елементів глобалізації у підприємство дає можливість розвиватись бізнесу в економічному, транскордонному і соціальному напрямках із найменшою шкодою для оточуючого середовища. Показник глобалізації країни є визначальним при оцінці загальної характеристики кожної держави, оскільки характеризує здатність і можливості до її розвитку. Кожного року проводиться оцінка показників рейтингу країн світу за

індексом глобалізації KOF Swiss Economic Institute [1] на базі статистичних даних.

За результатами проведеного нами аналізу, у 2013 році Україна знаходилась на 47 місці із коефіцієнтом глобалізації 67,78 після Чорногорії (68,86) і Бахреїну (68,34), та перед Росією (67,78) ті Ліваном (67,51). Найвищий рівень глобалізації у Бельгії та Ірландії, де показник глобалізації становить 92,3 та 91,79 відповідно. Нідерланди та Австрія за даним показником знаходяться відповідно на 3 і 4 місцях. Аналізуючи динаміку величини індексу економічної глобалізації відмічено, що його величина змінюється аналогічно політичному становищу країни, повторюючи його стрибки та падіння. Так, його величина стрімко зростала за аналізований період (1999-2012 рр.) до 2009 року (у 1991 році величина індексу була 30,94, а у 2009 - 66,28) із різким подальшим падінням у 2011 році до рівня 64,38. В подальшому спостерігається знову його стрімкий ріст. У 2012 році – величина індексу збільшилась на 3,14 при порівнянні із даними 2010 р. і становила 67,52.

Варто зазначити стрімкий темп зміни даного показника в Україні за аналізований період при порівнянні із іншими країнами впродовж аналогічного терміну у аналізованих країн таких як Польща, Німеччина та Сполучені Штати Америки.

В Україні даний показник впродовж 21 року (з 1991 по 2012 рр.) збільшився більше ніж вдвічі - на 36,58. Тоді, як в Німеччини він зріс на 7,29 пунктів, а у США зріс лише на 1,79 пунктів. Приріст величини індексу економічної глобалізації у Польщі за даний період склала 30,33. Що свідчить про високу адаптивну здатність України та її спроможність швидко розвиватись та інтегруватись до нових умов існування. Такі результати досліджень позитивно налаштовують та сприяють сприйняттю України, як перспективного в економічному плані міжнародного партнера.

За даним Всесвітнього банку [2] серед 192 країн Світу найвищий рейтинг за величиною ВВП у США (16768100 млн. дол), тоді як Україна знаходиться на 55 місці (177 431 млн. дол), що на 22 позиції нижче ніж Польща (525866 млн. дол).

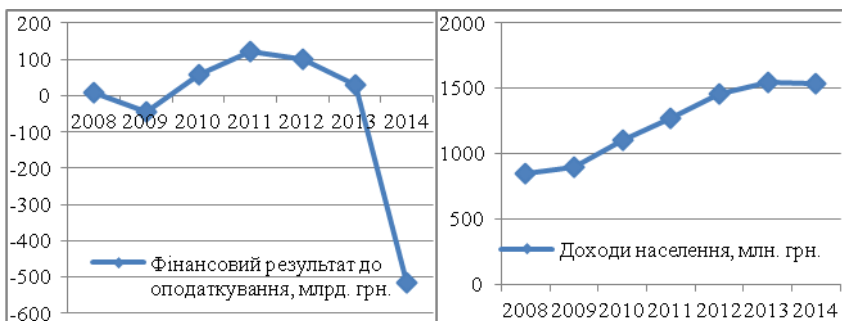

Рис. 1. Основні аспекти глобалізації
Джерело: Власна розробка

Аналізуючи динаміку ВВП в Україні, варто відмітити, що його величина носить динамічний характер і має стрімку тенденцію до поступового збільшення. При чому, з роками збільшується його загальна величина (з 990,8 млн. грн у 2008 році до 1566,7 у 2014 р.) та кількість ВВП на душу населення (з 21419 у 2008 р. до 36435,0 грн у 2014 році. [2].

Проте, починаючи із 2012 року величина доходів населення та фінансовий результат до оподаткування стрімко зменшуються. Аналізуючи величину доходів населення за період 2008-2014 рр. спостерігається гіперболічна залежність (у 2008 р. – 845,6 млн. грн, у 2012 р. - 1548,7, а у 2014 р. – 1531,1 млн. грн.), фінансовий результат до оподаткування – носить синусоїдальну залежність із різким зменшенням у 2014 році (рис. 2).

а) Динаміка фінансового результату до оподаткування, млрд. грн. 2008-2014 рр.

б) Динаміка доходів населення, млн. грн. 2008-2014 рр.

Рис. 2. Динаміка величини доходів населення та фінансового результату діяльності підприємств, 2008 – 2014 рр.

Джерело: Джерело: Власна розробка на основі²

Лише ефективно організована система управління як на рівні держави, так і на рівні діяльності суб'єктів господарювання дасть можливість розвиватись у прогресуючому напрямку. Проте, такий розвиток не може бути практично реалізованим без процесів глобалізації.

Процеси глобалізації розвинутих країн спрямовані на еколого-економічний напрям. Інтеграція такого рішення можлива лише

при відповідно організованій системі управління, яка потребує постійного вдосконалення її елементів.

Одним із важливих способів вирішення даної проблеми є впровадження у підприємствах та підтримання для функціонування інтегрованої системи управління. Такі системи управління підлягають сертифікації, та дають можливість співпрацювати на міжнародному ринку. Важливо зазначити, що позитивний економічний ефект від сертифікації таких систем управління на практиці отримують лише ті підприємства, які виконують умови принципів сертифікації та дотримуються розробленої політики розвитку. Помилковим є бачення підприємств, які прагнуть лише отримати даний сертифікат, не виконуючи принципів функціонування таких систем і очікують примарних економічних вигід.

Позитивні ефекти від виконання умов і принципів сертифікованих систем управління доведено [5] практикою діяльності таких підприємств та оцінкою економічних, екологічних і соціальних ефектів отриманих завдяки їх функціонуванню.

Для отримання очікуваного ефекту від впровадження сертифікованих систем управління вкрай необхідним є виконання всіх принципів функціонування таких систем. Оскільки, лише сам процес сертифікації дає мало переваг і стає економічно не обґрунтованими витратами понесеними підприємство на саму процедуру сертифікації. Лише виконуючи умови, передбачені у стандартах і настановах до них підприємство може претендувати на позитивні зміни і позитивний економічний результати від таких дій.

При сертифікації систем управління у підприємствах відповідно до вимог стандартів серії ISO-9000, ISO-14000, ISO-18000 та ISO-27000 стає необхідним для виконання серед інших вимог і принцип постійного вдосконалення [6].

Функціонування підприємств в умовах сукупної дії таких елементів становлять інтегровану систему управління. При якій, завдяки обов'язковій умові виконання принципу постійного поліпшення у підприємствах досягаються вищі економічні результати при мінімізації:

- непродуктивних витрат у виробничому процесі,
- витрат екологічних збитків;
- понаднормативних витрат матеріалів, ресурсів (енергії,

сировини та ін.);

- зменшенні кількості браків та невідповідностей;
- кількості відходів та ін..

Наші дослідження підтверджено практикою господарювання підприємств із сертифікованими системами управління як в Україні, так і за її межами. Нами було проведено аналіз екологічних декларацій підприємств Європи, які є сертифікованими відповідно до стандартів EMAS та функціонують в рамках сертифікованих інтегрованої системи управління. Зокрема, за результатами діяльності підприємств: Bombardier Transportation Polska SP. Z O.O. (Deklaracja środowiskowa BTP SP.Z O.O. za rok 2012 Data dostępu 23.04.2014) та Regionalne Centrum Gospodarki Wodno-Ściekowej S.A. (Deklaracja środowiskowa EMAS za rok 2012 / RCGW S.A. Data dostępu 23.04.2014, http://www.gdos.gov.pl/files/EMAS/2012/RCGW_2012.pdf) зменшилась кількість відходів у 2013 році, що сприяло зменшенню витрат на їх утилізацію, зменшенню кількості браків, а в результаті і поліпшенню економічного ефекту.

Аналогічні результати та економічні і екологічні ефекти отримано і підприємствами, які функціонують на ринку України. Так, з метою виконання принципу постійного поліпшення впроваджуються інноваційні розробки як в технологічні процеси, так і у технічні у підприємства Kercher. На якому широке використання рекуперації тепла при витягуванні через теплообмінники використовується для підігріву води і опалення виробничих цехів. На підприємстві в Віннендені опалення залу за допомогою такої системи зберігає 19000 літрів мазуту щорічно, це дозволяє уникнути викидів CO₂ в розмірі 51,300 кг щорічно, що еквівалентно викидам CO₂ при проїзді 225000 км на автомобілі [4]. З цією ж метою у співпраці з компанією Bross, що займається деревозаготівлею, в 2008 році була побудована екологічна котельня в Оберзоннтаймї. Для цього способу генерації енергії використовується лише натуральна деревина, яка виробляє нейтральні викиди в навколишнє середовище. На підприємстві в Оберзоннтаймї в центрі логістики використовують енергію, що виробляється, для опалення кімнат і залів. Це економить приблизно 340000 літрів мазуту щорічно, що дозволяє уникати викидів CO₂ в розмірі 1000000 кг та економить відповідну суму фінансових ресурсів [4].

На виконання вимоги принципу постійного поліпшення при

функціонуванні в умовах сертифікованої системи екологічного менеджменту EMAS у підприємстві в місті Bühlertal, де величезна кількість води використовується у випробуваннях, щоб зберегти питну воду, використану переробляють. Це зберігає 90% питної води і, в той же час, зменшує її вартість, поліпшуючи економічний результат діяльності [4]. Також, із метою скороченню споживання енергії на виробництві у 2009 году було розпочато проект спільно з Інститутом машинобудування й автоматизації. У результаті цієї співпраці підприємству вдалось отримати 75000 кВт електрики і зменшення викидів CO₂ на 52 тони щорічно.

Отримуючи такі результати, та застосовуючи елементи порівняльного аналізу для вибору найбільш оптимального варіанта при веденні бізнесу, імовірно є вибір найдоцільнішого із досліджених. Тому, бенчмаркінг є одним із важливих елементів удосконалення системи управління у підприємстві.

Провівши дослідження практики господарювання аналогічних підприємств чи ситуацій та здійснивши порівняльну оцінку величини витрат та економічного результату від власних методик господарювання, підприємство матиме можливість вибрати для себе найбільш оптимальний варіант із застосуванням світового досвіду.

Висновки. Тому, на сьогодні бенчмаркінг у системі управління підприємством є одним із найбільш доцільних елементів, які слід застосовувати при прийнятті управлінських рішень. Такий підхід із застосуванням бенчмаркінгу, як елементу удосконалення системи управління дасть можливість підприємству мінімізувати помилки та ризики при прийнятті управлінських рішень. Впровадження інтегрованих систем управління із виконанням принципів їх функціонування сприятиме постійному розвитку підприємств та поліпшенню фінансових результатів діяльності шляхом зменшення витрат.

1. KOF Index of Globalization.- 2015 р. [Електронний ресурс] / <http://globalization.kof.ethz.ch/>
2. Україна у цифрах у 2014 році. Статистичний збірник [Текст] / За редакцією Жук Ірини Миколаївни. Державна служба статистики України. – 2015 р. – С. 21
3. Deklaracja środowiskowa EMAS za rok 2012 / RCGW S.A. Data dostępu 23.04.2014./ http://www.gdos.gov.pl/files/EMAS/2012/RCGW_2012.pdf
4. Kärcher в Україні [Електронний ресурс] / Дата доступу 28.09.2015 р. / http://www.karcher.ua/ua_uk-UA/Pro_frmu__Karcher/Stfikiyi_rozvytok/Zakhyst_navkolyshnoo
5. Fostolovych, V. Innovative models of the formation of modern agricultural enterprises

on the basis of the functioning EMAS / V. Fostolovych / The Second International Conference on Economic Sciences. Proceedings of the Conference. East West Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. Vienna. 2014. 216 p. Vienna 2014, P. 52-59

6. Fostolovych, V Strategic direction of development agricultural enterprises / V. Fostolovych / Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives / Proceedings of the 4th International symposium 30 June, Vienna, 2014/ East West Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. Vienna 2014, 214 p, *P. 198-204*

УДК 657: 332.012.324

Черкашина Т.В., к.е.н., доцент

Одеський національний економічний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ У БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ ЗА НОВИМИ СТАНДАРТАМИ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ

У статті розглянуто основні елементи формування облікової політики бюджетних установ. Розкрито основні складові, необхідні для врегулювання організації обліку в бюджетній установі. Виокремлено основні проблеми організації облікової політики у бюджетних установах та їх вирішення із імплементацією НП(С)БОДС 125.

Ключові слова: бухгалтерський облік, бюджетна установа, облікова політика, наказ про облікову політику, організація обліку, елементи облікової політики, державний сектор.

Cherkashina T.

ORGANIZATION OF ACCOUNTING POLICIES IN BUDGETARY INSTITUTIONS ON THE NEW STANDARD PUBLIC SECTOR

Ends with an active accounting reform budget institutions. This is caused the harmonization of national accounting system to international accounting practices. Under the conditions of accounting reform public sector and bringing it closer to International Standards the main element of the enterprise is established accounting system. Organization accounting in budgetary institutions begins with the formation of accounting policy because it is the basis of accounting in the institution.

The article dealt the basic elements of formation of accounting policy of budgetary institutions: units of analytical accounting inventories, order of analytical accounting of inventories, forms of primary documents, evaluation methods disposals of inventories, time of determination the weighted average unit cost of inventories, the

accounting treatment and distribution transportation and procurement costs, list and the composition of the articles the calculation of production costs of products, useful lives of fixed assets and groups of intangible assets.

We consider a positive in the organization account that the public sector entity has the right to determine the institutions within the useful lives of fixed assets or intangible assets other than established.

A positive for the organization of accounting under the new standards is that the chief accountant of the budget institution must submit to the head of budgetary institutions not only proposals for the determination of accounting policies and proposals on: sectoral characteristics of budgetary institutions, technology processing accounting data, systems and forms of internal accounting, document flow, forms additional registers of analytical accounting, reporting and control over business transactions.

Disclosed the basic elements, necessary for the settlement the organization of accounting of budgetary institutions:

1. Introduction of additional forms of detail revenues and expenses for the various types of paid services to account for revenues and commitments for administrative services.

2. Development of other forms for accounting, namely information lifetime of fixed assets and intangible assets, mileage and tires.

3. The approval limits and standards consumption of fuel, spare parts and other inventory used in the institution, given its specificity.

4. The approval limits and standards consumption of fuel, spare parts and other inventory used in the institution, given its specificity.

5. Approval the necessary for forms that are not stipulated normative acts of (forms reversible motion information fixed assets, accounting information the useful life of fixed assets, estimate forms for travel).

6. Adoption waybill forms, the use of cars, the calculation of the regulatory costs of fuel.

Basic problems of accounting policies in public institutions and solution of this problems by implementation of NR(S)APS 125 were determined: establishes a new procedure for accounting for objects, formation of accounting policy may be considering features of budgetary institutions. Budgetary institutions are functioning on the rights of state-owned and provide services to citizens on behalf of the state, their activities are regulated and this causes some difficulties in the formation of accounting policy institutions.

The implementation and the practical application of national regulations (standards) accounting for the public sector opens new opportunities for coverage of financial information reporting budgetary institutions. At the same time, the majority of budget institutions started reforming accounting standards for new organization of accounting policies.

Organization accounting policies of the new standards allows budget institutions to take into account new regulations state records and display them in the order of accounting policies that will facilitate the management of public finances. **Key words:** accounting, budget institutions, accounting policies, the order of accounting policies, accounting organization, elements accounting policies. the public sector.

Черкашина Т.В.

ОРГАНИЗАЦИЯ УЧЕТНОЙ ПОЛИТИКИ В БЮДЖЕТНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ ПО НОВЫМ СТАНДАРТАМ ГОСУДАРСТВЕННОГО СЕКТОРА

В статье рассмотрены основные элементы формирования учетной политики бюджетных учреждений. Раскрыты основные составляющие, необходимые для регулирования организации учета в бюджетном учреждении. Выделены основные проблемы организации учетной политики в бюджетных учреждениях и их решение в связи с имплементацией НП(С)БУГС 125.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, бюджетное учреждение, учетная политика, приказ об учетной политике, организация учета, элементы учетной политики, государственный сектор.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Завершується активне реформування бухгалтерського обліку бюджетних установ, що спричинено гармонізацією вітчизняної облікової системи до міжнародних облікових положень теорії та практики. В умовах реформування бухгалтерського обліку державного сектору та наближення його до міжнародних стандартів, основним елементом діяльності підприємства виступає налагоджена система бухгалтерського обліку.

Організація бухгалтерського обліку у бюджетних установах розпочинається із формування облікової політики тому, що вона є основою ведення бухгалтерського обліку в установі. Слід зазначити, що формування облікової політики за новими стандартами має відбуватися з урахуванням особливостей діяльності бюджетних установ. Бюджетні установи функціонують на правах державної форми власності та надають послуги громадянам від імені держави, їх діяльність регламентована і це зумовлює певні складності у формуванні облікової політики установ. Безумовним є те, що облікова політика в бюджетних установах формує їх обліковий процес, тому тема дослідження є актуальною.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Організацією облікової політики бюджетних установ та вивчення проблем, що виникають на практиці під час організації бухгалтерського обліку знаходять своє відображення у наукових дослідженнях вітчизняних вчених та

фахівців: Кудіна І.О. [1], Свірко С.В. [2], Писаренко Т.М. [3] та інші.

У своїх роботах Кудіна І.О. розкриває проблемні аспекти облікової політики бюджетних установ, серед яких обмеження в виборі альтернативних методів і способів оцінки активів, створення резервів, методів нарахування зносу, виборів облікових регістрів чи інших чи інших методичних підходів до організації обліку [1, с. 248]. Підтримуємо думку автора, що наказ про облікову політику має бути обов'язковим для кожної установи державного сектора тому, що саме він скеровує обліковий процес в установі для досягнення ефективної облікової політики.

Свірко С.В. у своїх дослідженнях відмітила, що однією з ключових і відправних позицій міжнародного фінансового обліку є облікова політика. Автор зазначає, що існує два рівня регулювання фінансового обліку суб'єктів державного сектору: зовнішнє та внутрішнє. Зовнішнє регулювання бухгалтерського обліку в державному секторі, що виражається у встановленні та визначенні МСБОДС та національними стандартами основних позицій методології та методики фінансового обліку. Внутрішнє регулювання облікового процесу здійснюється в межах МСБОДС, втім, цілковито перебуває у веденні суб'єктів державного сектору [2, с. 65]. Погоджуємось із науковцем Свірко С.В., що через керівництво фінансовим обліком суб'єкти державного сектору реалізують свої права і завдання у формі вироблення облікової політики суб'єкту, саме цей фактор виступає головним в організації обліку установи.

На думку Писаренко Т.М. облік у бюджетних установах має свої специфічні особливості [3, с. 202]. Підтримуємо думку науковця, що при організації обліку в бюджетних установах необхідно приділяти увагу дотриманню нормативних документів, яке забезпечить: формування повної та достовірної інформації про діяльність установи та її майновий стан, режим економії державних фінансових ресурсів.

Цілі статті. Новим в організації облікової політики бюджетних установ є те, що із 01 січня 2015 року запрацювали перші Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку в державному секторі (далі НП(С)БОДС), серед них НП(С)БОДС 125 «Зміни облікових оцінок та виправлення помилок». Тому,

вважаємо за доцільне розглянути зміни в організації облікової політики у бюджетних установах, з урахуванням нововведених положень обліку та деякі дискусійні питання, що виникають при організації обліку у бюджетних установах.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В умовах реформування бухгалтерського обліку державного сектору та наближення його до міжнародних стандартів, основним елементом діяльності підприємства виступає налагоджена система бухгалтерського обліку. Організація бухгалтерського обліку у бюджетних установах розпочинається із формування облікової політики тому, що вона є основою ведення бухгалтерського обліку в установі. Слід зазначити, що формування облікової політики має відбуватися з урахуванням особливостей діяльності бюджетних установ. Бюджетні установи функціонують на правах державної форми власності та надають послуги громадянам від імені держави, їх діяльність регламентована і це зумовлює певні складності у формуванні облікової політики установ. Безумовним є те, що облікова політика в бюджетних установах формує їх обліковий процес, тому тема дослідження є актуальною.

Затвердження та застосування НП(С)БОДС встановили новий порядок ведення бухгалтерського обліку за об'єктами, оновили склад фінансової та бюджетної звітності розпорядників бюджетних коштів. Важливим кроком у завершенні реформування бухгалтерського обліку в бюджетній сфері є практичне впровадження з 01 січня 2015 року перших дев'яти із дев'ятнадцяти Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі, а саме: 121 «Основні засоби», 122 «Нематеріальні активи», 123 «Запаси», 125 «Зміни облікових оцінок та виправлення помилок», 127 «Зменшення корисності активів», 128 «Зобов'язання», 130 «Вплив змін валютних курсів» (окрім розділу III), 132 «Виплати працівникам», 133 «Фінансові інвестиції».

Застосування в бухгалтерському обліку цих Положень має відбитися, перш за все, під час організації обліку в бюджетних установах [4, с. 158].

НП(С)БОДС 125 «Зміни облікових оцінок та виправлення помилок», що вступив в дію 01 січня 2015 року, визначає основні

підходи до формування та організації облікової політики бюджетних установ [5]. Згідно із НП(С)БОДС 125 облікова політика суб'єкта державного сектора визначається розпорядчим актом, у якому мають бути встановлені методи обліку, оцінки, процедури котрі має застосовувати суб'єкт та щодо яких нормативно-правовими актами з бухгалтерського обліку передбачено більше ніж один варіант.

Методи оцінки, обліку та процедур, що мають лише один варіант до розпорядчого акта включати недоцільно. Як відомо, однією з особливостей бухгалтерського обліку бюджетних установ є суворе регулювання низкою нормативно-правових актів, тому можливості для вибору варіантів суворо обмежені. На нашу думку негативним є те, що обмеження посилені у НП(С)БОДС тому, що здебільшого пропонують лише один чітко визначений варіант. Це стосується обмежень у виборі методу амортизації і методів оцінки. Затверджене НП(С)БОДС 121 «Основні засоби» дозволяє суб'єктам державного сектору нараховувати амортизацію тільки із застосуванням прямолінійного методу [6]. Хоча відомо, що діяльність бюджетних установ має широкий спектр діяльності: шкільна та вища освіта, дошкільне виховання, оздоровлення та медичні послуги, установи органів влади та місцевого самоврядування, військові та оборонні державні установи та інші. Різноманітність послуг, що надають державні установи підкреслюють їх галузеві особливості.

Основна мета облікової політики бюджетної установи – сформувати методи та принципи обліку, які б забезпечили складання прозорої, достовірної фінансової звітності, що відповідає б вимогам НП(С)БОДС. Формування облікової політики та зміни обраної облікової політики з урахуванням особливостей діяльності бюджетної установи та технології оброблення облікових даних покладене на головного бухгалтера бюджетної установи [7], з подальшим затвердженням наказу про облікову політику керівником установи і з погодженням із головним розпорядником бюджетних коштів.

Застосування на практиці НП(С)БОДС із 01 січня 2015 року зобов'язує суб'єктів державного сектора сформувати розпорядчий документ про облікову політику за новими стандартами обліку. Вважаємо, що наказ про облікову політику суб'єкта державного

сектора необхідно формувати з урахуванням нововведених норм положень.

Методичні рекомендації щодо облікової політики суб'єкта державного сектору чітко визначають елементи, які мають бути визначені в наказі про облікову політику [8]:

1. Одиниці аналітичного обліку запасів (найменування або однорідна група (вид)).

2. Порядок аналітичного обліку запасів, форми первинних документів, що використовуються для оформлення руху запасів, розроблені суб'єктом державного сектору самостійно.

3. Методи оцінки вибуття запасів (ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів, середньозваженої собівартості, собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО)).

4. Періодичність визначення середньозваженої собівартості одиниці запасів (оцінка за щомісячною середньозваженою собівартістю проводиться щодо кожної одиниці запасів або оцінка за періодичною середньозваженою собівартістю запасів щодо кожної одиниці запасів).

5. Порядок обліку та розподілу транспортно-заготівельних витрат, застосування окремого субрахунку або аналітичного рахунка обліку транспортно-заготівельних витрат.

6. Перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг).

7. Строки корисного використання груп основних засобів і груп нематеріальних активів.

Вважаємо позитивним в організації обліку те, що суб'єкт державного сектору має право самостійно у межах установи визначити строки корисного використання об'єкта основних засобів або нематеріального активу, відмінні від встановлених [8]. Рекомендовано в таких випадках у розпорядчому документі про облікову політику навести відповідне обґрунтування.

Позитивним для організації обліку за новими стандартами є те, що головний бухгалтер бюджетної установи має подати керівникові бюджетної установи не тільки пропозиції щодо визначення облікової політики, а й пропозиції щодо: галузевих особливостей діяльності бюджетної установи, технології оброблення облікових даних, системи та форми

внутрішньогосподарського обліку, правила документообігу, форми додаткових реєстрів аналітичного обліку, звітності та контролю за господарськими операціями.

На наш погляд, важливим елементом організації облікової політики у бюджетних установах є те, що окрім необхідності розробки наказу про облікову політику запроваджено врегулювання в окремому наказі про організацію обліку в бюджетній установі таких складових:

1. Введення додаткових форм для деталізації надходжень і видатків за різними видами платних послуг, у т.ч. для обліку надходжень і зобов'язань за адміністративними послугами.

2. Розробка інших форми для обліку, а саме з інформацією термінів експлуатації основних засобів та нематеріальних активів, пробіг автомобілів і шин, облік проведених ремонтів необоротних активів зі вказівкою виду ремонту.

3. Ухвалення лімітів і нормативів витрачання пального, запчастин та інших запасів, що використовуються в установі, з урахуванням її специфіки.

4. Затвердження графіку і порядку документообігу первинних та інших бухгалтерських документів, у т.ч. під час отримання матеріальних цінностей. У зазначеному графіку рекомендуємо вказувати строки надання авансових звітів, інших звітних і бухгалтерських форм, строки надання до бухгалтерії табелів, наказів, лікарняних для нарахування оплати й інших документів.

5. Затвердження необхідних для роботи форми, які нормативними актами не передбачені, а саме: форми оборотних відомостей руху необоротних активів, відомості обліку строків експлуатації необоротних активів, форми кошторису на відрядження.

6. Затвердження форми дорожнього листа, порядок використання легкових автомобілів, порядок розрахунку нормативних витрат палива.

На підставі проведеного дослідження можна зробити висновки, що із метою удосконалення організації обліку у бюджетних установах, необхідно: у додатках до наказу про організацію обліку в бюджетній установі наводити форми документів, які нормативними документами не передбачено. Зразки зазначених форм та порядків, мають бути наведені у додатках до

Наказу про облікову політику бюджетної установи. Вважаємо за доцільне, правила та графік документообігу затверджувати окремим наказом бюджетної установи.

Висновки. Впровадження і застосування на практиці національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку для державного сектору розкриває нові можливості для висвітлення фінансової інформації у звітності бюджетних установ. Одночасно, більшість бюджетних установ розпочало реформування обліку за новими стандартами із організації облікової політики. Організація облікової політики за новими стандартами дозволить бюджетним установам урахувати нові положення державного обліку і відобразити їх у наказі про облікову політику, що сприятиме управлінню державними фінансами.

На нашу думку, завершальним етапом організації обліку у бюджетних установах є затвердження положення про порядок проведення інвентаризації активів і зобов'язань та оформлення її результатів. Тому, проблемні питання, що виникнуть на практиці мають знайти своє відображення у подальших дослідженнях і практичних рекомендаціях.

1. Кудіна, І.О. Проблемні аспекти облікової політики бюджетних установ / І.О. Кудіна // Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Серія: Економіка і управління. – 2014. - Вип. 27. - С 245-253. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znpdetut_eiu_2014_27_.pdf
2. Свірко С.В. Облікова політика суб'єктів державного сектору: позиції міжнародної теорії та практики / С.В. Свірко // Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. – 2009. - Вип. 6(1). - С. 65-78. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof_2009_6\(1\)_9.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof_2009_6(1)_9.pdf).
3. Писаренко Т.М. Особливості організації обліку у бюджетних установах / Т. М. Писаренко // Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. - 2013. - Вип. 10(2). - С. 193-202. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof_2013_10\(2\)_27.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnof_2013_10(2)_27.pdf).
4. Черкашина Т.В. Формування облікової політики у бюджетних установах: проблеми та їх вирішення / Т.В. Черкашина // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – 2015. - Вип. 11 частина 1. - С. 157-160.
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 125 «Зміни облікових оцінок та виправлення помилок» [Електронний ресурс]: Національне положення від 24.10.2010 р. № 1629. – режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0090-11>
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 121 «Основні засоби» [Електронний ресурс]: Національне положення від 12.10.2010 р. № 1202. – режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1017-10>

7. Про затвердження Типового положення про бухгалтерську службу бюджетної установи [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.01.2011 р. №59: станом на 08.04.2015, №173. – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/59-2011>
8. Методичні рекомендації щодо облікової політики суб'єкта державного сектору, затверджені Наказом Міністерства фінансів України від 23 січня 2015 року № 11. [Електронний ресурс]: Методичні рекомендації від 23 січня 2015 року № 11. – режим доступу: <http://www.vobu.com.ua/ukr/legislations/view/584>

УДК 657.47:631.14

Чудовець В.В., к.е.н., доцент

Рубінська Ю.І.

Луцький національний технічний університет

ПРОБЛЕМИ АНАЛІЗУ СОБІВАРТОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗНИЖЕННЯ

У статті досліджено актуальні проблеми аналізу собівартості сільськогосподарської продукції як одного з основних показників господарської діяльності підприємств галузі. Визначено особливості аналітичного забезпечення управління собівартістю на сільськогосподарських підприємствах та запропоновано шляхи зниження собівартості продукції в сучасних умовах господарювання.

Ключові слова: аналіз, собівартість, витрати, сільськогосподарські підприємства.

Chudovets V., Rubinska Yu.

PROBLEMS OF ANALYSIS OF AGRICULTURAL UNIT COST AND WAYS OF ITS DECLINE

In the article investigational issues of the day of analysis of agricultural unit cost as one of basic economic performance of enterprises of industry indicators. The features of the analytical providing of management a prime price are certain on agricultural enterprises, which a specific of agricultural production, complication of account of charges of enterprises of industry, curvature of information of account, and accountings which diminishes authenticity of results of analysis, is among.

In market conditions considerably the role of unit and forming of prices cost rises on products. An effective management of products a prime price must be opіenowane on the ways of its decline, and for this purpose it is needed to choose the best method of

reflection of charges in an account, which creates a necessary informative base for the leadthrough of factor analysis of charges, which will allow to carry out him in an operative order.

Analysis of production of agricultural goods cost both on the whole and its separate kinds predetermines a requirement in the proper informative providing. To the basic sources of the informative providing of analysis of charges on a production belong: financial and statistical reporting, primary documents, registration registers, estimated expenses, materials of revisions, results of analysis of charges, for previous periods and others like that.

Specific of agricultural production which predetermines complication of account of charges of enterprises of industry is one of problems of high-quality leadthrough of analysis of prime price, as distorted information authenticity of results of analysis is diminished an account and accounting.

The scientifically grounded choice of types of prime price and accordingly clear determination of order of its forming is the basic and determining factor of analysis of charges on the production of goods of agricultural enterprises.

For that, to attain successes in the future and not outlay superfluous time on the exposure of backlogs of increase of volume of products (services) decline of prime price for past periods, it is necessary systematic to conduct an operativeand comparative analysis.

It is well-proven that determining pre-condition of leadthrough of high-quality analysis is providing of authenticity of information of, administrative record-keeping and accounting, clear ground of type of prime price, development of effective method of analysis, taking into account of a particular branch factors. It should be noted that the leadthrough of economic analysis of prime price and development of backlogs of its decline becomes impossible without the proper account of estimation and method of account of charges of agricultural enterprises. On the basis of it the ways of decline of unit cost are offered in the modern terms of menage.

Keywords: analysis, prime price, charges, estimation, method, agricultural enterprises.

Чудовец В.В., Рубинская Ю.И.

ПРОБЛЕМЫ АНАЛИЗА СЕБЕСТОИМОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ И ПУТИ ЕЕ СНИЖЕНИЯ

В статье исследовано актуальная проблема анализа себестоимости сельскохозяйственной продукции как одного из основных показателей хозяйственной деятельности предприятий отрасли. Определены особенности аналитического обеспечения управления себестоимостью на сельскохозяйственных предприятиях и предложены пути снижения себестоимости продукции в современных условиях ведения хозяйства.

Ключевые слова: анализ, себестоимость, расходы, сельскохозяйственные предприятия.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Однією з найважливіших передумов формування ефективно функціонуючих сільськогосподарських підприємств є досконале управління витратами. Ефективність будь-якої підприємницької діяльності залежить від зниження витрат на одиницю продукції чи надання послуг, також зниження собівартості продукції. Основною метою діяльності будь-якого підприємства в ринкових умовах господарювання є отримання максимального прибутку. На суму прибутку, крім рівня цін, можна впливати шляхом зміни структури витрат на виробництво продукції та її обсягу.

Аналіз останніх наукових досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблема визначення собівартості сільськогосподарської продукції в науково-методичному контексті висвітлена у працях таких вчених, як Андрійчук В.Г., Бугуцький О.А., Діесперов В.С., Дем'яненко М.Я., Макаренко П.М., Месель-Веселяк В.Я., Олійник О.В., Саблук П.Т., Яценко В.М. та інші.

Цілі статті. Метою статті є дослідження методичних підходів до аналізу собівартості продукції сільськогосподарського підприємства та визначення на цій основі резервів її зниження.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Собівартість продукції – показник, що характеризує виробничу діяльність підприємства та являє собою відокремлену частину вартості. Основу цієї категорії становлять вартість спожитих засобів виробництва і вартість необхідного продукту. В економічному розумінні собівартість – це грошовий вираз витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг).

Собівартість – один з найважливіших показників господарської діяльності аграрних підприємств, оскільки показує, у що саме обходиться господарству виробництво відповідного виду продукції і наскільки економічно вигідним воно є в конкретних економічних умовах господарювання.

Підприємство тим більше одержуватиме прибутку на одиницю продукції, чим нижча її собівартість, і навпаки. Із зниженням собівартості зростає цінова конкурентоспроможність

продукції, а отже, і зміцнюються позиції підприємства на товарному ринку [1].

Аналіз собівартості виробництва сільськогосподарської продукції як загалом, так і окремих її видів зумовлює потребу у відповідному інформаційному забезпеченні. До основних джерел інформаційного забезпечення аналізу витрат на виробництво належать: фінансова та статистична звітність, первинні документи, облікові реєстри, кошториси витрат, матеріали ревізій, результати аналізу витрат за попередні періоди тощо.

Специфіка сільськогосподарського виробництва, що зумовлює складність обліку витрат підприємств галузі є однією із проблем якісного проведення аналізу собівартості, оскільки викривлені дані обліку та звітності зменшують достовірність результатів аналізу.

Аналізу підлягають витрати матеріалів, заробітна плата, комплексні витрати (витрати з експлуатації та обслуговування обладнання, загальновиробничі витрати), а також втрати внаслідок браку та простоїв [4].

Т.І. Олійник та Ю.О. Крот розглядають такі види собівартості, як повна собівартість реалізованої продукції, собівартість готової продукції, виробнича собівартість [8].

На нашу думку, науково обґрунтований вибір видів собівартості та відповідно чітке визначення порядку її формування є основним і визначальним фактором аналізу витрат на виробництво продукції сільськогосподарських підприємств.

Для того щоб досягти успіхів у майбутньому і не витратити зайвого часу на виявлення резервів збільшення обсягу продукції (послуг) і зниження собівартості за минулі періоди, необхідно систематично вести оперативний, внутрішньогосподарський та порівняльний аналіз.

Аналіз собівартості сільськогосподарської продукції здійснюється в такі етапи:

1. Загальна оцінка виконання планових (розрахункових) завдань зі зниження собівартості одиниці продукції, що включає: підрахунок загальної суми постійних витрат на виготовлення всієї продукції;

2. Підрахунок змінних витрат на одиницю продукції;

3. Розрахунок собівартості одиниці продукції;

4. Порівняння фактичної собівартості з плановою, виявлення відхилення і впливу факторів на це відхилення;

5. Вивчення окремих статей калькуляції певного виду продукції [5].

Існуюча нині методика оцінки собівартості продукції має ряд недоліків. Поділяємо думку вчених, що обчислювана за загально прийнятою методикою величина собівартості продукції не враховує необхідність забезпечувати відтворення робочої сили та основних засобів виробництва.

На думку В.С. Дієсперова, дві складові собівартості – оплата праці й амортизація – визначають без урахування даної вимоги. Через це не можуть вважатися точними також показники економічної ефективності виробництва продукції [3].

Величину заробітної плати працівникам аграрної сфери пропонуємо формувати виходячи із результатів діяльності підприємств. Для цього доцільно використовувати показник “зарплатомісткість”, що визначається як відношення суми оплати праці до кінцевої продукції. При цьому в якості останньої одні вчені пропонують використовувати валову продукцію, інші – виручку від реалізації продукції.

На нашу думку, в даному випадку необхідно виходити із параметрів корисності виробленого продукту. Якщо обсяг отриманого в процесі виробництва продукту завдяки своїм характеристикам може знайти споживача на ринку, то в якості кінцевого продукту варто використовувати валову продукцію; в іншому випадку – виручку від реалізації продукції, як основне джерело надходження коштів в сільськогосподарські підприємства.

Крім того, поділяємо думку Олійника О.В. та Олійника Т.І. [7], рівень заробітної плати працівників сільськогосподарських підприємств повинен залежати і від рівня цін на засоби виробництва, оскільки останні є втіленням уречевленої праці та здані до взаємозаміни із живою працею.

Так, якщо темпи росту вартості робочої сили нижчі від темпів росту вартості засобів виробництва відбувається економія на використанні основних засобів та ширше застосування живої праці, що в кінцевому підсумку призведе до натуралізації виробництва.

Взагалі на зміну собівартості одиниці продукції впливають такі фактори, як: зміна обсягу виробництва продукції; зміна суми

постійних витрат; зміна обсягу виробництва продукції; зміна суми змінних витрат.

Найважливішим методом виявлення невикористаних резервів зниження собівартості є порівняльний аналіз. Встановлення причин невиконання плану зі зниження собівартості допомагає керівництву знайти правильне рішення для мобілізації невикористаних резервів.

Основними резервами зниження собівартості продукції є збільшення обсягу виробництва продукції за рахунок більш ефективного використання виробничих потужностей підприємства; скорочення витрат виробництва за рахунок підвищення рівня продуктивності праці, економити використання сировини, матеріалів, електроенергії, палива, обладнання, запобігання невикористаним витратам тощо.

Збільшення обсягів виробництва і зменшення собівартості продукції сільськогосподарського підприємства можна досягти за рахунок підвищення врожайності, що, в свою чергу, можливо за рахунок підвищення витрат на 1 га. У першу чергу, це стосується підвищення питомої ваги витрат на добрива. Максимально знизити собівартість виробництва продукції рослинництва дозволяє оптимізація розмірів посівних площ.

Крім того, оптимізація рівня собівартості продукції є важливою умовою покращення фінансового результату підприємства і забезпечення розширеного відтворення, що передбачає збільшення виробництва сільськогосподарської продукції і зменшення затрат праці та виробничих ресурсів на її одиницю.

У ринкових умовах значно підвищується роль собівартості продукції та формування цін на продукцію. Ефективне управління собівартістю продукції має бути орієнтоване на шляхи її зниження, а для цього потрібно обрати найкращий метод відображення витрат в обліку, який створює необхідну інформаційну базу для проведення факторного аналізу витрат, що дозволить здійснювати його в оперативному порядку.

Висновки. Ураховуючи наведене вище, можемо стверджувати, що визначальною передумовою проведення якісного аналізу є забезпечення достовірності даних бухгалтерського, управлінського обліку та звітності, чітке обґрунтування виду собівартості, розробка ефективної методики аналізу з урахуванням

галузевих факторів. Слід зазначити, що проведення економічного аналізу собівартості та розробка резервів її зниження стає неможливими без належного врахування оцінки та методики обліку витрат сільськогосподарських підприємств.

Таким чином перспективними напрямками подальшого наукового дослідження є розробка обліково-інформаційного забезпечення аналізу собівартості продукції сільськогосподарських підприємств.

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероблене. / В. Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2012. – 624 с.
2. Дем'яненко М.Я. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств України : теорія і практика [Текст]: монографія / М.Я. Дем'яненко, О.І. Зуєва. – К.: ІАЕ, 2010. – 188 с.
3. Дієсперов В.С. Рентабельність і дохідність [Текст] / // Економіка АПК: міжнар. наук.-вироб. журн. – 2008. – №6 (червень). – С. 57-63.
4. Економіка підприємства: Підручник / За ред. С.Ф. Покропівного. – К.: КНЕУ. – 1999. – С. 390-392.
5. Косинська О.В. Оптимізація витрат як засіб підвищення прибутковості підприємств / О.В. Косинська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 7. – С.106-110. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/frvu_2011_7_25.pdf.
6. Месель-Веселяк В.Я. Про вдосконалення міжгалузевих економічних відносин в економіці України [Текст] / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2010. – № 6. – С. 8-16.
7. Олійник О.В. Паритет цін на фактори виробництва та тенденції економічного розвитку / О.В. Олійник, Т.І. Олійник // Економіка АПК: міжнар. наук.-вироб. журн. – 2007. – №7. – С. 120-125.
8. Олійник Т.І. Собівартість сільськогосподарської продукції та методичні засади її визначення / Т.І. Олійник, Ю.О. Крот // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Сер.: Економічні науки. – 2013. – № 4. – С.3-8. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vkhnau_ekon_2013_4_3.pdf.
9. Організаційно-економічні трансформації в аграрному виробництві: зб. матеріалів Дванадцятих річ. зборів Всеукр. конгр. вчених економістів-аграрників, 25-26 лют. 2010 р., Київ / ред.: П.Т. Саблук, В.П. Ситник, В.Я. Месель-Веселяк; Укр. акад. аграр. наук, Акад. екон. наук України, Нац. наук. центр «Ін-т аграр. екон.» . – К., 2010. – 616.
10. Яценко В.М. Аналіз стану людського капіталу підприємств АПК у період трансформації економіки України [Текст] / В.М. Яценко, О.П. Кошулько // Економіка АПК. – 2007. – № 6. – С. 108-113.

УДК 336.145.1

Чуркіна І.Є., к.е.н., доцент
Одеський інститут фінансів
Українського державного університету фінансів
та міжнародної торгівлі

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В статті здійснено аналітичну оцінку ефективності функціонування бюджетної системи України за період 2008-2014 рр. за основними показниками, зокрема: динаміки доходів, видатків і дефіциту державного бюджету, запозичень та погашень боргових зобов'язань, видатків на обслуговування державного боргу, динаміки міжбюджетних трансфертів на фоні динаміки індексу економічної глобалізації країни. За результатами дослідження визначено позитивні та негативні ефекти впливу економічної глобалізації на ефективність бюджетної системи України.

Ключові слова: бюджет, бюджетна система, глобалізація, економічна глобалізація.

Churkina I.

EFFICIENCY OF BUDGET SYSTEM OF UKRAINE IN GLOBALIZATION

The purpose of this article is to study the functioning budget system of Ukraine under globalization, as in the present conditions the processes of globalization have a mixed impact on the global financial system to contain potential threats to financial stability, actualized problems regarding implementation of a coordinated macroeconomic policy consistency structural reforms in within national economies. In the article the analytical assessment of the functioning budget system of Ukraine for the period 2008-2014 on the basic parameters, including: the dynamics of revenues, expenditures and budget deficit, borrowing and repayments of debt, spending on public debt servicing, the dynamics of intergovernmental transfers background of economic globalization of the CCI country. In particular, presents the dynamics of consolidated, state and local budgets of Ukraine (total and on special funds); The dynamic structure of revenues of the state budget in terms of tax and non-tax revenues, the level of income of fulfillment of the budget; dynamics of state budget Ukraine without intergovernmental transfers the relevant areas (national features, intergovernmental transfers, defense, public order, security and judiciary), indicators of their performance; defined dynamics of government deficits and relevant reasons for its change; The dynamics of internal and external sources of financing the state budget debt transactions in general and special funds;

Dynamics of expenditures on servicing the public debt and its structure. Special attention is given to this instrument of fiscal adjustment as intergovernmental transfers, defined volumes and dynamics of their respective share in revenues and expenditures of local budgets of Ukraine.

Synthesis of available theoretical and applied developments on the determination of the impact of globalization on the financial system in general and budget system in particular, and their own copyright works, and reasonably defined aggregate effect positive effects and negative effects of economic globalization processes in the budgetary system of Ukraine. In particular, the positive effects include: expansion of attracting financial resources; strengthening the position of budget institutions and enhance the role of the country in the global financial environment; facilitating access to global financial markets; increase Ukraine's rating for the Open Budget Index International Budget Partnership, including the rate of public participation in the budget process; public access to integrated information-analytical system "Transparent Budget"; improve transparency of the budgetary process and expenditures; increase in tax revenues from taxes on international trade and external operations as part of state budget revenues; increasing degree of convergence of the budgetary system of Ukraine to the EU budget standards; the distribution of risk; reducing transaction costs. The negative effects of globalization on the efficiency of the budget system of Ukraine shall place the following: increase financial risks in the global financial market; openness of the global financial crisis, global financial instability; growth of foreign debt; development of financial dependence on external resources.

Keywords: budget, budget system, globalization, economic globalization.

Чуркина И.Е.

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ БЮДЖЕТНОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В статье осуществлено аналитическую оценку эффективности функционирования бюджетной системы Украины за период 2008-2014 гг. По основным показателям, в частности: динамики доходов, расходов и дефицита государственного бюджета, заимствований и погашений долговых обязательств, расходов на обслуживание государственного долга, динамики межбюджетных трансфертов на фоне динамики индекса экономической глобализации страны. По результатам исследования определены положительные и отрицательные эффекты воздействия экономической глобализации на эффективность бюджетной системы Украины.

Ключевые слова: бюджет, бюджетная система, глобализация, экономическая глобализация.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасні тенденції розвитку світової економіки в цілому та національних фінансових систем зокрема, об'єктивно визначаються подальшим поглибленням процесів глобалізації, посиленням взаємозв'язків та

взаємовпливу між країнами світу, що вимагає активізації забезпечення їх власної фінансово-економічної безпеки. Враховуючи, що процеси глобалізації справляють неоднозначний вплив на розвиток світової фінансової системи, містять потенційні загрози фінансовій стабільності, актуалізуються проблеми в частині реалізації скоординованої макроекономічної політики, послідовності проведення структурних реформ в рамках національних економік. Одним з основних інструментів макроекономічної стабілізації виступає бюджетна система країни. Сам бюджет є адаптивним механізмом в системі регулювання економіки, спрямований на забезпечення адекватності регулятивних заходів внутрішнім і зовнішнім змінам економічного середовища з метою економічного розвитку країни. Довгострокова збалансованість й стійкість бюджетної системи є однією з важливих передумов збереження фінансової стабільності, що сприяє формуванню базових умов для економічного розвитку, підвищення рівня конкурентоспроможності держави в умовах глобалізації.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. В сучасних умовах поглиблення глобалізаційних викликів бюджетна система є одним з найважливіших економічних важелів впливу держави на соціально-економічний розвиток. Різні аспекти проблематики бюджетної системи розглядалися у численних працях вітчизняних науковців, зокрема О. Василика [3], О. Кириленко [4], К. Павлюк [3], В. Федосова [2], І. Чугунова [8; 9], С. Юрія [1], та інших авторів.

Цілі статті. Зважаючи на достатній рівень обґрунтованості в економічній літературі проблематики з питань бюджетної системи, не можна залишати без уваги вплив сучасних трансформаційних перетворень й поглиблення глобалізаційних процесів і викликів, що, у свою чергу, вимагає надання оцінки ефективності функціонування бюджетної системи України під впливом процесів глобалізації, що й становить мету даної статті.

Виклад основного матеріалу. Бюджетна система є одним з провідних інститутів держави. На протязі усього історичного періоду існування держав фінансові ресурси мобілізуються у бюджетну систему, забезпечуючи державним і територіальним органам влади можливість виконання покладених на них функцій.

Бюджетна система дозволяє здійснювати регулювання економічних і соціальних процесів в інтересах усіх членів суспільства. В умовах розвинутої ринкової економіки, де можливості держави впливати на перебіг економічних процесів звужуються ринковими регуляторами, значно підвищується роль бюджетної системи як одного з найважливіших інструментів державного регулювання економіки з метою забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства.

Аналіз динаміки основних показників ефективності функціонування бюджетної системи України у пост- та після кризовий періоди розвитку з урахуванням позицій в глобальному економічному середовищі дозволив виявити наступні тенденції (таблиця 1).

Таблиця 1

Основні показники ефективності бюджетної системи та індекс економічної глобалізації України

Показник	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Доходи державного бюджету (без урахування міжбюджетних трансфертів), млрд.грн.	224,0	201,9	233,9	311,8	344,7	337,6	354,8
частка у доходах зведеного бюджету, %	75,2	73,9	74,4	78,3	77,4	76,2	77,8
у тому числі:							
податкові надходження	167,9	148,9	166,8	261,6	274,7	262,8	280,2
неподаткові надходження	528,5	506,8	650,7	490,9	682,9	728,5	683,6
Видатки державного бюджету (без урахування міжбюджетних трансфертів), млрд.грн.	182,4	180,2	225,8	238,5	271,2	287,6	299,5

Продовження табл. 1

Загальне фінансування дефіциту державного бюджету, млрд.грн.	22,5	35,5	64,5	23,6	53,5	64,7	78,1
Фінансування дефіциту державного бюджету за борговими операціями, млрд.грн.	27,3	89,7	97,6	35,0	41,7	81,0	201,8
Запозичення:	33,3	121,0	124,3	80,7	109,8	160,9	322,6
- внутрішні запозичення	2701	62,8	70,0	53,4	66,8	109,0	229,6
зовнішні запозичення	6,2	58,2	54,2	27,3	43,0	51,9	95,0
Погашення, у т.ч.	-6,0	-31,3	-26,7	-45,6	-68,1	-79,8	-120,8
- внутрішні	-3,7	-17,9	-19,7	-32,1	-38,0	-41,8	-69,0
- зовнішні	-2,3	-13,4	-7,0	-13,5	-30,1	-38,0	-52,8
Видатки на обслуговування державного боргу	3,8	9,1	15,5	23,1	24,2	34,4	51,0
Міжбюджетні трансферти, що надійшли з державного бюджету до місцевих бюджетів, млрд.грн.	32,7	33,2	36,5	94,8	124,5	115,8	130,6
частка міжбюджетних трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів, %	44,5	46,7	49,1	52,3	55,2	52,4	56,4

Продовження табл. 1

Міжбюджетні трансферти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів, млрд.грн.	7,77	7,76	6,62	2,72	1,34	1,61	2,11
частка міжбюджетних трансфертів у видатках місцевих бюджетів, %	5,7	5,8	4,2	1,5	0,6	0,7	0,9
Індекс економічної глобалізації (з 208 країн світу, місце в рейтингу)	-	-	72	69	68	64	59

Складено та розраховано автором за результатами дослідження на підставі даних [10; 11; 12; 13]

Як видно за результатами розрахунків таблиці 1, доходи зведеного бюджету України з 2007-2012 рр. мали позитивну динаміку (окрім кризового 2009 р.), збільшившись удвічі з 219,9 млрд.грн. до 445,5 млрд.грн., але у 2013 р. скоротившись на 2,7 млрд.грн. до рівня 442,8 млрд.грн., у 2014 р. – підвищилися на 13,1 млрд.грн. проти попереднього 2013 р. Слід відмітити, що аналогічну динаміку демонструють й значення показника доходів як державного, так і місцевих бюджетів (по загальному й по спеціальному фондах).

До дохідної частини державного бюджету з урахуванням міжбюджетних трансфертів у 2014 р. надійшло 357,0 млрд. грн., що на 17,7 млрд. грн., або на 5,2%, більше аналогічного показника 2013 р. Виконання дохідної частини державного бюджету без урахування міжбюджетних трансфертів становило 354,8 млрд. грн., що на 17,2 млрд. грн., або на 5,1%, більше відповідного показника попереднього року. До державного бюджету надійшло доходів на 21,0 млрд. грн., або на 5,6%, менше, ніж передбачено річним планом (з урахуванням змін). Зокрема, податку на доходи фізичних

осіб надійшло менше на 1,5 млрд. грн., або на 10,9%; податку на додану вартість – на 10,9 млрд. грн., або на 7,3%, акцизного податку з вироблених в Україні товарів – на 3,8 млрд. грн., або на 12,0 %; ввізного мита – на 3,2 млрд. грн., або на 20,7%; платежів за користування надрами – на 2,2 млрд. грн., або на 10,7%. Податку на прибуток підприємств надійшло менше на 0,3 млрд. грн., або на 0,9%. Єдиним вагомим джерелом надходжень, за яким було зафіксовано перевиконання річного планового показника, став акцизний податок із ввезених на територію України товарів, якого надійшло на 3,8 млрд.грн., або на 30,0%, більше, ніж було заплановано.

У 2014 р. обсяг неподаткових надходжень склав 68,2 млрд. грн., що на 4,6 млрд. грн., або на 6,4%, менше відповідного показника 2013 р. Річний план виконано на 98,3%. Структура неподаткових надходжень зазнала деяких змін, які пов'язані, насамперед, зі збільшенням частки інших неподаткових надходжень (на 10,9 в.п.).

Видатки Державного бюджету України без урахування міжбюджетних трансфертів у 2013 р. склали 287,6 млрд. грн., що більше минулорічного показника на 16,4 млрд. грн., або на 6,1%, рівень виконання річного плану становив 92,5%, що на 1,7 в.п. вище минулорічного. У 2014 р. - склали 299,5 млрд. грн., що більше минулорічного показника на 11,9 млрд. грн., або на 4,1%. Рівень виконання річного плану становив 92,2%, що на 0,3 в.п. нижче попереднього року.

Найбільше зростання видатків у номінальному вираженні відбулося за такими напрямками:

- загальнодержавні функції – на 15,7 млрд. грн., або на 31,4%, у складі яких видатки на обслуговування боргу – на 16,3 млрд. грн., або на 51,5%;
- міжбюджетні трансферти – на 14,8 млрд. грн., або на 12,7%;
- оборона – на 12,6 млрд. грн. або на 84,4%;
- громадський порядок, безпека та судова влада – на 5,4 млрд. грн., або на 13,8%.

Найвищі показники виконання річного плану демонструють видатки на загальнодержавні функції і видатки на оборону (по 96,1%), а також видатки на громадський порядок, безпеку та судову владу (95,5%).

За звітний 2014 р. державний бюджет виконано з дефіцитом, який становить 78,1 млрд.грн., що становить 113,8% граничного обсягу, встановленого законом про Державний бюджет України на 2014 рік, та 88,1% річного плану з урахуванням змін. Перевищення фактичного дефіциту над граничним обсягом, визначеним законом про державний бюджет, пов'язано з випуском облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) на суму більшу, ніж було затверджено законом у межах внутрішніх запозичень. Такий випуск ОВДП здійснювався відповідно до наданого законом про Державний бюджет України на 2014 р. права Кабінету Міністрів України.

Так, у 2013 р. фінансування державного бюджету за борговими операціями склало 81,0 млрд.грн., що становить 109,6% річного планового показника. Порівняно з минулим 2012 р. цей показник збільшився на 39,3 млрд.грн., або майже удвічі. Запозичення здійснені у сумі 160,9 млрд.грн., або 103,8% річного планового показника. Із них річний план по внутрішніх запозиченнях виконано на рівні 101,2%, по зовнішніх – на рівні 109,7%. Частка внутрішніх запозичень складає 67,7%. Обсяги запозичень до державного бюджету збільшилися на 46,5% порівняно з 2012 р. Зі 160,9 млрд.грн. запозичень на внутрішньому ринку було залучено 109,0 млрд.грн., на зовнішньому ринку – 51,9 млрд.грн. До загального фонду державного бюджету було спрямовано 156,9 млрд.грн., включаючи випуск ОВДП на поповнення статутного капіталу компаній «Нафтогаз України» на 8,0 млрд.грн. з прибутковістю 14,3% річних, «Аграрний фонд» – на 5,0 млрд.грн. з прибутковістю 14,3%, «Українське Дунайське пароплавство» – на 0,3 млрд.грн. з прибутковістю 9,5%, «Ощадбанк» – на 1,4 млрд.грн. з прибутковістю 9,5%. Але вже у 2014 р. запозичення здійснені у сумі 322,4 млрд. грн., або 96,9% річного планового показника, у тому числі до загального фонду – у сумі 300,3 млрд. грн. Із них річний план по внутрішніх запозиченнях виконано на рівні 97,2%, по зовнішніх – 96,1%. Із загального обсягу запозичень до загального фонду державного бюджету випущено ОВДП для: збільшення статутного капіталу НАК «Нафтогаз України» на суму 96,6 млрд.грн.; збільшення статутного капіталу ПАТ «Ощадбанк» на суму 11,6 млрд. грн.; збільшення статутного капіталу ПАТ «Державний експортно-

імпортний банк України» на суму 5,0 млрд.грн.; обміну на такі облігації векселів, виданих Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, на суму 10,1 млрд.грн.

Кошти, що залучаються від міжнародних організацій економічного розвитку на фінансування спільних проєктів, надійшли у сумі 3,9 млрд.грн., або 63,7% запланованого річного обсягу.

Зазначені надходження на 0,3 млрд.грн., або на 6,3%, менші, ніж за аналогічний період 2012 р. Рівень їх виконання знизився на 18,1 в.п.

Погашення боргу у звітному 2014 р. здійснено у сумі 120,8 млрд. грн., що більше за показники минулого року на 51,4%. Виконання річного планового обсягу склало 98,2%, що на 0,3 в.п. менше відповідного показника 2013 р. Погашення внутрішнього боргу у 2013 р. становило 41,8 млрд.грн., або 91,9% річного планового обсягу, зовнішнього боргу – 38,0 млрд. грн., або 106,7%, у 2014 р. - 68,0 млрд.грн., або 99,6% річного планового обсягу, зовнішнього боргу – 52,8 млрд. грн., або 96,5%. Спостерігається подальше збільшення розриву між обсягами запозичень та погашення боргу, що може призвести до посилення боргового навантаження на бюджет у майбутньому.

Видатки на обслуговування державного боргу у 2013 р. становили 34,4 млрд.грн., або 97,7% річного планового показника, що на 1,1 в.п. менше аналогічного показника 2012 р., у 2014 р. - 51,0 млрд. грн., або 98,8% річного планового показника, що на 0,9 в.п. більше аналогічного показника попереднього року.

У структурі державного боргу найбільша частка припадала на державний внутрішній борг – 44,0%, який склав 257,0 млрд.грн., у т.ч.: ОВДП та Казначейські зобов'язання - 43,5% або 254,1 млрд.грн., заборгованість перед НБУ - 2,9 млрд.грн. Державний зовнішній борг становив 38,2%, або 223,2 млрд.грн., з них ОЗДП та МВФ - 26,4% або 154,1 млрд.грн. Гарантований державою борг на кінець 2013 р. становив 104,1 млрд.грн, або 17,8% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу, у 2014 р. - 153,8 млрд. грн., або 13,9%. Як і раніше, найбільша частка припадала на гарантований зовнішній борг – 11,4%, який становив 125,9 млрд.грн. Гарантований внутрішній борг складав 27,8 млрд.грн, або 2,6% від загальної суми державного та гарантованого

державою боргу.

За даними Державного казначейства України, у 2013 р. було перераховано 115,8 млрд.грн. міжбюджетних трансфертів з державного бюджету до місцевих бюджетів, що становить 95,0% річного плану, у 2014 р. - 130,6 млрд. грн. міжбюджетних трансфертів або 94,9% річного плану. З них у 2013 р. до загального фонду місцевих бюджетів надійшло 98,0% річного плану, у 2014 р. - 97,2% річного плану. До спеціального фонду надійшло у 2013 р. 41,7% від запланованого на рік обсягу, у 2014 р. - 79,2%.

Частка міжбюджетних трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів у 2013 р. становила 52,4%, що на 2,8 в.п. менше, ніж відповідний показник попереднього року, у 2014 р. - 56,4%, що на 4,0 в.п. більше, ніж відповідний показник попереднього року. Найменше значення даного показника на рівні 44,5% у 2008 р.

На відміну від попередніх років у 2013 р. відбулося зменшення на 6,9% обсягів міжбюджетних трансфертів порівняно з попереднім роком. Зауважимо, що темп зростання трансфертів вперше за досліджуваний період був нижчим, ніж доходів місцевих бюджетів. У 2014 р. ситуація є дещо діаметральною: приріст обсягів міжбюджетних трансфертів порівняно з попереднім роком склав 12,7%. При цьому, на протигагу ситуації минулого року їх зростання відбувалося вищими темпами, ніж доходів місцевих бюджетів.

До Державного бюджету України з місцевих бюджетів надійшло 1,6 млрд.грн. міжбюджетних трансфертів, що на 19,9% більше за відповідний показник попереднього року. Кошти, що передаються з місцевих бюджетів до державного бюджету, становили 1,4 млрд.грн., або 92,5% від запланованого показника на рік.

Крім того, до складу міжбюджетних трансфертів, що надаються із місцевих бюджетів, входять субвенції на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку регіонів. Такі субвенції перераховано в обсязі 140,0 млн.грн., що на 38,8% менше, ніж за 2012 р.

У цілому загальний обсяг трансфертів до державного бюджету щодо аналогічних показників 2012 р. збільшився на 266,8 млн.грн. і склав 0,7% усіх видатків місцевих бюджетів.

Як бачимо з таблиці 1, протягом аналізованого періоду часу

частка трансфертів, що передаються з місцевих бюджетів до державного бюджету, у видатках місцевих бюджетів значно скоротилася (в результаті впровадження відповідних норм Бюджетного та Податкового кодексів України), так, у 2013 р. вона становила 0,7% проти 5,7% у 2008 р., що, в свою чергу, свідчить про зміцнення фінансової самостійності місцевих бюджетів, удосконалення функціонування механізму міжбюджетних відносин в цілому.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши динаміку сукупності показників ефективності функціонування бюджетної системи України, цікавим є співставлення їх динаміки з динамікою індексу глобалізації. За результатами таблиці 1 видно, що показники ефективності бюджетної системи та індекс економічної глобалізації України взаємопов'язані, мають односпрямовані тенденції.

Проведені узагальнення наявних теоретичних та прикладних напрацювань з питання визначення вливу процесів глобалізації на функціонування фінансової системи в цілому, та бюджетної системи зокрема, та власних авторських розробок, визначено та обґрунтовано дію сукупності позитивних ефектів та негативних наслідків впливу процесів економічної глобалізації на бюджетну систему України. Зокрема, до позитивних ефектів віднесено:

- розширення масштабів залучення фінансових ресурсів;
- зміцненні позицій інститутів бюджету і підвищення ролі країни в глобальному фінансовому середовищі;
- спрощення доступу на глобальний фінансовий ринок;
- підвищення рейтингу України за Індексом відкритості бюджету Міжнародного бюджетного партнерства, зокрема щодо показника участі громадськості в бюджетному процесі;
- доступ громадськості до інтегрованої інформаційно-аналітичної системи «Прозорий бюджет»;
- підвищення рівня транспарентності бюджетного процесу та видатків бюджету;
- підвищення обсягів податкових надходжень з податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції у складі доходів державного бюджету;
- підвищення ступеня конвергенції бюджетної системи України до бюджетних стандартів ЄС;

- розподіл ризиків;
- зниження трансакційних витрат.

До негативних наслідків впливу глобалізації на ефективність функціонування бюджетної системи України віднесемо наступні:

- зростання фінансових ризиків на глобальному фінансовому ринку;
- відкритість світовим фінансово-економічним кризам, глобальній фінансовій нестабільності, тощо;
- зростання обсягів зовнішнього державного боргу;
- формування фінансової залежності країни від зовнішніх ресурсів;
- перетворення проблеми обслуговування боргу в проблему запозичення.

1. Бюджетна система. Вишкіл студії / За ред.. С.І. Юрія, О.П. Кириленко. – Тернопіль: Економічна думка, 2010. – 424 с.
2. Бюджетна система /за наук. ред. В.М.Федосова, С.І. Юрія. - К.: Центр учбової літератури; Тернопіль, 2012. -871с.
3. Василик О.Д., Павлюк К.В. Бюджетна система України. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.
4. Кириленко О.П. Фінанси: [навч. посібник] /О.П. Кириленко. – Тернопіль: Астон, 2002. – 212 с.
5. Теорія фінансів / за ред.. проф. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 567 с.
6. Фінанси / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008. - 611 с.
7. Фещенко Л.В., Проноза П.В., Кузьминчук Н.В. Бюджетна система України. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 296 с.
8. Чугунов І.Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку. – К.: НІОС, 2003. – 488с.
9. Чугунов І.Я. Фінанси України: інституційні перетворення та напрямки розвитку. / І.Я. Чугунов. – К.: ДННУ АФУ, 2009. – 848 с.
10. Офіційний сайт Всесвітнього економічного форуму. - Електронний ресурс. – [Режим доступу]: www.world.economic.forum.com
11. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.treasury.gov.ua
12. Офіційний сайт Державної служби статистики України - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
13. Офіційний сайт Міністерства фінансів України - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>

УДК 657

Шендригоренко М.Т., к.е.н., доцент

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ОБЛІК ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ І НАПРЯМИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

У даній статті обгрунтовано необхідність уніфікації форм первинних документів з обліку об'єктів основних засобів. Розглянуто доцільність змін до Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій щодо обліку витрат, пов'язаних з поліпшенням основних засобів. Надано пропозиції з обрання оптимального методу нарахування амортизації основних засобів з урахуванням особливостей діяльності підприємств.

Ключові слова: основні засоби, амортизація основних засобів, строк корисного використання об'єктів основних засобів.

Shendrigorenko M.

ASSET ACCOUNTING: PROBLEM AREAS AND A SPECTS OF SOLUTION

The study of theoretical positions and current practice accounting of fixed assets allowed to determine a number of unresolved issues that impede the management of production and reduce the effectiveness of fixed assets. The circle of problems include: debatable point of the accounting for fixed assets obtained free of charge; a controversial aspect of the assessment mechanism fixed assets; reduction analyticity and informative source documents of accounting for fixed assets like.

Thus, the transformation processes taking place in Ukraine's economy, require further study and improve the practical principles of accounting of fixed assets in the enterprise.

The purpose of writing this article is to monitor current and problematic aspects of fixed assets, identify areas to improve its organization, which would meet modern task management of business processes and have been adapted to the characteristics of enterprises.

Achieving this goal involves the specification of objectives, namely: justification of selecting the most effective method of depreciation of fixed assets at the time of the order on the accounting policy of the company; improving analyticity and information content of the original documents of fixed assets. In our opinion, the importance of the organization of fixed assets is in depreciation method of choice. There is no consensus on the most useful or the most appropriate method. Therefore, in choosing the method of depreciation appropriate to proceed with two positions: the principle of prudence; way of the expected economic benefits from the use of etc.

The most valuable option for the principle of prudence is method of reducing the residual value, whereby there are the greatest depreciation in the first years of the object. Another method is the accelerated reduction of residual value.

An important aspect of the methodology of fixed assets, affecting the financial result, which is taxable, are accounting expenses related to the improvement of fixed assets. The problem however is that these costs reflected in the account depends on how they affect the future economic benefits expected from the use of assets. To overcome this problem advisable to enter the chart of accounts a separate account to reflect the cost of the repairing fixed assets from the sub-accounts of the current and capital repairs.

The current forms of primary documentation of fixed assets are mainly overlapping. Comparing inventory cards form O3-6 O3-7 O3-8 with O3-1 form certifying that they have no information about the conclusion of the selection committee and the signatures of its members. However, in practice the fact of making the act and opening inventory cards of fixed assets indicates a positive conclusion members of the selection committee.

So, adding inventory card of fixed assets only signatures of committee members, can reduce the content of the act of acceptance-transmission (internal moving) basic means.

It is advisable in our opinion is a proposal economists as an annex to the act of acceptance-transmission (internal moving) basic means form a single primary accounting document that will contain the original calculation of the value of the formation.

Implementing the above suggestions make enable for administration enterprises to improve the organization of fixed assets and predict the effectiveness of their use.

Keywords: fixed assets, depreciation of fixed assets, the useful life of fixed assets.

Шендригоренко М.Т.

УЧЕТ ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ: ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ И ПУТИ ИХ РАЗРЕШЕНИЯ

В этой статье обоснована необходимость унификация форм первичных документов по учету объектов основных средств. Рассмотрена целесообразность изменений в План счетов бухгалтерского учета активов, капитала, обязательств и хозяйственных операций предприятий и организаций по ведению учета расходов, связанных с улучшением основных средств. Внесены предложения по выбору оптимального метода начисления амортизации основных средств с учетом особенностей деятельности предприятий.

Ключевые слова: основные средства, амортизация основных средств, период полезного использования объектов основных средств.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Численні зміни чинного законодавства України зумовлюють необхідність удосконалення організації ведення облікового процесу суб'єктами господарювання. Одним із важливих завдань, яке стоїть перед

адміністрацією будь-якого підприємства, є надання оперативної і достовірної інформації про основні засоби та забезпечення ефективного контролю за їхнім використанням з метою покращення процесу управління виробничо - фінансовою діяльністю. Однак якість такої інформації та об'єктивність її відображення у звітності останнім часом втрачають свою корисність для користувачів. Головною причиною такої ситуації є недосконалість нормативних документів, які регламентують облік основних засобів, постійні зміни норм податкового законодавства та стрімка адаптація Національних положень бухгалтерського обліку до Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

Дослідження теоретичних положень та діючої практики бухгалтерського обліку основних засобів дозволило визначити низку невирішених проблем, які гальмують процес управління виробництвом і знижують ефективність використання основних засобів. До таких проблем можна віднести: дискусійність порядку обліку безоплатно одержаних основних засобів; спірний аспект механізму оцінки основних засобів; зменшення аналітичності та інформативності первинних документів з обліку основних засобів тощо.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблеми та особливості обліку основних засобів є предметом досліджень багатьох науковців, серед них: С.Ф. Голов, Т.Н. Кондрашова, О.П. Скирпан, Т.М. Ткаченко, О.Ф. Вербило, О.В. Басенко, О.І. Єрмак, І.В. Шкурат, Ю.Є. Глинський, М.В. Півторак, Д.Г. Тростенюк, В.С. Лень, О.В. Зінкевич, Н.Ю. Медведєва, С. Рилєєв та інші. Вивчення теоретичних положень та опублікованих праць вітчизняних і зарубіжних економістів за даною проблематикою дозволили зробити висновок, що в чинних нормативних документах не охоплено поясненням питання, які виникли у зв'язку з реформуванням обліку основних засобів та їх зносу.

З моменту введення в дію Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, П(С)БО та змін до них, за якими підприємства України ведуть бухгалтерський облік, пройшло немало часу, і це дало змогу виявити їх недоліки та переваги.

До переваг можна зарахувати: зрозумілість вітчизняного

обліку для іноземних інвесторів; узгодженість Плану рахунків з фінансовою звітністю; регламентація основних ділянок обліку окремими П(С)БО, які надають змогу при його веденні використовувати різні варіанти й кожному підприємству обирати найефективніші для нього методи;

Серед недоліків можна виділити: трудомісткість трансформаційних процесів; низка стандартів з регламентації бухгалтерського обліку, як, зрештою, і більшість законодавчих актів, написані важкодоступною мовою і є не досить зрозумілими для практикуючих бухгалтерів.

Отже, трансформаційні процеси, які відбуваються в економіці України, потребують подальшого дослідження та удосконалення практичних засад організації обліку основних засобів на підприємстві.

Цілі статті. Метою написання даної статті є відстеження актуальних і проблематичних аспектів обліку основних засобів, визначення напрямків підвищення ефективності організації обліку основних засобів, які відповідали б сучасним завданням управління господарськими процесами і були адаптовані до особливостей діяльності підприємств.

Досягнення зазначеної мети передбачає конкретизацію завдань, а саме: огляд нормативних документів, що регламентують порядок обліку основних засобів; обґрунтування вибору найбільш ефективного методу нарахування амортизації основних засобів під час складання наказу про облікову політику підприємства; підвищення аналітичності та інформативності первинних документів з обліку основних засобів.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Одним із пріоритетних напрямків реформування податкової системи України є здійснення заходів з подолання суперечностей між податковим і бухгалтерським обліком основних засобів. Розв'язання цієї проблеми дозволить значно полегшити роботу відділів бухгалтерії на підприємствах, уникати розбіжностей у трактуванні одних і тих самих процесів й явищ, надати важливішого значення регулюючій функції податкової системи.

Згідно з Податковим кодексом, основні засоби - матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин, наданих у

користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 2500 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 2500 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік) [1].

З 1 вересня 2015 року збільшено вартісний критерій для віднесення активів до основних засобів (з 2500 грн. до 6000 грн.)

Такі зміни внесені у підпункт 14.1.138 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу Законом України від 17.07.15 р. № 655-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо зменшення податкового тиску на платників податків» [3].

Отже, згідно з податковим законодавством до основних засобів відносяться матеріальні активи, що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку та їх вартість поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом і очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік). Відповідно до п. 6 П(С)БО 7 «Основні засоби» - об'єкт основних засобів визнається активом, якщо існує ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди від його використання та вартість його може бути достовірно визначена [2].

Безоплатно одержанні об'єкти при визначенні, яке подано Податковим кодексом, не можуть бути віднесені до основних засобів в податковому законодавстві, а в бухгалтерському обліку вони будуть зараховані до основних засобів, але якщо витрати на їх доставку будуть перевищувати даний вартісний бар'єр, то їх можна вважати об'єктом основних засобів.

Ми поділяємо думку науковців [4,5], що первинна облікова інформація про наявність, рух, капітальний ремонт та інші операції з основними засобами відображається в численних спеціалізованих

регістрах, постійні реквізити яких тотожні. Це не сприяє якісному веденню обліку, а лише створює певні труднощі у формуванні документообігу на підприємстві.

Нині діючі форми первинної документації з обліку основних засобів дублюють один одного. Так, зовсім не відрізняються за змістом інвентарні картки форм ОЗ-6, ОЗ-7, ОЗ-8. Водночас у наявних формах первинних документів не передбачено відображення устаткування, придбаного підприємством для резерву до запровадження в експлуатацію, що на практиці створює певні труднощі при розрахунку амортизаційних відрахувань.

Порівняння інвентарних карток форм ОЗ-6, ОЗ-7, ОЗ-8 з формою ОЗ-1 засвідчує, що в них відсутня лише інформація про висновок приймальної комісії й підписи її членів. Однак у практичній діяльності сам факт складання акту і відкриття інвентарних карток обліку основних засобів свідчить про позитивний висновок членів приймальної комісії, адже при невідповідності технічним умовам об'єкт прийманню не підлягає й інвентарна картка не виписується.

Отже, доповнивши інвентарну картку обліку основних засобів лише підписами членів приймальної комісії, можна скоротити за змістом акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів.

Доцільною на наш погляд є пропозиція економістів, що в якості додатку до акту приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів сформувавши окремий первинний бухгалтерський документ, що буде містити розрахунок формування первісної вартості об'єкта. Це обумовлюється обставиною, що усі витрати, пов'язані з надходженням об'єкта основних засобів, підтверджуються окремими бухгалтерськими документами, проте остаточна сума первісної вартості, яка відображена в формі ОЗ-1 й інвентарній картці і складається з цих витрат, фактично не підтверджена первинним документом.

Слід вказати, що важливе значення в організації обліку основних засобів відіграє вибір методу нарахування амортизації. Найбільший вплив на вибір методу нарахування амортизації у практичній діяльності справляють такі фактори: простота (складність) методу та можливість його застосування; вплив на собівартість продукції й вартість засобів у звітності; кваліфікація

працівника, уповноваженого вирішувати це питання; наявність корпоративної політики у сфері нарахування зносу.

Не існує єдиної думки щодо найкориснішого або найдоцільнішого з методів. Тому в питанні вибору методу нарахування амортизації доцільно виходити з двох позицій: принцип обачності; очікуваний спосіб отримання економічної вигоди від використання об'єктів.

На нашу думку найбільше принципу обачності відповідає метод зменшення залишкової вартості, при якому нараховується найбільша сума амортизації в перші роки використання об'єкта. Наступним є метод прискореного зменшення залишкової вартості.

Важливим аспектом методології обліку основних засобів, що впливає на фінансовий результат, який підлягає оподаткуванню, є облік витрат, пов'язаних з поліпшенням основних засобів.

В процесі господарської діяльності своєчасне проведення заходів з ремонту та поліпшення основних засобів дозволяє продовжити термін їхньої експлуатації. При відображенні в бухгалтерському обліку витрат на ремонт та поліпшенням основних засобів необхідно керуватись П(С)БО 7 [2]. Проблема при цьому полягає в тому, що відображення цих витрат в обліку залежить від того, як вони вплинуть на майбутні економічні вигоди, очікувані від використання об'єкта основних засобів.

Для подолання вказаної проблеми доцільним буде ввести до Плану рахунків окремий рахунок для відображення витрат на ремонт основних засобів із субрахунками поточного та капітального ремонтів. По дебету даного рахунку слід відображати всі витрати на ремонт основних засобів, а по кредиту - списувати витрати закінчених ремонтів на витрати звітного періоду. Залишком на рахунку будуть суми по незавершеним поточним та капітальним ремонтам.

Висновки. Питання обліку основних засобів постійно знаходиться у центрі уваги науковців і бухгалтерів-практиків. Нині напрямки вирішення проблем обліку господарських операцій з надходження, наявності та вибуття об'єктів основних засобів є актуальними для забезпечення сталого розвитку як економіки країни загалом, так і для окремих підприємств. Реалізація вищенаведених пропозицій надасть змогу удосконалити

організацію обліку основних засобів та прогнозувати ефективність їхнього використання на підприємстві.

1. Податковий кодекс України [від 08.07.2011 р. №3675-VI] [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <h>
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [Текст]: [затверджено наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000р. №92]. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <>
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо зменшення податкового тиску на платників податків: Закон України [від 17.07.2015 р. № 655-VIII] [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <>
4. Мельничук О.В. Деякі аспекти реальності інформації щодо основних засобів в бухгалтерському і податковому обліку / О.В. Мельничук // Вісник Житомирського інженерно-технологічного інституту . – № 13 – 2009. – С. 12-18.
5. Неміш Ю. Поняття «основні засоби» у сучасних наукових дослідженнях / Ю.Неміш // Аграрна економіка. – 2012. - №3-4. – С.56-62.

УДК 336:657

Шишута О.Ю.

Луцький національний технічний університет

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО АУДИТУ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ КОНТРОЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ СПІЛОК

В статті обґрунтовано доцільність реалізації соціального аудиту кредитних спілок з метою оцінки їх соціальної відповідальності та підвищення довіри суспільства до вітчизняної системи кредитної кооперації. Фундаментальні принципи діяльності кредитних спілок забезпечують досягнення мети – соціального та фінансового захисту своїх членів, тому є найбільш важливим об'єктом соціального аудиту. На основі досліджень економічного змісту та правових норм діяльності кредитних спілок запропоновано методіку соціального аудиту щодо дотримання ними принципів кредитної кооперації. Реалізація соціального аудиту досліджуваних фінансових неприбуткових установ підвищить якість контролю їх діяльності на вітчизняному ринку фінансових послуг, і як наслідок – довіри суспільства до них.

Ключові слова: кредитна спілка, соціальний аудит, принципи кредитної кооперації, контроль.

Shyshuta O.

METHODICAL ASPECTS OF REALIZATION OF SOCIAL AUDIT ARE IN CONTEXT OF UPGRADING CONTROL OF ACTIVITY OF CREDIT UNIONS

In the article grounded expedience of realization of social audit of credit unions with the purpose of estimation them social responsibility and increase of trust of society to the domestic system of credit co-operation.

In the conditions of recession of economy, present social crises, collect scales actuality of scientific ground of social responsibility of subjects of economic activity for the construction of society of steady development. The system of credit co-operation executes social functions in society and has social and financial defense of the members for a purpose. Make an assessment of credit unions as cooperatives and social significance of their proposed implementation through social audit. This direction of scientific researches for noncommercial organizations is scantily explored. For this reason the organizational and methodological providing of social audit for credit unions is actual and needs scientific developments.

Achieving the goals of credit unions is based on the fundamental principles of credit cooperatives: voluntary and open membership Released freedom, equality members and democratic management style, self-publicity. Therefore, control of these principles, in our view, is the most important subject of social audit of credit institutions cooperation.

On the basis of researches of economic maintenance and legal norms of activity of credit unions the method of social audit of observance is offered by them principles of credit co-operation. An object is considered, purpose, indexes and information generators in the cut of every separate principle for realization of social audit. Certainly his subjects, in particular regulative organization which must be created in a prospect. It is necessary to foresee control functions in its regulation, including realization social audit. In the article the offered measures of lead through of social audit are on control of legitimacy observance of procedure of lead through of general collections of members of credit union as higher organ of management, rating evaluation of activity of these establishments, and also providing of openness and availability of useful information about credit unions, necessary for acceptance of administrative decisions.

Implementing social audit financial investigated nonprofit institutions improve the quality control of their activity in the domestic financial market, and as a result - trust in them.

Key words: credit union, social audit, principles of credit cooperation, control.

Шишута О.Ю.

МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РЕАЛИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНОГО АУДИТА В КОНТЕКСТЕ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА КОНТРОЛЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КРЕДИТНЫХ СОЮЗОВ

В статье обоснована целесообразность реализации социального аудита кредитных союзов с целью оценки их социальной ответственности и повышения

доверия общества к отечественной системе кредитной кооперации. Фундаментальные принципы деятельности кредитных союзов обеспечивают социальную и финансовую защиту своих членов, поэтому являются наиболее важным объектом социального аудита. На основе исследований экономического сущности и правовых норм деятельности кредитных союзов предложена методика социального аудита соблюдения принципов кредитной кооперации. Реализация социального аудита исследуемых финансовых неприбыльных учреждений повысит качество контроля их деятельности на отечественном рынке финансовых услуг, и как следствие – повышение доверия общества к ним.

Ключевые слова: кредитный союз, социальный аудит, принципы кредитной кооперации, контроль.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На думку багатьох вчених, в наш час спостерігається тенденція глобальної соціалізації цивілізованого суспільства, світ тяжіє до формування соціально орієнтованої економіки [1 - 9]. Відбувається посилення «концепції соціальної відповідальності перетворюючи її на один із базових принципів ведення бізнесу у XXI ст. [4]. В Україні, як і у всьому світі, набирають ваги соціально-економічні чинники розвитку суспільства, особливо за сучасних умов рецесії вітчизняної економіки. Серед таких чинників – система кредитної кооперації, спрямована забезпечити соціальний та фінансовий захист громадян, які задля цього об'єднуються в кредитні спілки. Тому ефективний контроль їх діяльності є соціально значимим для суспільства в цілому, так і актуальним для кожного учасника такого об'єднання.

Сучасний стан розвитку кредитних спілок зумовлює потребу в оцінці їх діяльності як фінансових неприбуткових організацій, заснованих на кооперативних засадах. Оцінити діяльність кредитних спілок як кооперативів та їх соціальну значимість можливо з допомогою соціального аудиту. Цей напрямок є відносно новим, практичні розробки та наукові дослідження, як правило, стосуються комерційних суб'єктів господарювання. Саме тому організаційно-методологічне забезпечення соціального аудиту для кредитних спілок є актуальним та потребує ґрунтовних наукових досліджень. Так, М.Б.Чижевська зазначає: «Розробка методології вимірювання соціально-економічної ефективності діяльності кооперативних організацій і кооперативних систем, використовуючи напрацювання вже усталеного наукового напрямку – соціального аудиту є не тільки вимогою часу, але й

способом, який забезпечить подальший гармонійний розвиток кооперативного сектора через узгодження інтересів усіх верств суспільства» [10]. Таким чином організаційне та методичне забезпечення соціального аудиту є інструментом якісних змін у сфері контролю діяльності кредитних спілок, їх ефективності і соціально-економічного значення для суспільства.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Наукове обґрунтування соціальної відповідальності суб'єктів господарської діяльності для побудови суспільства сталого розвитку на противагу існуючій ринковій економіці з наявними економічними та соціальними кризами є особливо актуальними. Соціальний аудит та соціальна звітність забезпечують контроль такої відповідальності. Сучасні наукові дослідження соціального аудиту головним чином націлені на його теоретичне обґрунтування та практичне застосування для бізнес-структур. Питання сутності соціального аудиту та особливостей його реалізації висвітлені в працях таких вчених: М. П. Буковинської, Л.І. Голінач, П.О. Куцика, О.В. Мазурика, С.В. Мельник, О.В. Сотули, В.О. Хрущ, та інших. Використання соціального аудиту саме у сфері кредитної кооперації досліджені М. Б. Чижевською, та громадського виду фінансового контролю неприбуткових організацій – А.В. Хомутенко. Однак, питання методології соціального аудиту діяльності кредитних спілок в сучасній економічній науці залишається наразі малодослідженим, що і зумовило вибір теми дослідження.

Цілі статті. Метою даної статті є представлення для наукового обговорення необхідності впровадження соціального аудиту як складової контролю діяльності кредитних спілок та методики його здійснення щодо дотримання фундаментальних принципів кредитної кооперації, які і визначають їх соціальну сутність та відповідність суспільним цілям і цінностям.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Кредитні спілки (кооперативи) є учасниками ринку фінансових послуг та об'єднують мільйони людей у всьому світі, тому для них так само є актуальним питання їх соціальної відповідальності як фінансових організацій.

Соціальний аудит виник в результаті зростаючої взаємозалежності між економікою і соціальною сферою. Практика його застосування в економічно розвинених країнах світу стала формуватися в другій половині минулого століття і була обумовлена потребою запобігти соціальним конфліктам на різних рівнях: як суспільства в цілому так і в середині компаній, а також з метою формування їх позитивного іміджу.

Головним чином, соціальний аудит визначають як процес оцінки, підготовки звіту, підвищення ефективності функціонування і стилю роботи організації, засіб вимірювання її впливу на суспільство в цілому. О.В. Мазурик визначає тлумачення даної категорії як універсальної технології комплексної перевірки відповідності реального стану соціального об'єкта прийнятним стандартам та нормам [5]. О.В. Сотула, А.А. Шулус та інші вчені ідентифікують соціальний аудит як технологію оцінки соціоекономічних процесів та прикладною частиною соціоекономіки [6]. Л.І. Голинач підкреслює наявність трактування цього поняття як моніторингу соціальних взаємовідносин соціально-економічних систем на різних рівнях (міжнародному, національному, регіональному і т.д.) та у вузькому розумінні – контроль соціальної відповідальності компанії [7].

Переважає більшість вчених зауважують універсальність та комплексність соціального аудиту як складової управління і контролю. О.В. Мазурик зазначає, що в соціальному аудиті закладені можливості ефективного контролю та варіативність дій в управлінні соціальними програмами, спрямовані на оптимізацію відносин в суспільстві та відповідають цілям підвищення добробуту населення. Автор наголошує на тому, що соціальний аудит, на відміну від державного обов'язкового, є добровільною угодою між соціальними партнерами, націленою на підвищення ролі інститутів громадянського суспільства у процесі регулювання відносин всередині соціуму на різних рівнях [8]. Так, погоджуємося з висновками науковця, щодо необхідності запровадження соціального аудиту на різних рівнях, в тому числі внутрішнього (всередині господарської одиниці) і часткового (щодо окремих питань), та в різних сферах вітчизняного суспільства, зокрема і сектору системи кредитної кооперації, яка безпосередньо є виявом громадського об'єднання та направленою на покращення

добробуту своїх членів: забезпечення необхідними кредитними ресурсами, розміщенням грошових коштів з метою отримання доходів на вкладений капітал та заощадження.

Реалізація соціального аудиту передбачає, насамперед, визначення об'єкта з врахуванням його специфіки та відповідного комплексу показників, що характеризують соціально-економічні процеси, притаманні його діяльності [9, с.530]. Система кредитної кооперації ґрунтується на чітко визначених фундаментальних принципах. Об'єднання з ініціативи громадян, добровільне і відкрите членство, самостійність і незалежність, демократичний стиль управління, а також мета діяльності, що направлена на фінансовий та соціальний захист – ці особливості, притаманні кредитним спілкам є визначальними, а значить мають найбільшу вагу для характеристики їх як об'єкта соціального аудиту.

Тому, на нашу думку, соціальний аудит як складова контролю, насамперед, повинен підтверджувати або спростовувати приналежність фінансової установи до системи кредитної кооперації за фактичними, а не формальними даними. Такий висновок можливо зробити на основі контролю дотримання фундаментальних принципів кредитної кооперації. Саме вони визначають справжню мету діяльності кредитної спілки, а відтак і її соціальну значимість.

Вибір методів проведення соціального аудиту є особливо важливим з точки зору забезпечення достовірності результатів контролю діяльності кредитних спілок з метою задоволення зростаючих інформаційних потреб для обґрунтування та прийняття управлінських рішень. На основі проведених досліджень економічних та правових аспектів діяльності кредитних спілок нами запропоновано методику соціального аудиту на предмет дотримання ними принципів кредитної кооперації, представлена в таблиці 1. Звичайно запропонований перелік показників, однозначно не може підтвердити факт дотримання кожного з принципів кредитної кооперації, однак, проведення такого контролю дозволить здійснити загальну оцінку щодо їх пріоритетності в діяльності кредитної спілки.

Таблиця 1

Методика соціального аудиту дотримання кредитною спілкою принципів кредитної кооперації

Принцип кооперації	Об'єкт	Мета	Документ	Показник
добровільність вступу та свободи виходу з кредитної спілки	Спільна ознака фізичних осіб для членства в кредитній спілці Фізичні особи	Дотримання наявності реальної спільної ознаки для членства в кредитній спілці Ознайомлення з правами і обов'язками членів кредитної спілки	Заяви про вступ, заяви про вихід, документ, що підтверджує особу, документ, що підтверджує приналежність за ознакою членства	Критерії реальної ознаки членства – приналежність до професійних, громадських та інших організацій чи спільнот, спільне місце навчання, роботи
рівноправність членів кредитної спілки	Загальні збори кредитної спілки	Поінформованість членів кредитної спілки про загальні збори, про питання порядку денного, законність проведення зборів, законність проведених голосувань	Протоколи загальних зборів та додатки до них, засоби масової інформації, бухгалтерські документи	Статистика повідомлень по збори у відкритих джерелах преси/ розсилка повідомлень мережею Інтернет, розрахунок середніх, мінімальних і максимальних показників щодо розміру виданих членам кредитів, % на додаткові і обов'язкові пайові внески, їх співвідношення
самоврядування	Фінансова та інші види діяльності	Дохідність діяльності кредитної спілки, загалом та окремих операцій Дотримання фінансової безпеки у діяльності	Статут, внутрішні положення, звітність, бухгалтерські документи	Аналіз залишків тимчасово вільних коштів, дохідність їх розміщення у комерційних банках, Нацбанку, об'єднаній кредитній спілці (в майбутньому – в кооперативному банку)

Продовження табл. 1

<p>гласність</p>	<p>Публічна та інша інформація про діяльність кредитної спілки</p>	<p>Доступність звітності та інших даних про діяльність кредитної спілки, зокрема членам кредитної спілки</p>	<p>Фінансова звітність, звітні дані, внутрішня документація кредитної спілки (протоколи ревізійної комісії, звіти правління, звіти кредитного комітету)</p>	<p>Відкритий доступ до фінансової звітності в мережі Інтернет Кількість запитів членів кредитної спілки про доступ до документів</p>
<p>економічна участь</p>	<p>Внески пайові обов'язкові, додаткові</p>	<p>Дотримання статуту та внутрішніх положень та рішень загальних зборів щодо операцій із отриманням внесків, нарахування % на них та їх розподіл між учасниками</p>	<p>Статут, внутрішні положення, рішення загальних зборів, протоколи і звіти ревізійної комісії і спостережної ради, бухгалтерські документи</p>	<p>Частка і співвідношення додаткових і обов'язкових пайових внесків, розмір нарахованих дивідендів на різні види внесків, максимальна питома частка пайових внесків одного члена в капітал кредитної спілки</p>

На наш погляд, особливу увагу слід приділити контролю правомірності і дотримання процедури проведення загальних зборів членів кредитної спілки як найвищого органу управління і контролю діяльності установи. Подолати формальний підхід до їх проведення можливо запровадженням більш суворих вимог, визначених законодавством. Так, в межах правового поля існує можливість голосування однією особою, що має пакет довіреностей від багатьох формальних членів кредитної спілки, тому доцільним є обмеження використання довіреностей для членів кредитної спілки своїм представникам, а саме: включення вимоги щодо можливості передачі представлення інтересів члена кредитної спілки на загальних зборах (право голосу) лише іншому члену спілки та обмеження прийняття такої довіреності лише від одного члена спілки. Така вимога разом з діючою нормою кворуму загальних зборів більше 50% членів спілки [11] забезпечить реальну реалізацію принципу кооперації рівноправності членів кредитної

спілки та унеможливить використання законних, але некооперативних елементів в організаційному механізмі проведення загальних зборів, а також посилить контроль діяльності установ системи кредитної кооперації.

Наступним етапом є визначення суб'єкта соціального аудиту діяльності кредитних спілок. На нашу думку, його реалізація має включати внутрішню і зовнішню форму контролю. Внутрішній контроль здійснюється спостережною радою, ревізійною комісією та відділом внутрішнього аудиту. Запропонована методика може бути використана ними за виключенням контролю проведення загальних зборів, у відповідності до їх контрольних повноважень. Суб'єктами зовнішнього контролю, які можуть здійснювати оцінку дотримання кооперативних принципів та інших показників, що характеризують соціальну відповідальність діяльності кредитної спілки насамперед є наглядовий орган державного регулювання – Національна комісія з регулювання ринку фінансових послуг (далі – Нацкомфінпослуг) та саморегулівна організація – у перспективі її створення [11]. Ці органи мають тісно співпрацювати та доповнювати діяльність один одного з метою побудови цілісної економічно ефективною системи кредитної кооперації.

Принципи діяльності кредитної спілки визначені законодавством, тому перевірка їх дотримання є безпосереднім обов'язком наглядового органу – Нацкомфінпослуг. Для реалізації ним соціального аудиту необхідно визначити пріоритетність перевірки дотримання принципів діяльності кредитних спілок в ході здійснення планових та позапланових перевірок. Зокрема, для забезпечення принципу гласності, відкритості і доступності до інформації про кредитну спілку не лише дійсним членам кредитної спілки, але і потенційним, вважаємо за необхідне створення єдиного ресурсу розміщення фінансової звітності вітчизняних кредитних спілок на офіційному сайті Нацкомфінпослуг. На даному ресурсі також доцільне розміщення оголошень про скликання загальних зборів кредитних спілок, та необхідної інформації, що згідно законодавства має бути надана членам таких кредитних спілок (в такому випадку члену кредитної спілки надається можливість обрання способу отримання повідомлення – лист, дзвінок, електронне сповіщення, вибір декількох з переліку).

Саморегулювальна організація як регуляторний орган системи кредитної кооперації в країні може здійснювати контроль діяльності всіх її учасників, і в першу чергу щодо відповідності кооперативним принципам. На наше переконання, у разі створення в Україні саморегулювальної організації, необхідно передбачити в її статутній діяльності контрольні функції, в тому числі і здійснення соціального аудиту.

Зокрема, для забезпечення принципу добровільності вступу до кредитної спілки та свободи виходу шляхом перевірки точності критеріїв щодо ознаки членства. Спільне місце проживання в межах області не є об'єднуючим фактором, для реального об'єднання громадян має існувати справжнє зацікавлення і спільна мета кожного його члена. Перевірка наявних ознак членства для кредитних спілок дасть можливість оцінити ступінь локалізації її діяльності (як дотримання одного з принципів кооперації, що забезпечує безпосередній зв'язок члена кредитної спілки та його участь в управлінні та контролі її діяльності) та його вплив на показники простроченості та неповернення кредитів членами спілки.

Дотримання принципу рівноправності членів кредитної спілки може бути перевірений саморегулювальною організацією шляхом контролю проведення загальних зборів кредитною спілкою, наявності кворуму, забезпечення голосування «один член – один голос» з врахуванням кількості і співвідношення довіреностей щодо делегування представлення інтересів члена спілки, правомірності прийнятих рішень відповідно до політики розвитку вітчизняної системи кредитної кооперації. Консультування з питань організації управління, обліку та контролю, а також їх методичного забезпечення саморегулювальною організацією на практиці матиме результатом удосконалення якості контролю пов'язаний із застосування єдиного підходу у даних сферах всіма учасниками системи.

Гласність – принцип, що ґрунтується на публічності, відкритості і доступності інформації про діяльність кредитної спілки. Однак, оприлюднення фінансової звітності не надає необхідної корисної інформації для оцінки економічної та соціальної привабливості кредитної спілки, а відтак і прийняття виваженого рішення щодо набуття членства чи виходу з спілки. Не

кожен дійсний чи потенційний член кредитної спілки може провести якісний аналіз економічних показників, як то платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості, достатності капіталів, прибутковості та інших. Нацкомфінпослуг здійснює нагляд за дотриманням нормативів щодо даних показників, однак не оприлюднює їх.

Національна асоціація кредитних спілок України здійснює рейтингову оцінку своїх членів – кредитних спілок, використовуючи для аналізу 15 показників щодо доходності [12], капіталів, активів, ліквідності та простроченості кредитів, на основі методики KAPER, що використовується для рейтингового аналізу фінансового стану кредитних спілок у Польщі. Всесвітня рада кредитних спілок з 1990 року запровадила систему аналізу PEARLS для фінансових установ, що включають моніторинг таких складових діяльності: щодо захисту, ефективності фінансової структури; якості активу, рентабельності, ліквідності і зростання. Тому на нашу думку, доцільним є запровадження рейтингового оцінювання діяльності вітчизняних кредитних спілок на основі однієї з існуючих систем аналізу саморегулювальною організацією як такою, що зацікавлена в розбудові ефективної системи кредитної кооперації. І враховуючи сучасний стан розвитку кредитних спілок в Україні найперше, необхідно здійснити оцінювання дотримання ними принципів кредитної кооперації та їх економічну ефективність та соціальну відповідальність, конкурентну спроможність на ринку фінансових послуг, в тому числі, використовуючи соціальний аудит.

Результатом здійснення соціального аудиту у відповідності до запропонованого методичного підходу дозволить підвищити ефективність контролю і управління діяльністю кредитних спілок. Оцінка їх соціальної відповідальності звичайно не обмежується аудитом дотримання принципів кредитної кооперації, тому необхідними є подальші розробки організації та методологічного забезпечення в цій сфері. Слід відмітити, що запровадження в практику соціального аудиту діяльності кредитних спілок, зокрема саморегулювальною організацією системи кредитної кооперації також посилить дієвість громадського виду контролю в даному секторі, який на даний час в Україні є недостатньо ефективним, на противагу його реалізації в економічно розвинених країнах з

дієвим громадянським суспільством [13, с.105]. Впровадження соціального аудиту відіграє важливе значення для формування сприятливого іміджу фінансової установи, які надають соціальну звітність з метою підвищення довіри суспільства до них.

Висновки. Кредитні спілки є неприбутковими фінансовими установами, які створюються і діють на кооперативних засадах з метою економічного та соціального захисту своїх членів. Їх соціальну відповідальність доцільно оцінювати шляхом впровадження в практику соціального аудиту. На нашу думку, одним з найважливіших його об'єктів є дотримання кредитною спілкою фундаментальних принципів кредитної кооперації. На основі досліджень економічного змісту та правових норм діяльності розроблено методику щодо його здійснення. Запропоновані заходи реалізації соціального аудиту дозволять підвищити якість контролю діяльності кредитних спілок, забезпечать відкритість та доступність інформації про них, зокрема щодо їх соціальної відповідальності, та як наслідок збільшать довіру суспільства до вітчизняної системи кредитної кооперації.

1. Кантаєва О.В., / Проблеми розвитку організації та методики економічного аналізу екологічної та соціальної діяльності підприємств в системі прийняття управлінських рішень в сфері стійкого розвитку / О.В. Кантаєва, О.В. Кузнецова // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз – Житомир: ЖДТУ, 2012. – Вип. 3 (24). – С. 215-222.
2. Кукоба В.П. / Ключові аспекти аудиту витрат на забезпечення корпоративної соціальної відповідальності підприємства / В.П. Кукоба // Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. – 2012. - Вип. 9(2). – С. 184-191.
3. Шкода Т. Н. Сутність соціального розвитку підприємства / Т. Н. Шкода // Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ»: зб. наук. пр. Темат. вип.: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2012. – № 16. – С. 69-74.
4. Кошій О.В. Еволюція концепції соціальної відповідальності бізнесу / О.В. Кошій, І.О. Ворончак // Економічний форум: науковий журнал. – 2012. – № 3. – С. 9-17.
5. Мазурик, О. В. Суспільні функції та можливості соціального аудиту/ О. В. Мазурик // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія. – № 1 (4). – 2013. – С.79-83
6. Сотула О. В. Соціальний аудит: можливості та перспективи застосування на регіональному рівні / О. В. Сотула // Вісник Черкаського університету. Економічні науки. - 2013. - № 4. - С. 142-147.

7. Голінач Л. І. Сутність соціального аудиту в процесі утвердження соціальної відповідальності бізнесу / Л. І. Голінач // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – Т. 18, № 2. – С. 113-117.
8. Мазурик О.В. Соціальний аудит: потенційні можливості та перспективи застосування в українському суспільстві /О. В. Мазурик // Український соціум. – 2010. – No1. – С. 137–143.
9. Игаленс Ж., Кодр М., Ландье У., Гришина Т.В. Социальный аудит [Электронный ресурс]: Учебное пособие / Под ред. д.э.н., проф. А.А. Шулуца, д.э.н., проф. Ю.Н. Попова. – М.: АТИСО, 2008. — 620 с. Режим доступа: // <http://www.history-library.com/index>.
10. Чижевська М.Б. Соціальний аудит як механізм оцінки соціально-економічної ролі кооперативного сектора економіки / М.Б. Чижевська [Електронний ресурс] // Українська кооперація – 2010. – №3. – Режим доступу: <http://www.ukrcoop-journal.com.ua/2010-3/num/chizhevaska.htm>
11. Закон України «Про кредитні спілки» від 20.12.2001 р. № 2908-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2908>
12. Калустова К. Аналіз фінансової звітності кредитних спілок – членів НАКСУ за 2014 рік / К. Калустова // Бюлетень кредитних спілок України – № 1 (59). – 2015. – С.11-22.
13. Хомутенко А. В. Система фінансового контролю за діяльністю небанківських неприбуткових фінансових установ України : монографія / А. В. Хомутенко – Одеса: Друк, 2009. – 188 с.

УДК 657

Шмичкова І.Ю.

Вінницький кооперативний інститут

РЕФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ОБЧИСЛЕННЯ ТА МЕТОДОЛОГІЇ РОЗРАХУНКУ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК З 2015 РОКУ

У статті досліджено реформування податкової системи України, зокрема, новий порядок обчислення податку на прибуток. Автор визначає тільки п'ять рахунків при здійсненні облікових процедур з обліку податку на прибуток.

Ключові слова: реформування, податкова система, податок на прибуток, фінансовий результат.

Shmychkova I.

REFORMING OF THE MECHANISM AND CALCULATION METHODOLOGIES CALCULATING INCOME TAX FROM 2015

One of the major in the tax system of Ukraine is income tax, which is second only to the value added tax most important in the formation of state budget revenues. The article explored the taxation Reforming in Ukraine, in particular, the new method of calculating income tax.

The main reason for permanent changes in the tax system, is that the problems that exist in tax system, remain unresolved. Changing the tax system should occur on algorithm: identifying the problem; clarify the causes of the problem; identify possible solutions; optimal way implementation; performance.

From 01.01.2015 was carried out reforming the tax system of our country which will facilitate developing small and medium businesses. So, introduced to reduce the number taxes and fees from 22 to 11 is to become way to simplification administration and reduce the burden on small and medium businesses. In general, the tax cut is a positive for companies as a result of reduced burden on accountants, reduced the number of payments, reporting and accounting costs of taxes.

Considering the new calculation mechanism and methodology for calculation of income tax, it is worth noting that the subject of taxation be calculated based on data of financial statements prepared accordance with National of the Regulations Accounting Standards or International Financial Reporting Standards; a taxation accounting replaced with a mechanism of tax adjustments that are applied to the financial result to determine the object of taxation; abolished are old and been added to restrictions concerning the of a number of tax expenditures and separate transactions; tax authorities have the right to check correctness of accounting according to National of the Regulations Accounting Standards or International Financial Reporting Standards.

The mechanism of accounting postings on charges of income tax at first glance it seems to very difficult. However, correspondence was accounts, the implementation of the accounting procedures in accounting for income tax limited to only five accounts (98 "Income Taxes", 17 "Deferred tax assets", 54 "A deferred tax liabilities", 64 "Settlements and Taxes payments ", 79" Financial results ") depending on her circumstances, which simplifies accounting income tax.

Of course, the problem of the tax system are not only uncertainty in the law. However, solving the problem of uncertainty by creating new legal instrument, can also solve many other problems of the tax system of Ukraine. After all, today the state can not tax legal to rely on legislative instruments that are the basis for the exercise of any balanced state policy. Benefits and relaxation used for other purposes and lead to abuse. When they are used as intended, fiscal office uses them to complications the situation of the taxpayer.

Key words: reform, tax system, income taxes, financial result.

Шмичкова І.Ю.

РЕФОРМИРОВАНИЕ МЕХАНИЗМА ИСЧИСЛЕНИЯ И МЕТОДОЛОГИИ РАСЧЕТОВ НАЛОГА НА ПРИБЫЛЬ С 2015 ГОДА

В статье исследованы реформирование налоговой системы Украины, в частности, новый порядок исчисления налога на прибыль. Автор определяет только пять счетов при осуществлении учетных процедур по учету налога на прибыль.

Ключевые слова: реформирование, налоговая система, налог на прибыль, финансовый результат.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Одним із найважливіших податків податкової системи України є податок на прибуток підприємств, який посідає друге місце після ПДВ за значущістю у формуванні доходів Державного бюджету. З часу прийняття Податкового кодексу України (далі ПКУ), податок на прибуток в період 2011-2014 рр. зазнав суттєвих змін, але з 01.01.2015 року набрав чинності новий розділ III ПКУ «Податок на прибуток підприємств», в якому повністю переглянуті всі підходи обчислення та методології розрахунку оподаткованого прибутку. Тому, варто відмітити, що сучасне реформування механізму обчислення податку на прибуток потребує обґрунтування нового аналізу, порядку його нарахування і сплати.

Взагалі причина постійних змін податкової системи, полягає в тому, що проблеми, які існують в податковій системі, залишаються невирішеними. Зміна податкової системи повинна відбуватися за алгоритмом: виявлення проблеми; з'ясування причин існування проблеми; визначення можливих способів вирішення; імплементація оптимального способу; виконання. Але ж проблеми, які існують в податковій системі, можна перераховувати та перераховувати, і це стосується чи не кожної галузі економіки. Однак, окрім спеціальних проблем є також проблеми загальні: складність податкового обліку та адміністрування податків; непрозоре витрачання коштів державного бюджету, що стимулює до несплати податків [2].

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Наукові дослідження щодо реформування податкової системи в умовах ринкової економіки України,

проблемам адміністрування податків, зокрема, оптимізації оподаткування прибутку підприємств присвятили відомі українські економісти: В. Андрущенко, О. Василик, В. Вишневський, В. Геєць, А. Даниленко, О. Данілов, Л. Демиденко, Ю. Іванов, А. Крисоватий, І. Луніна, А. Луцик, П. Мельник, С. Онишко, В. Опарін, Т. Пасентко, Т. Савченко, А. Соколовська, В. Федосов, Л. Шаблиста, К. Швабій та інші.

Цілі статті. Метою написання статті є дослідження та обґрунтування нового порядку обчислення податку на прибуток, який застосовується з 2015 року.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Реформування податкової системи нашої держави сприятиме розвитку малого і середнього бізнесу, запроваджене зменшення кількості податків та зборів з 22 до 11 має стати шляхом до спрощення адміністрування та зменшення навантаження на малий та середній бізнес, оптимізовано кількість груп платників єдиного податку, запроваджено систему електронного адміністрування ПДВ, що має також спростити ведення бізнесу, та метою якої є подолання «податкових ям». Слід відзначити, що загальнодержавних податків залишилося 7: податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, ПДВ, акцизний податок, екологічний податок, рентна плата, мито; місцевих податків і зборів залишились 4: податок на майно, єдиний податок та збір за місяця для паркування транспортних засобів і туристичний збір. Таке скорочення податків є позитивним моментом для підприємств, тому що в результаті зменшується навантаження на бухгалтерів, скорочується кількість платежів, звітів і витрат на облік податків.

Реформування механізму обчислення та методології розрахунку податку на прибуток, відбулось шляхом: запровадження єдиного обліку податку на прибуток виходячи з показників фінансової звітності, а поняття «податковий облік» замінений на механізм податкових коригувань, які застосовуються до фінансового результату для визначення об'єкта оподаткування; об'єкт оподаткування розраховується на основі даних фінансової звітності, складеної відповідно до національних ПСБО або МСФЗ, тому потрібно орієнтуватись на рядки фінансової звітності ф. № 2;

скасовані старі та додані нові обмеження стосовно ряду податкових витрат та окремих операцій; податкові органи відтепер мають право перевіряти правильність ведення бухгалтерського обліку відповідно до національних ПСБО або МСФЗ. Внаслідок цього відмінено квартальний порядок декларування податку на прибуток для більшості категорій платників (рис. 1).

Платники податку	Резиденти – юридичні особи, які провадять господарську діяльність в Україні та за її межами. Нерезиденти - юридичні особи, які отримують доходи з джерелом походження з України, постійні представництва нерезидентів.
Ставка податку	Єдина ставка податку – 18% (зниження не передбачене).
Податкові періоди	Основний звітний період – рік. Квартальна звітність – якщо минулий рік збитковий, а в 1-му кварталі поточного року прибуток (декларації за 1 півріччя, 3 квартали та за рік).
Строк подачі звітності	Річна – до 1 червня року, наступного за звітним. Квартальна – 40 днів після закінчення звітного періоду.

Рис. 1. Основні особливості адміністрування податку на прибуток х [3]

Також слід відмітити, що запроваджується нова термінологія: замість понять «до складу доходів податкового обліку включається/не включається» або «до складу витрат податкового обліку включаються /не включається» застосовується конструкція «фінансовий результат до оподаткування збільшується/зменшується».

Підприємства, які мають річний дохід від будь-якої діяльності, що не перевищує 20 млн. грн., можуть за власним рішенням відмовитись від обліку податкових різниць (крім від'ємного значення об'єкта оподаткування минулих років). На його суму окремо зменшують бухгалтерський прибуток, із якого потім розраховують податок на прибуток.

Підприємства, які мають річний дохід в обсязі, що перевищує 20 млн. грн., зобов'язані вести облік податкових різниць, при цьому кількість податкових різниць скасовується з 49 до 3 (амортизації, резервів та фінансових операцій).

Згідно нової редакції розділу III ПКУ, розрахунок визначення об'єкта оподаткування здійснюється: фінансовий результат до оподаткування в фінансовій звітності підприємства, який відображений в рядку 2290 (прибуток) або рядку 2295 (збиток) звіту про фінансові результати ф.2 - податкові збитки минулих періодів +/- різниці, які визначені в ПКУ ст.138,139,140 (при нарахуванні амортизації; резервів (забезпечень); звідси податок на прибуток = об'єкт оподаткування податком на прибуток * ставка податку (основна 18%) - сума нарахованого та сплаченого податку на нежитлову нерухомість при фінансових операціях.

Відповідальна особа підприємства подає декларацію з податку на прибуток підприємства та додатки до неї незалежно від того, чи виникло у звітному періоді податкове зобов'язання чи ні, додатки – невід'ємна частина декларації. Показники до декларації потрібно заносити наростаючим підсумком із початку звітного періоду (року) в національній валюті України – у гривнях без копійок з округленням за загальноприйнятими правилами. У разі відсутності операцій відповідні рядки як основної частини декларації, так і її додатків прокреслюють. Податкову декларацію (в т. ч. розрахунок щомісячних авансових внесків) починаючи зі звіту за 2015 рік слід подавати до 1 червня наступного за звітним року. Зауважимо, що за 2014 рік потрібно звітувати за старими правилами.

За діючим законодавством витрати з податку на прибуток відображаються на рахунку 98 «Податок на прибуток» з урахуванням сум поточного податку та відстрочених податкових активів і відстрочених податкових зобов'язань, що враховуються відповідно на рахунках 17 та 54 та визначається відповідно до

Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток» [4]. Саме на етапі складання проведення по рахунку 98 інформація податкового та фінансового обліку перетинається. За дебетом рахунку відображається нарахована сума податку на прибуток, за кредитом – включення до фінансових результатів на рахунку 79 «Фінансові результати» (табл. 1).

Таблиця 1

Кореспонденція рахунків по рахунку 98 «Податок на прибуток»

№ з/п	Зміст операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дт	Кт
1.	Нарахований податок на прибуток за даними податкових розрахунків	98	64
2.	Витрати з податку на прибуток зменшені на суму тимчасової різниці	17	98
3.	Нарахована різниця з податку на прибуток за даними податкового та бухгалтерського обліку	98	54
4.	Списані витрати з податку на прибуток на фінансовий результат	79	98

Рахунок 98 «Податок на прибуток» кореспондує за дебетом з кредитом рахунків: 17 «Відстрочені податкові активи», 48 «Цільове фінансування і цільові надходження», 54 «Відстрочені податкові зобов'язання», 64 «Розрахунки за податками й платежами», 79 «Фінансові результати»; за кредитом з дебетом рахунків: 17 «Відстрочені податкові активи», 54 «Відстрочені податкові зобов'язання», 64 «Розрахунки за податками й платежами», 79 «Фінансові результати».

У кінці звітної періоду списуються нараховані відстрочені податкові зобов'язання за рахунок раніше створених відстрочених податкових активів (закриття рахунка 54 на рахунок 17).

Здійснення коригування податкового прибутку (збитку) звітної періоду на суми тимчасових та постійних податкових різниць, це не легкий процес:

- виявлення сальдо деяких рахунків активів і зобов'язань, які (за вирахуванням ПДВ) слід віднести до категорії тимчасових різниць;

- обчислення податку на кожну, виявлену таким чином, тимчасову різницю як добутку цієї різниці та діючої ставки податку на прибуток;

- проведення результату цього обчислення в бухгалтерському обліку: відкладених податкових активів (рахунок 17); відкладених податкових зобов'язань (рахунок 54).

Механізм бухгалтерських проведення з нарахування податку на прибуток, на перший погляд, здається досить складним. Однак кореспонденція рахунків, при здійсненні облікових процедур з обліку податку на прибуток, обмежується тільки п'ятьма рахунками (98 «Податок на прибуток», 17 «Відстрочені податкові активи», 54 «Відстрочені податкові зобов'язання», 64 «Розрахунки за податками й платежами», 79 «Фінансові результати») в залежності від кожної конкретної ситуації, що спрощує облік суми податку на прибуток.

Висновки. Звичайно, проблеми податкової системи полягають не тільки в невизначеності законодавства, тому розв'язуючи проблему невизначеності шляхом створення нових законодавчих інструментів, можна також вирішити багато інших проблем податкової системи України. Адже на сьогодні держава не може в податкових правовідносинах покладатися на законодавчі інструменти, які є основою для здійснення будь-якої зваженої державної політики. Пільги та послаблення використовуються не за призначенням і призводять до зловживань. Коли ж вони застосовуються за призначенням, фіскальна служба використовує їх для ускладнення становища платника податків.

1. Боровик П.М. Недоліки оновленого механізму справляння податку на прибуток підприємств [Текст] / П.М. Боровик, Б.С. Гузар, М.С. Приблуда // «Молодий вчений» № 3 (18), 2015 р. – С. 35-38.
2. Податкова реформа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wts.ua/ua/social-tax-reform/>
3. Податок на прибуток – 2015: що принесла податкова реформа. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.spd-info.com.ua/ua/view/news/one/5157>
4. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток»: наказ Міністерства фінансів України від 28.12.2000 р. № 353 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01>.

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет

Наукове видання

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ
Серія “Облік і фінанси”
Збірник наукових праць
Випуск 12 (45)
Частина 2

Комп’ютерна верстка: Л.О. Риковська

Редактор: Л.О. Риковська

Підп. до друку 08.10.2015 р. Формат 60x84/16. Папір офс.
Гарн. Таймс. Ум. друк. арк. 15,8. Обл.-вид. арк. 9,5
Тираж 100 прим. Зам. 492.

Адреса редакції: 43024 м. Луцьк, вул. Львівська, 75

Редакційно-видавничий відділ
Луцького національного технічного університету
43018 м. Луцьк, вул. Львівська, 75
Друк – РВВ ЛНТУ

Свідоцтво Держкомтелерадіо України ДК № 4123 від 28.07.2011 р.